

ჩვენი მწერლობა

გამოდის თვეში ორჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

23 იანვარი 2009

№2(80)

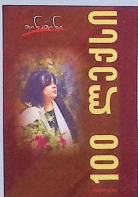
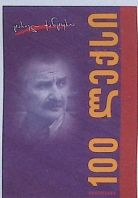

1516
2009

წელიწადი წიგნებთან
გელა ჩქვანავას ნოველა
მანანა ჩიტიშვილის ლექსები
ვახტანგ ჭელიძის მემუარები
ამერიკული წინასწარმეტყველება
ნოდარ ებრაღიძის სპორტული ეტიუდი

„ინტელექტი“ გთავაზობთ

5 თებერვალი
ელენე ყიფშიძის დღე

შინაარსი

პრი და პაღმწარა	2	პაატა ჩხეიძე რა გვინინასნარმატყველა სავსულ პანტინგატონა?
მასარს-ინაბარევი	3	ქართველი ტარტარენის ნაპაველზე, ათი წლის შემდეგ... (ქარდა ქარდუნს ესაუბრება ბადრი თვეზაძე)
ნაშარკვი	5	ინგლისო, ჩემო ინგლისო!
პროზა	6	გელა ჩქვანავა საზამთრო
ნაშარკვი	13	რამდენი წლისა ბრანდვატით?
აოუზია	14	მანანა ჩიტიშვილი ცრეაღვი ნაპოვნი სიმღერები
უსრეთის ცრეშარაიდა	18	პევი ნუნანი ნაღინადი ნიგნავათა
ღაშარწინარევი პროზა	19	ვახტანგ ჭელიძე შიში ქალაქში (მოგონებათა ბოლო თავი)
ღაბარბარევი	31	როსტომ ჩხეიძე ტინაში შიქარში (მიხეილ ჯავახიშვილის საუბრისნიგნაკო ჩანანერები)
რავირბავი	37	ეკა ბუჯიაშვილი სამშობლო, როგორც ბაკანი (ლიანა ელიაშვილის „სიყვარულის მისტერები“)
რომოდ სირბავი	41	საბა სულხანიშვილი ფურცელი კულარბაგინად (ვინ არის ავტორი?)
კრიტიკა	42	როცა ღაპარაკია მნარაღა
ღაშარწინარევი საწარავი	46	გიორგი გოგლაშვილი „ჩვენი შენი ვალოვოტი ჩვენს უნივერსიტატს...“ (იოსებ ყიფშიძე)
გაგონაშარავი	49	ვასილ კიკნაძე ნიშიფი და პოზიციაც (ზევიდ კვარაცხელია)
საორობი	51	ნოდარ ფერაღიძე ცხნავართი პირმხინარულად უნდა ითავაშო
ჩანახბი	54	მამუკა დოღიძე ღატიქო
აოუზიის შარღინაბავი	55	XX საუკუნის იტალიური დილაქტური პოეზია (ვირჯილიო ფლოტი, ალბინო პიერო, ტონინო გუერა)
უსრერი ნოველა	57	ვასილი შუქშინი ღადის გული
მოხარვა	63	ქართველი პროფესორი ვორკუშავი

ღამუშუენებელი „ილიონი“

მისამართი: თბილისი,
ჩუბინაშვილის №41

რედაქცია - (995 32) 96-20-62

რეკლამა - (995 93) 65-93-68

გავრცელება - (995 99) 41-95-21

ფაქსი: (995 32) 96-20-62

E-mail: info@mtserloba.ge

მთავარი რედაქტორი - როსტომ ჩხეიძე

პროზის რედაქტორი - ივანე ამირხანაშვილი

პოეზიის რედაქტორი - მაკა ჯობაძე

კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი - თამაზ ნატროშვილი

მხატვრული რედაქტორი - კარლო ფაჩულია დიზაინერი - მალხაზ იაშვილი

სტილისტ-კორექტორი - ნინო დუკანოიძე დეკორაციონება - თენგიზ რობიაშვილი

ოპერატორი - თამარ ჩიხლაძე სარეკლამო მენეჯერი - ეკა ბუჯიაშვილი

გავრცელების სამსახური - ლევან კიკნაძე

გარეკანზე: ეკა ბუჯიაშვილი, მურმან ჩაჩავა ფოტოგრაფი

„ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვა 6 თებერვალს

პაპა ჩხეიძე

რა გვინინასწარმეტყველა სემუელ ჰანტიგმტონმა?

2008 წლის მიწურულს, 81 წლისა, გარდაიცვალა განხორციელებული წიგნის, "ცივილიზაციათა შეჯახების", ავტორი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი, სემუელ ჰანტიგმტონი. მისი წიგნი, სრულად, 2005 წელს ნაეცივით ამერიკის კათოლიკურ უნივერსიტეტში მუშაობისას და, რაკი ცოტა უკმაყოფილო დავრჩი იმით, რომ წიგნში საქართველოსთვის რუსეთის გავლენის ქვეშ დარჩენა ნაწინასწარმეტყველები, წერილი მივწერე. პასუხი არ მომიღია და ვიფიქრე, ღირსად არა მცნო-მეთქი; დღეს უკვე ვიცი, რომ იმ დროს უკვე მიმძღვ იყო ანუ და და ძალზე ცოტას კითხულობდა და წერდა.

მისი ბოლო წიგნის სათაურია "ვინ ვართ ჩვენ? ამერიკული თვითმყოფადობის ზღვები". წიგნი ოთხი წლის წინათ გამოქვეყნდა და კვლავ აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. ამიტომაც განმარტავდა დიდი მეცნიერი, ამ წიგნის საკუთარი თვითმყოფადობის დადგენას ცვდილობ და, როგორც პატრიოტს, მეტად შადრდებს ჩემი ქვეყნის, როგორც თავისუფლებას დაფუძნებული საზოგადოების, ერთიანობა და ძლიერება, თანასწორობა, სამართლიანობა და პიროვნების უფლებები.

ჰანტიგმტონს არსადეს ემიწიდა თავდასხმებისა, პირიქით, თვითონ ეძებდა შეტაკების საბაბს და ამის დასტურია მისი ბოლო წიგნი.

"ამერიკულ კრედოს" ამერიკის ელიტარულ წრეებში ლპობა შეეპარაო, ამბობს იგი. იძლება ისეთი ძირეული ელემენტები, როგორცია, ინგლისური ენა, ქრისტიანობა, რწმენა, ბრტყანულზე დაფუძნებული სამართალი, მმართველთა პასუხისმგებლობა და პიროვნების უფლებები. მისი აზრით, ინგურცა ის, რაც მომდინარეობს XVII-XVIII საუკუნის ამერიკის დაამფუძნებელი ანგლო-პროტესტანტებისაგან.

კრიტიკოსებმა არ დააყოვნეს და ნაციონალიზმში დასდეს ბრალი, მაგრამ ის კი ვამორჩათ, რომ ჰანტიგმტონი ნაკლებად ეძებდა ანგლო-პროტესტანტებს, როგორც ხალხს, და საუბრობს ანგლო-პროტესტანტული კულტურის მნიშვნელობაზე. ამ დიდი რესპუბლიკის წარმატება, ამბობს ჰანტიგმტონი, ეყარება ძველ ღირებულებებს დამფუძნებელი ხალხისა და დამფუძნებელი მამებისა, რასაც საფრთხეს უქმნის გლობალიზაცია და მულტიკულტურული, ემიგრანტთა ახალი ტალღები, რომელთაც საერთოდ არ ემსაბი, თუ რას ნიშნავს ამერიკის ეროვნული თვითმყოფადობა. "ვარსკვლავები და ზოლები დაბლა და-

ეშვა და სხვა დროში ფრიალებენ ამერიკული დროშის ტარზე", წერს იგი.

ჰანტიგმტონი წუხს კოსმოპოლიტიზმის მოძალბაზე ამერიკაში, რასაც სამი მიმართულება აქვს: გარედან მოსული, იმპერიული და შიდა ანუ ნაციონალური. პირველი მსოფლიო ამერიკის ზპირებს გარდაქმნას, გლობალიზაცია და მულტიკულტურიზმი საფრთხეს უქმნის ეროვნულ იდენტობას. მეორის საძაღვებით ამერიკა, როგორც მძლეძამლე სუპერსახელმწიფო, გარდაქმნის მსოფლიოს, თავს ახვევს საკუთარ ღირებულებებს, დემოკრატიულ

ნორმებსა და მისწრაფებებს. შესაშე გზის მიხედვით, ამერიკა რჩება ამერიკად; დაძლევის მლიქვნელობასა და სიყალბეს კოსმოპოლიტიზმისა, ლაგამს ამოედებს იმპერიულ მისწრაფებებს. ჰანტიგმტონი არ მალავდა თავის ნატურას, ეხილა ამერიკული ნაციონალიზმი, შეენარჩუნებინათ და გაძლიერებინათ ის თვისებები, რამაც განსაზღვრა ამერიკის სახე, დაფუძნების დღიდან. რეალიზმის მისული მძაფრი გრძნობა ვერ ეგუებოდა კლინტონის ეპოქის გლობალისტურ ტენდენციებს. "დასუსტობა" კულტურა, გლობალურ ელიტას რომ შეარქვეს სახელად, დამორდა ეროვნული ნიდადაც მშობლიურ განცდას.

იგი სექტიკურად უყურებდა ამერიკის "ექსპედიციას" ერაყში, განსხვავებით იმ ამერიკელი "კონსერვატორებისაგან", ვინც ირწმუნეს ამერიკის იმპერიული "მისია". მან განჭვრიტა უცხო ქვეყნების "დემოკრატიზაციის" კრები. მისი აზრით ამერიკელი ხალხი მხარს არ დაუჭირებდა ამ პროექტს და ეს მიაჩნდა "დემოკრატიის პარადოქსად".

დემოკრატიული ექსპერიმენტები აღვივებენ პოპულისტურ ნაციონალიზმში მოძრაობებს, ვთქვათ, ლათინურ ამერიკაში, ან ფუნდამენტალისტურ მოძრაობებს, ვთქვათ, მუსლიმანურ ქვეყნებში. მსოფლიო გემოს უსწავავს უცხო ძალაუფლებისა და უყუავდებს მას, ფიქრობდა ჰანტიგმტონი; მას არც მონანიებისა სჯეროდა, არც ფუში იმედებით იმშვიდებდა თავს.

1990 წელს, როდესაც დაფიქსირდა შეკრებილი ჯგუფი უსაზღვრებო მსოფლიოსა და შეუზღუდავ ძალაუფლების ზეიმობდა, როდესაც ფრენისს ფუკუიამა ისტორიის და-სასრულს წინასწარმეტყველებდა, ჰანტიგმტონმა აკადემიური წრე გამოარღვია და დაგმო გლობალური განახლება, თავისი "ცივილიზაციათა შეჯახებით", რაც ჯერ წერილის სახით გამოქვეყნა 1993 წელს და შემდეგ წიგნში

განჭვრიტა ცივი ომის შემდგომი მსოფლიოს ბედი, იდეოლოგიების ბრძოლის გადაზრდა მინებისა და სისხლის შეჯახებაში, რასაც ცივილიზაციათა შეჯახება უწოდებდა.

მისი აზრით დასავლეთს მოუწევდა შეჯახება რვა ცივილიზაციასთან: ლათინური ამერიკისა, აფრიკისა, ისლამისა, ჩინეთისა, პინდუსი, მართლმადიდებელურისა, ბუდისტურისა და იაპონურისა.

ცივილიზაციათა ამ ბრძოლაში დასავლეთის მთავარი მეტოქე იხლამი იქნება. ისლამსა და ქრისტიანობას — მართლმადიდებლური იქნება თუ დასავლური — შორის ურთიერთობა უფრო ხშირად მძივნავარ და შურეიგებელი იყო. ისინი ყოველთვის უცხოში იყვნენ ერთმანეთისათვის.

XX საუკუნის კონფლიქტი ლიბერალურ დემოკრატიათა და მარქსიზმ-ლენინიზმს შორის, წარმატებულ და ზედაპირულ ისტორიულ ფენომენად მოჩანს, ისლამსა და ქრისტიანობას შორის წარმართულ გრძელსა და ღრმა კონფლიქტთან შედარებით, ნერდა სემუელ პანტინგტონი.

გი არ ეუბნებოდა ეპოქის სულს. მსოფლიომ აღიარა მისი სიდიდე. მისი წიგნი ორმოცამდე ენაზე ითარგმნა. მისი კრიტიკოსები მაინც დაიჩინებდნენ, ხალხს მაღალი ტექნოლოგიები ურჩევნიათ მშობელ მინასო; მაგრამ 11 სექტემბრის მომხდომმა მუსლიმებმა გააფანტეს ეპოქის ილუზიები და პანტინგტონის წინასწარმეტყველების სისწორეც ყველასათვის ცხადი გახდა.

აქსპანს-ინტარპიუ

ქართველი ტარტარენის ნაკვალავზე, ათი წლის შემდეგ...

ქარდა ქარღუსს სასუბრაბა ბაღრი თვეზაძე

მოკტი და ფრანგული პოეზიის მთარგმნელი ბაღრი თვეზაძე ახლახან დაბრუნდა საფრანგეთიდან. ეს უკვე შესაძლებელია...

ამ ქვეყანაში პირველად ყოფნის შემდეგ ბრწყინვალე მხატვრულ-ლოკუმენტური წიგნი, "პარიზში წასვლას რა უნდა?" აჩუქა მკითხველს.

მეორედ მოგზაურობის შემდეგ ფრანგული თეატრის ვიდეოჩანანერები ჩამოიტანა, რომელსაც აჭარის ტელევიზია უშვებდა ბადრისა და მის მიერ მოწვეული სხვადასხვა სტუმრის საგულისხმო კომენტარებითა თუ მიმოხილვებით.

შესამდე კი მის საფრანგეთში ყოფნასა და საერთოდ ბევრ რამზე გადაწყვეტილი თვითონ გაესაუბრებოდა. ვიზუალურად, „ჩვენი მწერლობის“ მკითხველსთვის, ვინც კარგად იცნობს ამ მწერლის შემოქმედებას, სანატრესო იქნება ბაღრი თვეზაძესთან ეს სახალდახლო დიალოგი.

— ბაღრი, ამჯერად როგორ მოხდა საფრანგეთში თქვენი გამგზავრება?

— საერთოდ საფრანგეთსა და რამდენიმე სხვა განვითარებულ ქვეყანაში მოქმედებს გარკვეული პროგრამა, რომელსაც ახორციელებენ ამ ქვეყნების კულტურის სამინისტროები და წიგნის სახლები. მე წავედი იმ კონკურსის შედეგად რომელსაც აცხადებს საფრანგეთის კულტურის სამინისტრო და საფრანგეთის წიგნის საერთაშორისო სახლი. ამ კონკურსში მონაწილეობა შემომთავაზა საფრანგეთის საელჩოს ყოფილმა კულტურის ატაშემ ფრანსუა ლორანამ. შევადგიე პროექტი, შევაგროვე ყველა საბუთი და დაველოდე შედეგს.

— როგორი იყო კონკურსის პირობები?

— უნდა შეგერჩია ლიტერატურული ნაწარმოები, რომელსაც თარგმნიდი და დაეცხადებოდი, თუ რა სარგებლობა მოაქვს საფრანგეთში ყოფნასა და შემოაბას თანარმოების თარგმნისთვის. საჭირო იყო სხვა მონაცემებიც იმის შესახებ თუ რა გაგიკეთებია ამ კუთხით და ასე შემდეგ, სადღაც თებერლის ბოლოს მოვიდა დადებითი პასუხი, სტიპენდიაც საკმაოდ მაღალი იყო — თვეში 1800 ფული, რაც ამჟამად ინტელიგენტისათვის საკმაოდ კარგი ფულია.

— როდის ჩახვედით?

— მაისის დასაწყისში, სადღაც შუა ივლისამდე ვიყავი, აგვისტომდე შემეძლო დარჩენა, მაგრამ ისევე კონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით ვარჩიე ჩამოვსულიყავი და დარჩენილი სამუშაო აქ დამესრულებინა, ხოლო რისთვისაც იქ ყოფნა აუცილებელი იყო, საფრანგეთშივე ვაგრძელებდი. სხვათა შორის, ძირითადი სამუშაოს მიხედვით უნდა ვთარგმნოთ. საფრანგული ფრანგული პოეზიის ანთოლოგიის შესავალი, რომელიც დანერგა საფრანგეთის მომავალი პრეზიდენტის ჟორჟ

საქართველოს კარლამუნდის ქარღუსის ბიბლიოთეკა

პოპშიდეს მიერ და აღფრთოვანებული დედნი ლიტერატურის და საერთო კულტურის ღრმა შეგრძნებით, რომელიც ამ პოლიტიკურ მოღვაწეს ჰქონდა, და რომ არ გვეყოლოდა ზეიად გამახადრდია, ვიტყვი "ღმერთო, ღმერთო ეს ხმა ტკბილი გამავრჩევს მამულში-მთქი".

— ხომ არ სჯობდა, თავის დროზე დაენებებინა თავი პოლიტიკოსის?

— ვის?
— პოპშიდეს.
— რატომ უნდა დაენებებინა, მისი პრეზიდენტობისას ამერდა პოპშიდეს ცენტრი, რომელიც დღესაც უამრავ ადამიანს აძლევს სერიოზული მუშაობისა და განათლების მიღების საშუალებას

— სად ცხოვრობდით?
— პირველი ოცი დღე პარიზში გაატარე, ჩემს ყოფილ დიასახლისთან, ჩემს ფრანგ დედობლითან, ქალბატონ როზმარი შოლდერთან, მაგრამ მივხედი, რომ პარიზში ვეღარ ვიმუშავებდი, მიხდოდა, რომ ყოველდღე დამეყო ეს ქალაქი... როცა კონკურსში გავიმარჯვე, პარიზში მითითებული იყო საფრანგეთში არსებული რამდენიმე შემოქმედებითი სახლი, სადაც შემეძლო მივსულიყავი და შემუშავა, იქ კი ფასები მართლაც მიხერულია. პარიზში გატარებული ოცი დღის შემდეგ გადავწყვიტე ნავსულიყავი შემოქმედებით სახლი. ნიცასთან ახლოს, ზღვისპირეთის ალპებში, არის საორჟის მოსასტერი. იგი ფრანცისკელების ყოფილი მონასტერია და ოცი წლის წინათ გადავიცა სახელმწიფოს, სახელმწიფომ კი გადასცა მწერლებს. სხვათა შორის, სამოცდათორმეტე მუსიკის პირი დავთვალე საფრანგეთში მწერლებისა და მთარგმნელებისთვის. ფრანგულ ლიტერატურას ხომ ნამდვილად არ აუღია სახელი და მაინც ამდენი სასწრები იხარვება მისი პოპულარიზაციისათვის. იქ მარტო ჩვენ, მთარგმნელები, არ ვიყავით. იყვნენ ფრანგი მწერლებიც, რომელთათვისაც ორი-სამი თვით ნასვლა მყოფდნო სიტუაციამ, სადაც მუშაობა ცხოვრებისეული პრობლემების გარეშე კარგად მიდის, ჩვეულებრივი ამბავია. საორჟის მონასტერი, რომელიც გადაცემული აქვთ მწერლებს და მთარგმნელებს, იქცა გარკვეულ კულტურულ ცენტრად იმ რეგიონისთვის. იმ მწერლ დროში, რაც მე იქ ვაგაგრძე, რამდენიმე მნიშვნელოვან ღვეცია, მუსიკალური თუ ლიტერატურული საღამო და ექსკურსია გაიმართა. ამ ყველაფრის ცენტრი არის საორჟის მონასტერი

— დაივიწყებ, საბიუჯეტო სახსრებით ფინანსდებიან ეს სახლები?

— ნამდვილად საბიუჯეტო სახსრებით ფინანსდებიან, თუმცა არც კერძო ფონდებს სწორებენ.

— რაღაც საბჭოთა შემოქმედებითი სახლები გამახსენდება... თუ მოგსწრებით ის პერიოდი?

— მე სამეტი პერიოდის ლიტერატურულ სახლებში არ მომწევიყო ყოფნა, მაგრამ ის, რაც ენაზე საფრანგეთში, არის ძალიან კარგი, და ვისურვებდი, რომ საქართველოც იყოს რამდენიმე ასეთი სახლი, სადაც მწერლებს შეეძლებათ რამდენიმე თვით მოსწყდნენ ყოფით გარემოს, დასაბუნდ და იმუშაონ, ამაში არაფერი არ არის ცუდი, მთავარია, სახელმწიფო ამას არ განაკლებს. საფრანგეთში სახელმწიფო ამასი არ ერევა, არის გარკვეული კოორ-

დინაცია კულტურის სამინისტროსა და წიგნის საერთაშორისო სახლს შორის, არის ყოფილი, კომისია და ის ლებულობს გადაწყვეტილებას.

— ბადრი, უშუალოდ რა თარგმნით იქ, რაზე მუშაობდით?

— დაავამთავრე ფრანგული პოეზიის ანთოლოგია, მეტერთმეტე საუკუნიდან მოყოლებული დღევანდლამდე. ცოცხა მუშაობა დამჭირდება და სულ მალე შევეცდები გამოსაცემად მოვაზადო. საფრანგეთში ძირითადად მუშა-საუკუნეების პოეზიაზე ვმუშაობდი, ერთადერთი ვიოინი მიქმნის უხერხულობას, იმდენად კარგად აქვს დავით ნერედიანის თარგმნილი...

— უამრავი მაგალითია, — ამერიკული ნიმუში შემიძლია დავასახელო, — როცა ემილი დიკინსონის ერთ-და იგივე ლექსი რამდენიმე ავტორმა აქვს თარგმნილი, ახლანაწი ნიგნავად გამოვიდა და ნათელია, რომ ეს ვარიანტები საერთო ჯამში ავსებენ ერთმანებს...

— საქმე ისაა, რომ იმდენად მიყვარს ნერედიანისეული ვიოინი... და თან ისე გამჭვდარი მაქვს მისი რიტმი შინაგანად, რომ ახლა გამიჭირდება შევეცვალო ინტონაცია, თანაც მხოლოდ იმიტომ, რომ ნერედიანის არ ვგავძე. არადა, ანთოლოგიაში აუცილებლად უნდა მქონდეს ვიოინის ერთი-ორი ლექსი.

— თანამედროვე ფრანგული პოეზია რომელ პერიოდამდე გაქვთ თარგმნილი?

— 80-იან წლებამდე...

— უახლესი პოეზია, უფრო თანამედროვე?

— უახლესი, თანამედროვე მაინც ცალკე საშუალო თემა, თანაც მარტო მაგაზე უნდა იმუშაო ადამიანმა, რომ ღრმად გაეკრე თანამედროვე ფრანგულ პოეზიაში: რა მიმდინარეობებია, რა ტენდენციები, მარტო ამაზე უნდა იყო გადართული.

— მაინც რა ტენდენციებია?

— ერთი თვალის გადავლებით შეიძლება მოგეჩვენოს, რომ თანამედროვე ფრანგული პოეზია ძველის ანტილიც არ არის და ძარღვი გამოცლილი აქვს, მაგრამ ეს ზერეულე გადახედვით: უცხოელი რამდენიმე თვის განმავლობაში რაღაცებს რომ ნაიკითხავს, ამით თანამედროვე ფრანგულ პოეზიაზე ბევრს ვერაფერს ვერ იტყვის.

— თომას მანს სწერს ინგლისელი მთარგმნელი, შენი ნაწარმოები მოკალიო, ხომ არ გეკონია ეს შეგრძნება ზუმბერაზი ფრანგების თარგმნისას?

— არა, გულწრფელად ვამბობ, რომ არა, ზედმეტი თავმდალობის გარეშე, თუმცა ეს სრულიადაც არ არის კარგი, ვცე იგი რაღაც მაკლიო... და ვერ ვხვდები.

— რამდენად ახლოს შეიძლება იდგეს თარგმანი ორიგინალთან?

— უნდა იდგეს ახლოს; შეიძლება ადამიანმა საკუთარ შემოქმედებაში ვერ მიადნის იმ სიმაღლეს, რასაც თარგმანში.

— ხშირად ამბობენ, მთარგმნელობა არის უშადღური შრომაო; თქვენ როგორ უყურებთ ამ საკითხს?

— დავიწყებ იმით, რომ თარგმნიდნენ ისეთი დიდი პოეტები, როგორც იყო პოდლერი, — ედგარ ალან პოს შემოქმედება ფრანგების სწორედ პოდლერმა გააცნო, —

ვერარ დე ნერვალი — თარგმნიდა გოეთეს და ამით მის შემოქმედებას არაფერი არ დაკლებია. ერთიც არის, როცა საკუთარი არ ვგერებდა, ამ დროს ბრწყინვალე საშუალება სხვის სამყაროში ინავარდო და იქ მოიბრუნო სული, მეორეც, ისეთი პატარა ერისთვის, როგორიც ჩვენია, აუცილებელია, რომ მთარგმნელები გვეყვდეს ბლომად, და სხვათა შორის არც ვუჩივთ მათ ნაკლებობას; ჩვენს ხალხს უცხოური ლიტერატურის საკმაოდ სოლიდური ბიბლიოთეკა აქვს შექმნილი. ფრანგულიდან თარგმანს რაც შეეხება, ძალიან მიყვარს, როგორც ეთქვი, დავით ნერვალიანის ფრანსუა ვიოიზი, გივი გვეტქუორის აპოლინერი, კლოდელი...

— ბადრი, თქვენ ბრწყინვალედ თარგმნეთ მალარმეს "პეროდოდე", პირველად ვახუთ "ჩვენს მწერლობაში" დაიბეჭდა, მერე შევიდა კრებულში "ლიმთავცენა". როგორ შეეძინათ ამ ურთულეს ტექსტს, თუ გაიხსენებთ?

— როგორ გიხიბრათ, რადაცნარიად რთული პერიოდი მქონდა, ვიჯექვი შინ, გარეთ გამოსვლა არ მინდოდა. მანამდე მალარმეს სინტაქსი იყო თითქმის გაუგებარი, ბოლომდე ვერ ვხსნიდი, ბნკარდასკ ვერ ვაკეთებდი. ყველა სიტყვა გასაგებია, მაგრამ ისეთი დახლართული სინტაქსი აქვს... უცებ მოხდა, ერთ დღეს რომ გაიხსნა რაღაც, ყველაფერი დაიგნახე, ვიგრძენი და გიყოფით შევედექე შუაშობას; მთელი პოემა რამდენიმე დღეში დავამთავრე.

— რომელი იყო თქვენი პირველი წიგნი?

— ეს იყო 1981 წელს გამოცემული "უკვე ჩაადგა ქარი", ამას მოჰყვა "დღემი დღეები", შემდეგ 13 წელი არაფერი გამოვიტყა, 1998 წლიდან დაიწყო: "ფრანგული პოეზიის მცირე ანთოლოგია- XIX საუკუნე", "პარიზში წასვლას რა უნდა", "100 ფრანგული ლექსი" და "ლიმთავცენა".

— რომელი წიგნი გიყვართ ყველაზე მეტად?

— ალბათ პირველი, იმიტომ, რომ პირველია. ძალიან პატარა კრებული იყო, სულ 28 ლექსი შედიოდა, — "უკვე ჩაადგა ქარი".

— დიდი გამოხმაურება მოჰყვა თქვენს პროზაულ ნაწარმოებს "პარიზში წასვლას რა უნდა?" რომელიც ძალიან პოპულარული იყო საქართველოში, პარიზში შენს პირველ ჩასვლას და ყოფნას რომ ეხება; ოთარ ჩხეიძის წერილიც მაგონდება, საგანგებოდ რომ გააანალიზა ეს მსატრულ-დოკუმენტური თხზულება ირმა პარტიანის "იაპონურ დღიურთან" ერთად. რამ გაიმონებია ეს გამოხმაურება, თქვენი აზრით: მხოლოდ იმან, რომ უცხოეთის ყოფა და უცხოური ეგზოტიკა შემოქმენდა თუ არის კიდევ სხვა რამ?

— ალბათ მარტო ეს არ იყო, პირველ რიგში, ალბათ, წიგნის გულწრფელობა.

— გულწრფელობა თქვენს არც ერთ წიგნს არ აკლია...

— არ ვიცი, ყოველ შემთხვევაში, როცა იმ წიგნს ვწერდი, ბევრი საწერეულო მქონდა, მაგრამ ყოველ შაბათს აუცილებლად უნდა ჩამებარებინა მორიგი ნაწილი ვახუთ "აჭარის" რედაქციაში, ბაბოზ ალექსანდრე სამსონიასთვის...

მთლიანობაში სასიკეთოდ გამოვიდა — ასე სერიალივით წერამ ნაწარმოებს დინამიურობა მიანიჭა.

— რამდენად გავიგე, ამ წიგნის მიხედვით ვადაილეს ფილმი, პარიზში...

— დიას, 2004 წელი იყო, როდესაც პარიზიდან დამირეკეს ანბის შესახებ და ნებართვა მთხოვეს, ბუნებრივია, დავეთანხმე, რომელი გივი იტყვოდა უარს...

როდესაც მე მეორედ, 2006 წელს, აჭარის ტელევიზიის გადაძღებ ჯგუფთან ერთად ვიყავი პარიზში, ვეცადე მენახა ეს ფილმი, მაგრამ ვერ მოვახერხე, ახლა კი, როცა საფრანგეთში ვიზიტს ვმთავრებდი, შევხვედი რეჟისორს, ეს გახლავთ ქალბატონი თეონა გრენაიდი, რომელიც ქართულია, აქედან წასულმა იქ გააგრძელა სწავლა და უკვე ჩაერთო ფრანგულ კინემატოგრაფიაში.

ესაა დახლოებით დოკუმენტური ფილმი; ასე ჰქვია "ათი წლის შემდეგ ქართველი ტარტარენის ნაკვალევზე". ეს სათაური მოდის ჩემი წიგნის, "პარიზში წასვლას რა უნდა", ფრანგული ვერსიიდან: "ქართველი ტარტარენი პარიზში".

— წიგნი ფრანგულად ითარგმნა?

— წიგნი თარგმნილია, მაგრამ ჯერ გამოცემული არაა.

— მოგწონათ ფილმი, როგორც გმირს, თუ გმირის პროტოტიპის?

— მომიწონა. ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ჩემს წიგნზეა გადაღებული, სასიამოვნოდ ელამებოდა პატივმოყვარეობას... (იცინის) კარგადაა ავტორის ჩანაფიქრი გახსნილი, აქედან ჩასულა ათასი სიმწიფის გადაღება რომ ვახუთება, მერე დაამატავია და მერე როგორ ევაზოვებ ერთმანეთი მე და პარიზმა.

— წიგნზეა უფრო თუ ავტორზე?

— უფრო წიგნზეა, უბრალოდ გამოყენებულია იმ ადამიანთა ჩართვა, რომლებიც მე პარიზში მივმოხვე.

— პარიზში პირველი ნაწარმოები იყო?

— პირველი დაბეჭდილი, პატარა-პატარა მოთხრობები ადრეც მქონდა...

— კიდევ ხომ არ გავქვს რამე ახალი ჩანაფიქრი?

— ისეთი ვანცადა მაქვს, რომ რაღაც სერიოზული ანი უნდა დაფიქრო, რა ვიცი... ღმერთმა უწყის...

ნახტვარები

ინგლისო, ჩემო ინგლისო!

ამას წინათ ერთმა მისტიფიკაციების მოყვარულმა ინგლისელმა ფუნანლისტმა ცხრამეტ გამომცემლობას დაუწვანა ხელნაწერი ჟღერ ოსტინის რომანისა "სიამაყე და წინასწარწმენა".

ამ ქმნილებას უწოდებენ XIX საუკუნის საუკეთესო სატრავალი რომანს.

მისტიფიკატორმა თვრამეტი გამოცემლობიდან უარი მიიღო, განმტრეტესო ნაწარმოები არ არისო.

ერთმა საინტელექტუალმა კი მოიბოღმა, რომანს არა უშავს-რა, მაგრამ ჩვენს პროფილს არ შეესაბამებაო.

გელა ჩქვანავა

საზამთრო

სათვლიან მოხუც ხელისანს სარეცხი მანქანის ავზის წყლის დასატრიალებელი დოლურა დაეშალა და, სანამ მისი ღერძიდან ჩაშლილ საკისარს ამოაძრობდა, ისე დააცქერდა, თითქოს სივოცხლეში პირველად ხედავდა.

— ეშველება? — შკითხა მას საბაზანოს კართან ატეულულმა ოჯახის დიასახლისმა, მიჭურნად თმამუჭრილმა ხათუნამ, ბუჭაფორულ, ზომამზე მტვად გაბნერილ სამხრეებს რომ იყოლიებდა კაბებისა და კოფტების ქვეშ და ოდნავ ნალვლიანი თვალები შკინდა.

ხელსანსმა დიასახლისი სქელონზებიანი სათვალის მიღიდან შეათვალურა თავისი გამობუნებული ცისფერი თვალელები და თანხმობის ნიშნად თავი ღრისკულად დაუქნია.

— რაც მთავარია, ღერძი გალუნული არ არის. იცის ხოლმე ასეთ დროს, გაილუნება და მერე ახალი უნდა გამოაჩინოინო, — შმიმედ ამოლაგა სიტყვები მან.

ხათუნა სამზარეულოში გავიდა, სადაც ოჯახის უფროსი, როინი, როინის ძმაკაცი, შეჯვარე და შვილის ნათლამა გია, ამ უქანასკნელის მიერ მოტანილ ჩაცვიბულ არაყს სვამდნენ. გაის არაკეთან ერთად უშველებელი, თოთმბეტკლოგარამიანი საზამთროც მოიტანა. მისი თქმით, სწორედ ამ, გასაყიდვად ქუჩაში გამოტანალი საზამთროს ნახვამ გადაწყვეტინა ნათლულის მონახულება, თორემ სხვაგან აპირებდა წასვლას.

— არა, ნამდვილად ის არის! — განაცხადა სამზარეულოში შემოსულმა ხათუნამ და ქმარს მოუბრუნდა: მიდი რა, კითხე, გეხვენები!

— რა ვკითხო, უკაცრავად, შენ იმ ბიჭის მამა ხარ, ჩემი ცოლის მამიდამშვილს ცოლობას რომ შეპირდა, მოიტაცა, ცოტა ხანი იცხოვრა მასთან და მერე მიტოვა და, თუ მართლა ისა ხარ, მიუხედავად იმისა, რომ მაშინ, როცა შენმა ბიჭმა ჩემი ცოლის მამიდამშვილი შეაცდინა, მე ჩემს ცოლს არც ვიცნობდი, მაინც ერთი გემოზე უნდა მიგთეთვეო-მეთქი?

— არა ვარ ასეთი მოპურობის ღრისი! — ნამოხიბლად ხათუნამ, ხელემი გულზე დაიკრიფა და სასვე ტურები აიბზუა.

— მოიცათ! — თქვა გაიამ და ერთხელ უკვე შემძრალებულ, ნადრვად გამვლოტებულ თავზე ქვალულის ხელსახოცი გადაისვა. — მე გავიგებ ყველაფერს. ქნე შემთხვევები ამის

თუკი ვინმე იკითხავს, გელა ჩქვანავა როგორი მწერალიაო, თავისუფლად შეგვიძლია ეს მოთხრობა წავაკითხოთ. ჩვენ წინამეა ქრესტომათიული ჩქვანავა.

პირველი და თვალმისაცემი — ეს არის დეტალების ფოთრევერი, ზოგისთვის ჭაბი, ზოგისთვის ოპტიმალური, ზოგისთვის ძალზე საინტერესო.

ამას დავემუბტოთ დრახელოგია — ლაკონური, ზუსტი, სახასიათო;

დროული და კარგად მოზონილი რეპორაჟები.

შემდეგ — პლასტიკა, ქვეტექსტები, თხრობის დინამიკა და ხელთა გვაქვს მწერლის შემოქმედებითი პორტრეტი.

გელა ჩქვანავა მხატვარია. ამბავს კი არ გვიყვება, არამედ ხატავს.

ხატავს ცხოვრებას ისეთს, როგორც არის მიგნიდან, სულის მხრიდან — მწარე, საცოდავი, სანტიმენტალური.

თვითონაც აქ არის, ამ მეტისმეტად უბრალო და ყველასთვის ნაცნობ ადამიანებთან, რომლებმაც, შენი არ იყოს, არ იცინა, არ ხდება მათ თავს, საით მიდიან, საით მიაქანებთ ცხოვრების მდინარე.

და ამის მამა ხომ არა ხარ-მეთუ, ვკითხავ, თითქოს ვიცნობდი მკის შვილს... თქვენ მარტო სახელი მოთხარით იმ ბიჭის.

ხათუნამ ჭერს მიაპყრო მზურა.

— ე-ე, იმ საზამთროს ხომ ხედავ? — მიმართა როინმა ძმაკაცს და გახუჭურის გვერდით, მაგიდაზე ვებერთელა საზამთროს ნახევარზე მიანიშნა. — თუშე ჩამარტყი, თუ ახსოვდეს, რა ერქვა იმ ბიჭს!

— ეს საზამთრო ისეთი გემრიელი გამოდგა, ქერქს არ გადაყერი, მურაბას გავაკეთებ, — თითქოს თავისთვის ნაიბუტბუტა ხათუნამ და მზურა საზამთროდან ფანჯარაზე გადაიტანა.

— თუ გაიხსენებ, შენ ჩაველ არყისა და ლუდის ამოსატანად, თუ არადა, შენ ჩაველ, მოსულა? — შეისთავაზა როინმა ცოლს.

— შენ თითონი ჩახველ, ძალიან გაგებარდება მადონას შენი ნახვა! — გახუჭურებულივით წარმოთქვა ხათუნამ.

— მოიგონა, გამყიდველი გუქრანჭებო, არადა, მეგ გამყიდველს გასატრონონის გამჭველ კარგად ხერხავს! — აცნობა როინმა შვილის ნათლას.

— გუშურს მერე ძალიან? — ირონიულად იკითხა ხათუნამ და გულზე დაკრფული ხელემიდან მარჯვენას თითები მარცხენას იდავეზე აათამაშა.

— ერთი ჩემი მეზობლის ცოლი... — ნამოიწყო გაიამ.

— თამაში! — ნიშნისნიმგები ნამოძახილით განაყვეტინა ხათუნამ სტუმარს.

— ესე იგი, თამაზი, არა?.. ახლავე ყველაფერს გავიგებ, — თქვა გაიამ, თეთრი თამანგის გულისპირზე დაიხედა, ზომ არ დამეცრინა, და ნამოდაგა.

— მოიცა, — შეაჩერა ხათუნამ და მარჯვენა სალოკი თითი ზაერში აფშკა იმის ნიშნად, რომ კიდევ რაღაც მნიშვნელოვანს იხსენებდა.

— მივა ახლა გია და, თუ იმ ბიჭს თამაზი არ ერქვა, ან ეს ხელსანი არ არის იმ თამაზის მამა, არაყსა და ლუდს ამოიტაცა, — ესროლა ცოლს როინმა.

— მხატვარი იყო ის გარენარი. თხიბნიდა რალაც-რალაცებს. მოვა დრო და ცნობილი გავხდები, ჩემი ნამუშევრები მილიონები ეღირებაო, იბლიძებოდა. ქლესა იყო, რაიკომის მდივნების პორტრეტებს ხატავდა და თანამდებობის ხალხს უჭეროდა. ამან კიდევ, — თუ მართლა ის არის და, მაგონი, ნამდვილად ის არის, — ასე შემოთვალა ბიძაქემს, მამიდამქემს ქმარს, შურისძიება და ეგთები არ იყოს, ჩემს ბიჭს ერთი ღერი თმა თუ ჩამოუვარდა, ამოგ-ნიცავთ სუყველასო... ნარმოგიდგენიათ?

— შენ იმ ბოქსის მამა ხომ არა ხარ, მხატვარი რომ არის-მეთქი, გაითხავ, — თქვა გაიამ და კარებისკენ დაიღირა. — ახლავე ყველაფერს გაგივებს!

— როდის გამოვა ხელოსანი სააბაზანოდან, ლამისაა გავსკდე! — თქვა ხათუნამ გაიას ნახვლის შემდეგ.

— აბა, რა გეგონა, უნახავითი რომ მისაკდი საზამთროსი! — ნაუსისინა ქმარმა. — შემოსულიყავი, სანამ ხელოსანი მოვიდოდა!

— ორი დღის წინათ გამოვიძახებთ და არ მოსულა, რას ვიფიქრებდი, რომ მაინცდამაინც ახლა მოზრძანდებოდა! — დაიწუნუნა ხათუნამ და ქმარს დამინამავსავით გაუღი-მა.

ცოლის მორჩილმა ღმიღლმა როინს სიბრაზე გაუწელა — ასეთ დროს ეჩვენებოდა, თითქოს თანამეცხედრის ქვეშაი რაღაც ბავშვური და უმწეო გამოერთოდა — უყვარდა თავის წარმოდგენა ძლიერ მამაკაცად. ხათუნაც ხედებოდა, რომ მისი ასეთი ღმიღლი ქმარზე დამამშვიდებლად მოქმედებდა, მაგრამ იმდენად ჭკვიანი ქალი იყო, რომ აღნიშნულ ღმიღლს, იმის შიშით ქმარს არ მოყირქებოდა, იმეფათად თუ ირგებდა სახეზე.

— ოღონდ ტუალეტში შესვლა გამოხერხე და არავს მე ამოვიტან! — დაპირდა ხათუნა ქმარს, მივიდა და ლოყაზე აკოცა. — ლუღი არ გინდათ, ზედმეტი ხარჯია. თან როდის იყო საზამთროს ლუღს აყოლებდნენ!

— შენი ვერ გავიგე, გავლანძლი ის კაცი, რას ქვია შენ-მა ბოქსი ჩემი ცოლის მამიდაშული შეაცდინა თერთმეტი წლის წინათ-მეთქი, თუ ის კიბოვო, ჩენს ცოლს ფისი უნდა და სააბაზანოში შეუშვო? — გაეცინა როინს.

— მისულედი ამ ბოლი დროს, რომ იცოდე როგორ გიბედება სახეზე ლოყები, სულ მიინძიხარ! — თქვა უცებ ხათუნამ. — ღმერთო, ლამისაა გამეპაროს!

— დედა, ფისი მინდა! — თქვა უცებ საშარტულოს კარის ლიბოს ჩამოფარებულ ბამბუკის მეჩხერ ფარდამ მომდგარმა ხუთი წლის ლანამ, ხელში წითელი სახატავი ფანქარი რომ ეკავა.

— ღმერთო ჩემო! — აღმოხდა ხათუნას და ქმარს ვედრებით შეხედა.

ლანამ საშარტულოში შემოსვლისას ფარდას ხელი ნაკურთ, რომ ის უფრო მეტად აჩხრიალებულიყო. ფარდის ჩხრიალზე ხათუნას გააფრთხილა.

— ნავლუ გამოვიყვან და ბარემ ორივე ერთად შევდით, თითქოს ბავშვი შეგვაქედეს, — თქვა როინმა.

— მერიდებმა, მიხვდება ყველაფერს. ისე პატარა კი აღარ არის უკვე, ტუალეტში შეუღლა სჭირდებათ! — ლამის აღირდა ხათუნა.

— გაა ბიძია სად წავიდა?.. დამიხატე რამეო, რომ მთხოვა, საზამთრო დავუხატე. — თქვა ლანამ. — მწვანე ზოლები უკვე გაუკეთეთ, ახლა წითლებსაც მიგახატავ და მორჩა. ვიცი, რომ საზამთროს გარედან წითელი ზოლები არა აქვს, მაგრამ მე მაინც დავახატე, კარგი?... ოღონდ ფისი მინდა.

ხათუნას ისეე გააკანკალა, თითქოს შეეპყვივნათ. — მეტი არ შემიძლია!.. მიდი, გამოიყვანე და აივანზე გადით!

— ოხხ, შენი!.. — დამტუტსავად წამოსროლა ოჯახის უფროსმა. — თქვე ქვემადსიებო, თქვენა!

— სააბაზანოში ჭიკა არ იყო და... ნყალი დამალევივით თუ შეიძლება. — მოისმა ბამბუკის ფარდის მიღმიდან ხელოსანის ხმა. — თქვენი სტუმარი შევიდა ტუალეტში, რომ გამოვა, ათ წუთში მოვრჩები საქმეს.

— უფრე შენი! — გაიას მოხერხებულობის შემზრდელ ხათუნას, მალევე მოეგო გონს და ლანას ფერადი ფანქრებით მოთხუხუხულ პირს ისე შეხედა, თითქოს მისი მისამარ-თით გამოთქვა შენიშვნა: ნუ ასელებ ხოლმე ფანქერს წვევს, არ შეიძლება, მოინამლები!

— შემობრძანდით, კი არ ვიციბინებთ, — შემოპატივთა საშარტულოში როინმა ხელოსანი, იმანაც ბამბუკის მეჩხერი ფარდა ხაზგასმული მორიდებით ისე გადმოლახა, თითქმის არ აუჩხრიალებია.

ხათუნამ მაცივრიდან შერთიქილი გრაფინი გამოიტანა და, როცა წყალს ჭიკაში ასხამდა, მის ჩხრიალზე კიდევ ერთხელ გააკანკალა. როინს ცოლი შეეცოდა.

— მოზრძანდით, ცივ საზამთროს მოგართმევთ. — მიმართა როინმა ხელოსანს და ცოლს მიუბრუნდა: ვიკა რომ გამოვა, გაიყვანე ბავშვიც სააბაზანოში და მოხანე პირი... ჩვენ მანამდე საზამთროს შევეცეკეთ.

ხათუნას თავის გამოყოფილ მდგომარეობაზე ქმარზე ადრე თვითონვე ჩაეღიმა, ლანას ხელი ჩაველო და საშარტულოდან გავიდა.

— ეს რამდენად საზამთროსა! — გულწრფელად გაოცდა ხელოსანი.

— ამის მეორე ნახევარს უკვე გვახვლით. მეორე ნახევარი, ანუ მაცივარზე რომ დევს, იმის მეორე ნახევრის ნახევარი მაცივარშია. იცით რა გემრიელია?.. აი, ცოტა არა-ყიდ დაგურჩენია, მაღალი უხდება საზამთროს! — თითქოს ზრდილობაში ეჯიბრებოდა, ისეთი მოწინებით მიიწვია როინმა სუფრასთან ხელოსანი.

— აჰ-აჰ-აჰ! — შემოთავაზებულ სკამზე ჩამოჯდომამდე აასვსავა წიჩამივით ხელეწილ ხელოსანმა. — არ ესვამ მე. თქვენი სტუმარი თითქოს მეცნობა საიდანდაც. მწვანე „ფოგული“ ხომ არ ჰყოლია ოდესმე?

— მამამისს ჰყავდა. ამ ორი წლის წინათ გაყიდა, მამა რომ მოუკვდა, მერე. — ანგარიშმოუცემლად დაეთანხმა მაცივართან საზამთროს გამოსატანად მისული როინი. — მაინც საიდან გვეცნობათ?

— ზეირი არ მომიჭრათ... ცოტა, იმდენი, ყელი რომ ჩავისველო.

— მაინც საიდან? — ხელოსანის მიერ კითხვის ბანზე ოსტატურად ავღებამ გალიზიანა როინი.

— აი მესამე ხმაც მოვედი! — საშარტულოში შემოსვლამდე ბამბუკის ფარდის იქიდან დაიძახა გაიამ. ხელოსანი უხერხულად შეიშმუნა.

— საკითხი რომელი, სუვერი, კარგი თუ უბრალო? — უკითხა ხელოსანმა როინს, მაცივრიდან გამოტანილ საზამთროს მოუქნელად რომ ჭრიადა. — კარგი სამი მანეთით ჭვირი დაგივდებათ.

— მავაზე ვამხსენებ, — დაიწყო გაიამ და თან სიგარეტის ფერფლის მოსაშორებლად თეთრი პერანგის გულს-პირზე სულა შეიჭრა. — ერთი ჩემი ტელევიზორების ხელოსანი მეზობელი კლიენტებს უმბნდა, თუ გინდათ კარგ, სუპერმუშა ნაწილს ჩაგაყენებთო... — მე ისეთი არა ვარ! — გაანწყურინა მას გაბრაზე-

ბულმა ხელოსანმა და გაის მიერ მორთმულ საზამთროს ნაჭერს ამრეზით დახედა.

— არადა, როგორ შეგახართ თამაზის მამას! — ისეთი დანაზნებით მიმართა გამი ხელოსანს, თითქოს თამაზის მამობა ამქვეყნად ყველაზე საპატიო რამ ყოფილიყო, და შესარატებლად ბოთლი დარქმინილი არაყო დაუსხა.

— ა-ა-ა-ა! — ნინაბივით ხელგეფ აფრინის მოსურნე დიდი ფრინველის ფრთებით მოუქნელად აასავსავა ხელოსანმა. — ვერ დაველევ!.. გამოვა ქალბატონი სააბაზანოდან და ორივენიარ საკისარს გაჩვენებთ, თვითონვე ნახავთ გასწავლებას!

— მამაჩემბა რა უთხრა, თუ იცით, ერთ ჩვენს მეზობელს, სტუმრად რომ მოვიდა და ღვინო არ დალია? — კიდევ ერთხელ შეიბურა სული პერანგის გულისპირზე გაიამ და არყიანი ჭიქა ხელოსანს მიუჩინა. — ვერ ჩავასხამ იმ ღვინოს უკან დოქში და ანუ, შენ თვითარ გადაწყვიტე, როგორც მოიქცე, ან დალოე და ან გადავადარე... დაველიე, ძიაკაცო, ეს ჭიქა, საქმეს რომ მორჩები, კიდევ დაგახვედრებოტ.

გაისაგან უფრო მეტი ორიგინალიობის მომლოდინე და იმედგაცრუებულმა ხელოსანმა როინს გადახედა და, იმის მოლოდინში, რომ მიმდინელი მის მიერ ჩასხენზე გაის მამის მწვენი „ფიგულზე“ იტყოდა რამეს, დაიძაბა და საზამთროს ნაჭერს უცნაური დაინტერესებით დააქუცრავდა.

ჩამოვარდნილი უზერხული სირქუე გაიამ მისი შენიშვნის მიმართ გამოთქმულ პრეტენსიებზე მიიღო და ძმაცაცს გაოცებული და კითხვით აღსავსე მზერა მამაყრო.

— სასყენად ვთქვი რამე? — იკითხა მან.

ითამის ხათუნა შემოვიდა კმაყოფილი სახით. მამაკაცებმა ერთდროულად შეხებეს დიასახლისს. იმანვე მამინეუ იაზრა, რომ სტუმრები მიხედნენ, საბაზანოში შესვლამდე ძალიან რომ უჭირდა, და ბავშვივით განივლიდა.

— ამ ათი წლის წინათ, ავარიის ხომ არ მოგსვლიათ თქვენი მწვანე „ფიგულით“? — ჰკითხა გაის მოულოდინე და ხელოსანმა და არყიანი ჭიქა გვერდზე მისწია. — საგაზეთო კიოსს ხომ არ დაჯახებობართ შემთხვევით?

— შემთხვევით კი არა, მართლა დაეჯახებ! — უპასუხა გაიმს. — თქვენ საიდან იცით?

— შეუცხარი შემთხვევით ამ აბზავს და დამამახსოვრდით სახეზე! თმა შუაზე ჭკონთან მაშინ გაყოფილი, თუ არ ვცდები!

— აუ, ჩემი! — სჯეროდა და არც სჯეროდა გაის, რომ ამდენი წლის შემდეგ შემთხვევითმა გამგელუმბა ასე მკაფიოდ დაიმახსოვრა მისი სახე.

— თქვენც ხომ არ იყავით მანქანაში? — როინს ჰკითხა ხელოსანმა.

— არც ვინმობდით მაშინ ერთმანეთს, სასამაბურში დავძევი ვიცით, — როინს დაასწრო გაიმ და ხათუნას მიუხარუნდა. — აუ, ჩემი!.. ეს რა გამახსენა ამ კაცმა, აზრზე ხარა?.. ჯარიდან ახალდაბრუნებული ვიყავი, მამაჩემს მანქანაში მოვარდი, დავლიეთ ბიჭებმა. ბუკინისებების მალაზიანში ერთი ლამაზი გოგო მუშაობდა, ჯარიში წასვლამდე მომწონდა და არ მიკარებდა. ჯარიდან რომ დაბრუნდი, ისევ იქ დამხვდა, საქმრო მყავსო, მეუბნებოდეს, მაგრამ მატყუებდა. იმ დღესაც მისთვის თავის მისაწონებლად გაეპაროლ-გამოვაქროლე მანქანა მალაზიასთან. მალაზი-

ის საპირისპირო მხარეს პარკი რომაა, იქიდან კაცი გადამოიხტა, ავაცილე და პირდაპირ კიოსს ეგლიჯე, ჩამოვილე ვიტრინები, გენზეუ გადაარბა გამეფიფილი. მოკვდა მეგონა. ჩემი შეგობარი მიუჯდა საქვს და, სანამ აზრზე მოვედიო, იმას ნახვეარი ქალაქი ჰჭრნდა უკვე უკან მოტოვებული. დავახვითე, ერთი სიტყვით, მილიციის მოსვლამდე ავორთქლავ... მაინც როგორ გახსოვართ?

— მახსოვართ! — თქვა ხელოსანმა და შარვლის ვიბიდან დაქუქუნული ცხვირსახოცი დააძრო. — რომელ გოგოს აწონებდით თავს, გრეტას ხომ არა?

— თქვენ საიდან იცით? — კინაღამ გადაიარია გაია.

— ჩემი მეზობელი იყო, შელივით გვიყვარდა მე და ჩემს ცოლს! — თითქმის დამინაცვლით წარმოთქვა ხელოსანმა და, მოლოდინისდა საწინააღმდეგოდ, იმის გამო, რომ გაია ერთ დროს მის შელივით საყვარელ მეზობელს მოსვენებდა არ აძლევდა, აღმფიფიება აღარ გამოუხატავს.

— იმ დღის მერე არც მინახავს გრეტა. ახლა როგორ არის, ხომ კარგა? — იკითხა გაიმ და ამ სულელური კითხვის შემდეგ, თითქოს ხელოსანის ვინაზეუ, ვიბიდან სუფთა და დაუთოვებული ცხვირსახოცი დააძრო და გაოფილილი თავ-შუბლ-კისერი შეიმოსალა.

— მე ვიყავი მისი კაცი, პარკივად რომ გამოვიტათ! — თქვა ხელოსანმა და გაის თვალში მის ჩახედა. — გრეტასთან მივდივარ. მაცივარი უნდა გვეყავა მე და ჩემს ცოლს, ფული დაეკალდა, გრეტას დავურჩევით და, დაგინატიტემო. გაემეფივებოდა, დროზე მოიხატნეთ ფული, თორე სხვები იქნებინათ მაცივარზეუ, და მეჩქვებოდა. ჩემი ბრალი იყო, კაცმა რომ თქვას... ერთი არ დასცდენია ეს ამბავი იმ უმჯობეს თვისს. გრეტაზე ვაბზობ. ერთი არ უთქვას, ჩემი გულისთვის დააქროლებდნენ მანქანასო...

— უფურე შენი! — წამოისროლა ხათუნამ.

— არადა, მაგის გულის მესიადმულე იყო ჩემი ცოლი. გრეტას დედა, თავის შვილზე რამის გავება რომ მომიდებოდა, ჩემს ცოლთან მოდიოდა. არ იყო გრეტულია, ეტყობა, ბოლომდე გულახდილი, როგორც ჩემს ცოლს ევანა, — გულდაწყვევით აღნიშნა ხელოსანმა.

— ჰაიტ, შე კიოსკების გამბანო, შენა! — მხარზე დაპკრა ხელი ორონმა ძმაცაცს. — შენ რა მავარი ყოფილხარ!

— კიდევ კარგი, რომ არ დაეჯახებთ, — ხელოსანს მიუხარუნდა გაია. — ბავშვი ვიყავი მაშინ და ბევრ რამეს ვერც ვაცნობივობდი, მაგრამ მერე და მერე, რკვა დადგინდა, არიო, იმის გავიწერებზე, შეიძლება კაცის კეკული გავმხდარიყავი-მეთქი, ტანში მბურტკლავდა. სულ მიწიდა და ვერ წავედი ეკლესიაში სანთლების დასანთებად, იმ დღეს მშროლი რომ გამომპყვინდა სიტუაციიდან ღმერთმა, იმის საამადლოლო!

— მაინც რატომ არ უთხრა ჩემს ცოლს იმ უმჯობეს ფეხმა, მისი გულისთვის რომ დააქროლებდნენ მანქანას? — თავისი საწურხარი ხმაშაღლა გამოთქვა ხელოსანმა. — ყველაფერს ეუნებოდა ჩემს ცოლს, ეს კი არ უთხრა...

— გამოდის, რომ ყველაფერს არ ეუნებოდა! — ლამის დაუყვავა ხათუნამ ხელოსანს. — ან იქნებ უთხრა კიდევ თქვენს მეუღლეს და იმან დაგინალოთ... დაუფუგათ, აბა, და, იმის გახდა, რომ გული არ გტკიუნებოდა.

— გამოიტყუე! — უარესად ანერვიულდა ხელოსანი. — ჩემი ცოლი არავფერს მიმალავდა.

— რას აქვებ ამ პატროსან კაცს ცოლის წინააღმდეგ!
— ნახევრად ხუმრობით უსაკევედურა თავის ცოლს როინმა.

— რას ქვია ვაჭებებ?.. პირიქით... ყველაფერს კი არ ვეჭვებოდა და ვუჭვლავთ ცოლები ქმრებს, ვუწმალავთ ზოგეირს რამეს, გული რომ არ დასწყევლით... ისევე, როგორც ქმრებმა უნდა დაუწმალონ ცოლებს ზოგი რამე, გული რომ არ დასწყვიტონ, — ქმარს პასუხობდა და ხელოსანს შემყურებდა ხათუნა. — ასე არ არის, პატივცემულო?

ხელოსანმა რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ სიტყვებს ვერ მოუყარა თავი. გიან ხელოსანს გაუღიმა.

— რამ დაგამახსოვრათ მიხვ ასე ძალიან ჩემი ვარცხნილობა?.. კაცი გაიტანა მამაჩემის ერთმა ამხანაგმა და...

— სხვათა მორის, ძალიან კარგად მახსოვს, გია კიოსკს რომ დაეჯახა, ის დღე, — ლამის საზეიმო ტონით გამოაცხადა ხათუნამ და შთაგონებული სახე მიიღო. — ლეღვი არ იყო კიდევ კარგად შემოსული, უწინფარი ლეღვის რძემ ტურებზე მუწუკები დამაყარა. სკოლა ახალი დამთავრებული იქონდა და უმადლესში ჩასაბარებლად ვემზადებოდი... დაჩაზე ვიყავით, ეუზოში ვისტედიან ყველანი, მე ზობლის ქალი შემოვიდა და გვიხიზრა, ვილავ ნარკომანებს გაზეთების კიოსკი გაუტანიათ მანქანით ქალაქში, იმიტომ, რომ ასეთი რაღაცა კარტში წაუგიათო. კარტში ისიც წაუგიათ, რომ მეკიოსკე ქალიც უნდა მოეკლათო, მაგრამ გადაარჩაო. ჭორი იყო ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, მაგრამ დედაჩემმა საშინლად ინერვიულა!

— დედაშენს რა ანერვიულებდა? — ყველას გაოცება როინმა გამოხატა.

— ჩემი ძმა უნდა გავწვიათ იმ შემოდგომას ჯარში და ყველანიარ ცუდ ამბავზე წერვიულობდა. ეგეთი ტიპია, ემოციური! — უპასუხა ხათუნამ.

— სად ერეკლე და სად ლამპის შუშაო, იმისი არ იყოს! — შენიშნა როინმა.

— ეგ რა არის, სხვა კიდევ ამაზე უარესი ჭორი გავრცულდა, რომ ერთი წიგნი დაინერება, — თავმოწონილი მიიღო ვასცდა გიანს. — იმ საღამოსვე დამადგა თავზე მილიცია. ჩაწიშვა ვილაცამ, მანქანის წიგერი დაუმახსოვრებია!

— რას ამბობთ! — გულწრფელად გაოცდა ხელოსანი.
— ვინ უნდა ყოფილიყო ნეტავი?.. მე არც მომიკრავს თვალი თქვენი მანქანის ნომრისთვის!

— თქვენზე ვინ რას ამბობს! — მაშინვე შეაგება გიან.
— თქვენი დაეჭვებული რომ ყოფილიყო, თავს ხომ არ შემეხსენებდით!

— არ შეგახსენებდით! — დაეთანხმა ხელოსანიც, რომელიც, ეტყობა, თავის განსამართლებელ საბუთს ეძებდა გუნებში.

— მიორთვით, რა, საზამთრო? — სთხოვა ხათუნამ ხელოსანს.

— დედა, შემოვიტანო ნახატი? — მერეუნიდან იკითხა ლანამ.

— შემოიტანე, დედა გენაცვალის! — გაეპასუხა ხათუნა.

— მრცხენია! — მოსმა პასუხად. — ცოტა ხნის მერე შემოვიტან!

— მე კიდევ ერთი ძველი ნაცნობი მხატვრის მამას მივამსგავსეს, — მივართა ხათუნამ ხელოსანს. — რა არის მამაც ეს ცხოვრება, დამთხვევებითაა საესეს!

— ჯო, მითხრეს უკვე, — თქვა ხელოსანმა და გიანს გადახედა.

— კარგი მხატვარი იყო ის ბიჭი, მართო ჩემი კი არა, ჩვენი საერთო ნაცნობი, — ხათუნას შეცდომა გამოასწორა გიანმა. — მიორთვით საზამთრო.

მხატვარი იანა ზალიშვილი

— მილიციას როგორ გადაურჩით? — ჰკითხა ხელოსანმა.

— მაგას თუ გადარჩენა შეკვია... ისეთი ამბავი ატყეს, თითქოს კიოსკი კი არა, ბანკი გამეტანოს. მეკიოსკე ქალმაც ჩემზე მოინდომა გამდიდრება, იმდენი მოითხოვა, რომ გიხიზრათ, შეიძლება არ დაიჯეროთ, — თქვა გიანმა და სამი თითი ასწია: ათასებში, რა თქმა უნდა, და, ნახევარი მიიღო.

— ეგზე არ არის ცოტა, — შენიშნა ხელოსანმა.

— გრეტა სად არის ახლა, რას შერება? — თითქოს დიდად არც აინტერესებოდა, ისე იკითხა გიანმა

— ერთი შვილი ეყოლა მაგასაც დედამისიანი, მეტი ვერა, თითქოს გუნებში შექონდა. შობილებების სახლი გაყიდეს მაგან და მაგის ქმარმა. იშვიათად ვხედავთ ახლა.

— დედისერთა იყო? — გაიკვირვა გიანმა.

— არ იცოდით?

— არა, არ ვიცოდი, — თქვა გიამ და დანის წევრით საზამბროს კანზე რალაც კუთხოვანი ფიგურა დახსნა. — მძით მამინებდა, მატყუებდა თურმე.

— მაის მერ არ გინახავს? — ჰკითხა ხათუნამ ქმრის მძაცას.

— ერთხელ ვნახე. ავედევნი, მაგრამ ვერ გამოვეცნაურე, ვიღაც ქალთან ერთად იყო და მომერიდა. შეიძლება გრეტა არც იყო...

— ძველ შეგვარებულზე მასეთი გამოკიდებები სიბერემ იცის, — შინშია როინმა და საკუთარ გამონათქვამზე თავმომონედ გაიღიმა.

— ნავალ შე, — საქმეს მივხედავ, — თქვა ხელოსანმა.

— რომელი საკისარი დაევიწყო?.. თუმცა კარგს დაგიყვანებო ჩვეულებრივის ფასში.

— ნავალ და კარგ კონიაკს ამოვიტანე, ხომ უნდა გამოვიყვანო ათი წლის წინანდელი დანამაჟული! — თქვა გიამ.

— უფარს ნუ მიტყვი, ძალიან ვთხოვო. ნუ დაიმწყვიატავო გულს!

— შეცე გიხოვოთ! — უფარს თქმა არ აცალა ხათუნამ ხელოსანს. — კარგი ბიჭები არიან ორივენი. ბუხლუნები კი არიან, მაგრამ გული კეთილი აქვთ. არ უნდა აქებდე ქმარს, რომ არ გათამამდეს, მაგრამ ერთხელ შეიძლება.

— აღინ რაზ ნუ ჰიდარასტ! — მოჭრით დაახეთქა როინმა.

— იც-ხ, რალაც-რალაცეების დამწალავო ცოლებო!

— ჩარჩენია გულში! — გულღიად გაიცივნა ხათუნამ.

— მიგრეზები ბარემ ჩემს საქმეს და მერე იყოს, — თქვა ხელოსანმა და ნაშობდა.

— დედა, კიდევ მიწა! — მოისმა დერეფნიდან ლანას ხმა.

— ჩემი შეილია, ფისი უნდა, — აუხსნა ხელოსანს როინმა და ცოლს გადახედა, შენც ხომ არ მოგიწიდაო, ჰკითხა მხურითა ვაგისნათ ბარემ ის დრანგული კონიაკი, გიამ რომ მოგვიტანა ჩვენი ქორწინების წლისთავზე.

— ვაგისნათ! — დაეთანხმა ქარისკენ შეტრიალებული ხათუნა და გაისკენ მოიხედა, ყოყმანი ხომ არ შემატყო.

— ეც ლანას დაბადების დღისთვის შევიწახოთ, როგორც დათქმული გვექრნდა, სხვას ამოვიტან, — თქვა გიამ.

— ლანას დაბადების დღისთვის სხვას ვიშოვიო, ახლა ეს დავიკლებო, — თქვა როინმა და ხელოსანს გაუღიმა: ისინი რომ გამოვლენ, მერე მეც შევალ სულ ერთი ნუთით, თუ შეიძლება.

— როგორ არა! — თქვა ხელოსანმა და დაეცა.

— მოდიოთ, ბარემ ავიანზე გამოვიტანოთ ის მანქანა. თქვენ რას იტყვიო? — მდგომარეობიდან მარტივი გამოსავალი იპოვა გიამ.

— მე მგონი, ეგრე აჯობებს, — დაეთანხმა ხელოსანი.

— აქამდეც უნდა მოგვეფიქრობინა, — თქვა როინმა.

— არ ვიცი, არ უყვართ ხაზვიენებს, როცა მანქანას საბაზანოდან გადის. თითქოს საბაზანოში უკეთესად გარემონტდებოდეს, ან გარემონტების შემდეგ უკან არ შეტეოდეს! — შინშია ხელოსანმა.

— მიივება ალბათ, — უთანაგრძნო გიამ. — უფრო მკაცრად უნდა მოითხოვოთ.

— მიგრევი უკვე და საერთოდ არ ვითხოვ! — აღიარა ხელოსანმა. — ერთი მამალი ჰყავდა ჩემს მეზობელს, ბავშვებს უკროდა და ამიტომ ამწყვედებდა. თან, რალა დასამა-

ლია და, ქატიმებს რომ ჩინილავდა, კისერზე ბუმბულს აგულავდა...

— ეგ როგორ? — გაოცდა გია.

— მამალი დედალს რომ ტყუენის, ნისკარტით კისრის ბუმბულში ჩააფრინდება ხოლმე, წესი აქვთ ასეთი, — აუხსნა ხელოსანმა.

— რას არ გაივებს ცაცო! — კიდევ უფრო გაოცდა გია.

— ჩაინიშნე, გამოგადგება! — ურჩია როინმა მძაცაცს და ხელოსანს მოეზრუნდა: მერე, პატივცემულო?

— ისე მიეჩვია მამალი საქათმეში ყოფნას, გარეთ თუ გამოუშვებდნენ, ისეც საქათმეში ბრუნდებოდა.

— ერთ ჩემს მეზობელს კიდევ... — დაიწყო გიამ, მაგრამ ისეთი ვერაფერი მოაგონდა, თემასთან რომ ყოფილიყო დაკავშირებული.

— მიირთვით, რა, ეს სახამართო, თორემ გვეწყინება!

— სთხოვა როინმა ხელოსანს.

— ერთ ჩემს მეზობელს კიდევ... — ისეც დაიწყო გიამ, ამჯერად, ეტყობა, მართლაც რალაც მორალის მქონე საგულსხმო ამბავი მოიფიქრა, მაგრამ ვადაწყვეტა სადღეგრძელოს სახით ეთქვა, არყიან სირჩას ხელი ნამოავლო და გრეტაზე მონოლოლ მოგონებებს გაუღიმა...

— შთაგონებული სახე აქვს, მაგრამ სადღეგრძელოს იტყვის! — იგარაუდა გაის შემხედვარე როინმა. — ოღონდ ერთ თავის მეზობელზე ამბავს მოაყოლებს...

— ჯანდაბო! — გაუმარჯოს! — ვერ კიდევ სირჩის აღებამდე დაეთანხმა ხელოსანი გაის. — ოღონდ, სიმართლე რომ გითხრათ, იმ დღესთან ცუდი მოგონებები მკავშირებს...

— ძალიან შეგაშინეთ მამინ და გულის ტკივილი ხომ არ დაგჩემდათ მას მერე? — სერიოზულად შეშფოთდა გია და ცუდის მოლდენიში, ცოტა არ იყოს, არტისტულად გაიჩინდა.

— არა, მუხლი გადავიტყავე მხოლოდ, როცა დავეცი. მანქანამ კი არ გამკრა, მაგრამ თავი ვერ შევიკავე და მაინც დავეცი. ჰოდა, მუხლი გადავიტყავე...

— რას მელაპარაკებოთ! — გულწრფელად შეწუხდა გია.

— ეგრე იყო! — მძიმედ ამოთქვა ხელოსანმა და თავის არყიან სირჩას ჩააცქერდა. — ჰოდა, საავადმყოფოში რომ ნამიყვანეს და რენტგენი გადაიღეს, მუხლი არ გქონდეს გაბზარულიო, ჩემს ცხონებულ ცოლს ვუთხარი, ბარემ აქა ვართ თუ რეც გადაიღე ფილტვებზე რენტგენი-მეთო. იტკივება ფილტვებს, მგონი მჭკვალასო, ამბობდა, და იმიტომ...

— მერე? — ნაეშველა ხელოსანს საბაზანოში ნასვლამდე საზზარეულოში შემობრუნებული ხათუნა.

— სიმსივე აღმოაჩნდა ავთვისებიანი... ნახევარ წელში გათავდა ქალი! — თქვა ხელოსანმა, არაყი გადაკრა და ნაღელიანად გაიღიმა: გაუმარჯოს მოგონებებს!.. არ იფიქროთ, რომ ჩემი ცოლის სიმსივენს თქვენ გაბზარუბდეთ... უბრალოდ, იმ დღეს გავიგე ეგ ამბავი. ძალიან ბევრი ვიფიქრე ამ ამბავზე და, ასე მგონია, რომ არ ვაგვო, რაც სჭირდა, უფრო მეტს იცოცხლებდა, ნერვიულობამ

დააჩქარა მისი სიკვდილი... ბედისწერაა ყველაფერი, ვერ-
სად ნახვალ, ვერსად!

— მუხლი როგორა გაქვით? — ჩამოვარდნილი უხერ-
ხული სირქმის შესასვენებად ეკითხა როინმა.

— ისე რა... როცა აცივდება, მაშინ ნამომტკიცდება
ხოლმე.

— ნასულებს თქვით! — ურჩია მამაკაცებს ხათუნამ
და ტანში გასცრა. როინმა მას ეჭვის თვალით გადახედა,
მაგრამ ცოლს ქმრის მზერა არ შეუმჩნევია.

— უმ! — ცოლის ყურადღების მისაპყრობად ყელი ჩა-
ინწინდა როინმა.

— რა საზარელი დღე ყოფილა თქვენთვის ის დღე,
გამბურჭლა კიდევ! — თქვა ხათუნამ და თავისი ხელით
მეუფესო ჭიქა ხელისასანს.

— კო, ნადვილად რომ ცუდი დღე იყო! — უგულოდ
დაეთანხმა ხელისანი.

— მიცვალებულების თქვით! — დაიბარა ხათუნამ და
სამზარეულოდან გავიდა.

წვიმადა.

ქალაქს ეძინა.

ეძინა ხუთი წლის ლანასაც და უზარმაზარი, მისი სიმაღ-
ლის თეთრი სახამთრო ესიზმრებოდა. ლანა სახამთროს
მისდგომოდა და უნდოდა ის მწვანე და წითელი ზოლებით
მოეატა, მაგრამ წითელი ფერის ფანქარს ვერ პოულობდა.

შვილის საწლოს გვერდით ქმრის მიმლოდინე ხათუნა
ფანქარასთან იდგა, გულზე დაკრეფილი ხელებიდან მარ-
ჯვენას თითებს მარცხენას იდაყვზე ათამაშებდა ნერვიუ-
ლად და ლამპიონის შუქით სედიდანად განათებულ ცარი-
ელ ქუჩას ტაცქეროდა.

ქუჩაში გაქვითი გამორჩნდა. ხათუნას გულმა უგრძნო,
რომ მას როინი მოჰყავდა.

ტაქსიმ იმ კორპუსის შიდა ეზოსკენ შეუხვია, რომელ-
შიც როინი და ხათუნა ცხოვრობდნენ.

ხათუნა საძინებლიდან გამოვიდა, სამზარეულოში შე-
ვიდა და იქ ფანჯრის მიწას შუბლით მიეყრდნო, რათა სა-
დარბაზო შესასვლელთან გაჩერებული მანქანა უკეთ და-
ენახა.

ტაქსიდან როინი გამოსულიყო და სამზარეულოს ფან-
ჯრისკენ იურებოდა. ბოლოს ცოლსაც მოჰკრა თვალი,
ხელი დაუქნია, შემდეგ ეზოდან გაშავალ ტაქსისკენ გაი-
ხედა და სადარბაზო შესასვლელში შემოვიდა.

ხათუნამ ამოიხორა, გახტურაზე შემოდგმულ ჩაიდანს
ციცხლი შეუნთო, საბაზანოში გავიდა, იმ დღეს შეკეთე-
ბულ სარეცხ მანქანას ემყოფილმა გადახედა, სარკეში
ჩაიხედა, თვლების ირგვლივ გაჩენილი ოდნავშუბამწივეი
ნაოჭები ნაჩქარევად შეითვალეირა და ის-ის იყო დიდ,
ფუმუჭულა პირსახოცს დასწვდა, რომ კარზე ხარის ხმა
გაისმა. მანაც პირსახოცით ხელიმ გასწია კარის გასაღე-
ბად.

ხათუნა თავის გუჟამანი არ შემცდარა — როინი მარ-
თლა გამაღმუხიყო წვიმამ.

— გაის მანქანა რა იქნა? — შკითხა ხათუნამ ბინაში
შემოსულ ქმარს და პირსახოცი გაუნოდა.

— მოუსვლელში! — შეურდინასავით როინმა ცოლს,
მინოდებული პირსახოცისთვის არც შეუხედავს, პირდა-
პირ საბაზანოსკენ გააბოტა სველი ფეხსაცმელებით. —
სადარბაზოში ვერ ექვნი იმ გამოსირებული ბოჭიეთ, მე-
ოთხეზე რომ ცხოვრობს, ნაჭირავეშპირ, რა ჰქვია, დამაიწი-
ყდა...

როინი ისე მიადგა უნიტაზს, რომ საბაზანოს კარი არ
მოუკეტავს.

— გიამ რატომ არ ნამოგყვანა თავისი მანქანით, ხომ
მშვიდობაა? — ხელმოურედ შკითხა ხათუნამ ქმარს, მისი
სამწინაო ფოსტლები საბაზანოს კართან დაანყო, პირსა-
ხოცი კარის სახელურზე ჩამოკიდა და იმის საინსებლად,
რომ პასუსს მოუთმენლად ელოდა, ამოიხორა.

— გაის მანქანა ბორბიურზე ახტა და ბუტკასაც გლი-
ჯა! — ხეანჯრის შეკვერად უნიტაზი ჩარეცხა როინმა.

— რას ქვია ახტა და გლიჯა?.. ეგრე დაითვრა გია, რომ
„მანქანა ბორბიურზე ახტა და ბუტკასაც გლიჯა“?.. გა-
დატანითი მნიშვნელობით თქვი თუ მართლა?.. შენ რომ
ეგეთი ნასვამი არა ხარ? — ერთმანეთის მიყვლებით ოთ-
ხი კითხვა დასვა ხათუნამ.

— ნასვამი კი არა, მთერალი ვიყავი, მაგრამ გამოე-
ფხიხილდი „გაისთან“ კაიშეში! — უპასუხა როინმა, აბაზა-
ნის კიდევუ ჩამოჯდა და ფეხები მმრძანებულრად გაიშვი-
რა.

— ამისენი, ადამიანო, რა მოხდა, გაის რატომ ეკაჩა-
ვებოდი? — ქმრის გაურკვეველ პასუხზე უფრო მისმა გა-
მომწვევმა ქვევამ გააღიზიანა ხათუნა, გაღიზიანებულზე
კი თავისი მთავარი საწახოცა დაურიდებლად გაამფლავნა:
შენი ამბავი რომ ვიცო, რესტორანში, მიუხედავად იმისა,
რომ გიამ დაგაპტიფათ შენ და ის ხელისანი, ჯობილი რომ
გეყო, იმ ორმოდებათ მანეთსაც დააბლერებდი!

— არ დამომლერებია! — თქვა როინმა და ფეხები ჯერ
ერთმანეთს ქმარსკრა, შემდეგ კი გაასასვავა.

ხათუნა ქმარს შეხედა, შემდეგ დაიხარა და მის ფეხ-
საცმელებზე თასებებს შეხსნას შეუდგა.

— მართლა არ დაგისარჯავს? — იკითხა მან, როცა
ფეხსაცმელები გახადა და ფოსტლები ჩააცვა.

— დასარჯეთი კი დახარჯე, მაგრამ არ დამომლერე-
ბია. დამლერება იმას ჰქვია, როცა რესტორანში მემოსლიკე-
ებს სიმღერას შეუკეთავ და ფულს ჯიბეში, ან ვიჭარის
შუა დირკაში ჩაუტენი! — მშვიდად აუხსნა როინმა ცოლს,
საუთარამა გონებაშავილურამ მიგნებამ ალაფთოვანა,
პურანეგ გაიხარა და ზურგსკუთხე აბაზანოში გადათქაძა.

— ასეც ვიცოდი! — თქვა ხათუნამ, დააპირა, მაგრამ
მალევე გამოაფიქრა გაღიმიება, კარის სახელურთან პირ-
სახოცი ჩამოხსნა, ქმარს მიაწოდა, ამოიხორა, საბაზანო-
დან გამოვიდა და სამზარეულოსკენ წავიდა.

როინმა ამოიხორა და თმის შემშრალელებს შეუდგა,
თან სარკეში იურებოდა.

— გაის რატომ ეკაჩავებოდი-მეთქი!.. იჩხუბეთ თუ ის
ენხუბა ვინმედა შენ აშველებდი? — მოესმა სამზარეუ-
ლოდან როინს ხათუნას ხმა. — ჩაი ხომ გიყვარა?

— გაის კი არ ვეკაჩავებოდი, გაის, გა-ი-ს-მეთქი... გა-
სლდარსტენენია ავტობანსპექციაა! — ისეთი ნამლერე-
ვით წარმოთქვა ბოლო ფრაზა როინმა, თითქოს არიას ას-
რულედა.

— გაის? — გავოცდა ხათუნა და მაშინვე სააბაზანოს ლია კართან გაჩნდა.

— პო, ხელოსანი დაჯდა რულზე, ბორდოურზეც კობ-ტას და ახტა და ბუტკასაც ვაფაკურად გლიჯა... აი, იმ ბუტკას, გაის რომ გუტქანია წინათ, მერე გაიც დაგვაფდა... ფული ყველა არ დამიპარჯავს, თორმეტი მანეთი მომყვა!

— დაიფიცე!
— გეფიცები!.. რესტორანში რომ ვისხედით, ისევე მოი-გონეს იმ ბუტკის გატანის ამბავი გიამ და ხელოსანმა. ხე-ლოსანმა გაის უთხრა, მე წენმე სტო სოროკით მოდიოდი მაშინო, გიამ, არ არსებობს, მაქსიმუმ სტო იქნებოდა, იმი-ტომ, რომ სანამ იმ ქუჩაზე გავიდოდი, სადაც დაგარტყი, ოთხმოცდაათბარადუსიანი პავაროტი გამოვიარე, პავა-როტიდან იმ დაფილამდე, სადაც შენ გადმომიბტი პარკი-დან, ორმოცდაათი მეტრი თუ იქნება, პა და პა, სამოცი, პოდა პავაროტი სიჩქარე ზომ უნდა დააგდო, რომ არ გა-დაყარადე, სიჩქარედაგდებულზე კიდევ ორმოცდაათ მეტრში, გინდა სამოციმე და სამოცდაათიც რომ იყოს, „გი-გულ“ სტოსოროკს ვერ აიღებსო. არა, სტოსოროკი იყოო, არ იყოო, და დანაშაუდენენ...

— დაიფიცე!
— ლანას ფეცივარა!.. ზღაპრის მოყვლა არ მოუთხო-ვია დაძინების წინ?

— ჩაფხა, ბატონო!
— უპ, მაგას ვენავეცაღე!.. უნდა მოვეფერო!
— არ გაბეჭდე, გაუპარავს ხარ და გააღებებ!.. მერე?
— პოდა, ნამოვედით რესტორნიდან იმ ქუჩაზე სულდ-სტვენი ექსპერიმენტის ჩასატარებლად და ჩავიჭარტეს კი-დეც... ორჯერ შემოვიდა პავაროტი გია მისამოღელი სიჩ-ქარით, მაგრამ პარკამდე სტოდესტზე მეტე ვერ ასწია... ხელოსანმა კიდევ... სხვათა შორის, ბაგრატი პეკია... პოდა, ბაგრატმა, მე ვცდიო. პირველ ცდაზე სტოპინატატატზე ავიდა, მაგარი ლიბარი ყოფილა, მეორეჯერ უფრო მეტზე, არანაკლებ სტოდევატატიპატისა, კინაღამ გახეთქა მატო-რი, დანვა პაკრიკები... მესხმა შემოსულაზე გაი ავეცივდა. ვერ ჩაჯდა კარგად მოსახვედში, თან გაიც მოგვედვა; გი-ამ კიდევ, ნავემარები ბაგრატსო, და საქზე უტავა ხე-ლო... არადა, იმორჩილებდა ის კაცი მანქანას... მერე მანქა-და ბორდოურზე ახტა და ბუტკასაც გლიჯა ძალიან კობ-ტად... შირალი იყო ასულტი, არ წვიმდა მაშინ. ნეტა ერთი საათით ადრე დაწყებულიყო წვიმა, ექსპერიმენტის ჩასა-ტარებლად არ ნაელოდით, რესტორანში დაგრეგოდით... ექსპერიმენტული რეზილის შემდეგ, ისე იმ მოსახვეე-თან დასამრუნებლად მოთავარ ქუჩაზე უნდა გამოესულიყა-ვით. უებნებლად გია, მთავარე ქუჩაზე ნუ გაუტყდა, თო-რემ გია გამოვლის და დაგვიჩაბასესო, მაგრამ ბაგრატმა, არაფერსაც არ დაგვიჩაბასეს, მე ვერ ატყვარაო!

— მაშაყრებ? — შკითხა ხათუნამ მანქანა და თვალე-ბი ჩააჩერდა.

— ლანას თავს გეფიცები!.. ჩაფხა, ხომ?.. პოდა, რე-ზომ... რეზო რა იყო, ბაგრატმა... რეზო ერთ გაიძინეს ერ-ქვა. პოდა, ბაგრატიც ადგა და ყველაფერი ნამოყარნატა-ლა მონაურულად გაიძინა, რეზოს კი არ, მეორეს... ნაძ-ლევის გასაპილად მოვედით, ასე და ასე იყო საქმე, ამ რამდენიმე წლის წინათ, ბუტკა რომ გაიტახესო და, მოკ-ლედ, ყველაფერი...

— მერე?
— ტყუილი უთქვამს გაის... არ მოუცია თურმე მაშინ ფული არავისთვის. თახსუთასი დამიჯდა ამ საქმის ჩა-ფარცხარო, რომ გვითხრა, გაგვებლატავა თურმე!.. აი ასე! — დაიფიცე!
— ჩაფხა, ხომ, მაგას ვენაცვალე?.. მოთხოვა ზღაპა-რი დაძინების წინ?

— მერე?
— საქმე არ დახურულა მაშინ და ძიებაც არ შეწყვეტი-ლა თურმე...
— მერე?
— შეიდასი მანეთი თუ არ მოუტანა ხვალ საღამოს იმ მენტებს, გაიმ რომ გამოიძახა საქმის გასაიასნებლად და კიდევ სამასი თვითონ გაიძინებს არ ჩახხუტა, ჩასვამენ!.. ბუტკის აღდგენის ხარჯები მენტების ფულში არ შედის... — დაიფიცე!
— ჩაფხა მინიც, არა?.. საზამთროს ბრაღია, გელაპა-რაკები მე მენ!

— უფურ შენ იმ ბებერს!.. მართლა ეგრე დააქროლე-და მანქანას?
— უფრო მაგარადაც!
— მაქვენ გასაგებია, მაგრამ ის ბებერი ასე რამ დათ-რო, რომ ქუკაში აგყავთ?
— ახლგაზრდობა გაჩისენა.

— ტყუილი რატომ გვითხრა გიამ?.. არ სჩვეოდა ეგე-თები, შოლოდ მეზობლებზე და მამამისის ძმაკაცებზე ამბებს რომ გვიყვებოდა მაგალითისთვის, მაშინ თუ გაა-ბუტქებდა... ერთი ფული მარლი უნდა მეტყობო, ტყუილი არ უთქვამთ...

— ერთი ფული მარლი და ერთი ბაემვის მონათელა!
— ჩაუთრო როინმა.

— ჩაი გაგვიკეთო?
— გამიკეთე.

— ნეტავ ჩვენ როდის გვეყოლება ჩვენი მანქანა?.. მაგ-რამ, მეშინია როგორღაც, სვამ ძალიან ხშირად.
— კაცს ცხენი არ აყავდა და უნაგარს ეძებდაო... უნდა ვასესხოთ გაის იმ ფულიდან, და უნაგარისთვის რომ გვაქვს გადაღებული! — გადანვეტოლად თქვა უცებ როინმა და ცოლი რომ ამ ავეუტებულოყო, გაულიმა. — იცის, რომ გვაქვს, და ეწყინება.

— მასესხეთო, გითხრა?
— უნდა ვასესხეთო! — პირდაპირ პასუხს თავი აარიდა როინმა. — შენი ბრაღია სულ... დედაქემმა ათასი მანეთი შეგვიტარა მანქანისთვისო, რომ პლატაობდი!

— შეგვიტარა-მეთქი, ვუთხარი, თორემ ჩვენ გად-მოგვცა-მეთქი, არ მოთქვამს. თავისთან ინახავს, რომ არ შემოგვებარავს-მეთქი, ლანას გეფიცები! — დაფიცები-სას გულზე ხელი მიიღო ხათუნამ. — მერედა, როდისღა დაგვიბრუნებს?

— თორემ უცე მზად ხარ მანქანის საყვილად, შენმა მზექმ!
— დაიფიცე, რომ ყველაფერი, რასაც ახლა მოყვიე, მართლა მონდა!.. ვერ ვიჯერებ როგორღაც, დიწვი კაცი ჩანდა ჯე ბაგრატე იყო თუ ვიღაცა...

— ლანას გეფიცები-მეთქი, ხომ გითხარი?! — გაბრაზ-და როინი. — ძალიან შეწუხდა ის საყვალე, მე გადავიხდი მაგ ფულსო, იტირა კაცმა.

— კი დროისას!.. თუმცა გიას ბაბლია, რას გავგებლა-ტავა, ათასბუთისა გადავიხადოვო?!

— შენი არ იყო!

— რომ არ ცოდნოდა, ფული რომ გვაქვს, მაინც ასესხებენდი, შენი ამბავი რომ ვიცი!

— პატივისცემაში ჰყავს ლანა, საჩუქრებს არ აკლებს...

სამზარეულოში გაზქურაზე შემოდგმულმა ჩაიდანმა დაუსტვინა. როინს ნესად ჰქონდა, ყოველ დილა-საღამოს ჩაი დაეღია, ჭეფიფიდან დაბრუნებულზეც კი.

— ჩაის გავკეთებ და დროზე მოდი! — დაიბარა ხათუნამ და სამზარეულოსკენ გაქანდა.

როინმა თმები გაიმშრალა, დაივარცხნა და, იმ საღამოს გადატანილი მღვლეარების შემდეგ, პირველად გაიღმა სახეს ღამილით.

სამზარეულოში გახულმა პირველ რიგში საზამთრო მოიძია თვლით, მაგრამ ვერსად დალანდა.

— საზამთრო სად არის?

— მაცივარში. ჩაეატე, როგორც იქნა! — უპასუხა ხათუნამ. — იმ ხელოსანმა, ბაგრატმა, ძალით ხომ არ აიკიდა გიო, რომ მერე... სერიოზულად გვეკითხებო, რა იცი, რა ხდება.

— გიამაც მასე თქვა, მაგრამ, არა მგონია, ეგრე იყოს! — გულგრილად უპასუხა როინმა და მაგიდას მიუჯდა. — ხომ არ იცოდა ბაგრატმა, რომ გიას მამინ, ბუტკის გატანისას, საქმის ჩასაფარცხად ფული არ გადაუხდინა და გიას აკიდებდა და მერე მასთან ყრანტალი რატომ უნდა ექალინა, რა აზრი ჰქონდა?

— რომც გადაეხადა გიას მამინ ფული, საქმე ხომ მაინც არაკანონიერად შეწყდებოდა. ხომ შეეძლო მილიციას, არაკანონიერად შეწყვეტილი საქმის ამოქექვა და ფულის კიდევ ერთხელ შეწერა, დაეზარებოდათ თუ სინდისი დაუშლიდათ?

— ეგრე არ ხდება. დაუნერვლი კანონი არსებობს... — დაუნერვლი კანონის ცოლითვის ახსნა დაეზარა როინს.

— არადა, ლანა დამაფიცა დედაჩემმა, არ მოაკლთ იმ ფულსო!.. დაფუშვით და გადაეხადა გიას ფული, ხომ შეიძლებოდა იმ ახალ მილიციონერს, თქვენი რომ გადაეყარეთ, იმ ძველი მილიციონერის, ვასაგან ფული რომ აიღო და საქმე ჩაფარცხა, ჯერ ჰქონოდა და მისი გაფუჭება ნდომებოდა, პოდა...

— შეიძლება! — დინვად გაანყვეტინა როინმა ცოლს და იმ საღამოს თავსვადახდენილ უცნაური ამბის გარემოებებზე ორიოდ წამით ჩაფიქრდა. — უნდა ვასესხოთ გიას ფული, არ გამოვა სხვაგან... პატრეს გვეცემს. დღეს, მაგალითად, საზამთრო მოვიტანა. სხვაგან მივდგომი, მაგრამ ამოდენა საზამთრო რომ დავინახებ, ლანას გავხარებ, ვიფიქრო, და...

— საზამთრო რომ არ მოეტანა, არ დააცხრებოდა ლა-

ნა უნახავითო, არ აიტეხავდა ნამდუნუმ ტულეტში შესვლას და...

— თორემ შენ ნაკლებად მიირთვი და აიტეხე! — ნიშნისმოგებით შენიშნა როინმა, მაგრამ ცოლს მისთვის ყურადღება არ მიუტყევია.

— არც ხელოსნის შემოყვანა დაგვეჭირებოდა სამზარეულოში, ისიც ნავიფოდა თავისთვის თავის დროზე და...

— ყველაფერი იქიდან დაიწყო, რომ ბაგრატი შენი მამიდაშვილის გამტაცებლის მამას მიამსვავს! — მკაცრად შეახსენა როინმა. — ვერ დაველეე ამ ჩაის, ვერ იყო და საზამთრო ვქამე ოხრად, მერე რესტორანში ჯეროვნი ვხეთქეთ... შემანახვებს ღამით.

— არ დალო! — ურჩია ხათუნამაც. — და საერთოდ, ნუ სვამ ახდენს. შენ თუ ასე გააგრძელებ დაღვევა, იცოდე მანქანასაც არ გაუიღრმებს!.. დედამაც ეგ თქვა!

— შენი დედაშენი! — გინების შემცველი, მის მიერ გვერი ხნის წინათ მოფარებული და გაბარხებულზე გამოსაყენებელი ფრანჯით უპასუხა როინმა, მხოლოდ ერთი ყლუპი ჩაი მისვა, მაგიდრიან ნამოვდა და ცოლს გაუღიმა: ჩაფსა ლანამ, ხომ?... მოდი არა, დაგიძინოთ. ხვალ უკეთ გავიზარებთ, რა იყო და როგორ... კი მაგრამ, არ გადააყენე ბავშვი დანოლის წინ?

— გადავაყენე! — უპასუხა ხათუნამ, მაგიდის ალაგებას შეუდგა და უცებ იატაკზე დანა დაუვარდა.

— კიდევ არაინი მოვიდეს! — ისე გაუბრაზდა როინი ცოლს, თითქოს სტუმრის მოსვლა-არმოსვლა მასზე ყოფილიყო დამოკიდებული. — ამაღამინდელზე კი არ ვამბობ, ხვალინდელზე.

— მაინც რამოდენა საზამთრო იყო, ეგ ოხერი, ლანას მთელი ცხოვრება ემხსოვრება! — მცირე პაუზის შემდეგ შენიშნა ხათუნამ.

— მეც! — გამოეხმაურა როინი და საძინებლისაკენ გასნია.

ხათუნამ ქმარს თვალი გააყვალა და ამ დროს ჩანგალიც გადადევნა მაგიდიდან.

— შენი დედაშენი! — უმისამართოდ ნამოისროლა როინმა საძინებლის კართან. — კედლისკენ შენ დანქი, ამაღამ ადგომამ რომ მომინიოს, შენც არ გაგალევიო, გაიგე?

პასუხს არ დალოდებია, კარი ფრთხილად გამოაღო და საძინებელში შევიდა. რაღაც ანუხებდა და ვერ ხედავოდა, რა. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ბავშვს მიეფერა და ლოგანში ჩანვა, მიხვდა რამიც იყო საქმე — ჩაი რომ არ დალია, ის ანუხებდა. ჩაის დაღვევა მისთვის ერთგვარი რიტუალიც იყო...

— ესეც შენი საზამთრო! — თქვა მან და კედლისკენ გადაბრუნდა.

დაეჭრებოდა, რომ კედლის მზარეს თვითონ არ უნდა დანოლილიყო.

ნამცვრავი

რამდენი წლისა ბრძანდებით?

დმიდონის მოსტაკოვიჩის ქვრივისათვის ახალგაზრდა ფურნალისტი ქაღს უკითხავს: დიდებული რუსი კომპოზიტორი რატომ მიდიოდა კომპრომისზე საბჭოთა ხელი-

სუფლებასათვის? მოსტაკოვიჩის ქვრივმა, თავის მხრივ, უკითხა ამ შეკითხვის ავტორს: რამდენი წლისა ბრძანდებითო? აღბათ გულისხმობდა, რომ მათ, ვინც არ მოსწრებია იმ ეპოქას, არა აქვთ უფლება — განიკითხონ იმ ეპოქის შეილინი.

მანანა ჩიტიშვილი

ცრემლში ნაპოვნი სიმღერები

სამშობლოს ვეება

არის ფაჩი, რომ
ხმამა უნდა თამამად იხმლოს,
შენ კი ქარიშხლებს
დრონი მუდამ ავად გახლიდნენ,
მითხარი მაინც,
ლვიძლი ჩემო
და ჩემო სისხლო,
ამ გოლგოთაზე
მერამდენედ უნდა აბვიდე.

აღარ დასრულდა
მტრის ბოღმა და აუი ქადილი?
როდემდე უნდა მოითიბოს
ტყვიებით ლელი...
მცხეთის მთებიდან
ნისლი, როგორც ნინოს მანდილი,
ზეცისკენ მიდის
ფერმკრთალი და ცრემლებით სველი.

ყველა სიავე
გარდობდება ოდესმე მისილით,
ასე ყოფილა,
ძველ დროთაგან ასე ითქმევა,
დღეს თუ არ, ხვალე —
ძმათა ჩვენთა უმანკო სისხლი
ნითელი ვარდის შადრევნებად
ამოიფრქვევა.

არ დადრკე ოლონდ!
არც თავდაბრით მიდგე ჩეროში,

მსოფლიო სევდა არაფერია იმასთან შედარებით, რასაც თანამედროვე ქართული ტკივილი გულისხმობს. მაგრამ ვისთვის არსებობს ეს ტკივილი? უპირველეს ყოვლისა, იმათთვის, ვისთვისაც შექმნეს იგი.

ტკივილი, როგორც დამცირება, შიში, სასონარკვეთა. ტკივილი - მტრისგან დაპყრობილი და შეურაცხყოფილი სამშობლო. წარმოიდგინეთ ტკივილი პოეტისა, რომელსაც რეალური სამშობლოც წაართვეს და პოეტურიც.

ოკუპირებულია მანანა ჩიტიშვილის პოეტური სამშობლო — ქსნის ხეობა.

ოკუპირებულია ოცნება, ფიქრი, სიყვარული.

ოკუპირებულია შთაგონება, აზრი, ფანტაზია.

მაგრამ სულია თავისუფალი. ეს არის მთავარი. გადამწყვეტი. მნიშვნელოვანი. საიმედო. და რა კარგია იმის შეგნება, რომ პოეტი შენს სათქმელს ამბობს: „ტირილით დაღის გამარცხებულ საქართველოში სული ჩემი და გამარჯვებულ სამშობლოს ეძებს“.

უფლის იმედით იოცნებე

უკეთეს ბედზე...

ტირილით დაღის

დამარცხებულ საქართველოში

სული ჩემი და

გამარჯვებულ სამშობლოს ეძებს.

მაინც არნივად ავდგავი

მზე დასდგომა იაღნოს,
მგლის ლეკვებს გემავს ალგეთი,
ასჯერ რომ დამცეთ, ტიაღნო,
მაინც არნივად ავდგები.

მივალ,

ყვავ-ყორნებს მივკვივო,
ჩანს ციხე — პაპის ნაგები,
სიცოცხლითა თუ სიკვდილით
მხოლოდ შენ შევგამატებო.

ეს სატევარი მტრის არი,
მოყვრის — თასი და ვარდები,
როგორც ჩერქეზის ისარი
მკარგონ, არ დავიკარგები!

მზე დაადგება იაღნოს,
ბოკვრებს ნაშომლის ალგეთი...
ასჯერ რომ დამცეთ, ტიაღნო,
ასჯერ არნივად ავდგები!

ჯჰრის უღალატხილიდან დანახული

იმ წამს ხსოვნიდან რა ამომიშლის, —
ზეავით ჩატანილ ტყვების ლანანს,
კავკასიონის სპეტაკ ლოგინში
მთვარე რომ რძისფერ ქალივით ჩანავა.

მაინც კრთის შუქი,

თუმც მნათი არ ჩანს,

ცას აფენია ღრუბელი შავი...
თითქოსდა საბნის ზემოდან დარჩა

მთვარის სპეტაკი, ქათქათა მკლავი.

ყოფნა მიმჭირდა

ყოფნა მიმჭირდა, დედო, უფსკრულს ჩაეყურებ ქარიანს, მზის ყველა ამონათება ჩემთვის ღვთის ნაწიუქარია.

მხარმარცხნივ ლეთა ჩამიდის, მხარმარჯვნივ ლურჯი მტკვარია, აქეთაც მიმძივს გაძლება, არც იქით მიმხიზარი.

ღიმილით უნდა შევალო მაინც სულეთის კარია, რომ მტერს და დუშმანს ეგონოს — "რა ლბინს და ქორნილს არიან."

ჭრილობა — "ქართლი"

მოზრუნდა ეამი, როგორც ავი, მწარე სიზმარი და ამ გრიგალში ღირსეული არ ჩანს მერემე... ბუღაურები დიდი შალვას და ელიზბარის თითქოსდა ისევ სპარსეთის გზებს მიაშტვერებენ.

წუთისოფელი ხომ ისედაც ბევრჯერ გენებია, ასე ზის ნანამებს ალბათ ეს დღეც უნდა გენახა... ეს მწვერვალები შენი ციხის ქონჯურებია, კვლავ აყვავდები უფლის ნებით ღვთიურ გენახად.

აქ ახლა ქარი სულ სხვა ხმაზე სტვენს და ქამანჩოს, მოთქმა მწარე და არც ეამი არის მარტივი... ჭრილობასავით გაიხსნება ქართლში ყაყაო — მენამული და მოელვარე ქრისტეს კვართივით.

მაინც საპართველო ერქვა

ვინ აცლიდა ლექსს და მღერას, ზედ აკლავდნენ კაცს და ერქვანს,

სისხლის ბევრი ნაკადული ზღვამ და ხმელმა დაილექა.

ვეფხის წიგნით ანცივიფრებდა თურმე მედინას და მექას, ლმერთი მარჯვენს უკურობებდა მაღლით ბეშქენსა და ბექას.

ურიცხვ მტრისგან გათელილი, როგორც ალვანური თექა, მაინც პირჯვარს ისახავდა, მაინც საქართველო ერქვა!

მცხეთასთან

მცხეთასთან ასი ენძელა მახლავს, შემოვარდნივთ მარტი მყურულით... რასაც შენდამი განვიცდი ახლა, არც სანჯიხი აქვს, არც — დასასრული.

ჩემი გზა სულ სხვა ველ-მინდვრებს ერთვის, ვით გაბაგონებ ამ გზით მიმავალს, თუ არ იგრძენი, — რას ნიშნავ ჩემთვის, მე თუ არ ვიცი, — შენთვის ვინა ვარ.

ლურჯამ ლეკური ლაგამი გახრა, გულს ძველ ნაღვერდალს აყრის ნარსული... მცხეთასთან ასი ენძელა მახლავს, — ასი ლურჯთვალა მეფის ასული.

მიყვარხარ

"მიყვარხარ!" — მზეში ელვარებს ქვიშა და მესმის მკერდის ძალში ფეთქება, ეს სიტყვა თურმე ყველაფერს ნიშნავს, — რაც გითხარი და რაც უნდა მეთქვა.

"მიყვარხარ!" — ვუსმენ მგალობელ ჩიტებს, ასე ლამაზი შენც თურმე მით ხარ, რომ სიტყვა ესე ყველაფერს იტყვს, — რაც არ გითქვამს და რაც უკვე მითხარ.

თითქო არცროდის მოვნოდი

წუხელის უცხო ნაწალი —
ცისკარი მკლავზე მენიწია,
არ ვიცი, მეცხზრე ცას ვივაც,
არ ვიცი, ედემს შეძინა.

შავად მოექცეს საწუთრო,
მთვარეს ვინც გაავებინა,
ჩამოაბნელა ირგვლივი,
პირზეც ღრუბელი ეფინა.

ცისკრის და ჩემი ნაწალი
გრიგალ-ქარს გააწენინა,
თითქო არცროდის მოვნოდი,
რავი, რალაზე ეწყინა.

პოეტი

ჯანსუღ ჩარკვიანს

შენ თორ-აბჯარი უფრო შეგფერობს,
სულ საფრად გეუდა რადგან მუცალი,
მსურს გეამბორო და მოგეფერო,
ლექსით მოგწმინდო დარდის კურცხალი.

ბადაგთან ერთად შბამსაც გინედიდა
საწუთრო,

ასე მიდის დროება...

შენი სიმღერის ფასიც ვიცი და
არც ეგ ცრემლები მეუცხობია.

ყველგან ხარ...

ზრუნვა არსად მიგაკლდა, —
ეარდიც გათოეს და ნვიმაც გასველებს,
ხან მწყურვალისთვის წყალი მიგაქვს და
ხან ზარით მშაბა ძელებს მოასვენებ.

ვინცა ხარ, ვიცი! —

ეს ქართლი მთელი
შენი სუნთქვა და მენი ღვიძლია,
ეგ დაღლილი და მზრუნველი ხელი
ჩემს მხრებზედაც ხომ ბეჭერჯერ მიგრძენია.

შენ თორ-აბჯარი უფრო შეგფერობს,
სულ საფრად გეუდა რადგან მუცალი,
მსურს გეამბორო და მოგეფერო,
ლექსით შევიშრო დარდის კურცხალი.

იქ გაირჩევა, ვინა ვართ

ზოგის თუ ბამბა ჩხრიალებს,
ჩემი არ ჩქამობს ზარები,
ღვთით ნაბოძებო სიცოცხლევ,
ზოგჯერ შენც დამეზარები.

ხომ გასძებ, წუთისოფელი,
ჩემი სისხლით და წვალებით,

მაინც არ ნამოგეჭოქე,
არ გავხდი შესაბრალები.
მაშინ რასლა იქმ, ტიალო,
უფალს რო მივებარები, —
იქ გაირჩევა, ვინა ვართ
ნათლის და ბნელის მგ ზაერები.

გოურჩანელი ტრფოგის ნიშანი

ასე უწყალო, მითხარი, ვინ ხარ,
რომ გული დაჭრილ მტრედევით ფეთქავს,
ვინ იცის, დღემდე რაც უკვე გითხარ,
იქნება ისიც არ უნდა მეთქვა.

ეს ლექსიც, ჩემი სულის ნაწალი,
მკერდზე სისხლისფრად ჩამოწმანწკარობს,
თუ დიდ სიყვარულს ველარ მასნავლი,
არც სიძულველი მინდა მასნავლო.

დრო მიდის...

დროსთან აღარ ვკამათობ,
წყალს გაჰყვინ ჩემი ოქროს ქვიშანი,
გამოგიგ ზაუნე მინდერის ყაყაჩო,
ვით მოურჩენელ ტრფოგის ნიშანი.

აღარც ოცნების დარბაზებს ვაგებ,
გამომიტყრის ქართლის გორეგმა,
შენს შემდეგ ამ ცხელ და მთრთოლავ ბაგეს
მხოლოდ სიკველი ეამბორება.

ასე უწყალო, მითხარი, ვინ ხარ,
რომ გული დაჭრილ მტრედევით ფეთქავს,
ვინ იცის, დღემდე რაც უკვე გითხარ,
იქნება ისიც არ უნდა მეთქვა.

• • •

არც — ბაგეები,
არც — ხელები,
არც — ოცნებები,
ჩვენი ცრემლები შეაერთა
ცაში უფალმა.

გვირდს ნუ ამივილი

ოღონდ გულგრილად გვერდს ნუ ამივილი,
იქნებ ეს მოთქმაც მოგწვედეს მალული..
დაუფსხლტი ზამთარს და სოსანივით
შენს ყანაში ვარ შემოზარული.

არც ცა, ღრუბლებით ჩამობურვილი,
გულმა შენს ახლოს გაიამინდა

და სიყვარულის მძაფრი ნყურელი
ორთქლდება ჩემი ლურჯი ტანიდან.

ვარ მხოლოდ შვის და შენი ამარი,
ქარი ჩემს გზაკვალს ჰუთხავს ტრამალებს
და ვით ზეციურ კომპიუტერში ვამარი,
შენს სათუთ გულში ისე დამხალე.

შენ რა იოლი გგონხა

უცეცხლოდ დაგნვავს სახმილი,
შუქი არ მოდის ალისა,
ვერცარა დღეის შემატყვე,
ვერც იგუშანვ ზეაღისა.
არწვითა ნახვს მოდრეკა
მოუდრეკელის რეაღისა,
არც ფარმა გარგო ნაჭედმა,
არც სინაუქემ ხმაღისა, —
შენ რა იოლი გგონხა
ტრფობა ჩემფერი ქაღისა.

თქვენს თვალებში ამოვა

ჩემს ძმისშვილებს ნინოს და ნანას

ვანყვეტილი ტირის სიმი,
ჩუმად მოთქეამს ჭიბონი,
ჩემს ბაგეზე ჩამქრალ ლიმილს
თქვენს ბაგეზე ვიპოვნი.

პირს თუ შეკრავს ყველა ნყლელი,
ძველ ქრილობებს ვინატრებ...
ჩემგან ნაფა სიყვარული,
თქვენთან დაიბინადრებს.

თქვენც ჩემნაირს იტყვით ლოცვებს
და ტრფობისთვის მოცლილი
აღბათ მერე თქვენ აკოცებთ
ვარდებს, მე რომ ვკოცნიდი.

თუმც სანუთრო ავად მიმზერს,
მწყრალი არც მის გამო ვარ, —
ჩემს თვალებში ჩასული მზე
თქვენს თვალებში ამოვა.

•••

ქალადი ჩემი ხოდაბუნია,
მე კი
სიტყვების მთესველი ვარ,
ჩემი ალაღი ოფლით და სისხლით
ამ ხოდაბუნში
ჭირნახული —
ლექსებით მოწყავს!

ჩემთან ტირილი ერჩია

ჩუმად მაკოცებს ნიაფი, —
მთვარის შემთვრალი ელჩია,
ბევრი უშაღეს,
ჩემს ტრფივალს
მინც ვერ გადაუჭია, —
სხვასთან სიმღერა-გალობას
ჩემთან ტირილი ერჩია.

მა ათასი წლით დამაგვიანდა

ადრე აღმოხდა შენი ცისკარი,
გვიან აყვავდა ჩემთვის ია და
შენ ერთი ფეხით ვერ მომისწარი,
მე ათასი წლით დამაგვიანდა.

და მინც მუდამ გვემახსოვრება
ზაფხულის დღეთა მწველი აღმური,
შორიშორ მიდის ჩვენი ცხოვრება —
ცივი,
უმზეო და უამური.

თუმც ვერ არ ვიცი,
როდის ან როგორ,
ჩვენს მერეც მოვლენ ცისკრის მთელები,
ჩემი თვალები ექნება გოგოს
ბიჭს —
სინატიფე შენი ხელების.

და გულებს,
ტრფობით ცად რომ ილტვიან,
უკვე ვერარა ვერ დააფეთებს,
ისინი სულ სხვა გზნებით იტყვიან,
ჩვენ რის თქმაც გვსურდა
და ვერ გაუბედეთ.

ადრე აღმოხდა შენი ცისკარი,
გვიან აყვავდა ჩემთვის ია და
შენ ერთი ფეხით ვერ მომისწარი,
მე ათასი წლით დამაგვიანდა.

ცოტან დავიანი ანისში

ქარივით ქრდა თეთრონი,
ფლოქქემ ბრუნავდა ქვიშა და
ჩქარობდი,
კოხტას შეთქმულ ძმებს
არ ჩაეთვალე მშიშრდა.

მაშინ ვერც იგუშანვდი,
ვერც სხვა გეტყობდა მისნადა, —
თაფლის ის ცხება ანისში
რომ უკვდავებას ნიშნავდა!

საქართველოს
პარლამენტი
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

პეგი ნუნანი

ნელინადი ნიგნებთან

ჩემს ცხოვრებაში მიღებულ საჩუქართაგან ერთ-ერთი საუკეთესო, ოცი წლის წინათ ერთმა მწერალმა ექსპრომტად მომიძღვნა; ასე მითხრა: არასოდეს იხანო წიგნის კითხვა, საქმისათვის დაეჭირებო. არ ვიცი, ცოტას ნაკითხვას ვიკმარებდი თუ დანაშაულის შეგრძნება გამომიწოდებოდა ამ პროცესისას, ეს რომ არ ეთქვა, მაგრამ მადლობელი ვარ, რომ არასოდეს მინანა, რატომ ვკითხულობ-მეთქი.

ვეჭვობ წიგნის კითხვის სიყვარულისაკენ დიდი შემოტრუნება მოხდეს ამერიკაში, მაგრამ ამკარაა, რომ მომავალი მეტის ნაკითხვას ვაპირებთ. კითხვა შედარებით იადი (მიბოლოთეები, კინედა, ამაზონი), მშვიდობიანი და გამამდიდრებელი საქმიანობაა. და თითქოსდა უფრო მშვიდობიან ეპოქაში გადავყავართ. მეტი ხალხი დარჩება მინ, არ იმოგზაურებენ და არც ახალ სამუშაოთა საძიებელ ქსელურ გვერდებს მოედებინან. მეტი მოზარდი მოინადინებს ვაკელებსა და მთავრობებისათვის მიმართის წიგნებს. ოცდახუთი წლის წინათ სხვა მიმართულება გვერნდა არჩეული, კინო, დი ვი დი, იქს ბოქსი. წიგნები უფრო მშვიდი მომავლისათვისაა გამიზნული.

რაც უნდა იყოს, 2008 წელი ჩემთვის კითხვის გააფორმებული წელი გახლდათ. არ ვიცი, რატომ მოხდა, ან რატომ გადავიკითხე ხელახლა ადენი რამ, რატომ დავუბრუნდი ძველ ტექსტებს, თითქოს სანადიროდ გამოუსულეყავი ძველი ბილიკების კვლავ გასაველვად. სიყმანეილე რომანების კითხვაში გადატარე, ცხოვრებას მათგან ესწავლობდი. შემდეგ, ასე ორმოცი წლისა, ვეძიებდი იმას, რაც ნამდვილად მოხდა; რა აღსრულდა ომის დროს, ბრძოლისას, გამორჩენილი ადამიანის ცხოვრებაში? ვეკითხები ჩემი ხნის ადამიანებს: „ამ ბოლო დროს უფრო მეტად დაკომენტურ პროზას კითხულობთ?“ „დიახ“, მასსუხობს ყველა. ასაკის პრალაია? მაგრამ, აი, სერიო: ბოლოს კვლავ რომანებთან დაბრუნებას ვაპირებ.

გადვილითვე ედმუნდ ბერკი და აღმოვაჩინე კონორ კრუხ ოზბრაივის დიდებული ბიოგრაფია მის შესახებ. შემძრა ხილვამ ანუ პირველადმოჩენამ იმისა, რომ მართია ანტონიეტას სიყვადლის წინ შეუტყვევია, თუ როგორ მგზნებარე იყავი და ხატავდა მის პორტრეტს ბერკი. შესაძლოა სწორედ ამან მიანიჭა ძალა, ღირსეულად შეგებობოდა გილოტინასა და სიკვდილს; იცოდა, დამცველები მყავდა, და ისიც მოუხსენებოდა, რომ მისი დამცველები კარგად იყვნენ შეიარაღებულნი. მაგრამ საფრანგეთის რევოლუცია, ვგონებ, კვლავ გვავლენებს იმით, რასაც მასში ვხედავთ — იმიტებზე ნამოცემული თავებოთა და ყველაფრის განადგურების ყინით — კვლავ დრამატულ ამბებს მოგივითარებს ისტორია, დემონური ძალების ქმედებათა შესახებ.

მრავალი ბიოგრაფიული რომანი ნაკითხვებ წელს. ძალიან მომეწონა შელდონ მ. ნოვიკის „პენრი ჯეიმზი, დაიდოსტატი“, და მინჯ მიკვირს, თუ რატომ მიხილავს თვითონ პენრი ჯეიმზი, მისი შემოქმედება კი — არა. ალისტერ ჰორნის მიმხიდეველმა და სოლიდური „პაროლად მაკმილანმა“ „იმპერიების დიად ცხოვრებათა“ მოსახილვე მოგზაურობაში გამოსტუმრა, ან სულაც ამ ყარობაში მიმიყვანა მაკმილანთან და, რაც უნდა იყოს, მოგზაურობა გრძელდება.

მაკმილანამდე იყო „დაუკუბრის დლოურები“, და დიდი სიამოვნებაც მომანიჭა. კუბერი XX საუკუნის ბრიტანელი დილომატი გახლდათ და სიცოცხლით საესე კაცი. თუ დემკრესია არ მოქმედებოდა, მიანდა, სიცოცხლე მშვენიერიაო. ამქვეყნიური ცხოვრება უყვარდა და მინიერი არსება გახლდათ: წიგნის პირველ ნახევარში მოთხრობილია, თუ როგორ იღვიძებს ნაბახუსევი და ფიქრობს, თუ როგორ მოუბოდიშოს ლალატი ცოლს, ვისაც აღმერთებდა. შერე ლანჩუ უნდა ნადივდა და როგორმე დააკოს ჰიტლერი (კუბერის დლოური დამებმარა თავი დამელნია არტურ შლეზინგერის, 2007 წლის ამ უდიდესი საფრთხისათვის. იგი ისე იყო გადემორკრებული და თვალმოჭრილი სახელგანთქმული ხალხის ხილვით, რომ ასეთ რამეებს წერდა: საუზმეზე კითხვა დაეცხე ტონიკის ყურის ლეგიტიმურობის შესახებ და შესაიშოვნა, რომ ენ-მარგარეტეც იწავეს ფიქრობდაო).

საერთაშორისო ურთიერთობებთან დაკავშირებულ რონალდ სტროს „ნოლტერ ლიპმანი და ამერიკის საუკუნე“, რაც 28 წლის წინათ გამოქვეყნდა. ლიპმანი დიდი უფრენლისტი გახლდათ და იმ საკითხებს ნამოჭირდა, რასაც მოგვიანებით ნავესდებელით ხილმი. დაუკუბრის დლოურებში იგი გონიერულ რჩევას იძლევა დასავლური ალიანსის ორგანიზაციის შესახებ მეორე მსოფლიო ომის დასასრულს.

ქუმპორტი მსაზრებელია მომანიჭა ალასტერ კემპბლის „ბლორის ნიღბმა“, სადაც თავის სამსახურს იგრობს ტონი ბლერიანი. ვერჯერონ ამერიკელი პოლიტიკოსი ვერ დაწერდა ასეთ მართლ ნიგმა, ეს წიგნი მცირე კლასიკად შეიძლება შეირაცხოს ისევე, როგორც ტედ სორენსენის „მრჩეველი“, შთაბეჭდილად მოგონებანი იმ წლებსა, როცა იგი მწერლად და მრჩეველად მუშაობდა თავის მეგობარ ჯონ ე. კენედისთან.

არტუტე და წიგნთაგან არ ყოფილა ისეთი მნიშვნელოვანი, როგორც მოქმედებელი წიგნი ჯოზეფ ლენგვორდისა — „დედა ტერეზას ფარული ცეცხლი“. ჯოზეფ ლენგვორდი გახლდათ ბერი დედა ტერეზას საქველმოქმედო მისიონერულ ფონდში და მეგობრობდა მასთან. იფიქრებ, ახალი რა უნდა დაწეროს დედა ტერეზაზეო, მაგრამ ამ წიგნი მართლაც მოგვადები ახალს. ყველაზე ვიცით, რომ ახალგაზრდა კალუტელმა მონაზონმა, დედა

ტერეზამ, მაშინ და ტერეზამ, ხუთი რუბლის აპარამ დატო-
ვა მონასტერი და სიცოცხლე მიუძღვნა უპოვართა მსახუ-
რებას ქალაქის გარეუბნებში. მაგრამ რამ გადაწყვეტილი
ასეთი ნაზიჯის გადაღმა?

1946 წლის 10 სექტემბერს დარჯილინგისაკენ მიმა-
ვალ მატარებელში, სულიერ განმარტებაში მყოფს, რო-
გორც მამა ლენგფორდი გვამცნობს, ენეია აკოვლისმომ-
ცველი ხილვა ღვთისა. ეს ცნობილია. მაგრამ მაინც რა
ხილვა იყო? ეს არ ყოფილა მხოლოდ „მშრალი მონადევა,
ემსახურა ღვთისათვის“ ამბობს მამა ლენგფორდი, არა-
მედ სხვა რამ, რაღაც უფრო დიადი. მაინც რა? დედა ტე-
რეზას არა სურდა იმაზე საუბარი და განმარტება, თუ რა
მოხდა. ამრიგად, ღრმა აზრი მისი ხილვისა შეუქნობი
დარჩა. „ის, რაც უღრმესი ვახლდათ მასში, ჯერაც იდუმა-
ლებითაა მოცული, თვით ყველაზე მგზავრებში მიმდევრე-
ბისათვისაც კი, მაგრამ მას არ სურდა საიდუმლო მარად
ჩაუნდვდომელი დარჩენილიყო“, ამბობს მამა ლენგფორდი.

წიგნში, რომელიც ვერდნობა დედა ტერეზას წერი-
ლებს, ჩანანერებასა და საუბრებს, მამა ლენგფორდი გვიჩ-
ვენებს, თუ როგორ ემსახურებოდა დედა ტერეზა „ბეჩა-
ვებს, შედეკრულებსა და ბედისაგან განწირულს“, არა რო-
გორც მდებრი ალბერტ შვაიციერი, არამედ როგორც
„მკლავებდაკანინებული მისტიკოსი“. მამა ლენგფორდი
მოგვითხრობს, თუ რა იხილა დედა ტერეზა მატარებელ-
ში, რა გაიგონა, და იმაზეც, თუ რა იცოდა მისგან, და,
სხვათა შორის, ამასაც: უნდა ეძებო შენი კალკუტა. ამი-
სათვის სულაც არ გჭირდება ინდოეთში წასვლა. კალკუ-
ტა შენს გარშემოა.

აღბათ რიგაიანად ვერ ვამოცემებ, მაგრამ კარგი დრო
კია საიმიხოდ, რომ მოვიგონოთ დედა ტერეზა და გვახ-
სოვდეს, რომ ყველაფერი იცვლება, და რომ მსოფლიო
ერთ მშვენიერ დღეს, მოულოდნელად, შეიძლება გამოი-
წიროდეს. ამისათვის კი მიყურადებულნი ვიყოთ და შევ-
ძლიოთ შევისწინიოთ. ბედნიერ 2009 წელს გისურვებთ.

ლოკუმენტური პროზა

ვახტანგ ჭელიძე

შიში
ქალაქში

მომონათაა პოლო თავი

თბილისში რომ ჩამოვედი, ჯერ ისევ არ გამქრალიყო
ვეო ხუთი თუ ექვსი წლის წინანდელი მწვავე პაექრობისა
(ამითვე დასტურდება, რა მტკივნეულად მიიღო ხალხმა
დიდი მწერლის მურაცხაყუა), ჩემი მეზობელი გოგონები
(თავდას ქალიშვილები) და მათი მეგობრები, უკვე დამ-
ცხრალი ვაჯანაბრები, მაგრამ მითვ მუდარეული კატეგო-
რიულობით, გმობდნენ ამ უსიამოვნო ექვსი გამღვივებ-
ლებს. ახლა უკვე ჩემთვისაც მკაფიოდ გამოიკვეთა საქმის
არსი, მეც აღმაშუთა საშინელმა ტილისამებმა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ საჯარო ბიბლიოთეკაში წაეწ-
ყდი კოლექტივობის მცირე მოკულებების წიგნს, რომლის სა-
ხელწოდება — „აღუქსანდრე ყაზბეგი და მისი ავტორობის
საკითხი“ — თითქოს მჭიდრო და აუღელვებელ უსჯელობას
გვამრდებდა, მაგრამ სინამდვილეში მეტად მწვავე და მკაცრი
მოღუმეკაა იმითან, რომელთაც საეჭვოდ ვახადეს აიქე-
სანდრე ყაზბეგის ავტორობა. პოლემიკური წერილი ბევრი
ნაშთიკითხავს, მათ შორის ზოგი უდიდურესად მწვავეც, მაგ-
რამ ეს წიგნი, ამასთან, გაბრაზებული ადამიანის სიმკაცრი-
თაც გამოირჩევა. ავტორი არა მარტო ეკამათება, არამედ
თითქოს ტექსტებს კიდევ მონინადალმდეგებს; როგორც
ბავშვს დატყუასვენ ხოლმე, როცა დანაშაულზე წასაწრე-
ბენ... შეუვალად მეცნიერული არგუმენტებით — ლინგვისტუ-

რი თუ სტილისტური მაგალითებით, მწერლის ბიოგრაფიის
ფსიქოლოგიური ანალიზით — წიგნის ავტორი დამაჯერებ-
ლად ასაბუთებს უზერბული ექვსის სრულ უსაფუძვლობას...

კითხულობ ამ წიგნს და მოხიბლული რჩები არა მარტო
ღრმა ანალიზით, არამედ თხრობის ღალი სისხადავით, აზრის
სინათლით, მიმზიდველი სტილითა და ექსპრესიულობით...

და დიდი პატივისცემით განვიმსიხილ წიგნის ავტორი-
სადმი. ჯერ არ ნამეკითხა მისი შესანიშნავი „XIX საუკუნის
ქართული ლიტერატურის ისტორია“ სამ წიგნად, ეს წიგნე-
ბი სწორედ ზემოთ ჩამოთვლილი ლირსებებით გამოირჩე-
ვა სხვა ავტორთა ამავე ხასიათის წიგნებისაგან, რომელთა
წაკლებობას ჩვენი ლიტერატურათმცოდნეობა არც მაშინ
განიცდიდა და, მით უმეტეს, არც მომდევნო წლებში...

ერთი სიტყვით, დიდი პატივისცემით განვიმსიხვლედი იმ
ადამიანის მიმართ, რომელმაც რაინდული ერთგულებით
დაიცვა ყველა ჩვენგანისათვის საყვარელი მწერლის ლირ-
სება... როცა ჩემი შიშაღვდილება ახლახან ნაკითხულ წიგ-
ნსა და მის ავტორზე ზიბაძეების გავუზიარე, გავეძიმა და
მითხრა: გინდა, იმ კაცის ლექცია მოგასმენინო?

გაკვირვებით შევხედე: ჯერ ისევ სკოლის მოსწავლეს,
როგორ შეიძლება მომესმინა ლექცია უნივერსიტეტში
ზიბაძეულმა დამარწმუნა, რომ არავითარი უზერბულბა
ეს არ იქნებოდა, რომ მის ლექციებს ბევრი გარევე ესწრებო-
და — ახალგაზრდა და ხანდაზმულებიც; და ეს არავის უჭირს,
ჩვეულბრძოვი მოვლენაო. ლექციების ცხრილს ჩახედა და
შვეთანხმდით, რომ მორიდ ლექციაზე მეც ნამყავანდა...

ახლა მწვადება გული, რომ იმ ერთი ლექციის მტკი არ
მიმისმენია.

კოტეტიშვილი ფოლკლორის კურსს უკითხავდა ფილო-
ლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტების. და თითქოს ვაგეტების
ძალით, იმ დღეს სწორედ ხალხურ „ეთერიანზე“ საუბრობ-
და. პატარობიდანვე გამორჩეულად მიყვარდა ეს მარგა-
ლიტი ქართული ხალხური შემოქმედებისა; უფლისწულისა და
მწვენიერის ეთერის უიბღლო სიყვარულის სედეიან ამ-
ბავს თანავგრძობის ისეთი თრთოლვით განიცდიდი, რაც
მხოლოდ ბავშვის წრფელსა და რომანტიკულ გულს შეუძ-

ლი. ეს გრძობა კიდევ უფრო გაღრმავდა, როცა ოპერის თეატრში „აბესალომ და ეთერი“ ენახე და მოვისმინე...

იმ დღის ფაილაშვილის ოპერაზეც ისაუბრა კოტეტიშვილმა. სასიხარულოდ გაკვირვებული დავიწი, როცა მან ლექციაზეც წაიძღვრა ადგილები ჯერ ხალხური „ეთერიანიდან“ და მერე იგივე მონაკვეთი ფილმისთვის ოპერადან, იმის სახელსწრწავლით, თუ როგორ ოსტატურად გამოიყენა კომპოზიტორმა ხალხური სიმღერები კლასიკურ ვოკალში.

სამოცდაათი წელი გავიდა მას შემდეგ, და ახლაც კი ცოცხლად მახსოვს ის საოცარი ლექცია; თითქოს ახლაც ყურში ჩამეშენის ღამაზე ხმის ტემპრი ადამიანისა, რომლის სასურველად ზომიერი და ბუნებრივად შესისხლიორცხუბლი არტისტიზმი, განუმეორებელი ხიზლ მატებდა მთელს მის არსებას, მიზერა-მოხერას, ფესტიკულაციას, მეტყველებას...

კარგი უნივერსიტეტი გვექონდა. საქმარისა ჩვენს უნივერსიტეტში იზიანდა მოვლანე მეცნიერები გავისხნითი, და ამკარა გახდებდა, რა ავტორიტეტი ექნებოდა მას არა მარტო საბჭოთა კავშირში: გრიგოლ ნერეთელი, დიმიტრი უზნაძე, აკაკი შანიძე, კონრელი კეკელიძე, მალვა ნუტუბიძე, ნიკოლოზ მუსხელიშვილი, ივანე ბერიბაგვილი, სიმონ ყაუხჩიშვილი, გიორგი ჩუხინაშვილი, ერეკლე ტატიშვილი, არწილად ჩოქობაძე, ილია ვეჯუა, ნიკო ბერიბაგვილი, სიმონ ჯანაშია, ალექსანდრე ჯანელიძე, კოტე ბაქრაძე, ვახტანგ კოტეტიშვილი...

უცხოეთის რომელიც გინდა სახელგანთქმული უნივერსიტეტს დაამყენებდნენ ეს სახელები.

ყოველდღიურად ეხედავით მათ — ხან ლექციის დამთავრების შემდეგ აუდიტორიიდან გამოსული, ხან დერეფნებსა თუ უნივერსიტეტის ეზოში სტუდენტებით გარემორტყმულით... სხვადასხვა დარგის მეცნიერები იყვნენ და, ბუნებრივია, ყველაშიან ახლო ურთიერთობა არ გვექმნებოდა, ყველას ლექციებს ვერ მოვისმინეთ, მაგრამ მარტოს ფაქტორ, რომ ყოველდღიურად ეხედავით მათ, სიამაყით გვაყენებდა, საკუთარი თავის რწმუნასაც გვეტყობიდა და მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის გრძნობასაც გვიმახვილებდა.

დროდადრო ივანე ჯავახიშვილიც გამოჩნდებოდა, შემოგვამდა ფეხს ეზოში, და ამ დროს თითქოს არა მარტო მას, არამედ ჩვენი ღამაზე უნივერსიტეტის მალა გუმბათისავე მარჩაიანი დაადგებოდა. დიწველი ამოივლიდა მოკლე აღმარის, თავაზიანი თავის დაკვირთ მივსალმებოდა დარაჯს, რომელიც ერთთავად მთავარი შესასვლელის კართან იდგა, ნელი ნაბიჯით შეივლიდა ვესტიბულიში და მარჯვნივ გაუხვევდა, ფუნდამენტური ბიბლიოთეისკენ. უნივერსიტეტში ლექციებს უკვე აღარ კითხულობდა, და ზემო სათოლზე ასულიც არასოდეს გვიხანაბას. ამას მაშინ იმით ვხსნიდით, რომ იგი მურაყაცხოფილი იყო, როცა დიდი უმაღურობა გამოიჩინეს და თავისივე დაარსებული უნივერსიტეტიდან გარკაცხეს.

დასახლეთ ევროპის ლიტერატურა და ენები მაშინ ცალკე ფაქულტეტად არა ყოფილა — საერთო ფილოლოგიის ფაქულტეტში შედიოდა, როგორც სექცია. ასევე უნივერსიტეტში: დასახლეთ ევროპის ენებისა და ლიტერატურის სექცია — გერმანული, ფრანგული და ინგლისური ენები. ამ

სექციის მოცულობა შეზღუდული იყო, ახალგაზრდობა დიდ ინტერესს არ იჩენდა უცხო ენებისადმი, იშვიათად თუ ვინმე მონდომებდა ამ განხილთ სწავლის გაგრძელებას, და ამიტომაც სექციის შევსება-დაკომპლექტება პრობლემა იყო. აბიტურიენტთა უმეტესობა, ვისაც ფილოლოგიის განხილთ განებზრება სწავლის გაგრძელება, ქართული ენისა და ლიტერატურის განხილთებაზე მოხვედრის შესაძლებლობა აქ დიდი კონკურენსი იყო, იმ აბიტურიენტთა მიხედვითაც ვერ ხერხდებოდა, ვისაც გამოცდებზე კარგი ნიშნები მიეღო და, როგორც ახლა იტყვიან ხოლმე, „გამსვლელი ქულანს“ ჰქონდათ: კონტინგენტი განსაზღვრული იყო, და რა უნდა მოეხერხებინათ ამ სტუდენტისთვის ენეც პრობლემად გადაქცეოდა ფილოლოგიის ფაქულტეტის დეკანატმა.

გამოსავლს ადვილად მიაგნეს — ერთი პრობლემის გადაწყვეტა თავისთავად მეორე პრობლემასაც აგვარებდა: იმ „გამსვლელ ქულანს“, ვინც ქართულ განყოფილებაზე ვერ მოხვედებოდა, მექანიკურად დასახლეთ ევროპის სექციას მიაწვდნენ ხოლმე; ერთის განტვირთვით, მეორე დაკომპლექტდებოდა. აბიტურიენტებს დიდი პრეტენზიები თითქოს არ უნდა ჰქონებოდათ: ვინც ფილოლოგიის ფაქულტეტი იყო და ისიც.

დასახლეთ ევროპის ენებისა და ლიტერატურის სექცია უნივერსიტეტი ერეკლე ტატიშვილის დაარსებული იყო და თვითონვე ხელმძღვანელობდა. პირველი ლექციაც სწორედ ტატიშვილმა ჩავაგვიტანა. სინამდვილეში ლექციის ვერც დაარქმევ — საორგანიზაციო შეკრება იყო: ამ სექციისავე ჩარიცხულობადან სამი ჯგუფი უნდა ჩამოეყალიბებინათ — გერმანული, ფრანგული და ინგლისური, რაღა თქმა უნდა, სტუდენტების სურვილის მიხედვით...

და აქაც დიდი თავსატეხი გარდა: ჯგუფებში სტუდენტების თანაბრად განაწილება მწიფი გამოდგებ; უჩრავლესობა გერმანულს იჩრევდა, ფრანგულს — ახალმიღებულ სტუდენტთა ძალიან მცირე ნაწილი, ინგლისურს კი თითქმის არავინ. გერმანული ენისა და ლიტერატურის განსაკუთრებული სიყვარულით კი არ აიხსნება ეს, არამედ იმ მარტივი მიზეზით, რომ საშუალო სკოლებში იმ დროს უმთავრესად გერმანულ ენას ასწავლიდნენ, ფრანგულს — აქა-იქ, კანტიკუნტად, ინგლისურს კი მგონი არასად, არც ერთ სკოლაში.

აბიტურიენტებს ყალბი წარმოდგენა ჰქონდათ: საფუძველი გერმანული ენის ცოდნისა უკვე გვექნეს და უნივერსიტეტში ამ ცოდნას გავიღრმავებთო, ენის შესწავლა გავავადვილებოდა. ყალბ წარმოდგენას იმიტომ ვუნდებ, რომ სკოლებში მიღებულ ცოდნას თითქმის არავითარი მნიშვნელობა არა ჰქონია, რადგან უცხო ენების სწავლებას საშუალო სკოლებში ფორმალური ხასიათი ჰქონდა და, შეიძლება ითქვას, ბავშვი არავითარ ცოდნას არ ღებულობდა; ან რა ცოდნა შეიძლებაა მიღო, როცა უცხო ენას კვირაში მხოლოდ ორი საათი ჰქონდა დათმობილი, და თანაც უსათუოდ ბოლო კაკვეთილები, როცა ბავშვები უკვე გადაღლილები არიან; კლასში ჩვეულებრივ 40-45 მოსწავლე იყო, 45 მოსწავლეს ანკი როგორ უნდა შესწავლო უცხო ენა კვირაში ორსაათიანი პროგრამით... მოსწავლეებზე იმგვარადვე ეკიდებოდნენ ამ საკანს, რა დამოკიდებულებაც სკოლის შესუერებებსა და, საერთოდ, სახელმწიფოს ჰქონდა. ესე იგი, ავადებულად, არასერიოზულად.

ერთი სიტყვით, ახალმოდებულ სტუდენტთაგან თითქმის ყველამ გერმანული აირჩია, მხოლოდ რამდენიმემ გამოამოწმებლად სურვილი ფრანგულის შესწავლისა; ინგლისურ ჯგუფში ყოფნის სურვილი, როგორც მახსოვს, მხოლოდ სამს აღმოგვაჩნდა — ალექსანდრე გამყრელიძეს, ასმათი ზუციშვილს და მე; ამ ჯგუფს 5-6 სტუდენტი ტატიშვილის გულმოდგინდობით შემდეგ დამატება; რა თქმა უნდა, ფუნქციონირებდა და უხალისოდ, რადგან ამათაც გერმანული ერიჩენათ, მაგრამ იქ უკვე აღარ შეიძლება, ჯგუფი ისედაც გადაიტვიტოთ.

ინგლისურის ჯგუფშივე ჩარიცხეს ის რამდენიმე სტუდენტი, რომლებიც ფილოლოგიის ქართულ განყოფილებაზე ვერ მოხდნენ, და იძულებულნი უქცნენ ნების სექციის ნაწილურებს. ეს სტუდენტები იმავე წელს ჩამოთვრილნი, პირველი კურსის დამთავრებამდე; ზოგმა როგორღაც მოახერხა ქართულ განყოფილებაზე გადასვლა, ზოგმა კი უკვე მიატოვა უნივერსიტეტის რაკი თავიდანვე უგულოდ და უხალისოდ დაიწეს სწავლა, სხვებს ჩამოირჩნენ, გული აიკრუნეს, გადანივსდნენ, ინგლისური ენა ჩვენი საქმე არ ყოფილაო, და წავიდნენ. სხვათა შორის, რამდენიმე მათგანი მერე მალალი თანამებრძობის პარტიული მუშაკი გახდა.

სკოლისდროინდელი გადამწყვეტილება, ფრანგულ განყოფილებაზე გამეგრებულებიან სწავლა, ადრევე გადამაფიქრებინეს მეგობრებმა, რომლებიც ახლა უკვე მთორე კურსზე იყვნენ. ისინი გატაცებით შეღაპარაკებოდნენ ერთმანეთს ტატიშვილზე, რომელიც უნივერსიტეტში ინგლისურ ენასა და ლიტერატურას ასწავლიდა, და დაბეჯითებით მირჩევდნენ, ინგლისურზე შევსულიყავით... მოუთმენლად ველოდი ამ საოცარი კაცის ნახვას, რომელიც ვერ შორიდანაც არ დამგნებდა, მაგრამ მეგობრების აღფრთოვანებული ნააზრობით უკვე კარგად ვიცნობდი. ტატიშვილმა სამივე ენა იცოდა და, როგორც იტყვა, დასავლეთ ევროპის ენებისა და ლიტერატურის სექციის საერთო ხელმძღვანელი იყო, მაგრამ თვითონ ინგლისურს ასწავლიდა.

მე ადრევე ვცაბე ამ არაორდინარული კაცის პორტრეტზე შემთავაზებინა მკითხველისთვის, და ახლა ამაზე სიტყვას აღარ ვაგავრძელებ.

დღეცხვები, გარდა სპეციალური საგნებისა, სამივე განყოფილებას საერთო გვექონდა და ერთ ჯგუფად მოვიხსენიებოდი. დღემდე მახსოვს ჩვენი ჯგუფის ნომერი — 172. ახალგაყვანილობი სტუდენტები მალე შევეწყვეთ ერთმანეთს, კარგი მეგობრული წრე შეიქმნა. სიამაყით ვიტყვით ხოლმე, 172-ე ჯგუფიდან ვართო, და არა მარტო სწავლის დროს, არამედ უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგაც, ძალიან დიდხანს... რამდენიმეა დაგვრით ამ ჯგუფიდან,

თანდათანობით შემოგვეცალნენ, და როცა ერთმანეთს შევხვდებით ჯერ ისევ ამეცნენ და დარწმუნები, სიყვარულითა და სევდით მოვიკონებთ ჩვენს მეგობრებს, უნივერსიტეტში ერთად გატარებულ დღეებს...

სკოლის მეგობრები, რომლებიც ახლა უკვე მთორე კურსზე იყვნენ, ჩემს თანაკურსლებს გვიაცანი და დავახლოვებ; ბევრი საერთო აღმოგვაჩნდა — საერთო შეხედულებანი, საერთო მიზნები და მისწრაფებანი... ჯერ კიდევ სკოლაში დანერგული ექსკურსიები თუ მცირე მოგზაურობანი ჩვენი ისტორიული ძეგლების მოსახსულებლად, ახლა უნივერსიტეტშიაც გაეგავრძელეთ. და ამ საქმეს აქაც ოთარ გიგინიძის ხელმძღვანელობდა.

მალე დაუახლოვი სხვა სტუდენტებსაც — ჩვენივე სექციის უფროსკურსელებსაც, რომლებიც უკვე ამთავრებდნენ უნივერსიტეტს და ქართული განყოფილების პირველკურსელებს, რომელთაცან ბევრს ჯერ ისევ შეზობელი სკოლებიდან ვიცნობდი... ხასტიკი ცენზურისა და მკაცრი თვალთვალის მიუხედავად, ბევრი ახალგაზრდა გატაცებული იყო ე.წ. აქრძალული ლიტერატურით — შპიონაჟით, მარსელ პრუსტით, მეტერლინკით, პამპლინით, ნიცშით... მაშინ ხომ არც ჯერ ვიზი ვიზი იყო, არც ინტერნეტი... და ახალგაზრდობა ხელო ხარბად იწვევებოდა ნივსს. უფროდანი ხელში გადადიოდა ამ ავტორთა ნივნიც, ხშირი ხმარებისგან ფურცელ-ფურცელ დაშლილი და გაცრეცილი. ბუნებრივია, სხვებისგან მალულად ხდებოდა ამ ნივნების გაერცხვება. მართალია, ადგილი

მსხვარი ფრანსისკო გვაია

ლობივე მოთვალავდებოდა, რომლებიც გაფაციცებულ სიფხიზლით აკვირდებოდნენ ზღაპრულ თანაკურს სტუდენტებს ყოველ საექმო მოქმედებას, ჩვეულებრივ, მწირი ცოდნა და განათლება ჰქონდათ — ამ მწერალთა გვარები არც კი ვიცნობათ — მაგრამ მაინც სიფთხილად იყო საქირო. ამით ნაკითხვას ვინ დავანებებოდა. სულ სხვა ავტორებსა და ნივნებს სთავაზობდნენ ახალგაზრდობას, და საერთოდ ყველას, მთელ საზოგადოებას... „სთავაზობდნენო“, რჩილად გამოიხვიდა. კი არ სთავაზობდნენ — ავალბდნენ, აიძულებდნენ, ცხვირში სწრიოდნენ... უნდა ნაცეკოთა და, ამასთან, ისეთივე ზრი გქონოდა ნაკითხულზე, რაც მთავრობისა და პარტიისგან იყო დაკანონებული. თუ არ მოგწონებოდა, ამას ხმაამალა ვერ იტყოდი. უათხოოდ უნდა მოგწონებოდა, უნდა გეყო და გედღებინა...

და განა მარტო მსატრულ ლიტერატურას!... უფრო მოვკონებოთ, თუ არ ვიძულება, 1948 წელს, როცა დიდი კომუნისტურები მკაცრად დაამუშავა „სურამისისთვის გააბრუნებისთვის“ — ცკ-ცკპ(ბ)-ის საგანგებო დადგენილებაში პირდაპირ იყო მიითვებული, რა მუსიკა უნდა მოესმინათ საბჭოთა

ადამიანებს... ჩამოთვლილი იყო ეს მუსიკალური ნაწარმოებები... ხოლო დრამატულ თეატრებს რა პიესები უნდა დაედავებინა და ექვედრებინათ მაყურებლისთვის, ამხზე რომ წემოთაც ვისაუბრებ, დავინახებ, რომ შექსანის ბევრი დიდებულ ტრაგედია ვერ მოხერხდა სარეკომენდაციო ჩამონათვაში...

სწორად იმხანად (1935-36 წლებში) გამოვიდა ნიკოლოზ ოსტროვსკის „როგორ იწითობდა ფოლადი“. აქტორი რუსეთის სამოქალაქო ომების მონაწილე იყო, და ბრძოლებში მიღებული მძიმე ჭრილობებით დასწრულბუღმა, თვალის წინდაკარგულმა და მოძრაობის უნარბარიშულია ახალგაზრდა კაცმა საოცარი სულიერი სიმტკიცე გამოიჩინა — დაწერა ნიგნი (ანუ, სხვას უკარანა და ისე შექმნა), რომ შემდეგ საკუთარი თავგადასავალია მოთხრობილი; რაღა თქმა უნდა, კლასიკური ბრძოლები იმ გამძაფრებული სულისკვეთებით, რასაც მაშინ პარტია მოითხოვდა.

ქვეყნის უმაღლესი პარტიული ხელმძღვანელობა რამდენი ხანია ამაღ ელოდა ასეთ იდეურ ნიგნს, რომელიც მანების კომუნისტური სულისკვეთებით აღზრდამი, ახალი (საბჭოთა) ადამიანის იდეურ-მორალურ ჩამოყალიბებაში დახმარებოდა პარტიას (ასეთი ლოზუნგური მეტყველება ჩამოყალიბდა იმ დროს)...

ამიტომ ამ ნიგნის გამოქვენას დიდი ხმაურითა და სიხარულით შეხედნენ. სტალინმა მუშებზე აკოცა სინთლებადმრეტილ ახალგაზრდა კაცს, მაღლობა უთხრა, ლენინის ორდენით დააჯილდოვა და ბრძანა, იალტაში გამოეყვით მისთვის საუკეთესო ავარკა, ყოველდღეარი პირობები შეექმნა მისი სიცოცხლის გასახანგრძლივლად...

სამწუხაროდ, დიდი ხნის სიცოცხლე აღარ გწერა ახალგაზრდა კაცს — ამის შემდეგ მალევე გარდაიცვალა; ბოლო ნიგნის გამოსვლიდან ერთი წელი ძლივ იცოცხლა...

სამავთროვ, საბარაკოდ გაუხანგრძლივს სიცოცხლე მის ნიგნს. პოლიტბიუროს მეკანი მითითებით და ზედამხედველობით დაიწყო ამ ნიგნის საყოველთაო-საკავშირო შესწავლა-შემეცნება. კავშირის ხალხთა ყველა ენაზე სასწრაფოდ ითარგმნა და გამოიცა; რაღა თქმა უნდა, ქართულადაც. სკოლებში, უმაღლეს სასწავლებლებში, სახელმწიფო დაწესებულებებში ყალიბდებოდა წრეები ნიგნის საყოველთაოდ შესასწავლად, უნივერსიტეტში მოუძღვნიდნენ სამეცნიერო სესიებს; ტარდებოდა საჯარო ლექციები და მოხსენებები, სასკოლო პროგრამებში შეიტანეს თვით ნიგნიც და მისი ავტორის ცხოვრებაც, გამოიცა ვრცელი მონოგრაფია ალ. ოსტროვსკის ცხოვრება და შემოქმედება...

ერთი სიტყვით, უდიდეს მოვლედ აღქციეს საბჭოთა ლიტერატურულ ცხოვრებაში. ტოლსტოი რომ ხელახლა მოვლედება ქვეყანას, ალბათ ასეთი ამბით არ შეხებდებოდა უმაღლესი ხელისუფლებას...

ნეტა მართლა თუ სწამდა სტალინს ამ ნიგნის მაღალმატროლობას... ძნელი დასაჯერებელია, თუმცა რა — იმავე წლებში იმ იყო, გორკის „ქალიშვილი და სიკვდილი“ რომ წაიკითხა — საქმად უწინმენელი და მდარე თვით ავტორის ნაწარმოებთა მორისაც — და ნაწერა: ეს გოეთეს „ფაუსტის ტრაგედია“ მაღლა დაგასო! ზუსტად ესე: გოეთეს „ფაუსტზე“ მაღლაო!... შემდეგ გაუთავებულად იმორებდნენ ამ უზრუნველდრასას... ზოგი მრბობის აჩქარება და გაკვირებით, ზოგი ამავად და მდებდებოდა კი, უფრო მეტი — რუმი ირჩინით...

ოსტროვსკი და მისი რომანი სიტყვას მოაყვება და ერთში შემთხვევამ გამახსენა.

უნივერსიტეტში ამ ნიგნისადმი მიძღვნილი დიდი სამეცნიერო სესიებით არ დაქაყოფილდნენ და ფილოლოგიის ფაკულტეტის ყოველ კურსზე ცალკე სხდომებზე მოუძღვნენ. დასაულები ევროპის ენებისა და ლიტერატურის სექციის პირველ კურსზე მოხსენება დაეცალა გიორგი ძიგვიანილის. სასხანო წელი ახალ დაწყებულ იყო, სტუდენტები ვერ ხეირიანად არ იცნობდნენ ერომანოს, ვერ ისევე სკოლის განწყობილება გადმოეყოლოდათ... ძიგვიანელმა ვერ გაითვინისინა, რომ ახალიმდებულ სტუდენტთა მორის ზოგი უკეთურად განწყობილი მოთვალთვლე და მოყურადე იქნებოდა. მოხსენება ირონიულად დაიწყო: როგორც ამბობენ, ავტორი თვთრგვარდიელების წინააღმდეგ გმირულ ბრძოლებში დაიჭრა და დასწულდაო; როგორც ამბობენ, ეს სასარტული ნიგნიაო; როგორც ვეიმეტიკებენ, იდეურად გამართული და მხატვრულადე კარგიაო... და ასე გაავრდებო ბოლომდე. ირონიული ტონი რომ არა ჰქონიდა, წესით არავის უნდა გაკვირვებოდა ეს, რადგან ნიგნი ვერ მართლაც ბევრს არა ჰქონდა ნაკითხული და მხოლოდ გამომცემით იცოდნენ ავტორის ბიოგრაფიაცა და ნიგნის შინაარსაც; ქართულად ვერ ვერ მოსწონოთ თარგმნა, და იროგანილც ბევრისთვის მოუწვდომელი იყო...

მაგრამ ეს ვერაფერი გამართლება გახლდათ: ცანა პარტიის მეტიკედ ჩამოყალიბებული აზრი დასარწმუნებლად არა ემარნდა?!. თვით სტალინმა აკოცა მუშებზე, და ცანა ეს დანაჯერებელი არ უნდა ყოფილიყო?!

სხდომას თუ ლექცია ისე დათავრდა, რომ მაშინ არავერი უთავანბო. მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო ყველაფერი.

ამით ვგუფობ ორი გამოქველ-გამოკვეტილი დამამხმირი აღმონდა — ყავარდუ ზოგი და სამაქრო. დამთავრდა თუ არა სხდომას, ისინი ფაკულტეტის პარტორგანიზაციის მდიანობას მიუძღნენ და ყველაფერი მოხსენეს. სასწრაფოდ განათარდა ფაკულტეტის დეკანი, შეიქმნა ერთი ამბავი, დაიწყო თვით „ბრალდებულისა“ და მონმეების დაკითხვა... მთელი უნივერსიტეტი ფხზედა დაგა...

ბევრი რომ არ გავაგრძელო, ძიგვიანილი სასწაულებრივად გადაურწა გარიცხვას, ოლენდ მკაცრად გააფრთხილეს... ერთი წლის შემდეგ რომ მომხდარყო ეს, გაფრთხილებას არ აქმარდნენ, სულ სხვაგვარად წაიკითხებოდა საქმე...

ერთი სიტყვით, თითქოს ყველაფერი მშვიდობიანად დამთავრდა, მაგრამ ძიგვიანელმა ვერ დაიცივა თანაკურსელების სინამდვილე და სიმორბე და ეპიკურა დაიწყო. ბოლო სიტყვები მახსოვს იმ ეპიკურამდან: ... რა უნდა წყენთან ყავარდუ ზოგებს და საამოვებს... ლექსს დიდი რეზონანსი არა ჰქონია, მაგრამ დამსწმენება მარც მალე გაიციეს და ანუკრება ახალი კული გამოაბეს: ხალხთა მშობას და მეგობრობას ებრძვის და მაგის ადგილი უნივერსიტეტში კი არ არის, არამედ სულ სხვაგანაო...

ეს მეტიკე სამიში ბრალდება იყო: დიდის ვულვოდგინებით აკონსერდნენ და „თვალისწინიერი უფრთხილდებოდნენ“ ხალხთა მშობას და მეგობრობას (გაზეთები სწორედ ამ სიტყვებით შეგვახსენებდნენ, თითქმის ყოველდღეურად, და ამასვე მოუწოდებდნენ ყველა მოსახრებულ ადვილს გამოკრული ლოზუნგები — „თვალისწინიერი ვავუფრთხილდეთ“ ... ამითაც ეტყობოდა, რომ ამ მმრეე კარგად ვერ იყო საქმე მრბაველურთან საბჭოთა კავშირში). ბუნებრივია, ამ „ძმობის“ დარღვევას და შელახვისათვის სასჯელიც ძალიან მკაცრი იქნებოდა.

კატასტროფა გარდუელები იყო...

ერთმა არცთუ მთლად უბრალო გარემოებამ უშველა. ეს ინტერგან-დამსმენი ყმაწვილები სინდამიდან ბრძანდებოდნენ. სინდამიდან იყო ჩვენივე თანატოლი დავით მჭედლიძე. სინდამიდან იყო დროს „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქტორის ვაჟი, და საკმაოდ დიდი ახალგაზრდა სარგებლობდა. მის განხეთქი ბეჭდვებზე ახალგაზრდა მწერლობით თაიანი ლექსებსა და მოთხრობებს, რედაქტორთან კარგი ურთიერთობა ჰქონდათ...

გაქრევაბა მარხევი... როცა ძალიან გართულდა საქმე, ეს კაცი ვაიხსენებდა...

ეს რა გქონიათო! იკვირა თურმე მჭედლიძე. ცნობილი ინტერგანები არიან, მთელი სინდამი აკლებული აქვთ... ფრთხილად უნდა იყოთ...

მაშინვე დაიბარა ორივენი, ორივე დამსმენი, და — არ ეიცო, დაემუქრა თუ დაეყვებით სთხოვა: ამაზე ხმა აღარ ამიღობო, თითქოს არადღერო მომხდარაო...

უარი ვერ შეუძლეს, თუმცა კი ძალიან მუნუხუნდნენ და მონივნეს: ასეთი საქმე ჩაუვარდათ ხელში და დათმობა ძნელი გამოდგა — კაცს რომ გვერითელი ლუკმა გაავადებინო... მაგრამ მჭედლიძეობილი საჭირო კაცი იყო... დანაშაუნი გადააქნის თავი და გამოპრუნდნენ.

ასე კეთილად დამთავრდა ეს უკეთური საქმე.

ყველა კურსზე, ყველა ჯგუფში მყავდათ ასეთი მოთვლილები და მოყურადი, ზოგან ორ-ორი, ან უფრო მეტი, ზოგან თითო მაინც; ზოგი რუმე მოთვალთვალ იყო — ჩუქმაღ და ფარულად გაზნავნიდა ცნობებს „სადაც ჯერ არს“, ზოგი ამკარად მოქმედებდა, მაგრამ შივადაშიც არც რუმე დასმენებს თაქლობდა...

ქართული განყოფილების პირველსავე კურსზე ორი ასეთი აქტიურობა მოქმედი სტუდენტი გამოირსოდა სხვა ამგვარივე აქტივისტებისგან. ამათ უნივერსიტეტში შესვლამდე მოუხსნოთ „დიდი პარტიული სკოლის გავლა“, როგორც მაშინ იტყოდნენ ხოლმე; და შედგეს თუ არა ფეხი უნივერსიტეტში, მთლილი თანამდებობები ჩააბარეს: ერთი მთვანი — ირმული ბარამია — მთელი ფილოლოგიის ფაკულტეტის პარტიორგანიზაციის მდივანი გახდა, ხოლო მეორე — კალენიკე ბოჭორიშვილი — ასევე მთელი ფაკულტეტის პროფორგანიზაციის თავმჯდომარედ „აირჩიეს“. ამკარა, დიდი დამახურება ჰქონდათ პარტიის წინაშე, თორემ პირველი კურსის სტუდენტებს ასეთი ნდობას ვინ გამოუცხადებდა!..

სტუდენტობად მოვიხსენიე, მაგრამ არც ასაკით, არც გარეგნობით, არც ცოდნითა და მისწრაფებებით სწავლის მოსურნე ახალგაზრდებს არა ჰქავდნენ. ცხოვრებაგამოვლელი, მოწიფული კაცები იყვნენ — ტანად მოსული, მხარბეჭიანი ვაჟკაცები. თანაკურსულებს ლამის მაშეუბად შეეყვებოდნენ. ირმული ბარამიას გალოცე შარვალი ეცვა, ჩექმებში ჩატანებულ; კალენიკეს გალოცე არა სციმა, მაგრამ შარვლი მასაც ჩექმებში ჰქონდა ჩატანებული. ირმული სიტყვაში იყო, უკარება, გაუცინარე, ერთთავად საქვეყნო საზრუნავით მუნუხებულ სახე ჰქონდა. კალენიკე, მორიქო, ადამიანებთან ურთიერთობაში ლალი გახლდებოდა, მუდამ პირფინარად და ხალისარად, ენაწყლიანი, მაგრამ განსხვავებული ხასიათის მიუხედავად, ორივენი ერთნაირად გაქნლ-გაქეილები იყვნენ; ჩუქმულბრძე, ნეკრეპარქნილები ადგილიდნენ და ამით გაგრძობიზინებდნენ, რომ პარტი-

ული და საქვეყნო საქმეებით დატვირთული, მოცლა არა ჰქონდათ, ნეკრის ვასაპარსადაც ვერ იცლიდნენ.

ირმული მუდამ რაღაც გაწილი ქალადი ეჭირა ხელში და, თავის კანინებისკენ მიმავალი, ოდნავ წინნახრილი, თითქოს მთელი გულისყურით ამ ქალადს ჩასჩერებოდა. სინამდვილეში კი გულისყური და სმენა სხვა რამზე ჰქონდა მომართული თუ დაგებოდა; ასე ქალადს რამტვირთული, იმასაც ხედავდა, ვინ ვისთან საუბრობდა — და ცალკეული ფრაზებიც ესმოდა, თუნდაც ძალიან ხმადაბალი ყოფილიყო ეს საუბარი.

კალენიკე უფარდელი ნაბიჯით დადიოდა, აცხადავდ, თითქოს ხალხს კეთილი და ლლი უფარდებლობით ათვლიერებო, მაგრამ სმენაც და მხედველობაც იმგვარადვე მომართული და გამახვილებული ჰქონდა, როგორც მის მეკობარს... ჯერ შეხმატკობლებულია და ურთიერთსიყვარულით მოქედებდებოდა, მაგრამ პარტიული კარიერის კანონზომიერებას თუ გაითვალისწინებდი, ამკარა, ადრე თუ გვიან, სამკვერო-სასიკვლოდ ნაეკიდებოდნენ ერთმანეთს... რა თქმა უნდა, რომ დასცლოდა...

ბუნებრივია, ყოველთვის ვერა, მაგრამ ზოგჯერ ლექციებსაც ესწრებოდნენ, და ამ დროს ბევრი კურობული ამბავიც შემთხვევით. ამას მერე გვიამბობდნენ სკოლის მეგობრები, რომლებიც მათთან ერთად, ერთ ჯგუფში მოხდნენ. აქ ერთ ასეთ ამბავს გაუხსენებ.

ქართული კლასი თვით აკაკი მაშინვე ასწავლიდა ამ ჯგუფს. ერთ ლექციაზე პროფესორმა დაფასოა კალენიკე გამოიხაზა. ცოტახალი ლბათ კი განაწყენდა კალენიკე — ასეთი თანამდებობის კაცს დაფასოან გამოჩახებას როგორ მკადრებო, მაგრამ რა უნდა ექნა, მაინც სტუდენტი ვრცე; ვა მოვიდა და დაფასოან აეყუდა. ეტყობა, არსებითი სახელის ბრუნვას იმეორებდნენ იმ დროს, და პროფესორმა ჰკითხა: „ახა, მიზანარი, რომელ ბრუნვებშია „კაცი“?“

სტუდენტი ჩაფურქდა, თითქოს იხსენებო, მაგრამ რა უნდა გაუხსენებინა, როცა არ იცოდა.

„ესე იგი, რომელ ბრუნვებშია „კაცი“, არა?“ — იქით შეუბრუნა კითხვა პროფესორს, ამასობაში იქნებ ვინმე ნამომეშველოსო, შეკითხვა გაიმეორა.

„დაახ, რომელ ბრუნვებშია „კაცი“? — დინჯად გაუშეორა ბატონმა აკაკიმ.

ამასობაში მართლაც მიეშველნენ სტუდენტები, ჩურჩული უკარნახეს აქეთ-იქიანად. კალენიკე მახვილმა სმენამ ადვილად დაიჭირა ნაკარნახევი, და რწინანად, ერთგვარი ნიშნისმოგებითაც უკასხდა:

„მამასადაც, „კაცი“ არის ნდებობითი“.

„ძალიან კარგი“ — მოუწონა პროფესორმა, რომელმაც, რაღა თქმა უნდა, ისიც გაიგონა, როგორ უკარნახეს და იმასაც მიხვდა, რა ცოდნისა და განათლების იყო ეს მუდამ მოცინარი მთასავითი კაცი. — „ძალიან კარგი“, — კიდევ გამოეორა, — „ახლა ეს მიზანძნე“, „ქალი“ რომელ ბრუნვებშია“.

ახლა კი ნამდვილად ნამოუარა გაბრახებამ კალენიკეს — ნეტა რას ნააცივდა ეს კაცი, რა დროს ბრუნვდა, როცა ათასი პარტიული თუ პროფკავშირული საქმე აქვს! სტუდენტებს ვადავებია, ერთხელაც მომეშველეთო, ანიშნა. და სტუდენტებიც მიეშველნენ.

„მამასადაც, „ქალი“ არის ნდებობითი!“ — ახლა უფრო მეტის რწინათ და უფრო ხაგასამული ნიშნისმოგებით უკასხდა...

„კეთილი“ — კვლავ მოუწონა პროფესორმა; მაგრამ მანაც არ მოეშვა: „იქნებ ესაც მითხრათ, „იყო“ რომელ ბრუნვებშია“.

ახლა კი შევხები ჩაიცინა კალენიკემ. ამჯერად სხვისი შევლა აღარ დასჭირვებია. ჭკვიანი კაცი იყო, ხელად აულო ალლო, და არც დაფიქრებულა, გაღაღებულმა მყისვე მიაგება მოკლედ და ლაკონიურად:

„წოდებითი!“

აუღირობაოთ ხმა მაღალი სიცილი ატყავს. პროფესორს გაეღივსა. კალენიკე შეტება. აუღირობარსა გადაახედა, ვერ მიხვდა, რამ გამოინდია ასეთი გულიანი სიცილი... პროფესორმა შვიდად და შემწყნარებლურად განუპარტა კალენიკეს, რომ „იყო“ არსებითი სახელი არ არის და ამიტომ არც იბრუნებო. კალენიკე განითვდა, განიხმებადა, ველარაფრის თქმა მოახერხა...

მაგრამ „ძმა პარსთვისო“ ტყუილად კი არ არის ნათქვამი — იროდი პარსია ნამოვდა და თითქმის შეუკავებელი სიმკაცრით მიმართა აკაკი შანიძეს:

„ამხანაგო პროფესორო, რამდენად სწორად მიგაჩნიათ, ლექტორმა მცდარად დაუთხას კითხვა სტუდენტს?“

საქმე ამკარად პოლიტიკურ ხასიათს იღებდა. აუღირობარსა დაიძაბა... პროფესორმა მშვიდად უპასუხა მკაცრად დასმულ კითხვას: „ზოგჯერ სწორედ მცდარი კითხვით მიიღებ სწორ პასუხს“ — და ამის სალუსტრაციოდ ერთ მოკლე ეპიზოდს მოჰყავს... სტუდენტებსაც გულს მოეფონათ, რომ ყველაფერი მშვიდობიანად დამთავრდა...

ჰყავდათ ჯგუფში რამდენიმე გოგონა, რომელთაც სკოლაში ერთად ესწავლათ და ახლაც ერთად აგრძელებდნენ სწავლას. ინტელიგენტური ოჯახის შვილები იყვნენ, ღვალიად გაზრდილები, თავაზიანები, განათლებულები, გარგებნილთაც ძალან კარგები... იროდის მათი ასეთი სილღვეტი აბრაზებდა, მათი განათლებულობაც და განსაკუთრებით ის, რომ სულ ერთად იყვნენ, ღვალიად კაცუჭუჭბდნენ, უნივერსიტეტში ახალბეაობის ჯერ ვერ მოესწროთ სხვა სტუდენტებთან დაახლოება-დამეგობრება...

და იროდი განიხრება, დემიანა ღვლიად ამოუჭაქაქე გოგონების „ბურჟუაზიულ-მემორიული წიქ“, მაიერიდან ერთმანეთთან კი აღარ ემეგობრით, არამედ იმ სტუდენტებთან, რომლებიც თავად მუშურნივდა. ამას აველებდა მას საბჭოთა მორალი და თავიანი მაღალი პარტიული თანამდებობა. უნდა ითქვას, დემოკრატიულ პრინციპს მაინც არ უღალატა, ერთმორწუნად არ მიულა ასეთი გადაწყვეტილება, ჯგუფის საერთო კრებას დაეგვიანა, რომ თითოეული ეს ქალბებილი სამეგობროდ იმ სტუდენტთან დაეკავლებინათ, ვისაც პარტიული ბიურო მოუწყავდა. ასე მახვილიწონიერულად და უშტკივნეულოდ გაუარყვდა ამ „საშიში მემორიული წიქის“ განიკარგობა თუ უწინებულოცოდა...

ჯერ ისევ 1936 წელი იყო, ჯერ ისევ ჰქონდათ დრო, ამჯერად „ზნივორივსა“ თუ „აღმშრანობითოს“ საკითხებზე ეწონათ... მაგრამ მიიწურა ეს წელიწადი, და ახლა უკვე ასეთი წერლობანი საქმეებისთვის ველარ მოიცადებდნენ, სხვა დიდი საერთო-საქვეყნო საზრუნავს გამოჩინდა...

ახალი დიდი რეპრესიები თანდათანობით ვეპიპროვდებოდა. ჯერ კრემლშივე დაიწივდნენ ერთმანეთს პარტიული ბელადები, ჯერ ფართო საზოგადოებისთვის ვერ იცლადნენ. მათ სასტუკ ანგარიშსწორებას ხალხი მოირიდან ადევნებდა თავლს — ზოგი ირბინით, უფრო გამოცდილები მშობთა და ძრწნლივით...

საოცარია, მაგრამ ახლა, ზომლვეკურ რეპრესიებზე რომ დანწყებდ ლაპარაკს, უსათუოდ 37 წელს ახსენებენ,

თითქოს მხოლოდ 1937 წელს აენიკუბინით ხალხი, სხვა დროს თითქოს განსაკუთრებული არაფერი მომხდაროყოს... სინამდვილეში, 1921 წლიდან მოკიდებული, ერთი დღითაც არ შეწყვეტილა რეპრესიები; ხან გამკვიწნარდებოდა, საშინელ მასშტაბებს მიიღებდა, ხან ოდნავ მინღღებოდა, შენვევებით კი არ შეწყვეტილა. 1924 წლის აგვისტოს მოკლედნის შემდეგ დაწყებული რბვა ხალხისა, რაც რამდენიმე წელიწადს — გაჭიანურებული კოლექტივიზაციის „დაგვირგვინებამდე“ — გაგრძელდა და მიღწობითი ოჯახები დაანგრიო, თუ უფრო სასტიკი არა, 1937 წლის რეპრესიებზე ნაკლები არ ყოფილა...

და სწორედ იმ საშინელი რეპრესიების მომხსნრე ხალხი ელოდა შიშითა და ძრწნლით დიდი რეპრესიების ახალ ტალღას...

ავი მოლოდინი გამართლდა. მიმე გამოდგა 1937 წელი. ყოველ გათენებას სულ ახალი და ახალი საშინლედანი მოპქონდა. ქურები დამრთხალი, დაფეთებული, დამცირებული ადამიანები დადიოდნენ. ჩუმად განდობდნენ ერთმანეთის წინა ღამის საშინლდ ამავეს — რომელი თავისიანი თუ მეგობარი წაიყვანეს წუხელ. დანღობა აღარ იყო, ყველასი უნდა გმინებოდა. შიშმა თითქოს ხორცი შეისხა და ხილული გაბაბა: თითქოს ზედადყო, როგორ დემოდა ქაქშია, როგორ ფეხდაფეხ მოგადედა, სახლში როგორ შემოგვეცებოდა... „ქალაქში შიშია!“ — თითქოს ავმა წინათმტრობმა ათქმევილა და დე ქართულ პოეტს ეს სიტყვები მრავალი წლის წინ... „ახლა უმწივად, ვფიცავ წყებს, არეინ დადის!“ — ამის შექსპირის ერთი პერსონაჟი ამბობს, და ახლაც ზუსტად ასე იყო. ყველა შიშს მოუცვა — მეცნიერი, მწერალი, ხელოვანი... დიდი მოღვაწე თუ უზარალო ადამიანი... საუკუნეები მიდის, ცხოვრება იცვლება, იცვლება ადამიანი... მაგრამ მხოლოდ გარეგნულად — მისი ბუნება უცვლელი რჩება...

მიჰყავდათ და ღიბთ და მიჰყავდათ დღისითაც... მიჰყავდათ ლექციებთანვე, კარზე დააკაუნებდნენ, და აუღიტორიამი შიში დაუფლიდა ყველას, დენის სისწრაფით მოივლიდა ყველა მერხს, და წამები, რაც კარის გაღებას სჭირდებოდა, მტანვეულ საუკუნედ გაიწელებოდა — „ვის? ვინ მიჰყავთ?“... ადამიანის მაღალი ღირსება იხლადებოდა, რადგან გაეცნობიერებლად შესთხოვდა ღმერთს — თავად არ ყოფილიყო და სხვა ყოფილიყო ვინმე... ამ მდგომარეობას კარგად მოესადაგება ფოლენერის სიტყვები, წარმოთქმული ნობელის პრემიის მიღების დროს — შიში ყველაზე უბნბასული (the basest) რამ არისო...

მომატებული გზწნობა და ეწერგიით ამოქმედდნენ დაშმენ-დამბეზლებლები. ცალკეული ფაკულტეტისა თუ საერთო-საუნივერსიტეტო გახშირებულ კრებებსა და მიტინგებზე, რომლებიც უკვე შიშილბული ახალის მტრების“ დაგმობა-გაკიცხვასა და ახალი მტრების გამოვლინებას ეძღვნებოდა, გამოდიოდნენ და უტიფრად, მოურიფებლად ამხულებდნენ თავიანთ თანაკურსელებსაც და პროფესორებსაც; ამა და ამ დღეს, ამა და ამ ადგილას ასეთი ანტი-საბჭოთა და ანტიპარტიული აზრი გამოთქვა; ან არადა: „მისი სიტყვები შეფარული პარტიის გენერალური ბაზის წინაღმდეგ იყო მიმართული“...

უნივერსიტეტის პროფკავშირის საერთო-საგადარჩევნო კრებაზე, 1937 წლის 3 სექტემბერს, რომელიც რატომღაც არტის ბაღში გაიმართა და რამდენიმე დღეს გაგრძელდა, მასსოეს, ერთმა სტუდენტმა (დამსმენმა, რაღა

თქმა უნდა) აღმწოთებით მოახსენა კრებას: ციხისძირში ერთ კრებაზე (უნივერსიტეტს ციხისძირში დასაცემებელი სახლი ჰქონდა), როცა ამხანაგი მერია ვახანეთ და მის პატივსაცემად ოვაციები გაიმართა, ამ სტუდენტმა (იმ უბედურის გვარი აღარ მახსოვს) ტყმა გაცილებით ადრე შეწყვიტა და მერე გაკვირვებით ჩვენ შემოგვეყურებოდა (ასეთი ოვაციები, ჩვეულებრივ, 15-20 წუთს გრძელდებოდა ხოლმე და ეპი იმის ზრალი, ვისაც ხელები ადრე დაეღლებოდა!). არ ვიცი, მერე რა ბედი ეწია იმ სტუდენტს...

სტამბურთი ძლივს აუღლიდა ევოლუს პორტრეტების ბეჭდვას — დაბეჭდვებიდან თუ სახსნაველებების ყველა ითახსა თუ აუღირობიაში, კედლებზე, ბუღალის პორტრეტის გვერდით, ამ მახინჯი კაცის შუალაშაზეული პორტრეტები გაჩნდა.

გალაზეული დამსმენები უკვე აღარ მალაედნენ თავი ერთ მოლაყნობას, კეხინთ იტყოდნენ ხოლმე: ხვალ (ან ზეც) ამა და ამ კაცს დაიჭერენ (ამ ბნელ საქმეში თავის უკეთურ მონაწილეობასაც მიგანიზიდნენ სიამაყით და თან გაზინდებდნენ კიდევ. ეგევ სიამოვნებას ჰგვირიათ). მართლდებოდა კიდევ მათი სიტყვები. ფოლოლოგის ქართული განყოფილების მესხეთ, დამამთავრებელი კურსზე იყო ეიმე პეტრე გიგიბერიძე. რა დროსაც და რა ვითარებაშიაც არ უნდა გენახათ ეს კაცი, მკლავები მუდამ მოხრილი ჰქონდა და თითხებით ყურის ძირებს იჩიქნიდა — სულ დამუნჯებელი ჰქონდა კისერი და ყურის ძირები. ეს კაცი იმან გამახსენა, რომ მისი «წინასწარმეტყველება» მუდამ მართლდებოდა, ერთხელაც არ შეშლია და ამით, რა თქმა უნდა, თავი მოქონდა, შემოიკრებდა ხოლმე ბლომად ხალხს, თითხმ წრემე დადებოდა, კისერსა და ყურის ძირებში მუნჯებს იჩიქნიდა და გატაცებით ყვირიდა, ვის დაიჭერდნენ ამაღამ. მუნჯეების ჩიქნა ხომ საიამოვნება, მგერამ არაბაკლებ სიამოვნებას ჰგვირია და ეს მერე საქმეც, დასაქმრ ხალხის ჩამოთვლა. გრძელ საიას ჩამოთვლიდა. თანაც, ეს სია მარტო უნივერსიტეტის სტუდენტებსა და ლექტორებს კი არ მოიცავდა, არამედ ფართო საზოგადოებას, ყველა დარგსა და ყველა ფენას — მწერლებს, მუსიკოსებს, თეატრის მოღვაწეებს, პარტიულ მუშაკებს...

ერთი დამახასიათებელი ნიშანი ჰქონდა რეპრესიების ამ ამბულტალის: ბლომად გამოყენებდნენ გარეზარ დამსმენებს — ჯერ მათი დაბეჭდვებით სხეებს, უდანაშაულო ადამიანებს ხერტდნენ, მერე ამითაც დაიჭერდნენ და ახლა მათ დახვერტდნენ. ასე გაიქრეს პეტრე გიგიბერიძე, კალენიკე ბოჭორიძე, ირმა დარგაძე, ვაჟა-ფშაველას შვიდი და საბოლოო... ყველას რას ჩამოთვლია...

საერთოდ, 1937 წლის რეპრესიები უფრო იმიტაც განსხვავდებოდა წინა წლების რეპრესიებისგან, რომ ახლა საფუძვლიანად გამოეცხრილებო, თითქმის მალა დაგაჩანაგეს ენ. ძველი პარტიული აქტივი. არ დანდეს ის გათვალისწინებული პარტიული მოღვაწეები, რომელთაც წინა წლებში თავად ჰყავდა დახვერტები უდანაშაულო ადამიანები, ერის ნალები, კულტურისა და სახალხო მუშეობის სხვადასხვა დარგის გამოჩენილი მოღვაწეები.

ის ზაფხულიც თიანეთში გავატარე. ბუნებრივია, აქაც იგრძნობოდა რეპრესიების შიში, თუმცა პირველად იქნებ

ისე მწვავედ არა, როგორც თბილისში. მაგრამ გახვებებს ყოველდღიურად მოჰქონდა შემამრწმუნებელი ცნობები: დაიჭირეს მეცნიერებისა და ხელოვნების ბევრი დიდი მოღვაწე... ჩვენს შთაში განსაკუთრებით უყვართ მწერლობა, და როცა მწერლებსაც დაეროვნა და მიზეზი გვახიბილებსაც ნაუყვებს სამინილე ბრალდებები, რისიც აქ არავის სჯეროდა, შიშთან ერთად გაძლიერდა გულსნაწრობა. იქნებ შიშითაც, მაგრამ ახლა უკვე ამკარა ზიზზოთა და წყრობით გახვადედნენ შინსახკომის აქტიური განყოფილების გამგეს, გავლოვს — ბეჭეტიშე შესამწინეად მოხრილ მაღალ კაცს, რომელმაც ცხენითი ჩამოგრძელებულ, მუდამ დაბეჭვიროლ სახეზე ზეთი ჩამოსლიდა და ღრმად ჩამადარი თვალები ადამიანური მოდგმის სიძულვილს აფრქვედა.

მე გულუბრყვილოდ ვფიქრობდი, რომ მაკაცი მამაჩემს გადატანილი ჰქონდა ეს უბედურება, ახალი საფრთხე აღარ დაეუქრებოდა; სასჯელიმდობლი კაცი მეროდ რატომ უნდა დაეჭირათ?!. რა თქმა უნდა, ბავშვური შიშობობა იყო. ამას მერედა მივხვდი, როცა მრავალ ასეთ სასჯელმოსხილს მოხვიეს ხელი და დახვერტეს. ამ თქმაზე ჩემთან ლაპარაკს მამა ერიდებოდა, და გოგუნეული დაგროში, როცა ერთხელ ყური მოვკარი, როგორ უფრო ერთ იქნარ კაცს (ეს იყო გაგრძელება უკვე დანყებულ საუბრისა, რომელსაც თავიდან არ მომისმენია): «... ფირცხალამ (ეს რაიკომის მდივანი გახლდათ) სიცილით მიიხზარ, რა გიყო, კომკაქშირში მივიღებდი, ასაკი რომ ხელს განყოფავდა»...

მასაც და მის თანამოსაუბრესაც მწარედ გავცინა და სხვა რამეზე ვანაგრებო ლაპარაკი (თანამოსაუბრე შესაწინაური მიიღო ვაეკაცი გახლდათ, მიუღო იმ კუთხეში სიდარბაილითა და კაი კაცობით გამოჩრეული, გვარად ნადიბაძე, სახელს ვეღარ ვიხსენებ... ვერც ის გადაურჩა რეპრესიებს, ისიც დაიჭირეს. მერმინდელი მისი ბედი კი არ ვიცი).

ჩემთვის უკვე ნათელი გახდა, ჩემს მივლამდე რაზე ლაპარაკობდნენ, ან რაიკომის მდივნის ხუმრობით ნათქვამი სიტყვები რას ნიშნავდა... სხვათა შორის, ის რაიკომის მდივანიც დაიჭირეს თავის ცოლთან ერთად — არ ვიცი, მამაჩემის დაჭირებულ თუ მას შემდეგ...

მამაჩემი სიტყვებში მისწრულს დააპატიმრეს, თიანეთშივე ვერ ვიცი, ზუსტად რომელ რიცხვში: მე უკვე კარგა ხნის ნამოსული ვიყავი.

იმ ხეცების ქარხანას, სადაც მამა მუშაობდა, ნერტი ჰქონდა თბილისში, ლესელიძის ერის პარალელურ რომელიც პატარა ჩიხში, ხისგან დამზადებულ მასალას ყიდდნენ. ამ ნერტს მივაკითხავდი ხოლმე: მამაჩემი დროდადრო საწოლავებს გვიგზავნიდა — ერბოს, კარტოფილს, კვერცხს... ზოგჯერ ფულსაც. პატარა ნერტი იყო — ერთი გამძე ჰყავდა და ერთიც მამა, ეროვნებით ლეკი, საოცრად გულთბილი და ალერსიანი კაცი; ქართული უჭირდა და თვალებითა და კეთილი ღიმილით გამოხატავდა შენდამი თბილ დამოკიდებულებას, თვალებით გელაპარაკებოდა, თვალებით გვეფრებოდა; ნერტის გამგეც, გვარად კიკნაძე, ძალიან კარგი, ნესიერი კაცი იყო.

როცა ერთ დღეს ჩვეულებრივ მივაკითხე ამ ნერტს, ვანი კიკნაძე, რომელიც ყოველთვის კეთილი ღიმილით შემეცებებოდა ხოლმე, ახლა გაუღიმიარ და რაღაცნაირად დაბნეული შემეხდა. იმდენად უჩვეულო იყო ასეთი შესვედრა, რომ მამიწვე მივხვდი ყველაფერს. ადამიანი მუდამ ასეთი

დაბნეული და დაღვრემილია, ხმის აბოლბაც უფროს, როცა საპინელი რამე უნდა გითხრას. კარგა ხანს ხმა ვერ ამოვიღეთ ვერც მან და ვერც მე. ის თითქოს თვალს მარიღებდა, მე კი დაეინებით მივმტვრებოდი, თითქოს მოველოდი, ისეთ რამეს შეტყვის, რომ ამ საპინელ ქვებს გამოქარწყლებს-შეთუი. რა თქმა უნდა, მევე ვგრძნობდი, რომ ეს ფუჭი იმედი იყო.

„რა ქნეს ამ ოხრებმა!..“ — ამის თქმალა მოახერხა კარგა ხნის შემდეგ, და რაკი ძნელი სათქმელი თქვა, გულზე მოემუვა; კარგი კაცი იყო ვაჩო კიკნაძე; ამ ამბის შემდეგ აღარც შეეხედირებოდა, მაგრამ მუდამ ტკბილად გამასხენებდა.

თითქოს ამ სიტყვებს უცდისო ლეკი, რომელიც აქამდე თავის დაბნეულობით დაბნეული ჩანდა და თვალს ვერ მისწორებდა, ახლა მოვიდა და მხარზე ხელი მომიხვეა. საოცარი დამამშვიდებელი სითბო ჰქონდა მის ხელს; რაღაცა თქვა — ვერ მივხვდი, ქართულია თუ თავის ენაზე — მაგრამ ხმაში იგრძნობოდა გულწრფელი თანაგრძნობა.

„როდის მოხბა?..“ — ძლივს მოვახერხე ამის თქმა. ჩემი ხმა ვეღარ ვიციანი. ვანო რაღაც მიიხარა, მაგრამ თითქოს დავერუდო — არ გამიგონია, რა მიპასუხა.

არ ვიცი, რამდენ ხანს გაგრძელდა ასე. ნამოსულა რომ დავაპირე, ვანო გამაფრთხილა: „შენ იქ არ ნახვიდე... მთელი ზაფხული ერთად იყავით... იქნებ შენც ვითვალთვალებდნენ?“ ეს არ ყოფილა ზედმეტი სიფრთხილე; უკვე ოჯახის წევრებსაც დაეყოფნენ. „გამოიარე, ამ ორ დღეში ალბათ უფრო დანერვილებით ჩამოიტანენ ამბავს“.

მეორე დღესაც მივიღე...

და უცნაური რაღაც მოხდა. ნერტს რომ მივუახლოვდი, მამჩქემის ხმა გავიგონე!.. გული გადამიქანდა. ნუთუ მარტოა? ნუთუ მარტოა გამომუშავებული? არც კი ვიცი, ეს მაშინ გადავიტყუე, თუ ახლა ვნერტს. მამჩქემელი არაფერი ამას სოხს. ტვინი ისე ამერია, რომ იქნებ არც არაფერი მიფიქროს — ეს ნამიერი გაელევა იყო...

სწრაფი ნაბიჯით გავექავე...

კიკნაძე მივადისთან იჯდა და ქალაქისგან იქექებოდა. ლეკიც იქვე იყო. სხვა იქ არაფერს ყოფილა...

ნუთუ მომეყურა!.. სმენა არასოდეს მალატობს. ნამდვილად მამჩქემის ხმა იყო. მამჩქემის ხმას მილიონი ხმები დაეძვარებოდა, და დღესაც კი, ამდენი ხნის შემდეგ, ცოცხლად მიცდურს ყურში... მილიარდობით ადამიანი არის ქვეყნად, ყველას საკუთარი ხმა აქვს, სხვებისგან განსხვავებული; იქნებ მისმავსებულა სხვის ხმასთან, მაგრამ ზუსტად იდენტური არ შეიძლება იყოს...

მაშ, რა იყო ეს, რა მოხდა?!

ერთხელ კიდევ მოხდა ასეთი რამ. ეს იყო 1944 წლის შემოდგომაზე. რამდენიმე ხნის წინ კოკი საუჯია დავერქმადეთ სათვლელ ლეღავიბეში... ეს იყო მძიმე დღეები ჩემს ცხოვრებაში... საღამო ხანი იყო, საღამოს ბინდბუნდი. გარეთ ჯერ ისევ სინათლე იდგა, ოთახში კი საკმაოდ ჩაბონებულა. ვერც ვიძინებდი და ნამოდგომა და სინათლის ანთებაც შეზარებოდა... და უფაც მკაფიოდ, ძალიან მკაფიოდ, კოკის ხმა გავიგონე. ქვევიდან მუცხიდან: „კახტანა!..“

სულ ასე იყო: გრიზოლდის ქუჩიდან [სადაც ის ცხოვრობდა] დავერქმადე „ზარია ვოსტოკას“ გვერდით დიდი, თეთრი კიბეზე. ჩვენი სახლის ეზოში შემოვიღოდა და ამომძახებდა. ჩვენი ოთახის ფანჯრები ეზოს გადაჰყურებდა.

თუ შინ ვიყავი, ან ამოვიდოდა, ან ჩაქაბებდი, მოვდივარ-შეთუი...

ახლაც ასე ამომძახა... ვერ ვიტყვი, უცვლელ მომიიღდა — ნამოვიტყვარ და ფანჯრას მივფარდი... გვიანი მამოდგომის სუსხი იდგა და უზოში კაცის ქაჭანება არა ჩანდა... ახლაც მოვდივარ გონს და ერთბაშად კანკალი დამანუნებინა...

რა იყო ეს?.. სმენითი პალუტინაცია? თუ რაღაც სხვა, აუხსნელი, ბნელით მოცული...

მაშა მალევე ნამოიყვანეს. დაქტრები სულ უფრო გახშირდა, და თიანეთის პატარა ციხე ამდენ ხალხს რას დაიტევდა. მალ-მალე უნდა დაეცალათ „ახლეთისთვის“, ამ მხარეში ბევრი იყო ისეთი, ვისაც ქაქუცა ჩოლოყაშვილთან ჰქონია რაიმე ურთიერთობა: თუნდაც შემთხვევით მიხვდნენ, ან ყურმოკვრით გაგონილი ის ძველი ამბები ინსინათვის უამბინა... ეს უკვე საკმაოზე მეტად იყო... ძველებს — ანუ წინა დღეებში დაქტრილებს — ლაა საბარგო მანქანაში შეჰყარდნენ და თბილისში (!?) აჯაზავინდნენ, თოფმომარჯველები ლეკისტების თანხლებით; ციხე „ახლეთის“ იცხებოდა...

ვერც თბილისის ციხეები აუღიოდა ამდენ ხალხს... ქორისუფლები ატეო-იტეო ანუდებოდნენ, მაგრამ ვერსად გეპულობდნენ: ან სად ნაიყვანეს და ახლა სადა ჰყავდნენ პატიმარი, ან რას უპირებდნენ, ან რისიმე შეგზავნა თუ შეიძლება — საქმელი იქნებოდა თუ თბილი ჩასაცემელი...

ბოლოს ხმა გაერცვლდა, რომ ზოგი რამის გაგება ენ, საგუბრნიო ციხეში შეიძლებაოდა.

ეს ნაწილობრივ მართალია გამოდგა: დილის 10 საათზე გამოაღებდნენ ჯისურის პატარა სარკმელს, ზედ ციხის კარებთან, სქელ დავიტრებში მოძინდნენ გეგარს და სახებს — საპინელი იყო ის „ქებნის“ ნუთები: ჯერ ერთ დავთარს გადმოიღებდნენ, ზანტად, მოქანარებით, თითქოს ზიზხით მერე მერვს, მესამეს... და ხმა შემდეგ, როცა უკვე სუსთქვა აღარა გყოფნიდა და ფეხზე ძლივს მავრდებოდი, სასუსხს მიიღებდნენ:

„სიებში არ აღმოჩნდა!..“

ასეთი იყო მოკლე პასუხი. და რომ შეკითხვებით ზემეტყვალდა არ შეგუწუხებინა, სწრაფად დასძინდა: „შემდეგი!..“ მენ გავანებულ-ვახსავთებული გამობრუნდებოდა, და ახლა რიგში მუნს უკან მდგომს ელოდა სიებში ფუჭი ძებნის მტანჯველი, გაქიანურებული ნუთები...

პასუხი, ჩვეულებრივ, უარყოფითი იყო. ათასში ერთი თუ გამოეროდა, ვისგანაც ამანათს მიიღებდნენ: სარკმელდავნივ ჩამოართმევდნენ და გვერდზე გადასცემდნენ გასახსრეკად. დავემლო ჰქონდათ ცნობაცა და ეჭმანცა: უტყუარად გამოიციობდნენ, ვისი ამანათი ღორდა გახსნადა.

მერეცა ვახდა ცნობილი, რომ ამანათი დანიშნულების ადგოვას არ მიიღებდა; ანუ ის ვერ ღებულობდა, ვისთვისაც ქორისუფლის მოეგანა — ის უკვე აღარც იყო ამქვეყნად...

ჯისურის სარკმელს დილის 10 საათზე დაეღებდნენ, ვთქვი; მენ წინა საღამოს უნდა მისულყავი რიგის დასაჭერად. განმარებული ადამიანები შებინდებოდნენ გროვებოდნენ და სულ მალე ციხის წინა ტერიტორია და მოიქვანე ქუჩებში ზედა ხალხით გატყვებოდა. ამასობაში ჩამონდებდებოდა კიდევ, ოქტომბრის გრილი, უშთავრო ლამიერი იყო. იდგნენ გამწარებული ადამიანები და მუცხად მყოფე და გაურკვეველი იმედით გათენებას ელოდნენ. ხმას არა-

ვინ იღებდა. ეს ზღვა ხალხი შემამარნუნებელ მდემარტებდას მოივცა. ზოგჯერ ჩურჩულით თუ გადულაპარაკებდა ვინმე მეზობელს, და ნიაკისგან ფოთლის შერბევასავით ვაის-მოდაც ეს ჩურჩული ღამის წყვილებში. იდგნენ უზომოდ, უმობრად, და ელოდნენ... ვარსკვლავების მკრთალ მუქზე შესცქეროდნენ მათ წინ აღმართულ ციხის პირქუშ კედლებს, რომლებიც ახლა, ამ სიბნელეში, კიდევ უფრო ჩავა-მებული ჩანდა. სიბნელეს შუქვეული თვალის იმასაც გააჩრდილდა, როგორ საგანგებოდ ამოეკოლათ ვისთვისღაც ვინ-რი არ სარკმელები, რათა იქ მყოფათათვის ერთნაირად დაეხ-მოთ სინათლეცა და მაცოცხლებელი ჰაერის ჭვავიც...

ნეტა თუ გრძობდნენ ისინი, იმ პირქუშ კედლებში მოქცეულნი, რა ხდებოდა სამიოდ მტრის დამორბეობით, მაღალ-გალავინისა და მშველტვათი მათეულხლართების მიღ-მა?!. ადამიანის მეზულდულ გონებას ასე უკუღმართად გა-ემიზება ღვთისაგან ბოძებული ამქვეყნიური სიცოცხლე, ბე-ლონურ სწავთად და საიქიოდ ეცეკა. შესაძლებელიც რომ ყოფილიყო გამოკითხვა, ამ ზღვა ხალხში ვერჯინი გვიპასუ-ხებდა, რა ვგობდა: იმის მოლოდინში ყოფნა, რა პასუხს მიი-ხდებდა დღითი, როცა რკინის პატარა სარკმელს გამოაღებ-დნენ, თუ არანაკლებ მტანაჯველი მოლოდინი იმისა, მნ-მიბრუნებულს, ყველა ოჯახის წევრი თუ დახვებდებოდა, ან მასაც ვხაზივდ ხომ არ აიყვანდნენ... რადგან უკვე მასობ-რივ გახდა „ხალხის მტერთა“ ცოლების, შვილებისა თუ ახ-ლობლების დაქტრა...

ერთი სიბეჭით, ასეთი იყო ეს მოლოდინი შუალაშედი-ნაშუალაშედი შემამარნუნებელ სიჩუქეს დროდამდე. კიდევ უფრო შემამარნუნებელი ხმაური არღვევდა. ციხის პირქუში კედლებიდან აფთორივით გამოიჭრებოდა ღანანისა და ბრახუნის ხმა, რასაც მყისვე მოჰყვებოდა ადამიანის ერ-თბამად შემწეობარ ბედივლი... და თითქოს დრიკორის უხვილები ხელი მართავსო, იმ ხმაურის ეჭოდ, გარეთ, ციხის კედლებს აქეთა მხარეს, განმარტულად ადამიანებს ტალა-სავით გადაუვლიდა ერთად შეკრული თუ შენივთებული გინეა...

რამდენჯერმე განმეორდებოდა ასე გათენებამდე...

ბოლოს — არ ვიცო, თავად მომეზრდათ ვაგზპირებული პასუხები თუ რა მოხდა — ზოგს იმედს ჩაუსახავდნენ: ეტ-ყოდნენ, გადასახლებულია *ნეს права перелиста...* და რუ-სულად შეგვიძლია ეს ფრზა მართლაც იმგვარ სიხვი გახ-და: ქუჩაში ხშირად მოჰკრავდი ჟურს, როგორ ეუბნებოდ-ნენ ამას შემთხვევით შემხედრს, ერთდროულად არცთუ მოკლად მყარ სიზარულითა და თანაგრძობის სინანულით, რადგან თანამოაზრისთვის ბედს ეს მყევდ იმედვ არ გა-მოეცეტებოდა...

გაცილებით გვიან გახდა ცნობილი, რომ ეს ყველაფერი მწარე ცინიზმი იყო: ყველაზე ადრე სწორედ ისინი დაეხ-ვრებოთ, ვინც თითქოს იმ „ბევ პრავა პერეისკი“... თიყო გადასახლებული...

დაშიწებულ ხალხს — ანუ „ხალხის მტრების“ ოჯახის წევრებს — ნლოვანება თუ უნლოვანება — გამზადებული პქონდათ, ჩემოდანში ჩაყრული ან ფუთაში გამოკრული თბილი ტანსაცმელი, ნაწლები და პირველი მოხმარების ნივთები. ნასაყვანად თუ მიფოდნენ, ამ ნივთების ჩალა-გებას არავინ აცდიდა, საქმე ბევრი ჰქონდათ.

მაგრამ ხომ შეიძლებოდა უქრინდნენ წაყვანათ, ან სამ-სახურიდან თუ სასნაველებიდან ამიტიმ, ცოიდა თუ ეტე-

ლოდა, ზედვე ეცვათ თბილი საცვლები, საცვლებზე გამო-კრებული ჰქონდით ფული — რამდენსაც მოახრებდნენ, ახლობლები რამდენსაც შეუვრებდნენ... ეს არ ყოფილა ერთიული შემთხვევები. მე თითონ რამდენს ვიცნობდი ასეთს.

„ხალხის მტრის“ ოჯახს ბინიდან გამოყრიდნენ (თუ კარგე ბინა იყო) და სადმე პანინა უფარვის ოთახში შე-სახლებდნენ, უმთავრესად სარდაფში. რამდენი სული იქნე-ბოდა და მოთავსდებოდნენ თუ ეერა იმ პატარა ოთახში, ამას არ დაფიქრებდნენ. „გამოთავისუფლებულ“ ბინებში, ჩვეულებრივ, ჩეკისტებს ან ამ საქმეში („მტრების“ მხილე-ბაში) დამსახურებულებს შეასახლებდნენ. თავისთავად იგულისხმება, დამსახურების მიხედვით: ანუ ვისაც მტერი დამსახურება ჰქონდა ამ საქმეში, უკეთესი ბინა ერგებოდა. რაღა ტანა უნდა, მათვე რჩებოდათ ავეჯი და, წარმოადგი-ნით, ტანსაცმელიც კი „ხალხის მტრისა“... ეს სულაც არ ეთაკლებოდათ: მშვენიერად მორგებდნენ სხვის ტანზე საგანგებოდ შეკრულ კაბებსა თუ კოსტუმებს, და თავ-მომხნებდნენ, გამომხვევავაც კი, დადიოდნენ. ხალხმა ეს იცოდა, იმ ტანსაცმელსაც კარგად ეცნობდა... ყველამ იცო-და, მგავალიად, როგორ მორგე ცეცხრი მიქლებს ცოლის კაბები ცნობილმა საოპერო მომღერალმა. თუმცა „მორ-გო“ მთლად შესატყვისი გამოთქმა არ არის, რადგან მიქე-ლადის ცოლს კარგი ტანი ჰქონდა, მომჭირალი კი ამ სიქე-თით ვერ გამოირჩეოდა, კაბების გადაკეთება-გამოკეთე-ბას დროც ბევრი დასჭირდა და ფულიც... ამიტომ, რაღა გა-საკვირა, გულმოსულიც იქნებოდა კაბების ნამდილო პა-ტრონზე: რა გაწიკულიყო ყოფილა, ნეტა სული რითი ედგაო!..

ხალხი პირტი შეშინებული და აღშოშოებული კი არ ყოფილა მართ, გაკვირვებულიც იყო: რა მოხვედრული ცხოვრება და მშვიდი ძილი უნდა ჰქონოდა ადამიანს სხვის-თვის წართმეულ ბინაში, სადაც ჯერ ისევ იგრძობოდა იქიდან გამოძევებულითა სხეულის სითბო, ჯერ ისევ იდგა მათი სუნთქვის სუსტი ექო!... ეს არ ემორჩილებოდა არავი-თარ მორალს, არავითარ ზემოებრ ნორმებს...

სამწუხაროდ, ზოგმა მწერალმაც ვერ გაგელო ამ ბილ-ცთონებას.

მას შემდეგ დიდი ხანი გავიდა. იმის თვითმომლველი, თუ რა სისასტიკით გამოყრდნენ ხალხს საკუთარი ბინი-დან, ამ „გამოთავისუფლებულ“ ბინაში ახალი პატრონის შესახებდა როგორა ხდებოდა, ცოცხლა შემორჩა... ქეთეთან ჯავახიშვილი თავის ძალიან კარგ ნივთში პირველგაცდი-ლი სიცხადით აღადგენს სურათს. და აქ იმტომაც მინდა გავისხნო, რომ დიდი მწერლის „გამოთავისუფლებული“ ბინის გადაბარება ხდება.

ქალბატონი ქეთეთანი კეთილშობილი ადამიანი იყო; ნივთიაც კარგად იგრძობა, როგორც ცდილა ემოციები დაეცხრო და მრავალი წლის წინათ განცდილი ტკივილის სიმწვავე, რაც მას არასოდეს განელებოდა, რილად და მიმ-ტვეებულად გადმოეცა. თუმცა ეს მხოლოდ მის სულ-გრძელობასა და შემწყნარებლობაზე მიგვანიშნებს, ხოლო ტრავმაში სიმძაფრეს არ ანელებს...

გარდა ჩეკისტისა, ვისაც დავალებული აქვს, ბინა ახალ პატრონს ჩააბარის, იმ იმ ახალი პატრონისა, ვინც ამიერი-დან დღიდ მწერლის ბინის სამუდამო შესაკრული უნდა გახ-დეს, ამ გადაბარება-ჩააბარების მონიშნე არიან თვით ქეთე-ვანი, მისი დედა (მეუღლე მხიელი ჯავახიშვილისა) და ორი

პატარა ბავშვი — ქეთევანის ბიჭუნა და მისივე ტოლი გოგონა, უმცროსი ქალიშვილი მწერლისა. პატარა ბავშვების იქ ყოფნა, რაღა თქმა უნდა, ამბაძრებს მოვლენის ტრიაგისხს: ის უცნაური და უსამაგონო მოვლენა, როცა ავივის სისხლში ქეთევანი იქნებოდა და მისივე ტოლი ბავშვების, დაღუპული დახვდით ოთახები, სადაც ისინი ღლიდა და უზრუნველად დაბახტოდნენ, ხან კი მამისა და მამის სანერი მაგიდის ქვეშ მოიყუდებოდნენ და თამაშობდნენ, მათ ახლა ბავშვური გულბრწყინლობით ამ ორ უცნობ კაცს დაუკავშირეს... მწერლის დაქვრივან და ერთი თვის შემდეგ სწორედ ამ ორმა მოაკითხა დაღუპულ ბინას.

ოთხთოთახიანი ბინიდან ერთი ოთახი თავიდანვე დაუტოვეს მწერლის ოჯახს, სამი ოთახი კი გამოკეტეს, კარებზე ლუქი დაადეს და ოჯახს განუცხადეს, ამითი პატარონი მალე მოვა...

და, აჰა, ახალი პატარონი მოვიყვანეს. იმ ორთავან ერთი ჩეკისტი იყო, მეორე კი ბინის ახალი ოპერატი. ჩეკისტი ქართველ გამოდგა, მალაი კაცი იყო, თავზიანო, ვითხოვლობით ქეთევან ჯავახიშვილის წიგნში. იმ მეორეზე არ ამბობს, თავზიანი იყო, სიგრძე-სიმაღლე კი არც იმას აკლდა.

... ხარი დაირეკა, კარი შე გავალე... — ნერს ქალბატონი ქეთევანი, — დაიწინებ, რომ ჩემს წინ ჩეკისტი იდგა, გვერდით კი შალვა რადიანი ედგა; დავიბნევი, არ ვიცოდი, რაჭომ მოვიდა ჩვენთან შალვა და ამიტომ შეცბუნებული შევბრდი ამ ხალხს...

ქეთევანისთვის მწელი წარმოსადგენი იყო, რომ მათი ბინის ახალი მფლობელი რადიანი იქნებოდა. ხალხში ფარხლოდ გაეფრთხილებული აზრით (და ეს აზრი დღემდე ცოცხლობს საზოგადოებაში) (დადი მწერლის განადგურებას ნიადაგი მოუწხდა უსამართლო და ბინძურმა კრიტიკამ, რაც სწორედ იმ საბინოდ დღემდე ბინის წინა პერიოდს გააჩნდა. საგარეო გამოსვლებსა თუ ფურნალ-განაგებობის ფურცლებზე უწინდებდნენ მას გამოუსწორებელ რეაქციონერს, სოციალისტური რევოლუციის დაფინანსებელ მტერს, ნაციონალისტს, ბურჟუაზიული იდეოლოგიის განუხრდად გამტარებელს... ბოლო დაჭრის შემდეგ ერთი ბურჟუაზიული ქვეყნის ავტონომიად დასწამეს... ამ ბინძურ კაპიანის თამაშებულ კრიტიკოსთაგან ერთ-ერთი რადიანიც იყო, თანაც აქტიური...

მართლაც დაუფრებელია, ამის შემდეგ რა პირით უნდა მისულიყარ დარბეულ და გაუბედურებულ ოჯახში თვალი როგორ უნდა გაესწორებინა ამ მწერლის შეუღლებისთვის ან შეუღლებისთვის... დაჯერებელია, მაგრამ სწორედ ასე მოხდა!

ჩეკისტის გვერდით მდგარი შალვა ანურული იყო, თითქოს დარცხნივლი (.... შევატყვე, რომ შალვა უფროსად გრძობდა თავს, დარცხნივლი იყო... — იქვე წერს ქეთევან ჯავახიშვილი)... იგი ალბათ მოელოდა, რომ გააფთრებულ შეხვედრებდნენ, სცენებს მოწყობდნენ...

ჩეკისტმა ლუქი ახსნა და ოთახში შევიჭრეთ, განგრობის წიგნის ავტორი. ახალ შესაკუთრებს ჯერ ხმა არ ამოურობა, ჩუმად იდგა... იგი ტყუილად ცოტათი დამწვიდდა, რაკი ასე „მშვიდად“ და „გაგებით“ შეხვედრე ამას.

ჩეკისტი მომიხრუნდა და მიიხარა: ეს ბინა შალვა რადიანს გადაეცა, ამერიდან ის იცხოვრებს აქ... ჩვენ რა გვემეველება-მითქი, სად წავიდეთ?... ვკითხვ უპასუხებულმა. მან დამამწვიდა და მიიხარა, რომ ჩვენ იმ ერთ ოთახს გუტოვეებენ, სადაც აქამდე ვცხოვრობდით...

შემდეგ შალვას მიუბრუნდა ჩეკისტი, პკითხა: „თქვენ ხომ არ ვინადა, ის ოთახიც დაგიტოვოთ?“ „შალვამ ჩუმად ჩაილაპარაკა — არა, სამი ოთახიც მყვეოვო“ ... ასე მსუბუქად მიიღებოდა სამი ოთახი მართლაც სახელობის საკმარისი იქნებოდა... რადიანს მამინ ბავშვები არა შეუილია, ორი სული იყო — ის და მისი პირველი მუუღლე...

ქალბატონი ქეთევანი მაინც მაღლიერებით მოიხსენიებს შალვას: ხსენა რომ ყოფილიყო, მეოთხე ოთახსაც მოინდომებდა და ჩვენ ქუჩაში აღმოვჩნდებოდით.

აყუდდარიყო, ვერ ვიტყვი, მაგრამ შალვა და მისი მუუღლე მართლაც ერთგვარი სიამაყით არწმუნებდნენ გაუბედურებულ ოჯახს: ამ ბინის მსურველი ბევრი იყო, და კიდევ კარგი, ჩვენ გვარგუნეს, თორემ სხვისთვის რომ მიეცათ, იმ ერთ ოთახსაც დაისაკუთრებდა.

ამს შემდეგ ჩეკისტი გადმოგვცემს თავის წიგნში. „შალვას საქციელი მაიმინ ძალზე დასაფასებელი იყო...“ — როგორც ენახეთ, მართლაც დასაფასებელი ყოფილა...

ამის შემდეგ ჩეკისტი მამინ დათვლიერებით ახალ შესაკუთრებს (თუმცა დათვლიერება არც ყოფილა საჭირო, მალე ამ ბინამ ნამყოფი იყო და ყველაფერი კარგად იცოდა). ნასკლის წინ ჩეკისტმა ავეჯიც შესთავაზა ბინის ახალ პატარონს: არჩიეთ თუ რამე მოგეწონოთ. შალვამ ახლაც დიდხლოვანება გამოიჩინა და ავეჯზეც უარი თქვა.

„შალვას შემოსვლამ ჩვენს ოჯახში ქართველი საზოგადოება ააღივლა. დღემდე მესმის მის მიმართ საყვედური, როგორ იცავდა და მიზეზის ბინაში შევიდა. იმ დროს ზოგმა გაეკავარა საქციელი გამოამტავანა და დამატორების ბინაში შესულზე უარი თქვა. შალვამ და მისმა მუუღლემ, ქეთევან ირემამდე, შემდგომ გვიამბეს, რომ მწერალი კავშირში თორემ ჩვენი ბინის ოთახზე ატეხილა ერთი ამბავი. მსურველი ბევრი ყოფილა. ჩვენ ვითქვითო, ვეთვითა ქეთიომ, ჯავახიშვილის ოჯახისთვისაც კარგი იქნება, რომ ჩვენ ვიცხოვროთ მათ გვერდით და არა ხალხ ვინმემ, რომელიც, ადგილი შესაძლებელია, მათ შეაფინარეებს, ჩვენ კი კარგი ურთიერთობა გვექნება; ისინი მართლები იყვნენ ამ შემთხვევაში. ისიც უნდა ითქვას, რომ არა მგონია, რომ იმ ხალხს, რომელიც რომელიმე გაუბედურებულს ოჯახში შედიოდა, სიბრაჟულის ან კეთილშობილების გრძნობა ამოძრავებდა გათელილი ოჯახის მიმართ, უბრალოდ, ისინი ფიქრობდნენ, რომ იდეოლოგიური მტერი დაშინებულნი და განადგურებულნი, ბრძოლა მოგებულნი და კინელაობა უსუსური ქალებთან, ცხოვრებას რომ ასე მოედროდა, რაღა საჭირო იყო! ეს ხალხი გამარჯვებული ადამიანის პოზიციონად გვეუბრებოდა. ამ შემთხვევაში შალვა გამონაწილის წარმოდგენდა, მისი ბუნებრივად გამოძინავე, ჩვენ არ გვიგონებოდა მისგან თუ შეზღუდვა და დამცირება...“ — აი, ეს ვრცელი ამბავიც ქალბატონი ქეთევან ჯავახიშვილის შესაბამისად წიგნდებანა.

მაგრამ როგორც თავად ქეთევანი ამბობს, ხალხი მაინც არ აფასებდა ამ დიდხლოვანებას; სასტიკად კიცხავდნენ გაუბედურებულ ადამიანებს ბინაში შესვლისთვის. მასაც და ბესარიონ ფლენცასაც, თუმცა ამ უკანასკნელის ცოდება თითქმის უფრო მსუბუქი იყო.

ბესარიონ ფლენცი ბარონ ბიბინიშვილის „გამოთავისუფლებილ“ ბინაში შევიდა, ქალბატონი ცენცერში, ფურცელადის ქუჩაზე. მას ალბათ ისეთი უხერხულობა არ უგრძენია, როგორც შალვას: ბიბინიშვილი მწერალი არ ყო-

ფილა, თუმცა ურთიერთობა კი ჰქონდა მწერლობასთან, დიდ გამოცემლობას — „სახელგამს“ — დირექტორობდა; იგი, მგონი, ძველი ბოლშევიკი იყო და რევოლუციამი დამსახურებისთვის კარგი შინა მიწედა, თავის დროზე აღბათ ასევე „გამოათავისუფლებული“...

ამ ბინასთან დაკავშირებით ერთი ეპიზოდი მაგონდება, რასაც ზნორად გაიხსენებდნენ ხოლმე, როგორც ბესოს ფლენტის ენაშაზილობის კარგ მაგალითს... მეზობელს, ეტყობა, ბინის ძველ პატრონთანაც ჰქონდა დავა ერთ სათავსზე, რომელიც ამ ბინას უშუალოდ ეკუთვნოდა, და იმ მეზობელს სააბაზანოდ უნდოდა... ომიდან დაბრუნების შემდეგ მეზობელმა დავა განაახლა. ახლა მას უკვე ის უპირატესობაც ჰქონდა, რომ დიდი სამამულო ომის მონაწილე იყო, მგონი ბრძოლაში დაჭრილიც. ნაომარ კაცს იმედი ჰქონდა, რომ ახლა უსათუოდ მოიგებდა საქვს სასამართლოში... ბესოს, რა თქმა უნდა, ადვოკატი არ აუყვანია: თავად ოურისტი იყო და ენაშაზილობით განთქმული. დაინიშნა საქვის გარჩევის დღე — ეს უკვე ომის დამთავრების შემდეგ მალევე ხდებოდა. სასამართლომ განიხილა საბუთები, მომწიგანავ მოუსმინა, რომელსაც შთაბეჭდილების მოსახდენად ომი მიღებული შედეგები დაეკოდა მკერდზე და აშკარად თავდაჯერებული ჩანდა. საქვის გარჩევის დროს ზნორად ახსენებდნენ დიდ სამამულო ომს, სამშობლოსათვის თავდადებულ ზრიოლებში მიღებულ ჯილდოებს... საქმე, ეტყობოდა, ნაომარი კაცისკენ იხრებოდა, მაგრამ ჯერ ხომ შეიძურე მხარისათვის არ მოუსმენიათ!... შესარიონს ბევრი არ უღაპარაკნია, მან მშვიდად და აუღელვებლად მიმართა მსაჯულს: მე გულმოდგინედ გავეცანი თურანის შუთანხმებას, ილტობა და მოსტყამის დადგენილებას, მაგრამ იქ არასად სწერი, ბესარიონ ფლენტმა კონტრიბუციის სახით ამ პატივცემულ ანშანავს თავისი სააბაზანო დაუთმოვს... ვერ ვიტყვი, ამ ენაშაზილობაზე მსაჯულებს თუ გავტონინათ, მაგრამ ხალხში შემდეგ დიდხანს იმეორებდნენ და ქებით მოიხსენიებდნენ ბესო ფლენტის ენაშაზილობას. და ბესარიონსაც საიმოვნებდა ხოლმე, როცა გაახსენებდნენ.

როცა თბილისში მოდად ვარჩიადეს იმეყვედა წასული ახლობელი ადამიანების გარეგანი ხერხით უფედაყოფა, ორი მეგობრიალური დავა ამ სახლზედაც ვანდა. ერთ მხარეს, შთავარ საბარაზოსთან მარმარალოში გამარკვეთილი მვიდლო, შთამბეჭდავი ბარელიეფი ახალი პატრონისა, ხოლო მეორე მხარეს, კუთხის კედელზე — თუჯის უბრალო ფირფიტა ძველი პატრონის უფედასაკყოფად. საჯულის ხმითა, რომ მეგობრიალები ბინის შესაკურეთა ცვლის თარიღსაც ვგავმცნობდა (იმიტრმაც ვაჯისხენე ახლა): თუჯის ღარიბული ფირფიტა შევგახსენებდა — აქ 1937 წლამდე ცხოვრობდითო (ითითოს ჯუტყად აცხადებდა თავის უფელმას ბინაზე), მარმარალოს ბარელიეფი კი გამარჯებულად ადამიანის თავდაჯერებით ვასცქეროდა აჯურის კედელზე მიმაგრებულ თუჯის ფირფიტას და გამომწვევად უპასუხებდა, სწორედ 1937 წლიდან ცხოვრობდი აქ და ბინაც ჩემიაო. ვინ იყო, რამდენ ხანს ვაგრძელებდით ეს ჩუმი, უსიტყვო, უთანასწორო პაქობა, მაგრამ ერთ დღეს კედელზე მომალდოდ მიმაგრებული თუჯის მეგობრიალი სადღაც გაქრა (ეს მანამდე მოხდა, ვიდრე მასობრივი ხასიათი

მიეცემოდა სპირენძის და თუჯის ნივთების ჯართად ჩაბრუნებას...) და, ამრიგად, ის წარმოსახვითი პაქობაც შეწყდა, რასაც უნებურად ადევნებდა თავის გამეფელო.

დაჭერები ვგრძელებოდა. შიში არა ცხრებოდა. განსაკუთრებით ძნელი იყო ღამით, როცა ქუჩები დაცარიელებოდა, ქალაქის ხმაური მინდებოდა, და, ბუნების წესით, შენც მშვიდად უნდა მოგევენა... მაგრამ შენ ძალი არ გუკარებოდა, სმენა ჯკონდა გამახვილებული, კანტოკუტხად მიმაველი ატომანქანების ხმას უსმენდი: როცა ჩავივლიდა და შენს სადარბაზოსთან არ შეჩერდებოდა, შევბოთ ამოიხუნთქავდი. უსმენდი კიბებზე ფეხის ხმას, სმენა უკვე მეჩრეთია და უარვად სცნობდა ნაბიჯებს დავაინებული მეზობლისა. ზოგი ღამის ცვლაში მუშაობდა, ზოგი ვაჯეთის რადეკვიანო მსახურობდა და შორიკობის დროს მინ ძალიან გვიან ბრუნდებოდა... შუალამე გადავიდოდა, და როდის როდის დაძაბულობით დაღლილს ჩაგეჩინებოდა. ბუნება თავისას მოითხოვდა...

მე თითქოს დიდი შიში არ უნდა მქონოდა. მამაქემის დაჭერის ამბავი უნივერსიტეტში არავინ იცოდა, ვარდა რამდენიმე ახლობელი ადამიანისა. თანამედრობას მას არაფერი ჰქონია, რომ ვახეთებდი ვამოცხადებინათ ხალხის მტრად. იმეათად თუ გამომხდებოდა თბილისში და მალევე უკან ბრუნდებოდა... ბნით არავინ დაინტერესდებოდა, ბინა ხომ ადრევე წავებოფეხს. და ახლა რამდენიმე სული პანანია ოთახში ცხოვრობდით, სკვერის სართულზე... პარტიულ-კომკავშირული თანამდებობები მე არა მქონია, რომ ვინმეს ამის გამო ემტრო და გავეჩინე...

ერთი სიტყვით, თითქოს დიდი შიში არ უნდა მქონოდა. კაცმა რომ თქვას, დიდად არც ვყოფილვარ დაფეთებული... მაგრამ ერთ ღამეს...

ველარ გამიხსენებია, ოცდაწვიდმეტის მინურული იყო თუ ოცდათვრამეტის დასაწყისი. ეს კი მახსოვს, რომ მცირად ციოდა, ჯერ ისევ ზამთარი იყო. ჩვენს სახლი ერთ დროს სასტუმრო ყოფილა. დიდი, ღამაში შენობა — რუსთაველის პროსპექტზე. ფასადი დღესაც ღამაზია, ქვედა სართულბეც იმ დროის ევალობაზე კეთილმოწყობილი იყო (სგვათა შორის, ამ სახლში, მეორე თუ შესამედი თულუნე, ვალერანაზ გაფრინაველი ცხოვრობდა და, როგორც ამბობენ, ცისფერყანწელები ზიშირ სტუმრები ყოფილან, მაგრამ მე ისინი არ მინიზავს), სულ ზემოთა დაბალტერინ საართულე კი, ზედ სახურობის ქვეშ, ნულარ იკითხავი.

აქ გრძელი დერეფნის ორივე მხარეს როგორც ციხის საკები, ჩარიგებულ იყო პანანია ოთახები, თითოეული მ 9 თუ 9 კვ. მეტრი. ზუსტად ვერ ვიტიყე, მაგრამ 20-25 ოთახი იქნებოდა. აღბათ სასტუმროში ყველაზე იაფი ნომრები მარტოხელა ღარიბ მდგომრებისათვის. შემდეგ კი, როცა სასტუმრო მოშალა და საცხოვრებელ სახლად გადაკეთდა, განსაკუთრებით ეს ზემო სართული ყოვლად მოუხერხებელი გამოდგა. თითოეულ იმ პატარა ოთახში თითო ოჯახი ცხოვრობდა, სამი-ოთხი სული თუ უფრო მეტიც. და რაკი ოთახში ნავთქურის დადგმა შეუძლებელი იყო — თავისუფლად ვერც კი განიმრედი, ნავთქურებაც და სახელდავლოდ აფიერებით მკურული პატარა ტაბურეტები, რომლებიც სამხარეული მაგიდების მაგივრობას სწედა,

გარეთ ჰქონდათ გამოტანილი იმ გრძელ დერეფანში, თავი-სივე ოთახის ნიწ.

ხევისის სართულს ვეძახებო. მართლაც ხევისში იყო გამართული. ეტყობა შემდეგ დაამუშეს, რადგან ქვემო სართულების მიტარების კიბისთან დაკავშირებული იყო ხის კიბით. ამას იმიტომაც ვამბობ, რომ საფეხურები გამოიშვალა ფიჭვის ფიჭვებისა ძალიან უკურადი იყო და შორიდანვე გაიკონებდი ამომავალი ადამიანის ფეხის ხმას. ქვემო სართულებისგან განსხვავებით, ფიჭვისავე იყო დერეფნის იატაკიც...

დიღობურანში გავარჩიე რამდენიმე კაცის ფეხის ხმა. კარგ საქმეზე ნამდვილად არ იქნებოდნენ — შუალაშე გადასული იყო. ამოიარეს კიბის საფეხურები და დერეფანში შემოვიდნენ... ნეტა ვისთან არიან?, ამასლა ვფიქრობდი ძიღობურანიდან ნახებრად გამოიფხილებული. დედას და ჩემს ძმას ეძინათ...

გაიარეს მოკლე დერეფანი და გრძელ დერეფანში შევიდნენ... სმენა გამახვილებული მაქვს — ვის კართან შეჩერდებიან? შედგნენ კიდევ და კარზე კაკუნის ხმა გაუიგონე. თავს ძალას ვატან, მაგრამ ვერ გამომიცენია, ვინ უნდა იყოს, ვისთან შეჩერდნენ... კარი გაიღო. მუხობლის ხმა იკაცინა, მაგრამ სიტყვები ვერ გავარჩიე. დამენანა. კარგი კაცი იყო. „აყო-შეთი“, ასევე გაიფიქრე, მაგრამ არა, მალევე მიიხურა კარი და აქტი ნამოვიდნენ.

ეტყობა იმ მეზობლისგან გაიგეს, რომელ ოთახში ცხოვრობდა ის, ვინც უნდა ნაყვანათ... გულს ბაგა-ბუგი გაუდის. და ვერც მოვასწარი ფიქრი, მაინც ვისთან მოვიდნენ? შეთქვი, რომ ჩვენს კართან შედგნენ. დააკაკუნეს. ჩვენს ოთახში სან სახლი ვერ მოთავსდებოდა, ამიტომ მე ფანერის დიდ ვასაშლელ სასადილო მაგიდაზე ვენჯარ.

დედა და ძმა ფეთიანივით ნამოვარდნენ, მე ასევე ჩაუქმელ ჩამოვტეხე და არც მიკითხავს, ვინა ბართ-შეთი, ისე გაუძლე კარი. სანში იყვნენ, და ამითგან ერთმა ახმახმა, მოდლელ ზოლმა კაცმა მიიტყვია ყურადღება. როგორც შემდეგ არავითარებ მოფიქრია, ეს ჰყავდათ ალბათ ჯალათად; ვერ „დაკითხავს?“ ანამებინებდნენ ადამიანს, მერე დაახვეტიდნენ, ან მოახრბოზინებდნენ... მაგრამ ამაზე მერე მოფიქრია, მაშინ ალბათ არაფერზეც არა ვფიქრობდი... რა თქმა უნდა, არ მოვსალამდებიან, პირდაპირ მოვკვახალებს:

„ჭელიძე, ხომ?“

არა ყვიროლით, მაგრამ უქმეხად და თითქოს ზიზხით.

„დაახ“.

არ ვიცო, მე უფრო ადრე ვუპასუხე თუ დედაჩემმა. დედა ერთიანად ცახცახებდა, და ეს მოკლე სიტყვაც ხმის კანკალით წარმოთქვა.

„შენი სახელი?“

მე მომპართა იმ ახმახმა. ძმა უფროსი იყო, მაგრამ ჩემზე ტანმორჩილი, და ამიტომ მე დამადგა თვალი. ვუთხარი ჩემი სახელი.

„ჩაიცივ!“

ეს უფრო მკაცრად იყო ნათქვამი. როგორც შემდეგ ვაიანილიზე, თითქოს იმედგაცრუებულები ჩანდნენ, რადგან არასაც ელოდნენ, ის სურათი არ დახვდათ.

ამასობაში მარჯვნივ ჩაქმასი შორი და ხალათს გადადევნიდა.

ერთმა მათგანმა იმ ახმახს რაღაც გადაულაპარაკა ჩუმად.

„ამ სახლში ქვლიძე კიდევ ხომ არავინ ცხოვრობს?“ — ეკითხა ჯალათმა.

ჭელიძე მართლაც ცხოვრობდა, და თანაც იქვე, ჩვენი ოთახის პირდაპირ. დიდი ხნის გადმოსული არ ყოფილა. მანამდე იმ ოთახში რუსი ოფიცერი ცხოვრობდა ცოლითა და ერთი შვილით. არ ვიცო, დაზვერვის ოფიცერი იყო თუ „კაგებესი“, მე ერთხელაც არ მინახავს, სულ მიუღივნებამი იყო. მერე ეტყობა სხვა ქალაქში გადაიყვანეს და ოთახი ამ ახალგაზრდა კაცს მისცეს. რაჭველი იყო, მაგრამ არც მეტეველიდნენ, არც ქვეითი რაჭველს არ ჰგავდა. უცვიროპირო კაცი იყო, უსაღილო, გაუღიმაო, ყოფილა. რომელღაც პურის საცხობში მუშაობსო, ამბობდნენ, დღისით იძვირებდა თუ ნახავდი, გვიან ღამით მოდიოდა. ახალგაზრდა უფრო ეთქმება, ვიდრე შუა ხნისა. მეზობელ ქალებს დიდხანს ანკალებდა ცნობისმოყვარეობა, ვინ არის, რა კაციაო, და ანკალოს დაასვენეს, „კაგებეში“ მუშაობსო.

ცოდავს ვერ დავიღებ, არ ვიცო, რამდენად შეეფერებოდა ეს სინამდიველს, მაგრამ იმ ვარაუდის საფუძველად ისიც გამოდგებოდა, ალბათ ამიტომაც ვაჩნდა ასეთი ვარაუდი, რომ შვიი ტყვიის პალტო ეცვა. ტყვიის პალტო თუ ტყვიის ტუფურაც უნიფორმისავეით ჰქონდათ იმათ...

როცა ვაგავს, მეორე ქვლიძეც ცხოვრობდა ამ სახლში, თანაც იქვე, ჩვენს პირდაპირ, რა ჰქვიაო, გვეკითხეს; ეს იყო, იმ ვალათმა ჰკითხა.

„ვალკო... ვალერიანი...“

ერთმანეთს გადახედეს. ჯალათმა ქალაღლის წაგლეჯს ჩახება, რომელიც ხელში ეჭირა, მომიძრუნდა:

„დანიქი!“

ისე უქმეხად და დაბღვერით მიხსრა, თითქოს ამ ერთი სიტყვით სიცოცხლე არ ეშუქებინოს.

არ ვიცო, მიილოდ ინიციალით ეწერა დასაჭერი კაცის სახელი იმ სიაში, თუ თავიდან ყურადღებით არ ნაუკითხავს...

რა მოუვიდა შემდეგ იმ ვალკოს, ჩვენს მეზობელს, კაცმა არ იცის. დარჩა სოფლიდან ახალჩამოყვანილი უმცროსი და-ძმა. და უფრო ყოჩალი იყო, რამდენჯერემე მიაკითხა, მაგრამ ამოად, ვერაფერი გაიგო... ომი რომ დაიწყო, ეს გოგონა შეადგა ნაიყვანეს ფრონტზე (სამედიცინო ტექნიკურში სწავლობდა). მალე პატარა ბიჭიც გაიწვიეს ჯარში... როგორც უფრო მოგვიანებით გავიცე მეზობლებისგან (მე უკვე იმ აღარ ვცხოვრობდი), დავი დაბრუნდა, მედღობით მკერდამამევენებული, პატარა ბიჭი კი უგზოუკულოდ დაიკარგა.

გარეგნული ნირი ცხოვრებისა არ შეცვლილა, ანუ ყოველწინარად ცდილობდნენ, არ შეცვლილიყო. წინასწარ თუ არ იქნებოდა ინფორმირებული უცხო თვალს — ანუ ამ შემთხვევაში უცხოელი მოღვაწე თუ ტურისტები, რომელთა რიგებში მკაცრად განსაზღვრული და შემცირებული იყო — ვერც კი შეამჩნევდა, რა უბედურება ტრიალებდა ქვეყანაში. საოცრად გულმეფევილები იყვნენ ეს უცხოელები, ვერ დაეფერებინათ, რაც ჩვენში ხდებოდა და რისთვისაც ყური მოკრავთ; ისე უტყობი და მოუღებელი იყო ეს ყველაფერი ადამიანის ბუნებისთვის, რომ მართლაც ძნელი იყო ამის დაჯერება...

რისტომ ჩხეიძე

ტიპაჟი ფიქსი

მიხეილ ჯავახიშვილის საუპისნივნაკო ჩანაწერი

— მოგონილი ტიპი მშრალი გამოდის, პროტოტიპიდან გამომდებულს კი მეტი სიცოცხლე ეტყობა.

მიხეილ ჯავახიშვილი მოამაგალი მკითხველისათვის რომ გაამჟღავნებდა თავის შემოქმედებით ლაბორატორიას, რა ვასაკვირაო, პერსონაჟისა და პროტოტიპის ურთიერთობაზეც ჩამოეგდო სიტყვა.

უმეტესწილად, მოგეხსენებათ, დაფარული პროტოტიპები ამა თუ იმ მწერლის ბელეტრისტიკაში. შესაძლოა მხატვრულმა განზოგადებამ სულაც წაშლის პირველბიძგის სახეზე და მწერალმა ველურად გაიხსენოს, ვინ აღუწოა მისი შთაგონება, ანდა ისე გაერთიანდეს რამდენიმე ხასიათი, ერთგვარად კრებითი პორტრეტი გამოეკეთოს. არადა, ყოველთვის საგულისხმოა პროტოტიპთა დაძებნა მეშუაწილ ჩანაწერებსა, დღეურებსა თუ პირად მიმონერაზე დაყრდნობით. საგულისხმოა სწორედ იმ ლაბორატორიული გარემოს აღსადგენად, იმ გზის წარმოსახვისათვის, რაც ვაუკლია პროტოტიპს მწერლის ხელში, რათა მხატვრულ სახედ გარდაქმნილიყო.

ხოლო ეს თეზისი — პროტოტიპიდან გამომდებულს მეტი სიცოცხლე ეტყობაო — გვიმღავენებს, თუ რატომ გაურბოდა მიხეილ ჯავახიშვილი გამოგონილ ხასიათებს. მისი პროზის თავისებურება ვერ შკულობდა იმ სიმშრალეს და ისიც ყოველთვის ვიღაცას უფარდებდა თავის პერსონაჟებს.

თბილისის რეალისტური მანერა და მონოდება ვერ ისედაც უზიგებდა ტიპების აღმოსაჩენად და მაიტი შთაბეჭდილო გამოხატვისაყენ, მაგრამ სინამდვილე კიდევ უფრო მეტს ავალებდა — იკარგებოდა ლიტერატურის მთავარი ძარღვი, ფერმკრთალდებოდა, იშრაბებოდა და ალორძინება სჭირდებოდა მკაცრ რეალიზმს სასტიკი პოლიტიკური რეჟიმის პირობებში.

თუ ვინმე იდებდა თავს ამხელა ტვირთს, ვით შორის უსათუოდ მიხეილ ჯავახიშვილს და ის კი ვეღარ ახსნა, ევროპულ მწერლობას რაღა დამართნოდა, იქაც ხომ პოლიტიკური რეჟიმი არ გამკაცრებულყოფა, და რატომ ეცდებოდათ ხელიდან ცხოველყოფელი ტიპაჟი, სად მიფარებოდა თვალს, ასე სად გადაკარგულიყვნენ მრავალფე-

როვანი ხასიათები, რომ მწერლები უმწოდ შეჩერებულყვნენ სრულყოფილი ტიპის შექმნის წინაშე.

სიმართლე რაოდენ საშინურაოც უნდა ყოფილიყო, მისი ჩქმალვა და მალვა უკვე აღარ შეიძლებოდა.

და ვის მოერედება მიხეილ ჯავახიშვილი:

— დღევანდელი მწერლობა (მსოფლიო საზოგადოება) დაუძლურდა. მწერალი უძალოდ ფართხლებს ტიპის შექმნისათვის, მაგრამ სურათის მაგივრად მონახაზი გამოდის — ისიც უფერული, მეხანიკური, გარეგნული.

მხოლოდ წარმოსახვა არა ცხაროდა ამ მიზნის აღსასრულდებლად, და თუ მეტი სიცოცხლე გნადა პერსონაჟისათვის, პროტოტიპებიდან უნდა გამომოგვლო. ეს თეზისი გვიმჟღავნებს...

თვალსაჩინოებისათვის გაიხსენებს „არსენა მარაბდელის“ ზოგიერთ პერსონაჟს და გვარწმუნებს, რომ თვითონ არსენას ტიპის ასახვისას თავისი ზიდაშვილი ბაგრატი ბურნაძე ედგა თვალწინ.

ამ შემთხვევაში მთლად გულწრფელი ვერ იქნებოდა.

მისი ლიტერატურულ-ფსიქოლოგიური ნარკვევი „როგორ ვმუშაობ“, ამ ენარის ქრესტომათიულ ნიმუშთაგანი, შეიქმნებოდა 1933 წლის ოქტომბერში და იმეამინდელი პოლიტიკური რეჟიმის პირობებში ყოველად შეუძლებელია ბოლომდე გაეშობა სიმართლე.

ბაგრატი ბურნაძის სახელი მხოლოდ საფარველად არ უნდა იყოს გამოყენებული და შესაძლოა არსენას ხასიათის რელეფური წარმოსახვისათვის თავისი ზიდაშვილის ზოგიერთი თვისებაც დასჭირდა, მაგრამ არსენა მარაბდელი უპირველად მაინც ქაქუცა ჩოლოყაშვილის მხატვრული გარდასახვა გახ-

ლდათ, მოდელად ეროვნული მოძრაობის ბელადი დაედგინა და მის ხასიათსა და ბიოგრაფიაზე ამოწმდოდა ისტორიული რომანის გმირს, ერთმანეთს მარჯვლად შეუხამებდა „არსენას ლექსში“ შთაგონებულ სახებას და ეროვნული გმირის პორტრეტს და „ჯავახი ხიზნებისა“ და „გვი შადურის“ შემდგომ ამ რომანითაც გამოხსნაშურებოდა 1924 წლის ტრაგედიათ. არსენასა და მისი ნაზმის ცხოვრების სურათებიც და 1832 წლის შეთქმულების ამბებზეც სწორედ მწერლის თვლიდან დატრიალებულ სისხლისღვრას აირეკლავდნენ.

მკითხველი არსენას მარაბდელის შთაგარი გმირისა და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ამჟამა მსვავსებებს, მათი სულისკვეთების იგივეობას ჩემს მონოგრაფიაშიც ამოიკითხავს — არსენა და მისი ეპოსი“, ამჯერად კი მის უბის წიგნაკებს ჩავავლოთ თვალს — 1924-დან 1935 წლამდე შედგენილ და უკვე მთლიანად ხელმისაწვდომს ცისანა გენეძეხაძისა თუ სხვა პიროვნებათა მეშეშობით (2005, „მერანი“), და ჩაუტკვირდეთ იმ საგარაუდო პროტოტიპთა სისას, დინეკია გვერდებზე რომ მიმოფანტულად და პერსონაჟებად გარდასახულბოდა აღარ დასცალდათ თითო-ორიოდა გამონაკლისის გარდა.

ეს მხოლოდ შავი მასალაა, და თანაც ყოველგვარი დალაგება-დახარისხებისა თუ, ხშირად, რაიმე მინანერის გა-

რემზეც, ასე რომ, არამცთუ იმ პროტოტიპთა მხატვრული განზოგადების შინაარსს ვერ განვსაზღვრავთ მეტ-ნაკლები სიზუსტით, ვინც დღესდღეობით სრულად უცნობი არიან ლიტერატურისა თუ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ისტორიისათვის, არამედ მათიც, რომელთა ზოგჯერ ფიქციაცა და ფსიქოლოგიური პორტრეტებიც ხელშეასხებდადა გამოკვეთილი ანდა ადვილი აღსადგენია.

როგორ ვინდა ივარაუდო, ხასიათის რომელი თვისებები — თუ თვისებების — გამო დაინტერესებულყოფი მიხილ ჯავახიშვილი ამა თუ იმ პიროვნებით, უმთავრესად რის ნაშრომებზე ისწრაფოდა, რომელი რაკურსიდან გაიპოვებდა, კიდევ რომელი თვისებებსა თუ ნიუანსურთ ელფერის შერევას უპირებდა სიუჟეტურ ქარგავში ჩართვისას.

და მაინც, თვითონ სიაც საგულისხმო და უპირველესად იმ ცნობილ პიროვნებათა გამო. მიხილ ჯავახიშვილი ხომ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და ლიტერატურულ მოვლენათა შუაგულში ტრიალებდა და არც დაარჩენილა მწერალი, ხელეწიანი თუ პოლიტიკოსი, ვისაც პირდაპედ არ იცნობდა და საცქიოდ სრული წარმოდგენა არა უკადაოდეს მათ პიროვნულ ხასიათსა თუ ცხოვრებისეულ ამბებზე.

და მათგან — ყოველ შემთხვევაში, ვიდრე დასცალდა — მხოლოდ ამათ თვისებები მოიხიშნა ფიქრში.

ჩაიკიხება ან თქვით თუხის წინგაკებს და... გულს რაიმე გაკლდება, ნეტა სხვა შემთხვევაშიც დაეტყვიან რადიხელქსანსაჲთი, თუნდ უფრო მკრთალი და ფრაგმენტული, ვიდრე ამჯერადო:

„გერმან გოგითქმე — ტიპი: წგრვეის ხანაში შთაბეჭდილების ახდენს. დიდი კომპინატორია. მისი ჭკუა და დიდი ენერჯია მოძრაობაში იხარჯება. ორმოციან ამოვარდება, კედელს გადაახტება, ზადერეს გააგლავს, წორმაღურ დროს კი მისი ენერჯია უქმია და სასაცლოც. კედლის მაგიერ მუხლები შავრს ანგრევს, ხანაში დავსვლად სწორ მიდორზე ხტის, ფეფურობს, თვეზოთი ფარხიხლებს, ალი-აქითს ჰქმნის და სხვებსაც უშლის შრომას. ასეთი ტიპები ამჟამად მრავლად არიან ჩვენში. კვაკვის ნათესავი“.

„ამჟამად“ 1926 წელს გულისხმობს, თვითონ ხასიათი კი ისე რელიეფურადა გამოკვეთილი, ისეთი წინანდობლივი ფსიქოლოგიური შტრახებით, თითქოს უკვე ხელთ გეყრას იხზულება, სადაც გერმან გოგითქმე და მთავარი გმირი იქნება (თუ კვაკვის სულიერი ნათესავია, იქნებ სწორედაც მთავარი გმირობა დაემდინეს), ანდა ერთ-ერთი კოლორიტული პერსონაჲ.

ანდა: არ ასვენება ღიზა მოზღოკელის ტიპი, მისი ხასიათი და ამაჲი. ერთხელ ჩაინიშნავდა, მეორედაც, და მის ბედისწერას ასე დანახებდა რამდენიმე სტრიქონში:

„მრავალჯერ მოუწოდებეს გადასახლება თავის სახლიდან. ნებართვით ისევ თავის სარდაფში, ხან სამზარეულოში, ხან საკუჭნაოში დასახლდებოდა. ერთი ოთახი დაიკლებოდა. ღიზა იქ შევიდოდა. ისეც ქვეით ჩაყვანდნენ. ისევ ამოვიდოდა. დინსული მოუკლეს. ერთგული მოახლედვდასაც არ მოუვლიან ისე კარგად, არ შორდებდა ორ საფლავს. დიდი ტანჯვა, დიდი მოთმინება“.

ან კიდევ: კარლ ორაგველიძე 20-იანი წლების — საზოგადოებრივი ცხოვრების ისტორიას შემორჩებოდა ივანე ჯავახიშვილის წინააღმდეგ გააფთრებული ბრძოლითა, იმისი ხელთ

დაარსებული თბილისის უნივერსიტეტიდან მისივე გამოცემებით და საკუთარი თავის გარეცხვითობით. გამოძვევას ისე როგორ იკმარებდა, თან რეპაქციონერი, ისტორიის გათვალისწინებელი და ფედალანობის აპოლოგეტი და სხვა ამისთანებულ რომ არ ექნება მისთვის.

იგი მიხილ ჯავახიშვილისათვის გამოსახატავად ხელსაყრელი ტიპი აღმოჩნდებოდა როგორც „ულტრა იუზუქტი“. და რამდენიმე წინანდობლივ დეტალსა თუ შტრიხს უბის წინგაქმეი ჩაინიშნავდა:

„ყველას ზადეს უქსოვს და ლუპავს. ეს არის მისი ერთად-ერთი ხელობა და სიკოცხლე. ჯერ მისი ღიმილი არავის უნახავს. ადამიანი ტირის და იციხის. პირუტყვც ტირის, მაგრამ არ იციხის“.

უფრო მკრთალი და ფრაგმენტულად ბევრისმეტყველი, ერთმეტყვე, რამდენიმე დეტალი, მიფანტ-მოფანტული, მითითების რომ გადაეხმის.

აი, თუნდაც: „ალ. ყაზბეგის დედა დიდებული ტიპია. უნდა გამოვიყნო „არსენაში“. ჰკავს მოპასანის „ცხოვრება““.

უადრესი ლაკონიზმის მიუხედავად, ყველაფერი თვალნათლივია. იქ მოპასანის რომანს ჩახედავ, აქ არსენა მარაბდელს“ აღიდგენ გონებაში და ძალდაუტანებლად გამოგვეცხადება ხორეშანის — ზაალ ბარათაშვილის დედა — სახეზე, ქნების კოლორიტული პორტრეტი, თავისი სიღარბისილით, ახალ რეჟიმთან შეუვლებლობითა და ძველ დროებაზე სევდილი.

მისი ფსიქოლოგიური იერისათვის საგულისხმოა უბის წინგაკების სხვა პასაჲც, რაც „არსენა მარაბდელში“ არ შესულა, მაგრამ მიხილ ჯავახიშვილისათვის დამაფიქრებელი გახლდათ კვეეც ხანების პიროვნულ ხასიათზე ფიქრისა:

„ნერილის მიმართვა: „ჩემო ნუკუმო! ჩემო ორთავ თვალის სხანათთქ“ ჩემო სიკოცხლედ და სახარულ“ (ნერილი ალ. ყაზბეგისიქ).

დაუსტებელი არ არის, მაგრამ ალექსანდრე ყაზბეგის ბიოგრაფია და მემორარული ჩანაწერები გვიმოთხრობს, რომ ეს ბარათა დედის მინერლია. სხვათა შორის, თვითონ „ელგუჯას“ შემოქმედსაც ძალიან დააინტერესებდა მიკრთონის ეს ყიადი და დედის ნერილს უშუალოდ ჩართვლით პირდოური ყიადის პიესაში.

ეს ხასიათი ასე ადვილად არ ემეება მიხილ ჯავახიშვილის მხატვრულ ძიებებს:

„ტიპი — ქართული დედის — ზაბალე ონიკაშვილისა, ალ. ყაზბეგის დედა“.

კიდევ ერთი პროტოტიპი ივსება შწრლის ლაბორატორია, კვეეც ყაზბეგისაგან რომ აღარ განერჩევა, და ის ქალი, ქართველ დედად განზოგადებული, სხვა ჩანაწერშიც გაიკვლებს:

„ზაბალე ონიკაშვილი და ოჯახი — ტიპები“.

იმ ლიტერატურულ-ფსიქოლოგიურ ნარკვევში „როგორ ვმუშაობ“ „არსენა მარაბდელის“ პერსონაჲთა პროტოტიპების დასახელებისას — არსენა ბაგრატ ბურნაძეა, დვითისაგარი ჰაპაქემი ანდრო ბურნაძე, ლაცაბიძე კი თავად მელიქიშვილის მზარეული სანდროო — არ არის ნახსენებ ტენინა ხორეშანის პროტოტიპი, და ეს ალბათ იმისტომ, რომ მიხილ ჯავახიშვილი პერსონაჲთა გალერეის სრულ სისაც არ ჩამოთვლის ყველას პროტოტიპის დასახუსტებლად — ვთქვამ, გრიგოლ რობაქიძისაგან, აგრავ-

ახსია თუ ისე, გერონტი ქიქოძის ურწმუნობასა თუ სკეპტიკული არ შეუძლია, ერთად შექცნათ ლიტერატურული ხელო „არიფონი“ — პროტესტანტული სულისკეთებისა, და ამიტომაც ალკეიად ხელისუფლება ამ განზრახვასა და საკმაოდ, ენერგიულ დახანყის:

ერთგვან მხოლოდ ეს რამ არის აღნიშნული: „ლაუ — ტიპი“.
თითქოს გაურკვეველია, თუ რა კუთხით აპირებს მწერალი ლაპორატორი ბერიას (ამ შეტყობილი იხსენიებდნენ მაშინდელ საზოგადოებაში — ლაუ) დახატვას, მაგრამ, აი, სხვა ჩანაწერი:

— ერთი ქადაგი მეტად ლაპორატორად ლაპარაკობს, უზმნოდ (ლაუსავით).
ეს ის დროა, როდესაც ბერია ჯერ იწყებს თავის პოლიტიკურ აღმასვლას, რომლის მწვერვალზეც მიხელო ჯავახიშვილის მოკეთილი თავიც უნდა დაგორდეს. ჯერ ირინას კმაროს მწერალი, არ გამოჩნდება მისი უზმნო მეტყველების სტილი და მხოლოდ უბის ნიგანკში კი არ აქილიკებს, მოთხრობასა ან რომანში ვარაუდებს ამ კომიკური ხასიათის განზოგადებას, ისევე, როგორც მხოლოდ ირინული მანერით მოუწოდებია საბჭოეთის ახალი ხელისუფალის პორტრეტის გადატანა თხრობაში:

— ტიპი. უმედი, რომელიც უმედიობს ყბედობით ებრძვის, თითონაც იცის, ვინაა, მაგრამ თავი ვერ შეუზავრება (იხ. სხვათა ჩანაწერი, XVII პარტული ყრილობის ანგარიში).
ვიდრე წლებისმეფავა „ქალის ტვირთში“ ბოლშევიზმის განზოგადებულ ხატად გამოიყენებდეს მის დაუნდობელ ბუნებას — ზურაბ გურგენიძე გაიაზრებდა:

ასე ცალკე ეს ჩანაწერიც გაურკვეველობას შეიძლება ინტერესებს:

„ლასა მგელაძის ტიპი“.
მაგრამ სხვაგან ეს ხასიათი იმ ეპიზოდითაა გახსნილი: — ლასა მგელაძეს ოთახი დაუქირავეს ბერლინიში. შევიდა და გამოჩნდა: „აჰ, ეს ჩემი საქვე არ არის. მდიდრულია. ცალკე ოთახში ცხოვრებას შეჩვეული არა ვარ“.

თითქოსდა უზრალო დეტალი რაოდენ რეალისტრად ნარმოსებას მის უანგარო ბუნებას. მაგრამ მწერლისათვის ეს პიროვნული ხასიათი მარტოა ამ კუთხით არ არის საგულბნობი. ის სხვა რეალობა, ვაცოლებით უფრო შთამბეჭდავი, უნდა შემოგინახოს მისმა უბის ნიგანკმა:

— ლასა მგელაძე ტირპარტნიში ხეჭ ვიდა და იქ იკებრა: „ბოლშევიკებმა სამშობლომ დასაბრუნეს“.

შემძერელი სურათია, მაგრამ... მინივდამინც ხეჭ რატომ უნდა ასულიყო?

საქართველოს დამოუკიდებლობა რომ გამოცხადდებოდა 1918 წლის 26 მაისს, არა რომელიმე ეროვნულ-დემოკრატი თუ ეროვნულ-ფედერალისტთ, ვისაც მეტად ეკუთვნოდა ამ აქციის აღსრულება, არამედ სოციალ-დემოკრატი ლასა მგელაძე აიჭრებოდა მამადავითის ექლესიის სამრეკლოზე და ზარების აგუგუნებით მთელ ქვეყანას მოულოცავდა თავისუფლებას. მას მოაფიქრდა, პოლიტიკური მრწამსით მარქსისტსა და გულით და სულით კი ეროვნულ კაცს, და კიდევ აბიჭებდა ეს სიმბოლოური აქტი ჩვენს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ისტორიაში.

ემიგრაციაში მოუწევდა გააბეხენა 1921 წლის 25 თებერლის შემდგომ და, სამრეკლოს ნაცვლად ხეჭ ასული, ასე დაიტრებდა დაშობილ დამოუკიდებლობას.

თავიდან იქნებ გაურკვეველობას ბადებდეს ეს ჩანაწერიც: „სარგის კაკაბაძე ფრთად საინტერესო ტიპია (გამოფიქობი)“.

მაგრამ მოგვიანებით ერთგვარი სინათლ უნდა მოეფინოს ბუნდოვანება:

— თემა: ორი ტიპი: ივანე ჯავახიშვილი და სარგის კაკაბაძე. ასარჩეია ერთი მათგანი. რა თემა უნდა კაკაბაძე აირჩიოს, ეს „რა თემა უნდა“ ამ კონტექსტში ბევრისმთქმელია, მაგრამ გამჭვირვალე მინიშნება მხოლოდ აღიზანებს მკითხველის ცნობისნადილს, რაც დაუქმყოფილებული რჩება.

და რალა უნდა ითქვას დროდადრო „ტიპის“ რუბრიკით გაუღებულ ამ სახელეზე:

- კიტა აბაშიძე
- სანდრო მაჩაბელი
- მიტუსა აბაშიძე
- ნიკო ლორთქიფანიძე
- არილი რუხაძე
- მელიქონ ბალანჩივაძე
- ვ. გოგიანიშვილი
- ლევან კვიციანი
- ნოე ძიმივილი
- დ. ჩოლოყაშვილის და ილია წინამძღვარის ტიპები და ბიოგრაფია გადაიბას.

— ებრაელის ტიპი და თავგადასავალი — ტემა.

- პეტრე ვლემიძე
- ივანე ჯავახიშვილი
- დავით კოპალი
- დიმიტრი ჯავახიშვილი
- პავლე ინგოროცვა
- ბესარიონ ფლენტი
- ზაქარია ფალიაშვილი
- კონდრატე თათარაშვილი
- რეალე რატაშვილი, მოსე გოგიბერიძე, პავლე საყვა-რელიძე (შედაგოვები)

- ელიაძე
- მიმა ლობჯინიძე
- პავლიაშვილი.

როგორ გინდა მიუხედე, ხსნა, რაიმეს დაუკავშირო... მაგრამ მარტოდენ ეს საიც შთამბეჭდავად რომ წარმოვიდგება?! ბოლისდაბოლი, ეს ხომ მიხელო ჯავახიშვილის შემოქმედებითი ლაპორატორიაა, რეალური პიროვნებას ამ ლაპორატორიის ნაშესრევებად შემოვრჩენია და არ გინდა თუნდ განუხორციელებელ პროტოკოპებს გულგრილად აუარო გვერდი.

და კიდევ ერთხელ რწმუნდები, რაოდენ ძვირფასია მათი, დაუმუშავებელი მასალა, თუკი მთლი მწერლის ჩანაწერებში მიხედვით.

ამ პროვინებათაგან ერთადერთი პავლე ინგოროცვას ხასიათი მოიპრობოდა სხვა მწერალთა ყურადღებასაც — ვასილ ბარნოვის, კონსტანტინე გამსახურდიასი და ალექსანდრე ქუთათელის, „არქეოლოგოურ ნაშთსა“ და „პირის-პირში“ რომანტიკულ-დრამატული იერიის ნარმოსახული, „პულადში“ — ირინიული ელფეკით. ოთარ ჩხეიძის „ცხრანავარშიც“ რომ გამოჩნდება, ამ რომანში თავისი გვარ-სახელით გაიღვებს ერთ ეპიზოდში და უფრო ისტორიულ-დოკუმენტურ ფონს აესებს, ვიდრე თხრობისას ენიჭებოდეს მხატვრული მნიშვნელობა მის პერსონაჟობას.

თურმე მიხეილ ჯავახიშვილიც ამირებდა მისი პიროვნული ხასიათის გამოხატვას და თავისი გალერეის გამრავალდებოვნებას კიდევ ერთი კოლორიტული პერსონაჟით.

დმიტრი ჯაშის სახელიც რომ არის აღნიშნული ტიტებზე შორის? და მამ ამ ჩამონათვალში რატომ უნდა გამოტოვებულიყო? ფორმალური კლასიფიკაციის მიხედვით, მისი ადგილი სწორედ აქ არის, მაგრამ გამოცალკევების მიზეზი ისაა, რომ მკითხველს კარგად მოეხსენება, თუ როგორ დაინახებოდა დიმიტრი ჯაშის პროტოტიპზე ამოზრდილი პერსონაჟი მწერლის კალმისქვეშ. მართალია, უბის წიგნაკებში საამისო ისეთი მინიშნება გაკრთება, რომ უფრო საზოგადოება და მუხანათებულო, სამაგიეროდ, 1936 წელს შექმნილ ნარკვევში „წინამური“ ამ ადამიანის ღრმა ფსიქოლოგიურ-ანალიტიკური აღწერაშიც კი ჩაერთვის, როგორც ილია ქავჭავაძის მკვლევარში გარეული პირისა.

მიხეილ ჯავახიშვილი კარგად იცნობდა მას ჯერ კიდევ „იერიის“ რედაქციიდან და ამავეც მოუძღვრის, ასოთამწყუო ქრონიკის გამგედ რომ დაინიშნა. ახალგაზრდა კაცის ნიჭიერება მოეწონა და, მოულოდნელად მისი გაუთარღებლობისა, ხელის შეწყობა გადაწყვიტა, რაც შემდგომ სანაწიფელი გაუწედა. ჩანანტრებში ეს მწარე სინანულიცაა ჩართული:

— დიმიტრი ჯაში მე ამოვიყვანე სარდაფიდან [ნეტა ხელი გამხმოიყო].

მერე კი ის მძაფრი პასაჟი მოსდევს, საზოგადოების მორალსა და შეგნებაზე გულს რომ უტყებს მიხეილ ჯავახიშვილს:

— შემდეგ მას ყველა საღამს აძლევდა — ვინც მას ფანდარშროის აგენტად სთვლიდა. და ვისაც ილიას მკვლელად მიიჩნევდა. მუდამ მაოცებდა ზნეობრივი განურჩევლობა, გულგრილობა ქართული საზოგადოებისა.

მისი ხასიათის თვისებებს კი ასე მოიხაზავს:

დმიტრი ჯაში დიდი ისტატია „კარის გადაღისა“. თუ კარს არ ვაღუებენ, ფანჯარაში შექცურება და სამოვარ ამბავს უტყველად იმოწვის. მუქულია ორიოდ თვეში მრავალი ნაცნობი გაიჩინოს, ყველგან თავისუფლად შევიდეს და ხელცარიელი იმეათად გამოვიდეს.

გარეგნობა მოუკარბელი და მუშხარაჟი აქვს — თმა ნითური, პირისაზე შორღლიანი, ტურქები ოდნავ ღია და მუდამ დეფიანი. უმოკერესი კი მისი თვალებია: ნირმლიანი, თევზისებური, ყინულითი ცივი, დაუნდობარი, თვალები მედუნისა, რომელნიც გზურდავენ და სულის ყოველ კუნჭულს გიჩხრევენ. თვალს თვალში ვერ გაუსწორებ. როდესაც მიხეილი თაფალმურული მუდარა და ჯაში იქვე ახლოს მდგარი, მის თვალებს მაშინაც კი გრმწინავ და ეგონა, თითქმის ათასი სველი და ცივი ნერტილით სინჯავდა და ჩხრეკდა. ისეთ კაცს ანსჯავსებდა, რომელსაც ადამიერი ურიდები და ღამობ მალე მოიშორა, ან თვითონ დაელოდა მას.

ეცნობი ამ ანალიტიკურ-ფსიქოლოგიურ დახასიათებას და გული გნუფლია, ნეტა სხვა ტიტებთან ზოგაერთი მაინც იყოს გაბნეული თუნდ რატატებში.

ტიტების კიდევ ერთი სხვა ამოკრებიბა უბის წიგნაკებშიან — ეს უყვე ის განზოგადებული ხასიათება, რომელთათვისაც თავთავის პროტოტიპი ვერ შეუფარდება, ყველაზე ხელმეხსახება და რელიეფურად ვინც გამოხატავდა ამ ტიტებს და კიდევ ალაესებდა მტეხი სოციალიზმის ცხადია, სიმშრალეს ვერ შეეგუებოდა და მიხეილ ჯავახიშვილი, სურათის მაგაერად მონახაზს ვერ იყაბულებდა,

უფერულს, მექანიკურსა და გარეგნულს, და როდესაც უშუალოდ ჩაუჯდებოდა ამ ხასიათებსა და სოფეტებს, აუცილებლად მონახაზდა თვითულის ფარდს. და თუ ამ რკალის ზოგიერთ ნიმუშს ამჯერადაც გავისენებთ, მხოლოდ გარკვეული სისრულისათვის, და კიდევ იმისთვის — რის ნარმოსხვას ესწარფოდა პირველ ყოვლისა.

პროტოტიპსა სისხა არ იყოს, ამ რკალსაც — როგორც მასალას — თავისთავადი ღირებულებაც აქვს.

— ტიპი: მეტად აქტიური, ვეჟაცური ქალი. მეტოქე ქალი მოიტაცა, დააპატიმრა, მის მავიერ თვითონ ნავიდა პეიშანზე და თითქმის ძალით შეერთო მისი საქმრო. პატიმარ მეტოქეს ძალით მოაწერინა უარი, თვითონ წაიღო და სხვის ხელით გადასცა.

— კაცის ტიპი „ყვინწილი“.

— ფსიქოლოგია ქართველისა, რომელსაც ემინიან თავის სოფლიდან გასვლა. ათი წელიწადი ცხოვრობს ვერაზე. დანარჩენ ქალსაც არ იცნობს. ემინიან სხვა უნებნებ გასვლა. სანაწიფმდგეო ტიპი.

— ტიპი: კაცი გაუმადლარი შრომით. სანამ მიზანს მიღწევდეს, მთერალია აქტიუობით და ხალისით. როცა დაასრულებს უმაღლე ცოდება.

— ბასილა — ტიპი ორი უკიდურესობის, მუქვი და ანგელოზი.

— ტიპი დედაკაცის — გრიგალი, ქარიშხალი.

— ტიპი: მუდამ ამბობს: გამაჩერეთ, გამაჩერეთ, თუ აედლევი [გაგზარაზდი].

— ტიპი გულისა — იმდროინდელი ბოლშევიკი.

— ტიპი: ძველი ზრდილობის წესებზე გაზრდილი კაცი დღესაც იცავს და მისდევს ამ წესებს. შედეგი: ყველანი შემოვიფარებენ. შერჩა მხოლოდ ასევე გაზრდილი მოხუცებული ფრეილინი.

— ტიპი: ნახევრად ძველი ქართველი, ნახევრად გადავარებული, დღისით დუქნებში, ეკლესიებში, დღეობებშია — ეროვნულად ჩაცმული, საღამოთი კი ოპერაში და სხვ. [განვითარდე].

— ტიპი — გამანარებული მთელი ქვეყნითა და უფრო კი ქართველობით.

— ტიპი. გახარებული ადამიანი, რომელსაც უყვიროს, მთელ ქვეყანასაც არ უხარინა მისი ბუნდირება, და სცდილობს გახაბროს.

— ტიპი: დიდ გაჭირვებაში მუდამ ამბობს: „აბა, დაელოთ — მამ დაელოთ“. დაღვსს და საქმეს მერე გადაჭრის.

— მატრიაკვეცა — ტიპი.

— ტიპები: მუდამ კანონის, სიმართლის მდგარი (ფიდიო) მუდამ აგებს. მეორე დასდევს მარტო ფაქტს, რომელიც კანონზე ძლიერი და მუდამ მოგვაბობს (იხ. შპენგლერის წერილი „ქართული მწერლობა“, 3-4).

— ტიპი — ყველასთვის სიკეთე უნდა, მაგრამ ყველას დუჰავს. სამოხტეს ამუნებს, მაგრამ ხელიდან ჯოჯოხებით გამოუღვის.

— ტიპი. მუდამ მრისხანე, მკაცრი, ნამდვილად კი — მეტად გულკეთილი ოთარაანთ ქვერივითი.

— ტიპი. ინტრეგანის, რომელიც გბრტვის ყველას და ყოველივეს. ზოგჯერ უახროდ და უშიზნოდ.

— ტიპი დღევანდელი — გორხო, ამპარტავანი და ცარიელი ადამიანი.

— ტიპი — ადამიანი, რომელიც მუდმივ აჯანყებას გა-

ნიცდის (დღევანდელი სობაკევიჩი) წინააღმდეგ ყველაფრისა და ყველიყვისა. გაღატაკება და სიცივე. იდევნება ყველასგან. ბოლოს დაჭკვიანდა — სულიერად მოკვდა.

— ტიპი: მუდამ სწვისი მხილებელი, მებრძოლი, დანატიკოსი. ერთხელაც არ შეპაპრვია ვჭვი. მტადაგვეჭვი.

— ტიპები — ტყუპები. ერთმანეთის აზრი ადლოთი ესმით. ცხოვრობენ როგორც ერთი კაცო.

— ტიპი: ერთი მუდამ აღტაცებულია. დიდი შემოქმედებითი ნიჭი აქვს, მაგრამ საქმეში უქნარაა. მეორე კი — პირუტყლმა.

— ტიპი — მედიდური დემონივით და სუსთა ვით ანგელოზი.

— ტიპი. ჩამორჩენილი კაცი. „ღმერთო, გამაგებინე — ახალკაცების სული და ხასიათი! ურთიერთისა ვერ გაგვიგია ვინ არიან? რა უნდათ? საით მიპაავთ ესოდენი ქვეყანა?“

— ტიპი — ვინც სხვის თვალში ბენეს შევდავს და თავის თვალში კი დედისაც ვერ ამჩნევს (ბოლშევიკები).

— ტიპი. მუზლსა, კისერსა და ხელელებე ძარღვები გვეულის წინილებითი ყვარია.

— ტიპი. ერთი მილიონი რომ აჩუქო, უკან მოგახლის, რატომ ორი არ მაჩუქეო.

— ტიპი. — შემოილი. გრძელწვერა. თმიანი. მოსახსნამი. ყავარჯნები. ფეხები არტახებით შეკრული. განათლებული. სივრცეში ლაპარაკობს. ნაჩეკარია. ყოველი მისი თქმა აზრიათა, თუმცა ტემიდან ტემამხ დახტის. ძაფი განყვეტილი აქვს, თუმცა საერთოდ აქვს: მძაფრი უქმაცოფილება ბელისსუფლების ლანძღვა.

— ორი ტიპი: პრაქტიკოსი, ამერიკანისტი, და იდეალისტი, აზნაური, უქმი. ისევ ვაჟივით და თეიმურაზის პრობლემა, ოღონდ ვაჟო განათლებული, თეიმურაზი კი ოდნე უფრო საქმიანი და ძველი კაცო.

— ორი ტიპი: ქართველია მხილებელი და მადიდებელი. ტიპი, რომელიც ყველგან იმერეთს: ჩვენი ზრალია, ჩვენი! განიზნინდეთ, მოიანეთ, გამშვენებრდით! (შეიძლება თეიმურაზი „ჯვაცოს“ გაგრძელებამი).

— ორი ტიპი: ერთი მუდამ ავზნებული, მეორე კი იმეოთად.

— ტიპი. დღესაც სწერს: „ჩემ ნელსა, იანერის აბ-ა“.

— ორი ტიპი. ერთი ყოველმხრივ ძალანა კარგად არის, მაგრამ ყველაფერში თავს იმცირებს, წუნუნებს. მეორე მომაკვდავია, მაგრამ მუხასავით სდგას და არაოფხ არ ჩივის. ერთს მუდამ სიკვდილი ელანდება, მეორეს კი სიცოცხლე სწურობია.

— ტიპი. საბჭოთა ბელისსუფლების სალოსი — კუზიანი, ისტერიკი; მუდამ სასახლემი გიდა.

— ტიპი. დღევანდელი მვეთამე.

— ტიპი. სიტყვასიტყვით იმეორებს სხვის სიტყვებს. ნამდვილი ჭურია.

— ტიპი დიდი სკეპტიკოსი, ეპიკურელი; პარადოქსებით იქარეებს დარღს და იმოკლებს გზას.

— ტიპი — ლაზღანდარა (ჭეი).

— ტიპი — ირეალისტი. მთელი სიცოცხლე შეალია ფანტასტორ საქმეების დევენას.

— ტიპი. ცრუმორწმუნე. მთელი მისი საცხოვრებელი გვემზე შენდება ან იფუშება ბელის გულის ქავილზე (ნიკაოსა), ცხვირის დაცივინებაზე, დანაჩანგლის ჩავარდნა-

ზე, ძაღლის ყმულიზე, თვლის დახამამებზე, კბლის ამოვარდნაზე და კარაბადინზე.

— რუსული საუცხოოდ იცის, მაგრამ გადასტრა და უცხედ დაივინა — სამუდამოდ და ძირიან-ფესვიანად.

— ტიპი ისე უნდა იქნეს ასახული, რომ ფონიც ფარადე-ბოლეს მას. მაგალითად, ავ კაცს ძაღლზე ავი ჰყავდეს, ზარმაცს სახლი ხედ ენგრევა და სხ. ამგვარი.

— ტიპი — ყველაფერს მე მამარალებენ: სეტყვის მოსვლას, ციციების გაჩენას, ჭურჭლის მხსნერეას (და სწორედ ამ დროს ამხსნერევეს ჭურჭელს).

— ტიპები — ორი ვინმე მუდამ ჩხუბობს და უერთმანეთოდ ვერა ძლებს.

— ტიპი ქალისა, რომელიც გარეგნობით და სულიერადაც მუდამ აღმია გახვეული.

ამდენი გადმონერასაც არ ვამიერებდი, მაგრამ ისე ძაღლტანტელად მიეწო ფრავმენტები ერთმანეთს თავისი სახეობრიობით, პარადოქსულობითა თუ უკიდურესობათა შეპირისპირებით, ისეთი ექსპრესიული და საამო საკითხავიც შეიქნა, გალაკტიონ ტაბიძის უბის წინგაკისა არ იყოს — ფრაზების გაუღებებს, ლაბორატორიულ მასალას თვითონ „სტრუქტიონა ტუკტიკად“ რომ მოიხსენიებდა და ეს „ტუკტიკი“ ასე დაშვენებოდა ვახტანგ ჯავახიძის მხატვრულ-დოკუმენტურ ქმნილებას „უცნობი“.

პროზაულ ჩანანერებასაც თავისი შინაგანი მელოდია და რიტმი აქვს და, თუ ერთ ფარულზე ვეცხა, მათ ექსპრესიონაცს ეს განსაზღვრავს.

თავის დროზე 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ტრაგიკულ ამბებთან დაკავშირებული ჩანანერები მარჯველ ამოკრინა ამ წინგაკტიონად და გაამოლიანა ლელა ნიქარძეილმა. ასევე ამოკრინა და გაამოლიანა გიორგი გოგოლაშვილმა „ჯვაცოს ხიზნების“ რკალი.

ასევე შეიძლება ცალკე რკალად დაფაგებენ 1832 წლის შეთქმულებისათან დაკავშირებული ფრაგმენტები, და მასთან ერთად ალექსანდრე ბატონიშვილის რკალი.

გარდა ამ და სხვა პატარ-პატარა რუბრიკებისა, ვრცელ — ტიპისა არ იყოს — რკალად გამომირჩევა „თემა“, თავისი ათასჯერადი და მომიზნალავი სოუტეტური მონახაზებითა და იმ ინტერესებით, რაც განსაკუთრებით აღელვებდა მწერლის გულსა და გონებას, ყველგან მწერლის ერთი ანტიბუღს — ვთქვათ, დიმიტრი ყიფიანის მკვლელობისა თუ კარლო ჩხეიძის თვითმკვლელობის ამბები.

ეს თემები ისეთი მაცდერია, ლამის აქვე გადაებას მსუველობას... მაგრამ მაინც ცალკე სჯობს, რათა იმ საერთო ფონზე გაიმართლოს სრულყოფილად და ამ ლიტერატურული ცდის ერთგვარ დამატებად არ გამოჩნდეს.

ის კი არა, კარლო ჩხეიძის თვითმკვლელობა და ამ შემძვერელი მოვლენის პეროკული გაზარხა სულაც ცალკე წარკვევსაც მოიფილებს, სწორედაც ჭერიკული, რადგანაც...

მაგრამ „ცალკეო“ და — იყოს ცალკე, როგორც შემართებული გრალი 1924 წლის აჯანყების ბედისწერისა და ქართული რევოლუციის როლიდა.

...არა, მაინც რა ძვირფასი გამოცემად მოგვევლინა 1924-35 წლების ეს ჩანანერები, დიდი ნებთააღლელისა თუ მტანჯველი ფიქრების ანარეკლები, ალესილი რეკლამის რაც შეიძლება სრულყოფილი წარმოსახვისაკენ დაუოკებელი სწრაფვითა და აღსარების ფრავმენტებად გამწვეული საგულისხმო დეტალებით.

ეკა ბუჯიაშვილი

სამშობლო, როგორც ბაკანი

ლიანა ელიაავა „სიყვარულის მისტიკრიები“

მას, როგორც რეჟისორს, წარდგინება არ სჭირდება ქართული საზოგადოებრიობისათვის. მწელად, რომ ვინმემ არ იცოდეს მისი ფილმები, რომლებშიც ძალზე კარგად არის გამოხატული ხელოვანის ტრადიცია თუ სამშობლოს განცდა... კინემატოგრაფიული მოღვაწეობის ვარდა იგი შესანიშნავი ბელეტრისტიც არის. სწორედ ამის დასტურია ქალბატონი ლიანა ელიაავა ახალი წიგნი „სიყვარულის მისტიკრიები“, რომლის წარდგინებაც ფურნალ-ჩევინი შეწერლობის სალონში გამოართვა.

როსტომ ჩხეიძის თქმით, ქალბატონი ლიანას მოღვაწეობის ეს მზარდ სახეაგვარად წარმოაჩენს მის ნიჭს და მნიშვნელოვანი სალიტერატურო ცხოვრებისთვისაც და საზოგადოებრივი ყოფისთვისაც, რადგან იგი წერს სიმკალოღეს. მისი ქალბატონ-დეკლემენტური ნოველები გზამკვლეულია 90-იანი წლების საზოგადოებრივი ცხოვრების აღსაფიქრად.

„სიყვარულის მისტიკრიები“ - წიგნის საერთო სათაურად გამოტანილია სახელწოდება წარკვევისა, რომელიც ერთ-ერთი საუკეთესოა ქალბატონი ლიანას შემოქმედებაში კრიტიკულ-ესთეტიკური აზროვნების თვალსაზრისითაც. ეს თხზულება ეხება წორდევრი ქალბატონის დაგნი იუღლის ბედისწერას, რომელიც არაერთი შემოქმედის ფიქრის საგანად იქცა. საზოგადოებამ იცის ზურამ კანდელაკის რადიოს-პექტაკლი; ლანა იმედაშვილის მოთხრობა; ანდრე კარბელაშვილის თხზულებები, შექმნილი ამ თემაზე. ეს ქალბატონი ძალზე პოპულარული ყოფილა ევროპაში. სწორედ ის არის პროტოტიპი ენტე პამსუნის „მისტიკრიებისა“. ლიანა ელიაავას წიგნის გარეკანზე კი გატანილია ეფუარდ მუქის ნახატი, რომლის შთაბეჭებითს წყაროდ ასევე დაგნი იუღლი გახლდათ.

ქალბატონი ლიანას მრავალმხრივ და საინტერესო მოღვაწეობაზე მივყავართ მისი წერილით. „ფარაჯანიკე“, რომელსაც იგი ამ შეკრებილ აუდიტორიას წაუკითხავს, - თქვა შეხვედრაზე ბატონმა როსტომმა.

- რით იქცევს ყურადღებას ამ წიგნის პროზაული ნაწილი? - იკითხავს მაია ჯალიაშვილი თავის მოხსენებაში - „სამშობლო დამაქვს თან, როგორც ბაკანი“ - რომელშიც ლიანა ელიაავას მთლიანად ეს კრებული („სიყვარულის მისტიკრიები“) კი არა, მთელი მისი შემოქმედებებაც მიმოხილული და თავადვე უკასურებს:

„უპირველესად თხრობის ხელოვნებით, ავტორი მოგვიხიბრობს ლაღად, თავისუფლად, ქართული ენის ზედაპირული თუ სიღრმისეული ხეველების ცოდნით, მდიდარი ლექსიკით, ფერწერული და პლასტიკური ნივანებით. ღარბივით არის გაჭიმული სიუჟეტური ხაზები და მასთან

დაკავშირებული ამბები ბუნებრივად და ასხმული ისე, რომ მკითხველს წინაშეც არ გამოეთიშება მთავარი ამბის მდინარეებს. ავტორს შეუძლია თხრობისას მკითხველის ცნობისმოყვარეობისა და მოლოდინის დამახასიათებელი დამაბუღლობის მაღალი ხარისხის შენარჩუნება.“

ქალბატონი მაია მოხსენებაში კრებულის თითოეულ მოთხრობას რომ უეჭოკიტებს, ღრმა შრეებში ჩაპყვება მკითხველს ავტორის სულს ლაბირინთების გასანათებლად და მისი ტექსტების ლირიზმსა და პოეტურობასაც რომ წარმოაჩენს, ამავე წიგნში გაერთიანებულ ლექსებსაც მიმოხილავს.

„ლიანა ელიაავა რითმინი ლექსის ერთგულია, ამ თვალსაზრისით მას საინტერესო რითმები აქვს. სტრიქონთა ვეფრდინი გართობა ამხელს რიტმის მაღალ გრძობას. სიცხადითა და გამჭვირვალებით გამოირდევინ მისი ლექსები... აქ ნაცნობი სიტყვები ძლიერად იმუხტებიან და ენერგიით ივსებიან, რათა სრულყოფილად გამოხატონ სათქმელი“.

ეს სათქმელი კი მშობლიურის, ნაცნობის მონატრებაა, სამშობლოს გრძობაა, ხელოვანის ბედისწერა... ასე მძაფრად რომ ისახებოდა მის ფილმებშიც. ქართული კინოს ისტორიაში ლიანა ელიაავას სახელი ჩანრთულია აღიარებული ნამუშევრებით: „ზზიანეთი“, „ეპისკოპოსი ნადირობაზე“, „მშენიერი კოსტუმი“, „ფერმა მთაში“, „სინემა“, „გზის დასაწყისი“...

- ასეთ ნიჭიერ რეჟისორს მეტი ფილმი უნდა ჰქონოდა ამ ქანრძი, მაგრამ, სამუხებარედ, მრავალი დამბრკოლები გამოეგაფუტებულ სცენარებში „სიხმრად ნანას ფილმებად“ იქცენ, რომლებიც 2004 წელს წიგნად გამოიცაო, - ამბობს ქალბატონი მაია და წარმატებას უსურვებს მრავალმხრივ ნიჭიერ ქალბატონს, რომელიც „ერთდროულად სულებსა და მატერიალურ გზებს მიიკლევს და ამ ძიებაში მრავალ უცხოხსა და უჩვეულოს აღმოაჩენს. უპირველესად კი საკუთარ თავს, აღმოჩენისთანავე ახალი საიდუმლოთი რომ იზურება.“

ლიანა ელიაავა თავისი შემოქმედებით ქვემოტრების ექიებს და მკითხველსაც გზავს უკვლავს ცხოვრების მშენიერი საზრისის შესამცენებლად.

მაია ჯალიაძე:

„ბედნიერი ვარ, რომ გვიან, მაგრამ ქ-ნი ლიანა ელიაავა მაინც გავიცანი. მისი ცხოვრება და შემოქმედება ჩემთვის ერთ-ერთი ყველაზე მართალი ხელოვანი ქალბატონის სამყაროა, რომელშიც არა მხოლოდ კონკრეტული პიროვნების, არამედ მთელი საზოგადოების ბედი აირეკლება, იმ ადამიანების ცხოვრება და ბედი ჩვენს ხალხთან, ჩვენს ქვეყანასთან ერთად ღირსეულად რომ გამოიარეს.“

ლია ელიაავას ერთ ლექსში ასეთი სტროფი გვხვდება: „სამყაროს სენია დღეს სამშობლოს მონატრება“. ამ სტროქონში ლეიური რიტმიდან ამოუპარდნილი მთელი დედამიანა, მოჩანს თავისი შემოლობობითა და აგრესიით. ნოსტალგია, ემიგრირებული ქართველის ხვედრი რომ იყო ოდითგან, დღეს უკვე მთელი სამყაროს დაჯავდება ქვეყლა. ასიათასობით დევნილთა და იძულებით გადაადგილებულთა არმი-

ები დაებეტებთან სამყაროში, არალეგალურად. უშიშმეს პირობებში კვეთენ სახელმწიფოს საზღვრებს, ლუკმა-პურის საშოვნელად საფრთხეში იგდებენ სიცოცხლეს. ამიტომ ეს წინეი, გარდა იმ ულამაზესი მუსიკისა, თავიდან ბოლომდე რომ გადგეხ, ამაზე სედელითაც არის გააღებელი.

მუსიკა ვახსენე და გამახსენდა საბედისწერო ცბრა აბრლიოს დღეებში ლია ელიავას მიერ გადაღებული დოკუმენტური კადრები, თავისთავად დამოუკიდებელი მხატვრული ღირებულების მქონე. მათი სახით ძალზედ მნიშვნელოვანი, უნიკალური მასალა დაგროვილი და თავის ზორცემსმას ელის. რა სამწუხაროა, რომ საქართველო ვერ იცლის თუ არ იცლის იმისათვის, რომ უახლესი ისტორიის ამ ტრაგიკულ თარღის დიდი ფილმი უძღვებ. არადა, ეს მასალა და ქ-ნი ლიანა ელიავას ტალანტის სრული გაჩინება იმისა, რომ ქართულ კინემატოგრაფს ღირსეული მალაშმატვრული ტილო შეემატება.

არ შეიძლება ლიანა ელიავას ფილმი ერთხელ მაინც ნახო და იგი დაგავინდეს ან სხვისიამ აგერიოს. სამუდამოდ ჩამჩრა მესწერებში მისი ულამაზესი და უღრმესი ფილმი „ფერმა მთაში“. ეს არის ნამდვილი კინოერთი შექმნილი მორავი ფერწერა. პიწნი ადამიანად ყოფნაზე, სიყვარულზე, შრომაზე, ზუნებზე, წარმავლობაზე და მარადიულზე ერთდროულად, თავის მსოფლანდებით ეს ფილმი ანდრეი ტარკოვსკის შემოქმედებას ენათსაგება. მასავით სადავ, უმაჟუროდ გადმოსცემს ამსოფლოერი ყოფის ტკბილ-წანარ კვამლს და თანდათან ამნიფებს მზაობას სხვა ვანზომილებამი გადასასვლელად.

როგორც ლიანა ელიავა წერს ფინეთზე, ფინელებს დამოკიდებულებაზე სამშობლოსადმი, გრძნობ, რომ ყოველდღიურობაში, ყოველწამინარად და ერთი შეხედვით წერილობაზე ფაქტებში მგელანდებს მათი პატრიოტიზმი, მათი სიყვარული ეროვნული ღირებულებებისადმი. ავტორი ისეთი შესაპური დეტალრობითა და ეიზუალრობით აღწერს ნიუანსებს, რომ ერთბაშად ხედები, ამაში მას რეფისორის უტყუარი თვლი ენაშარება.

მიუხედავად იმისა, რომ ქალბატონი ლიანა არნილდ ჩიქობავას უსაყვარლესი სტუდენტი იყო და მას სთავაზობდნენ უნივერსიტეტში დარჩენას, სამეცნიერო კარიერას სხვა გზა აშკობინა. როცა ამ ყველაფრის შესახებ მოგვითხრობს თავის წიგნში, ძირითადი აქცენტები შემთხვევითობაზე და ბედისწერულ მომენტებზე გადააქვს. მკარ ვეთანხმები ამ შეფასებას. თუ შემთხვევითი ფაქტებზე, სიტუაციებზე, შემთხვევითობაზე მივდა საძეუ, სამყაროში შემთხვევით საერთოდ არაფერი ხდება. ასე რომ, ლიანა ელიავამ თავის შემოქმედებით, როგორც კინოში ისე ლიტერატურაში, დაამტკიცა ეს კანონზოტურება, რომ მისი ქალურად ძლიერი ხედვის გარეშე ქართული კინემატოგრაფი ნამდვილად გალარბდებოდა, ხოლო არნილდ ჩიქობავას მონაფუბრა ეს ასე ნაადვამ იმექსიურ სიმდიდრესა და კარგ ქართულს, რითაც მის მიერ დაწერილი წიგნები გამოირჩევა. და კიდევ ერთი — შედარებებს, მეტაფორებს, ტროპებს ბულოვანი შემთხვევითი არ ირჩევა. ესენი ხშირად ქვეცნობიერიდან უცნაური სიხუსტით ამოიზღებთან და გაცხადებითაინ.

„მე, როგორც მეგლმა, ყოფილი ცნობერება მარტომ გავმოვარე“ — წერს ლიანა ელიავა ერთხან, როდესაც ეკ-

ნოსამყაროში თავის ოდისეაზე მოგვითხრობს. ეს შედარება, პირადად ჩემთვის, იმ პიროვნული სიძლიერის გამოვლენაცაა, რომელიც ამ ბოლო წლებში კიდევ ერთხელ გამოვლენდა ქართველი ქალის ფენომენის სახით.

ის, რომ მუბატონი ლიანა ძლიერი, უშიშარი და რაც მთავარია, ეროვნულ სატკივარზე დაფიქრებული ნამდვილი პიროვნება და ხელოვანია, მის დღევანდელ მოხსენებაშიც კარგად გამოჩნდება.“

— ყველაფერი ისე დაიწყო, რომ ხელში ჩამივარდა ერთ-ერთი ჩვენი ბანამეგამბოლის წიგნი ფარაჯანოვის შესახებ, თავიდან თანადამი გულდასმით წავიკითხე ის და ვერავითარი დადებითი გრძნობა რომ ვერ აღმოვაჩინე საქართველოს მიმართ, ამანაც დამანერჩინა ეს წერილი, — თქვა შეკრებაზე ქალბატონმა ლიანამ და ისაბოთ თემაზე, რომელიც შეეხება არა პიროვნებას, არამედ ქართულ ხელოვნებაში, საერთოდ, ქართულ ყოფაში მიმდინარე პროცესებს, მტკივნეულ პრობლემადა რომ ჩამოყალიბდა ჩვენს საზოგადოებაში. ცნება „ფარაჯანოვება“, ქალბატონი ლიანას თქმით, ეკუთვნის ფოტობლოგმა იური მენტიოვს, რომელმაც ეს სიტყვა პირველად სერგო ფარაჯანოვის დაბადების დღისადმი მიძღვნილ სატელევიზიო გადაცემაში გააფერვა და გულისხმობს „ფარაჯანოვის იდეებს, მოტივებს, შემოქმედებითი მანერის, ცხოვრების ნების მიბაძვა-გამოიზღებას“. წერილის ავტორი ამ ყველაფერს გლობალიზაციის ადგილობრივ მიარსახეობად მიჩნევს და იმ ფარულ შრეებზე და შორსმიმავალ მიზნებზე საუბრობს, ეს ახალი ცნება — „ფარაჯანოვება“ რომ გულისხმობს. ამ ნარკვევს უკვე იცნობს ჟურნალ „წვენი მწერლობის“ მკითხველი (2008, №23). თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ის საკითხები, რომელსაც ქალბატონი ლიანა ელიავა ეხება, იმ მსჯელობითაც დადასტურდა, მის წერილს რომ მოჰყვა სალონიშო.

ვახტანგ ბახტაძე:

— ქალბატონო ლიანა, თქვენ მეტად მტკივნეულ და აქტუალურ თემას შეეჭიდეთ. დღესდღეობით ჩვენს საზოგადოებაში მართლაც შემოქმევა იმ ტენდენციების მომძღაერება, ამამამ-თამამით რომ ამკოვრებ ქართულ სულოერებას“. ხომ არ აპირებთ ამ საკითხებზე შემოახიოს გაგრძელება?

ლიანა ელიავა:

— მე მხოლოდ ჩემი გულისტკივილი გამოვთქვი. ახლანდენ გავიციე, რომ თუატრალურ ინსტიტუტში სტუდენტებს ფარაჯანოვისებური ტიპის „მოძღვარი“ ჰყოლიათ თურმე. ვიცი ისიც, რომ ერთ-ერთ უმაღლეს სასწავლებელში ახალგაზრდებს ქართული კინოს ისტორიას ფარაჯანოვის ფილმებით ასწავლიან. ამასთან შეგუება ძნელია. თუ დამიგროვდა მასალა, შესაძლოა ეს თემა გაავრცელო კიდევ, თუ არადა, ამით შეპყრობილი ადამიანი არ ვარ, საგანგებოდ რომ ვეძებო. აკი გითხარით: მხოლოდ გულისტკივილი გამოვთქვი ასეთი ტენდენციების მომძღაერების გამო.

ვახტანგ ბახტაძე:

– საქმე ის არის, რომ „ფარაჯანიერების“ პროცესს მიმდევრები შვავს. სულ ახლახან ელექტრონულ მედიის საშუალებებით შევიტყვე ასეთი რამ: ერთ-ერთი იტალიელ ჟურნალისტს – კიეზას – მოსკოვის ბიუროს ხელმძღვანელს, საქართველოზე საუბრისას უთქვამს: თბილისი სოხბური კლავია, ამაზე კამათიც კი არ შეიძლება, ეს შეფასება ხომ ცნობილ რეჟისორს სერგო ფარაჯანიოვს ეკუთვნისო...

ლიანა ელიავა:

– ეგ ფურნალისტი – კიეზა, წლებს ნინათ სრულიად შემთხვევით გავიცანი ვენეციის ფესტივალზე ჩემი ფილმის წარდგენისას. ის რუსეთში ახალი ჩასული იყო მაშინ და ერთი სიტყვაც არ იცოდა რუსული. იტალიის კომუნისტური პარტიის წევრი გახლდათ. იცით, მისი ვანათლების დონე არ არის ისეთი, რომ სიღრმეებს ჩანდეს. რა ინფორმაციასაც აწვდიან, იმას საჯერდება. ვინმე აუცილებლად უნდა პასუხობდეს ასეთ გამოწვევებს. კარგია, რომ ეს იდეა მომანათლა. მე ამ წერილს აუცილებლად გავუგზავნი მას.

გიორგი გავოლაშვილი:

– ვერ ვისწავნებ ამ ბოლო დროს ჩემზე კიდევ რომელმა წერილმა იქონია ასეთი მძაფრი შთაბეჭდილება. მინდოდა მეკითხა: ეს ყველაფერი ხომ არ არის მცდელობა იმისა, რომ სიტყვა „ქართულს“ დაუკარგონ თავისი მნიშვნელობა? რატომ? ბოლო ათწლეულის მანძილზე არაერთხელ იყო მცდელობა ამდაგვარი მნიშვნელობის სიტყვებისათვის (როგორცაა, მაგალითად: ეროვნული, ნაციონალური, პატრიოტული) გამოეცალათ მათი ძირითადი არსი. ჩემთვის, მაგალითად, აბსოლუტურად მოუდებელია სიტყვა „ეროვნული“ გამოყენება ისეთ კონტექსტში, როგორც არის „ეროვნული გამოცემა მათემატიკაში“. ახლახან ხელში ჩამივიარდა წიგნი, რომელსაც ჰქვია „ქართული“ – მე-12 კლასის სახელმძღვანელოზე მოგახსენებთ. მის ავტორზე, შინაარსობრივ თვალსაზრისით, არაფერს ვამბობ – ის მართლაც საინტერესოდ არის შედგენილი, მაგრამ საკითხავია რას გულისხმობდნენ წიგნის მსვლელები სათაურში? „ქართული“ – ზედსართავი სახელია, რომელსაც უნდა ახლდეს მეორე სიტყვაც – ქართული ენა, ქართული ლიტერატურა და ა.შ. გადამლთი წიგნს და ნახავთ, რომ ის „ქართული“ კი არ არის, ქართულად თარგმნილ პეტეს, სეიტინჯერს, ბულგაკოვს... და ა.შ. სხვა უცხოელი მწერლების შემოქმედებას აღვითანებს. ახლა თქვენ რომ თქვით, ქაბაძეონი ლიანა, ქართულ კინოს ფარაჯანიოვის ფილმებით ასწავლიანო, ვიფიქრე: ესეც ამ ტენდენციის

გაგრძელება ხომ არ არის, ხომ არ უნდათ შინაარსი გამოაცალონ ისეთ სიტყვასაც, როგორც არის „ქართული“?

ლიანა ელიავა:

– მე ამ წერილშიც აღვნიშნე: „ფარაჯანიერება“ გლობალიზაციის ადგილობრივი ნაირსახეობაა-მეთქი. საერთოდ გლობალიზაციის პროცესს მთელს მსოფლიოში ეწინააღმდეგება პროგრესული საზოგადოება. ფიქრობ, აქაც უნდა გამოვხატოთ ჩვენი პროტესტი, ქართველებმაც უნდა ავუგოთ ამ ყველაფერს ჯგბირი ბელოვნებაშიც და, საერთოდ, ყოველდღიურ ყოფაშიც. ჩემი წერილის მიზანიც ეს იყო.

მანანა გაბაშვილი:

– ბრწყინვალე წერილია – შრავალი ასპექტით საინტერესო. ის სცილდება მხოლოდ ფარაჯანიოვის თემს და საგულისხმოა იმიტომაც, რომ ამგვარი „ფარაჯანიერებით“ კიდევ ერთხელ დამცირდა ქართული ფენომენი, უცხოურის სასარგებლოდ. გარდა ამისა, ჩემთვის (და იმ საზოგადოებისათვის, რომელსაც საქართველოს უახლეს ისტორია აინტერესებს) ეს ყველაფერი მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისითაც, რომ ზუსტად ასახავს თუ რა პროცესებთან გვაქვს საქმე ეროვნული ხელისუფლების მოსვლის წინ, რა არის აქცენტირებული, როგორ ორიენტირებს ირჩევს საზოგადოება, რა ზერხებით იმეკიდრებს თავს ხელოვანი ასეთ ვარემში და როგორ უსწორდება შემდეგ ამგვარი ორიენტირებით მომართული საზოგადოება საქართველოს დამოუკიდებლობას. ამიტომ ეს უმნიშვნელოვანესი წერილია, ჩემი აზრით, საექსპოზიციო, რადგან ზუსტად ასახავს, რა მოხდა მაშინ ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და ყოფაში.

ლიანა ელიავა

რისითაც, რომ ზუსტად ასახავს თუ რა პროცესებთან გვაქვს საქმე ეროვნული ხელისუფლების მოსვლის წინ, რა არის აქცენტირებული, როგორ ორიენტირებს ირჩევს საზოგადოება, რა ზერხებით იმეკიდრებს თავს ხელოვანი ასეთ ვარემში და როგორ უსწორდება შემდეგ ამგვარი ორიენტირებით მომართული საზოგადოება საქართველოს დამოუკიდებლობას. ამიტომ ეს უმნიშვნელოვანესი წერილია, ჩემი აზრით, საექსპოზიციო, რადგან ზუსტად ასახავს, რა მოხდა მაშინ ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და ყოფაში.

თამაზ ხელაძე:

– ამას ნინათ „ენ-ტი-ვე“-ზე იყო გადაცემა „სკოიმი გლაზამი“, რომელსაც სოფო შვგარდნაძე უძღვებდა. მონეული მკვადება პოლიტოლოგია, რომელსაც უნდა ესაუბრა ამიერკავკასიის რესპუბლიკებისა და თურქეთის ურთიერთობებზე. თემა პოლიტიკა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ საუბრის დიდი ნაწილი დაეთმო ფარაჯანიოვის მუხუშმს ერევანში, რომელიც ერთ-ერთი უმდიდრესია მსოფლიოში. ასე რომ, „ფარაჯანიერება“ გრძელდება და თანაც საკმაოდ შრავლისმომცველად.

ლიანა ელიავა:

– წერილში აღვნიშნე: ბევრ ჭორად მოარბევ ამბავზე ყურადღება არ შევამჩრე-მეთქი, რადგან ადამიანს რალაცას რომ დააბრალებ, შესაბამისი საბუთიც უნდა გქონდეს. ჩემს ნარკვევში მსჯელობისას ყველგან ვიმორწმნებ

ციტატას წიგნიდან ფარავანოვის ვსახებ. მე გამომძიებელი არ ვარ, რომ ეს საქმეები ვერცკიო, მაგრამ ვინმე ამ საკითხებითაც უნდა დაინტერესდეს – თქვენ აღნიშნეთ, ფარავანოვის მუზეუმი ერთ-ერთი უმდიდრესია მსოფლიოში. იცით თუ არა, რომ კინოსტუდიის ძველი ვერცხლყული, თუკი რამ ძვირფასი ნივთი იყო იქ, ფარავანოვმა თავისი ფილმის გადასაღებად ნაიღო და უკან არ დაუბრუნებია. ოფიციალურად ისე ვაფორმბა, თითქოს ეს ყველაფერი სევანის ტბაში ჩაიძირა. მგონი ამას გამოკვლევა სჭირდება – მართლა სევანის ტბის ფსკერზეა ის ნივთები თუ სადმე სხვაგან ინახება.

ვახტანგ ბახტაძე:

– დელიკატურ თემაზე მინდა გკითხოთ: როგორ ფიქრობთ, ვისი და რისი ბრალია ასეთი ანგაჟირებული და პოპულარული რომ გახდა ადამიანი, რომლისთვისაც რუსეთს, უკრაინის და სხვა ქვეყნების კარი დაუბრუნდა იყო? ეს ხომ ქართველ ხელოვანთა ე.წ. ელიტარული წრის ხელდასხმით მოხდა? ხომ საინტერესოა, ვინ უქმნიდა მას ამ სახელსა და დიდებას? იწებ ამ საკითხზეც გვითხრათ ორიოდ სიტყვით.

ლიანა ელიავა:

– წინა წერილში, რომელიც 90-იანი წლების დასაწყისში დაიბეჭდა „ლიტერატურულ საქართველოში“, უშუალოდ ვახტანგზედ მათ, მეტიც – პირადად ამ ადამიანებს ვუსვამდი კითხვებს. ახლა ჩავეთვალე, რომ არ იყო საქირო მათი მოხსენიება

მანანა გამაშვილი:

– და სწორადაც მოიცეცით. თქვენ რომ გვარები დაგეხებულხართ, მერნმუნეთ, ყურადღება სხვა მიმართულებით გადაიხრებოდა და პირობებმა დაიწარმოებოდა. აქ კი მთავარი პრობლემაა და არა სახელები.

ლიანა ელიავა:

– თავის დროზე მე დავეწერე წერილი: „სინდისი დაუჯერებელი ვახტანგისადავლი“, რომელიმე დეტალურად ვყვებო, თუ რა გადახდა ამ ფილმს.

თუ ადამიანების ცხოვრება ასეთ უცნაურ თავგადასავალს მაგონებს – იცვლება დრო, საუკუნე, ამინდი პლანეტაზე, საბელმწიფო გახდება... დაიშალა სსრკ, საქართველო დამოუკიდებელი გახდა, თურქულბაში მიიყვალა, შევარდნაზე გადავიყვანს, ფილმი კასტრო თვითონ გადავტანა... ქართულ კინოს კი სულ ერთი და იგივე ხალხი ხელმძღვანელობს. მე მათ „მარადიულ მესექურებს“ ვწოდებ.

ასეთი მარადიული ცნება – როგორც ქართული კინოს ხელმძღვანელობაა, მე სხვა არც გამიგია.

მანანა გამაშვილი:

– ქალბატონო ლიანა, როგორ შეაფასებდით ფარავანოვს როგორც რეჟისორს?

ლიანა ელიავა:

– სხვათა შორის, უკრაინაში მან მართლაც ძალიან კარგი ფილმი გადაიღო „დავინყებულ წინაპართა არდილები“. საერთოდ კი ეს სხვა თემაა. მოკლედ რომ გიპასუხოთ, ითარ იოსელიანის შეფასებას დავესესებებ. მან ფარავანოვის შემოქმედებას „ფერადი ალბომი“ უწოდა. გემოვნების თვალსაზრისით, პირადად მე არ ვიზიარებ მის ქვეტელობას... იცით, ეს ცალკე საკითხია. მე უბრალოდ გული დამწყდა იმაზე, რომ კოლა წერეთლის წიგნში ფარავანოვის შესახებ არაწაირო სიტოხო არ ჩანს საქართველოს მიმართ.

იოსებ ჭუმბურიძე:

– ის ნამეტლად წერეთელია?

ლიანა ელიავა:

– არა, არ არის წერეთელი...

იოსებ ჭუმბურიძე:

– მე მაინც ვფიქრობ, რომ ის, რაც გვქვრის – „მარადიული მესექურების“ პრობლემა, ფარავანოვისა და მისთანთა აღზევებაც, უწინარესად, ჩვენი – ქართველების ბრალია. ბატონმა ზურაბ ლორელაშვილმა აღნიშნა და მინდა გავიმეორო, რადგან სრულიად ვეთანხმები მას: დემოკრატიის შემოვიბრუნდებიან და გვეტყვიან: აი, ხომ ხედავთ, ისინი ვერაფერს ამბობენ ფარავანოვზე, როგორც კინორეჟისორზე. გენიალური ფილმები რომ აქვს, ამიტომაც გბრძვიანი.

ფიქრობ, ამ თემაზეც უნდა დაიწყოს მსჯელობა. ითარ იოსელიანმა ეს ყველაფერი პირად საუბარში თქვა, თორემ ოფიციალურად ხომ არსად დაუწერია...

გივი ალხაიშვილი:

– ამ შეფასებების დაქვედრებაში დიდი როლი ითამაშა „სინობლმა“ (თუ სწობურმა) გარემომ. ჩვენი – ქართველების სნობიზმი ხომ ცნობილია. ამან შეუწყო ხელი ფარავანოვის აღზევებას და დროა ყველაფერს თავისი სახელი დავარქვათ.

ირინა ონიანა:

– გისმენდით, ქალბატონო ლიანა, და ვფიქრობდი, რომ გმირი ხართ. აღტაცებული ვარ ამ მოხსენებით... და მინდა თქვენსავით მართალი ხელოვანის – ესმას ონიანის შემოქმედების ალბომზე გადმოგცეთ საჩუქრად. დიდი მადლობა ყველაფრისათვის.

ქრონიკა

28 დეკემბერს, ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების წევრები, ოსტატო ჩხეიძის თაოსნობით, სოფლის ტაძარში შეიკრიბნენ და ტრადიციისამერ პანაშვიდი გადაუხადეს 1832 წლის შეთქმულების თაოსნას.

ალექსანდრე ორბელიანის ხულის მოსახსენებელი წირვა-ლოცვა სოფლის ტაძრის წინამძღვარმა, არქიმანდრიტმა მეუფე სერაფიმემ აღალოცა.

მან აღნიშნა, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს პანაშვიდის გადახდას, მითუმეტეს მაშინ, როცა საქმე ეტება ისეთ ადამიანთა სხუვნას, რომელთაც დიდი დამსახურება აქვთ თავიანთი ერის და ქვეყნის წინაშე. ალექსანდრე ორბელიანი თავისი მრწამსით

კვლავაც ზნობრივ გმირად რჩება ასეთ ამღვრეულ საუკუნეშიც. იგი ის მოღვაწე იყო, რომელსაც უნდა მიგბაძოთ, მისი ცხოვრება კი ორიენტრად დაუფასოთ თაობებსო, — ამ ყველაფერზე საუბრობდნენ ტაძარში შეკრებულები: როსტომ ჩხეიძე, პაატა ჩხეიძე, თამარ ლორაძე, ნინო ვახანი, ნინო დეკანოიძე, იოსებ ჭუმბურიძე, ეკა მუჯიანიძე... ასევე ტაძარში სალოცავად შესული ამ ფაქტის შემსწრე ადამიანები, ალექსანდრე ორბელიანის საფლავთან რომ შეყვინებულან, ამ წირვა-ლოცვის მონაწილენი გამხდარიან, რადგან უბრალოდ, სულ უბრალოდ, იციან ასეთი დიდი სახელების მენახვისა და მოყრობილების, მათი ღვაწლისა და სხუვის უკუდავყოფის მნიშვნელობა და ფასი.

საბა სულხანიშვილი

ფურცელი კულუარებიდან

306 არის ავტორი?

ეს ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილი ოთარ ჩხეიძის არქივში აღმოჩნდა, მისი დიპლომების („დროდადრო“) ერთ-ერთი საძაღვალდემი ჩაღებულთ.

იქვე მწერლის მინაწერიცაა დართული, დათარიღებული 1987 წლის 12 დეკემბრით, საიდანაც შეიტყობს მკითხველი, თუ როგორ მოხდებდა ეს წერილი ოთარ ჩხეიძის ხელთ.

— ჯუმბერ თითქმისაჲ გადმოვიცა იმ ხანებშია, მისი წერილი რო დაიბეჭდა ჩემი ეტიუდების შესახება „ლიტერატურულ საქართველოში“. ასე მისვლია — ანონიმურადა, ძველ გაზეთებში წაეყანა. აღარ მახსოვდა და აი ენაერ ამ რამდენიმე სტრიქონსა, როდის აქეთია რო აღდარაფერი დამინერია, როდის აქეთი... ეგება ამითი აუაროვად გემი, ეგება დამიპრუნდეს ძალბონი წერისა, ეგება, ეგება...!

ჯუმბერ თითქმისა უშუალოდ ადრესატი გახლდათ ამ წერილის — არსებითად, პოლემიკური გამოხმაურების, მიზეზი კი გამოვლდა მისი ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატია აქა ამაზედა სოფლისა და წუთისოფლისა... გამოქვეყნებულ „ლიტერატურულსა საქართველოს“ 1976 წლის 12 ნოემბრის ნომერში. სტატია კთილდებანებით იყო დანერვილი და მიმოხილავდა ცალკეულ ნომერებს „ქემი სოფლის ეტიუდები“ ციკლიდან („სოფი“, „ადი პროფესორისა“, „მინა“, „ავერიან ბაბახზე“, „ფურმა...“), ამასთან, გამოთქვამდა ზოგად შეფასებებსაც მწერლის მხატვრული აზროვნებისა და სტილის თავისებურებებზე.

სტატიის ფინალურ მონაკვეთში გახსენდება გახლდათ ლვე ტოლსტოის სიტყვები ერთი მოგონებებიდან:

— ამას ნინათ ჩემთან მოვიდა გლეხი, რომელსაც ამ ორმოცი წლის ნინათ ვასწავლიდი იასნია პოლიანას სკოლაში. ნინე ნიხოსა მივიცი. როცა დამიბრუნა, ვიხივე, მინარისი მომიციე-მივიცი. და მან მხოლოდ ის ადგილი მიაბო, სადაც სახმარებელსაზე ასული სვეტლოვები ეკითხება ჯალათს: — შე... შენ... არ გებრალბები?..

მოგონების ავტორი განავრძობს, რომ ტოლსტოის ხმა ათროლოზისა და ატრებულა. შემდეგ კი, თავს რომ მოერევი, რადაცნობილად დარცხვენით უთქვამს:

— და მაშინ მე ვიფიქრე, რო, შესაძლოა, მხოლოდ ის ადგილი უნდა დამეტიუყენინა, ვიფიქრე, რომ მოთხრობაში აღბათ სხვად ვცვლიაფერი უნდა ნაშემალა...

გადაკერა საცქაოდ გამჭვირავლავა, მაგრამ კრიტიკოსმა მოვალედ მოიჩინა თავი, გაემიფრა ქვეტექსტით:

„ო. ჩხეიძის მოთხრობებში „ნასამლედი“ ცოტა როდია. კიდევ უფრო მეტი გვაქვს სადავო მის რომანებთან. მაგრამ მათში ყოველთვის არის ის — შე... შენ... არ გებრალბები?..“

გამოკმათების სურვილი უშუალოდ ამ მასაჲმ აღდერა გამოხმაურების ავტორს, ვისი ვინაობაც აღნიშნული არ არის და მკითხველის ზოგად სახელს ფერება.

როგორც გამოხმაურების პათოსიდანაც ცნაურდება, ეს წერილი გამოსაქვეყნებლად არ ყოფილა გამიზნული და იზრახებოდა მხოლოდ აზრის გაზიარებას კრიტიკოსისათვის, რათა მას — თუკი საჭიროდ ცნობდა — გადაეფასებინა ზოგიერთი დაკვირვება, უპირველესად კი ის შეხედულება, თითქმის ოთარ ჩხეიძის ნოველებსა და განსაკუთრებით რომანებში ნასამლედი ცოტა არ ყოფილიყოს. ლვე ტოლსტოის ის სიტყვები მას ასე სწორახაზონად არ უნდა გაეგო და მექანიკურად არ მოეხეცა თავს სულ სხვა მხატვრული სამყაროსათვის.

მართალია ჯუმბერ თითქმისა ამ მასხაის წერისას კეთილი განზრახვა ამოქმედებდა, მაგრამ დაე უფრო ღრმად ჩაეხედა იმ მწერლის სტილისტიკასა და აზროვნების მანერაში, ვისი ნოველებს ანალიზისთვისაც მოეკიდა ხელი.

ისე ნეტა ვინ უნდა იყოს გამოხმაურების ავტორი? ვინაობა აღბათ იმიტომაც არ მოაწერია, რომ ცნობილ კრიტიკოსს არაფერს ეტყობდა მისი გვარ-სახელი — ან არაფერი გამოხმეყენებია, ანა ჯერ დასამკვიდრებოდა მამინდელ სალიტერატურო ასპარეზზე და იმედი არა აქვს, რომ ერთი-ორი პუბლიკაცია ვინმე არ დაიხსოვრდებოდა.

არადა, არ არის დასაკარგი მისი ვინაობა. ასეთი რანგის წერილი, როგორც ამ უცნობი მკითხველის გამოხმაურებება, ანა ჯერ იმეითად იბეჭდებოდა მამინდელ სალიტერატურო პერიოდიკაში, და დღესაც ინარჩუნებს თავის თავად ღირებულებას თავისი სიღრმითა და სიზუსტით, თავდაქვედრობითა და დინამიკობით.

თინჯა ზ დროსაა დაწერილი.

ოთარ ჩხეიძის სახელი მიზნარებულია და, დიდი გნისაი რომ ატებოდა პრესის ფურცლებზე, კრიტიკული პათოსის დამკვიდრება საბჭოურ სივრცეში ქართველი მწერლების მონაპოვარია და დასაბამი დაეკონ 60-70-იანი წლების მიჯნაზე, და ვრცელ სიხლესა ადგენენ სტატიასა და დამასხმებისა მიხედვით, განსაკუთრებით მწერლათა პლენუმებისა და ყრილობებისათვის, ოთარ ჩხეიძის სახელი იქ არსად გაივლებს, და დაკვირვებულთ თვალთ იმასაც გამოიცნობს, რომ „და სხვა“-შიც არა გულისხმობენ.

მხოლოდ კანტა-კუნტად თუ გახსლტება პერიოდიკისა თუ ტელევიზიის ეკრანზე, კრიტიკიზმის დამკვიდრება საქართველოშიც და მიუღ საზოგადოებო ოთარ ჩხეიძის სახელს უკავშირდება, 50-იანი წლების შუახანებში რომ ვაარღვია დამოხუფული სივრცე რომანებისა — „ბურუსი“ და „მწერტი“ — შექმნა-გამოქვეყნებით და საზარელი პოლიტიკური რეჟიმის ნინაზე მურდუქობითი (გვრამ ასათიანი, გურამ გვერდინთელი, აკაკი ბაქაძე), მაგრამ ეს შეხედულება ადვილად იკარგება საერთო ფონზე.

ოთარ ჩხეიძის ხელთ აქვს შერჩენილი რომანი „ცთომილი“, რომლის გამოქვეყნებაც 1960 წლის „მნათობის“ ფურცლებზე აიკრძალა უშუალოდ ალექსი ინაურის, უშიშროების კომიტეტის თავაყის, ჩარვეით.

ხელთ აქვს შერჩენილი რომანი 1956 წლის 9 მარტის თემაზე: „გამოცხადება“. ის არც წარუდგენია არცერთ დამცავი-სა თუ გამოიმცხადებელს, რაკილა დაბეჭდვის იმედს სრულყოზით არა ჰქონდა.

ბოლოთავებში კვეცილი ქვეყნდება რომანი „ბორაყი“ „ცისკრის“ ფურცლებზე და ნივნად გამოცემას არა და არ ადგება საშუელი, თანაც აღბანა „კრიტიკის“ ის-ისაა გამოცხადებულთ აქვს ეს კიუკური ქმნილება ყოვლად სუსტა და გაუგებარ ნაწარმოებად.

წერს ახალ რომანს „ცხრანყარო“, რომლის გამოქვეყნებაც ძალიან რეკება და დარწმუნებულია, რომ უკეთესი ყამის დადგომამდე ისიც მის არქივს შერგება.

ხელთ აქვს გამოუყვევებელი თუ დაუდგმელი პიესათა მიე-
ლი წყება.

გაუთვებელი დიორამბიადამი აქა-იქ მასზედ გამონდებდა
კვილი სიტყვა, ღოინდ კრიტიკოსებ მოვალედ მიჩვენენ თავს,
აღნიშნან მისი სტილის ხელიწერობა თუ ბუნდოვანება. თუმც
რაკილა მისი რომანების თუ ნოველების სხვა მხარეების ქებით იხ-
სენიებენ, შგანათა — და, კაცმა რომ თქვას, ასეცა იმ რეალობის
კვალობაზე — მწერალს დიდ თანადგომას ვუცხადებთო.

და ამგვარი განწყობილების ფონზე უეტრად მკითხველის
ის გამომხატურება.

ინხანად ლიტერატურული კულუარებშივე ჩარჩნელი.
მაგრამ დაუფინყარი ლიტერატურის ისტორიისათვის.

სწორედ ამ შეგნებით ქვეყნდება ამჟამად ის პოლემიკური
სტატია; და კიდევ იმის თვალსაჩინოებისათვის, თუ რას გულს
ხმობს ლიტერატურული კამათი — თქვა ცველაფერი შორი-
დგზლად და ბოლომდე და ოდენი მუერაცხვოვაც ამ მიაყენო
მოპატქურეს, არამეტელ პირფრენდა და ოდენი გულაძნძლი და თავს
დაატეტო ცილისნაშენათა ნაკადი, რის შუაგულშიც თიარ ჩხვი-
ძეც არავთხილდ აღმოჩინილა 90-იანი წლების მეორე ნახევარში.

რას ვიზამთ, არც პოსტსაბჭოური ხანის ლიტერატურულ
ცხოვრებას მოკლებია სიმანხივანი, ისევე, როგორც საბჭოურ
სინამდვილეშიც არსებობდა სიმართლის ნაწურული და წრვე-
კო, ჯანსაღი აზრი, ზოგი საქვეყნოდ ვაცხადებულ, ზოგიც
კულუარებში ჩარჩნელი.

მაგრამ არავფერია დაფარული...

არც მკითხველის ეს გამოხმობურება დაფარულა.
და რა უმჯობინება, თუ ეტკროის ვინაობაც ცნობილი გახ-
დება მისივე მემუცეობით და იგი, ქვენი წვერობის" ამ პუბლი-
კაციასაც გამოვმხმარება — ჩინებული კრიტიკული სტატის
შექმნიდან სამ ათეული წლის თავზე.

ბოლო ამჟამინდელ მკითხველს ეს პუბლიკაცია კიდევ ერ-
თხელ მოავლეს მის მოვალეობას — ყოველთვის სცადოს
შესწარებისა თუ დახუსტების შეტანა კრიტიკოსთა ნააზ-
რებში, მითუფრო, თუკი ეს შესწორება-დახუსტებანი ასერი-
გად მნიშვნელოვანია სამწერლო ცხოვრების მოსახერხებე-
ლად.

...საყრთოდ კი, ვინ იცის, რამდენ ასეთ საგულისხმო ფურ-
ცელს ინახავს ლიტერატურული კულუარები..

კრიტიკა

როცა ლავარაკია
მხერალზე

სკოლის უსამართლობას იტანდე,
ვიდრე უსამართლობას სწავლიდე
სკორატე

აფონანარი უპის ნიფაქიდას
[2-6 ჯგუფარი თითფარის,
„აბა აბაპაი სოფლისა და წართსოფლისა“ —
სტატიის გაშო]

ოთარ ჩხვიდის ნანერების შესწავლა დაგინყიათ, ძალიან
სასიხარულოა, როცა მითხრეს, რომ თქვენი სტატია გამოქ-
ვევდა (სხვათაშორის მე ეს მოთხრეს) და თქვენ იწონებდით
ოთარ ჩხვიდის შემოქმედებას, თვალუბნად ცრემლები წამ-
სხდა (თქვენს გამო არა, ოთარ ჩხვიდის გამო). იმას არ დაემა-
ლა რომ თქვენი სახელით და გვართით ოთარ ჩხვიდის აღიარე-
ბა ყველაზე მეტად გამიხარდა, რაგვან თქვენ დღეს ის ერთა-
დერთი კრიტიკოსი ხართ ჩემთვის, რომლის კომენტასაც
ვენდობთ (ბოდიშს მოიხდით თქვენს სხვა ემოციებთან).
ღრმად დაინმუნებული ვარ იმაში, რომ ჩემს აღიარებას
„გულთან არ მიტანთ“. ამათ თქვენითვის არავითარი მნიშვნე-
ლობა არა აქვს. ოღონდ აი რას გეტყვით, თქვენი სტატიის გა-
მო, ოთარ ჩხვიდის რომანებში და მოთხრობებში სულაც არ
ისინის „მე... შენ... არ გებრალდები?“ გაიღმებთ ალბათ და მეტე-
ყვით, „ქარე მითქმელ, ქარევი გამაგრე უნდაო“, და მოუხედ-
ვად ამისა მაინც დაბეჯითებით გაგვიმორებთ, მიუხს კრიტი-
კულ წერილს ვერასოდით ვერ ვაპაბეცი ეს ფრაზა. ოთარისა რა
გითხრათ მე კი, კარგად დანყებულ წერილის ბოლოს ნამდვი-
ლად შემებრალეთ (სხვა ფროს არასოდეს შემებრალეხბართ).
დიდი პატივისცემით.

ოთარ ჩხვიდის ნანერების რეკითი მკითხველი,

ღიან, ოთარ ჩხვიდის ნანარაპაი სულაც არ ისინი
„აბა აბა... არ ვებრალდები?“

„მტერი ტაძრებს ეტანებოდა, ტაძრებში ეგულყოფდა
სული, საუნჯე ერისა, ტაძრებს უტყვდა პირველყოფლისა,
ტაძართა დაცემით ხალხის დაცემას იმედონებდა. ხალხიც
ტაძარს იცავდა ანუ სულს იცავდა, თათისუფლებას იცავდა,
ცისებებს აგებდა, კომქებს აგებდა ტაძართა ირგვლები.“

„რაღა აქვე... მორს მაინც იყოს... რაღა აქვე...“ ჩიფი-
ფებდა ტუქში და თითები მოუმტად იკვროდა, რის ლოცვა-
ნი, რა ლოცვანიო, რის მორფჯარიო, რა პირფჯარიო. რახან
აქ ირჩიეს, დიდი ტაძარი მაინც აეგოათო... მავედრებულმა
თავი რომ ასინოს, თვალები აღაყროს, შზერა მიეღოს,
მიექნეცოს, აებნეს თვალნი, აუქრედღეს და სულათთანამ
ღრუბელთა გზით აიყვანოს მეშიედ ცამდე, მაშინ ადვი-
ლად გატყვდებოდა ეს მცირე კოშიკი, მრისხანე კერპებოც
დამსწერფოდა, როგორც დაიმსხრებდა მცხეთას არმაზი, ით-
რუშმანი, სხვანიც მრავალნი. შერე იმათ იბრძოლეს, იმ
სხვებმა დაღწეს ერთმანეთი, შერე წინოს ჯვარმა მოუ-
ლი ბოლო ყველას ერთობლივო, ნინოს ნაწარმა მათი-
მაი. დიდი ტაძრებოც აღიმართა მცხეთას, დიდი და დი-
და. — ჯვარი, სვეტიცხოველი, სამთავრო, — იქ კერპები
ველარ გატყვდნენ, თუმიცა ეპყრათ მაღალი მიები, მა-
ინც დაეცნენ, დიდებულმა გუმბათებმა რომ წაიღო თვა-
ლი, საქმეველმა აიტანა სული საგალობელთა მართილო-
ვი ფრთებითა. შო, ეს იქ მცხეთასაო... აქ რა ეშველება, —
არც გუმბათები არსუკისისა, არც ზატები ოპიზარისა,
არც გუნდნი მგალობელთა, თვითონ თუ იგალობებს, თვი-
თონ, მარტოღმარტო, გაბრაზებულნი, გაცეცხლებულნი და
განა რა ძალა ექნება გაბორტებულნი კაცის გალობასა?..

უნდა დიციზროს ბრაზი, ვითომც ვერა შვიდაც, ვითომც
არ იმისი, არ გავეცნა... თავისი ეკლესია აბრა, თავისი ჯვა-
რი, იმაზე იზრუნოს, იმაზე იფიქროს, ზრუნვა წაიღებს ეჭვსა
თუ წულხისა. უნდა დიციზროს გული... აღიფრევა სასიმიტო

და ამაღლდება ეს მცირე ეკლესია; ეკლესია ამაღლდება და დაიწყო თლიანში ჩამყვდარი თეთრი კოშკი. ის თლიანში ეკლესიის ფრთებს შეეფუება, კოშკი ჩაიშლება, განქრება, ვითარცა განქრალან ქრისტიან მცხეთისანი, ოღონდ აღივსეს ხასობებიანი, დეიცხურე კერასი.

„ლიტერატურა ჩემთვის ლოცვის თავისებური ფორმა არის“ — წერდა ფრანც კაფკა. მაგრამ კაფკასთან რა გვინდა, რა შორს წავსულივართ, გადავმალეთ 1976 წლის „კრიტიკის“ მეორე ნომერი: „დაფიქრება დიდ პრობლემაზე“ — წერს ჯანსუღ ლეინჯილია. აკი „დაფიქრებულა“ კიდევ, ძალიანაც „დაფიქრებულა“, ბევრი უფიქრია და ბოლოს როგორც იყო „დაუფიქრა“: „მე ვერ ვამოწმებ, რომ ოთარ ჩხეიძეს ჰყავდეს მისი ხელნერიტ გატაცებული მკითხველები, მაგრამ ეს არ ნიშნავს საერთოდ მკითხველს“. ძალიან შეცოდებვართ, მეტისმეტად შეცოდებვართ ჯანსუღ ლეინჯილიას, ოთარ ჩხეიძის მკითხველები და შუამდგომლობა დაუპირებია მწერალთან „დიდ პრობლემაზე“ დაფიქრებულ კაცს, „უსათუოდ უზღვრებთ გამაღიზიანებელი დამაბუღობის გადატანა სპეციალური მწერლის კითხვისას“.

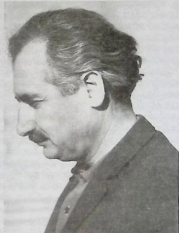
ჯანსუღ ლეინჯილია ალბათ არასოდეს დაფიქრებულა იმაზე, ჰყავს თუ არა მის კრიტიკულ წერილებს მკითხველი. და თუ ოთარ ჩხეიძის წყალობით, ოთარ ჩხეიძის მკითხველებმა მისი კრიტიკული წერილის წაკითხვისთვის დრო დაკარგეს, ნამდვილად მოუღებთ გამაღიზიანებელი დამაბუღობის გადატანა. თუკი ოთარ ჩხეიძემ კი, ბევრი ჯანსუღ ლეინჯილიას მსგავსი კრიტიკოსის საყურადღებოდ დანერა: „ჰო, ისეთიც არიან, მცირე რაიმე სათვის რომ წაგაქვებუნენ, აგაქვებუნენ ალტაცებითა, არიან ასეთნი, რა უფუთ მერე, კაცნი არიან; დიდ დევანს რომ გაგვიბაზრებენ, ისეთნი ხომ არიან, რა უფუთ მერე, კაცნი არიან... დაე გაგვიბაზრონ, დაე ჩაგქლონ, ისე მკარე როდი იქნება, როგორც ქება მცირე რაიმესთვის“.

ჰო ისე მწარე როდი იქნება უსამართლობის ატანა, როგორც უსამართლობის ჩადენა. მაინც ვერ გაუმწარებია კრიტიკოსი მწერალზე უსამართლოდ დადებულ მსჯავრს და უკვირებს მკითხველს. „ზოგჯერ ისეთი გრძნობაც კი გვიჩნდება, თითქოს მწერალი თავის განძს იმ ხრანში ყრიდეს, სადაც ვერასოდეს ვერაინ ვერ ჩაგა რაიმეს ამოსატანად. ეს „უკაცრად თქმულა“ სიტყვა უფრო ბოლდეროინდელ ნაწარმოებებს ეხება“. და ეს მაშინ იწერება, როცა ოთარ ჩხეიძის „ავასლ ბარნოე“, ყველა ახალგაზრდა ხელოვანისათვის სახელმძღვანელო წიგნად ქცეულა.

ეს იწერება მაშინ, როცა სასიყვარულო ავაცხაბებული მკითხველი მუხლს იდრკვს ამ შესანიშნავი წიგნის წინაშე. ამ დიდი საგანძურის წინაშე, რომელმაც კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა რა მაღალია უძლევი სული ერისა.

მე ერთი რამ მაკვირვებს, რატომ ახვევს მკითხველს თავზე, ჯანსუღ ლეინჯილია, ვითომდაც „ლიტერატურულ წრეებში“ გაბატონებულ აზრს, ოთარ ჩხეიძის სტილის სირთულეზე. „ოთარ ჩხეიძემ თავისთავად და მკითხველმაც იცის ერთი ცნობილი ფორმულა — სტილი ეს თეთონ მწერალი არისო. ამიტომ, როდესაც ოთარ ჩხეიძის სტილზე ვფიქრობ, იგი ჩემთვის გაორებული მოვლენაა“. არ გვიკვირს, არ გვიკვირს ბატონო ჯანსუღ, უკვე თქვენი მსჯელობებიდან გამომდინარე აღარ გვიკვირს, ამას რომ წერთ. მე როგორც მკითხველს, ერთი რამ გამიკვირდა მხოლოდ. არ შეგრცხვით მაშინ როცა დანერეთ: „მწერალი თავის განძს იმ ხრანში ჰყრის, სადაც ვერაინ ვერ ჩაგა რაიმეს ამოსატანად“.

„აქ ყვეალებს მაინც ვერაინ ნაუვა. ყვეალებით მოყვდილა სალოცავის მინდორი, ზომიზომებს მინდორი, ნაირფერადა ზომიზომებს, ასდის სურნელი, რაღაც უცნაური, გამჭვირვალე წისლიც ახდის, წისლი თუ თვით სხვითა ესნცხალი, სხვიების წისლი ისფერი და შიგ ასული, მინდვრის ასული გამოსვეულა. ასე მიჩქეულა კურდელღას თვალი, ბაჩყურას თვალიც ასე მიჩქეულა, ვასიკოს თვალც ასევე იწავება. ააგერ... ააგერ... — შესძახებს ბაჩყურა, — ჰხედავ თუ ვერა? ჰხედავ თუ...“ „შედავ და ანგრე“. — ვასიკოც დაანევეს, ამაყია და არ უნდა ჩაშორეს, ტყუილსაც არ ამბობს, არა არ ამბობს, — ჰხედავს, ტატონობე ათასფერად რომ ანთებულა ყვეალოვანი, ათასფერი ალი რომ ადის: მართლა ალი ზომ არ იქნება, — ყვეალებს ვინ მისცა ალი, — ჩიქლა იქნება მინდვრის ასულსა, ლამაზი, მშვენიერი, მომთბლავი ჩიქლა, მომთბლავი ასულსა. ააგერ ყვეალები თავს რომ ჰზრინან, ეს ასული მორბის ყვეალებზე, მორბის, მორბის, საცაა აქ მოვდა და თვალს მოსჭრის. ადახუტე თვალები!“. შესძახებს ბაჩყურა და თვალსა ზუჭებს ვასიკო, ძალიანა ჰზუჭავს, ზუჭებსაც ზედ იფარებს, პატარა ზუჭებსა. „ნადა...“ იფყვის ბაჩყურა და თვალს ახელს ვასიკო, ერთხამად რომად, ვერ ზუჭებს იმორებს, მერე წამსამებს ასწვეს ნელა, ძალიან ნელა — ნასულა. სადაღც მორსა ქანაობენ ყვეალები, ჩიქლა მიგრიალებს; მკვირდება, დაქანდება ყვეალი, ყვეალებზე ჩამოყვდება ყვეაილა ასული, ისეთი მსუბუქი, ისეთი ჰაეროვანი, სხვი რა არის სხვიც კი იმაზე მძიმე იქნება, ნექტარითა საზრდობის, ყვეალებთა ნაშს უნაფება, ცვარამაია იმისი სასმელი, ნიაფივით მალაია და თუ მაინც ვინმე მისწვდება, სიცოცხლე როდისღა უნგრია...

ოთარ ჩხეიძე ზაურ ნაჭაძის ფოტოკულექციიდან

ვასიკო და ბაჩყურა ყვეალებს ელერესობანი, ეფერებანი, იქ ზომ მინდვრის ასულმა გადაირბინა, ნაზი ფეფებითა, მსუბუქი ფეფებითა. გაიზრდებიან და გამოკიდებიან. ბაჩყურა უფრო დიდია უფრო მარტოვანი. „დეაქურ?“ „ვისა?“ „მინდვრის ასულსა...“ „არა!“ უარობს ბაჩყურა.

ყურა და ვასიკო იციანს, მირზის, მირზის ყვავილეშაში მირ-
ზის კისრისტებითა, — ბარყურა არ გამოკვლევა, ბარყურა
არ დაიჭერს, — და მირზის ნიავს ეჯიბრება, ნიავს უნდა
გასანოს; თუ იმარჯვა, თუ გაასნორო, ვეღარ ნაუფა ყვა-
ვითა ასული, მიწვევის ასული, ვეღარ ნაუფა.*

სტილი ეს თვითონ მწერალი არისო, ასე ბრძანებდა
კრიტიკოსი გვონებ. დიას, ხ სტილი თვითონ ოთარ ჩხეი-
ძეა. ოლონდ ოთარ ჩხეიძე „ნიჭიერი“ მწერალი კი არა, დი-
დი მწერალია ბატონო კრიტიკოსო, ის დიდი მწერალი,
რომელსაც ხრამში კი არა ცაში მიჰყავს მკითხველი. ეს
სტილი ლოცვაა, ლოცვა სასობებითა. „ისტორიკოსს ბეგერი
რამ მართებს, მასზე ჰკვიდა სიამაყე ერისაო. მწერალს?
— მწერალსაც, ისიც სიამაყეა“; „გოლოსდაბოლოს სხვა
რად ბედავა ისტორია, ძიება წარსულისა თუ არა ამაღ-
ლება შიშარბოვითა, თუ არა ამაღლება ეროვნული სია-
მაყისა, გაღვივება გმირული სულისა. და სინარმულც
ისაა, ჭეშმარიტებაც ისაა, რაც ხალხს გმირად აქცევს“...

მეწერალევივართ კრიტიკოსს, შეგბრალევივართ და
დაუწუნოა: „ვერ გამოვრიცხავ, რომ ოთარ ჩხეიძეს ჰყუ-
დეს მისი ხელნერი გატაცებული მკითხველები, მაგრამ
ეს არ ნიშნავს საერთოდ მკითხველს“. ამის ნამკითხველს
გული ისე „ეასილ ბარნოვისკენ“ გამოქანდა. ისეც მე-
რადღმა მიშველა შურაცხცყოფისგან გაღაბულსა.

„ისპეტკო კუქმისის ციბორი ღიბად დასცემოდა ალი
ბუხარისა, რისხვას გადაეგოლ, მანერგებულად დამდაგოდა,
— ვიშუამადგომოლუბ არ გავრცობიო, ოლონდ შემომივიცი,
რომ კვლავ სანამშუო მოსანდო იქნებო, არაფერს ჩაიდევ,
სემინარის ადმინისტრაციის უნებურსო. ვიცივაგო, — მოს-
ნუნდა ვასოს ბაგეს და რაღაც ჩასწყდა გულში, რაღაც ისე დი-
დი, რაღაც ვინ ძლიერად, რომ გაოგნდა, ვინ მოჰკიდა ხელი,
ვინ გათვანდა, აღარცა ახსოვდა. მერე დასწებდა ეს ალაგ-
ნა, ღიქირ ბანერძლივი, ნასეკი მანინც ვერ ამოილა. სემინა-
რიაში ჩამორჩენილები რომ ერქვათ, ისინი არაღვეგალურ
ნრეებში დაძვრებოდნენ, — ნამოლო, იქ გაიგებ ვეგლოფერ-
საო — უნებობდნენ, არც უნდა აპყვა, მარტო დარსა, თავის
სულში ჩაღრმავდა, ჩაილლო, ნაეილა, ნაეილა ძირი ვერ იმოვ-
ნა, თურმე უსაზღვრო ყოფილიყო არსება ადამიანისა, უსაზ-
ღვრო ვით სამყარო და თუ თავი საპოვნელი გაქვს, ვინ უწყის
მაგებდ თუ არა, როგორც რამ გარს კვლავს, ვერ უპოვნელს
აღმოუქმენელს, ვინ იცის ვინ უწყისო...“

არავის აპყვებოდა, არავინ უნდოდა, უნდა ევლო თავისი
გზითა. სადმე მიიყვანდა ეს გზაცა, ვინმე მანამ მიიყვანდა, —
დაე მიეყვანა, თავის გზას მიეყვანა, საკუთარ გზასა...

ინებუნება კუქმისისკი ბუხარი, ეცვცლის ენები მალ-
და იბეჭდა, იბეჭდა და ეტანებოდა, შემოვლებოდა, შემო-
ხეყოდა, მაგრამ როდი ეშუებოდა, ლადარში ჩაეყარა ბე-
ლები, ლადარს ურედა, დაეძებდა მატბერფულ ხელნა-
ნერსა. ენვოდა ხელები, ხორცი შიშინებდა, მაინც ეძებდა,
მაინც უნდა გადაერჩინა...“

ჯუმბერ თითმერია იტყვის, მე რაღას მედავება ეს ვილა-
ცა „ამოსებლო“. ჩემით დანიყო და მერე ჯანსუღე ლეინჯი-
ლიას სტატიას ეტყეთაო. იქნებ ისიც იფიქროს უგონოთი ეკ-
ვეთაო. ისეც იტყვის „კარგ მთქმელს კარგი გამგონე უნდაო“. გა-
ვიგონეთ ბატონო ჯუმბერ, კარგადაც გაგიგონეთ. აკი
გითხარით თქვენს ლიტერატურულ გემოვნებას ყველა-
ზე მეტად ვენდობი-მეთქი. მაგრამ აქ არა. ოთარ ჩხეიძეზე

დაწერილ წერილში არა. იმ ერთ ფრაზას ვერ გააბატოვო.
ჯერ იმ ერთ ფრაზას, მერე ცოტაც მეტსაც. ტოლსტოის მაგა-
ლითი მოგკეთე სტატიაში. აჰას ნინათ, — უთქვამს ტოლ-
სტოის, — ჩემთან მოედა გლები, რომელსაც აზ ორმოცი
წლის ნინათ ვანსაღლიდი იასნაი პოლინას სკოლაში. ნი-
ვანი მთხოვა. მიეცი. როცა დამპირუნა, ვთხოვე მინარასი მო-
მიეცი-მეთქი. და მან შილოდ ის ადგილი მიამბო, სადაც
სახრმოებულზე ასული სვეტლოვუბი ეკითხება ჯალასა:
— მე... შენ... არ გებრალეები?...“

ქრ. დოსუევი განავარძობს:
„ტოლსტოის ხმა აუთრთოლდა, ატირდა. შემდეგ თავს
რომ მოერია, რალაცანაირად დარცხვენილად თქვა:
— და მაშინ მე ვიფიქრე, რომ შესაძლოა, შილოდ ის
ადგილი უნდა დამეტოვებინა, ვიფიქრე, რომ მოთხრობა-
ში, ალბათ სხვა ყველაფერი უნდა წამეშალა...“

„ო. ჩხეიძის მოთხრობებში ნასაშუბელი ცოტა როდია.
კიდევ უფრო მეტი გვაქვს სადავო მის რომანებთან. მაგ-
რამ მათში ყოველთვის არის ის — „მე... შენ... არ გებრ-
ალეები?“ — აი ბატონო ჯუმბერ იმუღებელი გავხედა სრუ-
ლად მომეტანა ეს ადგილი თქვენი სტატიიდან, რომ არ
გაკონებოდათ გულსსმხირად არ გაუგაიო. და მაინც
ოთარ ჩხეიძის ნაწერებში სულაც არ ისმის „მე... შენ... არ
გებრალეები“. შედარება გააკეთეთ, დიდ მწერალთან,
დად რუს მწერალთან, ძალანდ დიდათანც, მაინც ვერ გა-
პატიეთ, მე — „ვიღაცა, მე“ მკითხებოდა. ნუ ეგონო, რომ არ
ინყინოთ ერთ თქმულებას მოგკიყვებით. ირანის მმრძანე-
ბელი ქუჩაში მოდიოდნენ და მხლებლებმა გაანთავისუფლეს
გუსა. ერთი მათხოვარი გაეჯიუტდა, არ დაემორჩილათ.
მმრძანებელი დაინტერესდა მათხოვართი და ჰკითხა,
რად არ შემორჩილები. მათხოვარმა შეჰკადრა: შენს ზე-
მოთ ვინ არისო? ალაპიო, უპასუხა მმრძანებელმა. ალაპის
ზემოთ? არაფერიო, უპასუხა ისეც მმრძანებელმა. ის არა-
ფერი მე ვარო თქვა მათხოვარმა და თავი ჩაჰკიდა.

„ჩოქე“ მოგწონებიათ, დიდადაც მოგწონებიათ, აჰა
ჩოქეს შეეხელო. იმეგიათ თვალსაზრისებითა დაბატუ-
ლი მისი პორტრეტი“ — ასე წერით, — „ჰოოო... — ჩაფიქ-
რდა ჩოქე, თითქოს ჩაფიქრდა თუ მართლა ჩაფიქრდა,
იფიქრა, იფიქრა და ისეც შორიდან გამოიძახა:

- იმას რაღა ერქვა?
- ვინ იმასა? — შეცებუნდა ქალო.
- უნდა რომ მოგვეკარე, ამაზე უწინა?
- რად დროს გე არის მამი?!
- რა ერქვა-მეთქი?
- გვიგ ერქვა, — აშირზა ქალი, — ლოვამ ყველაფე-
რი იცის, ვერ შევეწყვეთ და გავცილდით, ლიოვამ იცის.
- იმაზე წინაც რომ მაობრანებ?
- მამი?
- რა ერქვა-მეთქი?
- ეგვც იცის არაფერი დამიშაღლინო... ვერ შევეწყვეთ
და რეცნა?!
- რა ერქვა-მეთქი,
- რაც ერქვა ერქვა კიი ერქვა, სახელი მაინც არ მოგ-
წონდა.
- იმას რაღა ერქმევა?
- გადამრებს ეს კაცი, ვინ იმასა?!
- ამის მერე რომ წამოუძღვები?*

— იმას რაღა ერქმევა?! გავარდა ტყეისადავით მკითხველის გულში ჩოჩეს შეკითხვა. ხომ არ შევიბრალოთ ჩოჩეი ბატონო ფუმბერ. „ჩოჩეი ჩხუბის კაცი არაა, სხამაღალა“ რინიანი ვაჯვაცი არაა, თორემ შინაგანი, ჩუმი ვაჯვაცობა, რომელიც, შესაძლოა, ადამიანს მთელი სიცოცხლის მანძილზე საკუთარი სისხლით ეჯვდეს სხეულზე, არ დაუკლავა მისთვის ღმერთი. ახლაც არ უნდა პირისპირ შეეჯახოს თავის შვილს. უნდა გაერდოს თავის ძირს, ვისი საქციელისაც ვერაფერი გაუგია“.

მინც შესაბრალო არ არის ჩოჩე. აქი „ტყეიაც“ ესროლა შეიძლება ამ ნოველიდან დაჯერჩეს. როგორც თქვენ ბრძანებთ კრიტიკულ წერილში ბეგრ „ნასაშლელს“, რომ ნავლთით იმის მერე.

„გახსოვდეს კიხი გორისა ხარ!“ აღმართა ხევისხერი, მოის ფრიალა ეპოთაზე აღიძარა, აღმართა მარადიულ რისხვად. შეივლიდა რომ არ აპატებს საძირს საქებს, იმ რისხვად. შერხა დროშა, ხალხი დადუმდა, დანაშავე ნააყენეს მამის წინა, მამისა და ხევისხერისა. სდუმს მამა, ცეცხლი ანთო იმის გულში, სდუმს მამა, მაგრამ ვერ დადუმდება ხევისხერი, ერის კაცე, ერის თავაკაცი. სათქმელი უნდა ითქვას, უღმობელი, მუწყალელებელი, მკაცრი. სათქმელი უნდა ითქვას, ვერაფერი რომ ვერ შეაკაცებს ის სათქმელი. ...და იძუწის ხმა, ხმა ოდნავ გაბზარული, მერე მსტკიცეს იძებს. ეს უკვე მამის ხმა აღარ არის, ეს ხმა სასტიკი ხმა ხევისხერისა.

...და ისმის ხმა ჩოჩესი, ერისკაცისა, თავისი ერის ბედდობლი რომ მხრებზე უკიდია იმ ჩოჩესი.

„იმას რაღა ერქმევა?“

მ, არა ბატონო ფუმბერ, არ რაღაც სხვაა, აქ ფთქევა იმ შერაღო არტიკიისა რაიცა ქართული მწერლობა უქვია. გრწმობ, გრწმობ და ვერ გაუბედავ სიბრაულუსა. ვერ გაკანძირედი. ცუდი საქმე იქნება, კერძელობა იქნება. არც გამიბედნიაო, შემეხვევებით. მიკვდ ერთხელ შემამხენებთ: „კარგ მოქმელს, კარგი გამგონე უნდაო“. შედარება ხომ გაბედეთ, არ იყო კარგად მორგებული შედარება. არა ელერდა ლამაზად ფგ ვრახა. თუნდაც იმიტომ გაებნაზდი, რომ ლამაზად არა ელერდა. მერე ისიც მოუბატო, „ო. ჩხეიძის მოთბრობები „ნასაშლელი“ ცოტაა როდია. კიდევ უფრო მეტე გვაქვს სადაო მის რომანებთან“. მოდა ვერც მომერია, მომერია და უბის ნივანაკში ჩავეწერე. თთარ ჩხეიძე შებრალებს კი არა, შეყვარებასაც არავის არ სთხოვს-მეთქი. თთარ ჩხეიძე, უხადლო ქემშარტებებს გეწუქის, როგორც ოხოლ მარკალიტებს. ქემშარტების შერაღლება სად ვგავინდა-თქო. მერე ვერცერი მიმინელდა, არ გამქრობია, მაგრამ მიმინელდა. „ბონ მიბრუნებნაც შეიძლებაოდა მიყრებულები ჯაგრითაო“. ასე წერს მწერალი. მისაბრუნებელი არსაღდა მჭირდა, ისეც თქვენს სტატიას დაუბრუნედი.

რა არის ის გავრი, რომელიც თუჩავი „ნასაშლელი“.

ამაბევი ხელოვნება არა ყოფილა, ხელოვნება სტილი ყოფილა. ამბავით თუ დახვედა, შავაგმარბიმი, კლოდ ფროლო თუ პამფლუტი ერთნი ყოფილან, ერთნარიი ერ-

თვარანი... დიდი ქმნილებანი სტილით განსხვავებულან, სტილი ხელოვნებაა, სტილი შემოქმედებაა... ასე წერს თთარ ჩხეიძე. ასე წერს ვასილ ბარნოვის სტილზე. „ქართულმა რომანმა არ იცოდა ასეთი სტილი, არც ასეთი ვაბედული ძიებები იცოდა. ძველი თუ ახალი ქართული პროზის გამოკვლელებანი როდი იკმარა, ძილისპირნა, ფსალმუნთა და საგალობელთა მულადიები ჩაუფრინა და გამოძერწა სრულიად განსხვავებული, საკუთარი, ახალი სტილი, ახლადახალი და მომზიბლავი, მომზიბლავი თათვი ვადსელებითაცა; ვადსელები დაახლოებით ისეთივე გამოსვლია, რუსთაველის შირმა რომ იცის: მაღალი და დაბალი; ერთფეროვანებას ამიტომაც ასცილებია, განწყობილებანი თუ მოქმედებანი ვსადასხვა ტონით, განსხვავებული ტემპრით, ოღონდ თანაბარი სიძლიერით გამოყოფილა. დიდ განზრახვას დიდი სტილიც უნდოდა, დიდ სტილს დიდი ვადა, გულმოდგინე თავაუღებებითი შრომა უნდოდა, უკონდა უნარი თავგატეხებული შრომისა და შრომობა, ამიტომაც არ აღესებულა მისი ცხოვრება სათავგადასავლი ამბებითა, უცნაურა შემთხვევებითა, წარმოცაკი მულოდნელობებითა. ეს სხვა ცხოვრებაა, თავდადებული შრომის ცხოვრებაა, ცხოვრება ამაღლებული სულისა, კაცთა სულიერი ამაღლებისათვის თავდადებულისა“.

ჯანსუღ დღინჯლია კი თვისებრივად დაბეჯითებით გვიჩვენებს თთარ ჩხეიძის სტილის ამბებსა:

„თთარ ჩხეიძის ნაწერები მწლად იკითხება, მკითხველი და ლტერტურული საზოგადოებრივად, ვფიქრობ, დამეთანხმება ამაში. კითხვის სიძლიერე იმდენად აქარაა, რომ, აღნაბ, ავტორიც მშვენიერად გრწმობს ამას. ავტორმა ისიც მშვენიერად იცის, რას აკეთებს, მტკიცედ აქვს გადაწყვეტილი უერთგულის არჩეულ სტილზე. ასე რომ, თუნდაც დასაბუთებელი შენიშვნაც მას მწლად თუ ააღვინებს თავის არჩევანზე ხელს“.

„ადამიანს არ შეუძლია იცხოვროს თავისში არსებული რაღაც დაუნგრეველისადმი მტკიცე რწმენის გარეშე“. ასეთია ფრანც კაფკას ორმოცდამეათე აფორიზმი. მწერალი — სტილია, რის უარყოფას მოითხოვს ვახსულ ღვინჯლია? მწერალმა, რომელმაც შეუპოვრად ეძება თავისი გზა, თავისი მონოდედა, შეუპოვრად და უმიხედლ, იმ მწერალს სთხოვს შენი თათი უარყოფილი. მკითხველს სასიხებით უყვარს თავისი მწერალი, მწერალი — სტილით. სხვაგვარ თთარ ჩხეიძის ვერასოდეს შეევევება მისი კითხვებრი. მწერალში არსებული უძვეველესობაა და დღუნგრეველისადმი მტკიცე რწმენა, ძალას გვმატებს ჩვენი სულის წილსელებში არ შექმნიდეთ, არ დაერქით მარტო. რამეთუ მარტოობის განცდა სხვა არაფერია, თუ არა წუხილი იმის გამო, რომ ადამიანი ვერ უპოვებს ვერაფერთარ გამოძახილსა და გაგრძელებას სხვა ადამიანების სულსა და ცხოვრებაში.

თთარ ჩხეიძე უწინარეს ყოვლისა, ადამიანის ბედზე ფილოსოფიურად ჩაფიქრებული კაცია. ამიტომაც სწორეს ვასილ ბარნოვზეც: „...არ უყვარდა უარყოფითი, მტკიცე-რიც, არ უყვარდა სიავე, სიბოროტე, არ უყვარდა ისეთი არაფერი რაც დაამცირებდა ადამიანსა, ვყვალფერითი კეთილის საწყის დამეძება, ყველგან გულისხმობდა ამაღლებულსა, უნდოდა როგორმე დაეხსნა, გაემართლებინა ადამიანი. იყო ქემშარტიკი მოძღვარი, სულის დასახსნე-

ლად მოვლენებულ; უნდა განეწმინდა, განესვეტაკებინა, აეშაღლებინა და შეუდგა განსაქტაკებს...”

ოთარ ჩხეიძე არის ატკორი ნიგუნებსა, რომლებიც მოითხოვენ ადამიანებისაგან, ამაღლდნენ ადამიანობის დონემდე, ხოლო რამდენადაც ამ ამაღლების გზა ხულის სიღრმეზე გადის, ისინი მოითხოვენ ადამიანებს ჩიხედონ საკუთარი სულის სიღრმეში. ადამიანებს კი ხშირად სწორედ ამ „სიღრმისა“ და „სიმაღლისა“ ეშიხიათ. ოთარ ჩხეიძის ნანერებები იმ რთული ბუნებისანი არიან, რომლებსაც მკითხველი ვერასოდეს გამოიყენებს „ტორებისათვის“ ლიტერატურულ სამყაროში, „სულიერი სიმდიდრის“ ხალხურ გამოფენებზე. ამ ნანერებს ვერ ნაიკითხავენ ვერც ატკობუსით მგზავრობისას, ვერც მატარებელში. ოთარ ჩხეიძის ნანერებს მკითხველმა უნდა აზუქოს ის რთა ყველაზე ძვირფასი გააწნია — დრო. და რიცა ამ ძვირფასს იმეტებს, იმეტებს აუცილებლად ყველაზე ღირსეულსთვის.

„კურდღელსა ზღაპრებიდან ახსოვდა გზაჯვარედინი, უსათოოდ გზაჯვარედინს უნდა მისდგომოდნენ კურდღელსა გმირებო, იქ ღლიდ ევლო, ღლდს ეწერა: მარჯვნივ ნახვალ იხარებ, მარცხნივ ნახვალ, ინანებო. გმირი რილსა გმირი იხებოდა, ძნელ გზას თუ არ დაადგებოდა; პოდა, რახან გმირი გახლდათ, აირჩედა მძიმე გზასა, სინანულსა გზასა აირჩედა და გააყვებოდა; გააყვებოდა და გაადეგრებოდა მრავალ ფათურასკა, ყველას სძლევდა, ხან შავი დღეც დაადგებოდა, მაინც სძლევდა, გაიმარჯვებდა, დაჩაგრულს იხსნიდა, მტარვალს დასჯიდა, სიხარულით აღავსებდა მზეთუნახავსა“.

მწერლის მისია დიდია, დიდზე დიდიც, ეს კარგად იცის ოთარ ჩხეიძემ. „უმწერლოდ ცხოვრება დაიკარგებოდა, ცხოვრების ისტორია არავის ეცოდინებოდა, კაცთა ვნებას ვერავინ ჩასწვდებოდა, სიცოცხლის აზრს ვერავინ გაიგებდა, სიძარბოებს ვერავინ მიიკვლიდა; ხასიათებს ვერავინ გააჩვენებდა“.

დაუძინყარი სახელაბი

გიორგი გოგოლაშვილი

„ჩვენ შენში ვგლოვობთ ჩვენს უნივერსიტეტს...“

პერსონაჟბარ იუვალაჟა ნარმოსათშქელი სიტყვა

ეს არის ღრავმენტი იმ სიტყვისა, ექვთიმე თაყაიშვილმა რომ უთხრა პროფესორ იოსებ ყიფშიძეს. ამ სიტყვის ერთ ნაწილს აქვე, საუბრის დასასრულს შემოგთავაზებთ. დიხბ, ეს უთხრა უფროსმა კოლეგამ უმცირის მეგობარს, რომელსაც „თავისი მაღალი მეცნიერული კიბე მაშინ ჩაენგრა, როცა მარტოოდენ პირველი საფეხურები უქონდა ავლილი...“ ეს მთელი ჩვენი ეროვნული კულტურის უმძიმესი დანაკლისი იყო“ (სერგო ჯორბენაძე). ზემომოყვანილი სიტყვა თუ ახალგაქრულ სამარცხთან ითქვა, ეს უკანასკნელი შეფასება ათეული წლების შემდეგ გაკეთდა. აზრი ერთია: „ოსებ ყიფშიძის სახით ქართულმა ხალხმა დაკარგა საუკეთესო შვილი, ქართულმა უნივერსიტეტმა — ნიჭიერი პროფესორი, ქართულმა ენათმეცნიერებამ — დიდი იმედი, მშობლებმა და ცოლ-შვილმა ოჯახის ბურჯი და ამხანაგებმა — ტკბილი მეგობარი“ (აკაკი შანიძე). თუ ვინმემ იცოდა ფასი ოსებ ყიფშიძისა, იცოდა აკაკი შანიძემ...

ეს მოხდა 1919 წლის 21 თებერვალს... ოსებ ყიფშიძე მხოლოდ 34 წლისა იყო...

ოსებ ყიფშიძე ქართულმა საზოგადოებამ, უპირველეს ყოვლისა, დაიტოვა როგორც ერთ-ერთი დამაარსებელი ქართული უნივერსიტეტისა. ამიტომ უთხრა დიდმა ქართველმა — შენში ჩავენს უნივერსიტეტს ვგლოვობთო.

1918 წლის 23 იანვარს პროფესორთა საბჭომ ჩაატარა არჩევნები. ამონაწერი საბჭოს სხდომის ოქმიდან.

„განაჩენი: ერთხმად არჩეულ იქნენ:

რექტორად დამასახურებელი პროფესორი პეტრე მელიქიშვილი;

სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დეკანად პროფესორი ივანე ჯავახიშვილი.

პროფესორთა საბჭოს მდივნად პროფესორი ოსებ ყიფშიძე“ (პროფესორთა საბჭოს ოქმები, 1917-1926*, 2006)

ასე რომ, ოსებ ყიფშიძე მესამე პირთა ქართული უნივერსიტეტის უნივერსიტეტს იმეამად არ ჰყავდა პრორექტორი — ი. ყიფშიძე არის ფაქტობრივ მოადგილე რექტორისა.

ი. ყიფშიძე არის მოადგილე სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დეკანისა (ივანე ჯავახიშვილისა);

ი. ყიფშიძე არის ქართული ენის კათედრის გამგე.

კ. დანელიას თქმით, „თვითმხოველნი ირმუნებთან: რიცა ის საუნივერსიტეტო საქმეებს ასრულებდა, მისთვის არავითარი დღლილობა, უძილობა, სიცოცხე და შიშილი აღარ არსებობდა, ამასთან ერთად არავითარ შავ სამუშაოს არ ერიდებოდა, ხშირად, ძალიან ხშირად, რომ საქმე არ გატყაინურებულყო, საბარგ ეტლებზე და ატკობობლობებზეც კი იჯდა ხოლმე და მოფერ-მეტყველებთან ერთად მოაქნებდა უნივერსიტეტის შენობისკენ საქირი ავეჯს და მოწყობილობას მთავრობის მიერ გაუქმებულ სხვადასხვა დანესუბულებებიდან“ (უკუდაგება მეცნიერის ღვანლსა: ი. ყიფშიძე, რწული თხზულებანი).

ვინც იცის ისტორია ქართული უნივერსიტეტის დაარსებისა, მოყოლებული 1907 წელს პეტერბურგის უნივერსიტეტში ქართული სტუდენტთა სამეცნიერო

წრის დაარსებიდან 1918 წლის 26 იანვრამდე და შემდეგ, დაგვირგნინებდა: იოსებ ყიფშიძე იყო მარჯვენა ბელი ივანე ჯავახიშვილისა ამ დიდ ეროვნულ საქმეში...

იოსებ ყიფშიძის პეტერბურგში დიდ კარიერას უწინასწარმეტყველებდნენ. 1914 წლის 23 ნოემბერს მას მინიჭეს ქართული ფილოლოგიის მაგისტრის სამეცნიერო ხარისხი კამბიტალური მონოგრაფისათვის „მეტრული (ივერიული) ენის გრამატიკა“. ფრანგმეტრი ოფიციალური ოპონენტის — ნიკო მარის — რეცენზიიდან:

„აღმოსავლეთ ენათა ფაკულტეტმა მის ავტორს მიანიჭა ქართული სიტყვიერების მაგისტრის ხარისხი. მაგრამ თუ ის წარდგენილი იქნებოდა ქართული ფილოლოგიის დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად, მის ავტორს ისევე დამნიჭებულნი სინდისით შეიძლებოდა მინიჭებოდა უმაღლესი სამეცნიერო ხარისხი, როგორც ახლა შე ვთვლი მას საესებით ღირსად ქართული ფილოლოგიის მაგისტრის ნიშნისა... 30 წლის ახალგაზრდას პრივატ-დოცენტის ნიშნებას აძლევენ და საპასუხისმგებლო საუნივერსიტეტო კურსების კითხვას ავალებენ, მაგრამ... იგი ტოლებს პეტერბურგს, იქაურ მომთხოველ კარიერას და 1917 წლიდან საკმაოდ ხისკან ნაბიჯს დგამს — ჩამოღის თბილისში და ივანე ჯავახიშვილის გუვრდით დგას, მულაზუხერელად იბრძვის უნივერსიტეტის დაარსებისათვის... რისკიან იმდენად, რამდენადაც იმეამად პერსპექტივა ქართული უნივერსიტეტისა ბევრს ემტყებოდა; ბევრიც ხელს უშლიდა.

მისი ღვაწლის შესახებ ქართული მეცნიერების წინაშე არაერთგზის ითქვა და ითქმება კიდევ. მე მხოლოდ ერთს ვიტყვი: რომ შეიძლებოდაც აინონოს ღვაწლი იოსებ ყიფშიძისა, ერთი მხრივ, როგორც მეცნიერისა და, მეორე მხრივ, როგორც მოღვაწისა, ალბათ შედეგი თანაბარი იქნებოდა. იოსებ ყიფშიძე იყო ქუმშარიტად დიდი მოღვაწე და იოსებ ყიფშიძე იყო ქუმშარიტად დიდი მეცნიერი.

1976 წლის 20 ნოემბერს „საერთაშორისო საუბრობის“ საჯარო სხდომა მივლენა იოსებ ყიფშიძის დაბადებიდან 90 წლისთავს. მომხსენებელი იყვნენ აკაკი შანიძე და არნოლდ ჩიქობავა. იმ სხდომაზე ბრძანა არნოლდ ჩიქობავამ: „იოსებ ყიფშიძეს რომ ეცოცხლა, ის ეწერგია, რაც გართულებულმა ურთიერთობებმა შეიწირა, საქმეს მოზარდებოდა“.

ქართულმა სამეცნიერო საზოგადოებამ იცის, რა გართულებულ ურთიერთობებზეა საუბარი და ისიც, ამ ურთიერთობებმა რა ეწერგია შეიწირა. მკვეთრად გამოკვეთილი ორი საერთაშორისო სკოლის დაპირისპირება ფაქტია; არ იყო ეს პიროვნული დაპირისპირება - მას წინადა მეცნიერულ ხასიათს უქონდა და სწორედ ამან შეიწირა დიდი ეწერგია... სხვა რომ არა იყოს, აკაკი შანიძეს მონაწილეობა არ მიუღია ისეთ

დიდ ეროვნულ საქმეში, როგორცაა ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის შედგენა... და სწორედ აკაკი შანიძის თანდასწრებით თქმა იმისა, რაც მოგახსენეთ, არნოლდ ჩიქობავას მიერ — ეს იყო უდავო აღიარება ამ კლასიკოსთაგან იოსებ ყიფშიძისა, როგორც მეცნიერისა და პიროვნებისა...

იოსებ ყიფშიძე იყო უნიკალური მოვლენა ქართულ ენათმეცნიერებაში.

ზემოიწერეთში, სოფელ რგანში (ქიათურა) დაბადებული და ქუთაისში განსწავლული ყმაწვილი პეტერბურგიდან 1909-1912 წლებში ოთხჯერ იყო მივლინებული სამეგრელოსა და ლაზეთში მეგრულ-ლაზურ ენის შესასწავლად. ერთი მეორეზე მან სამეგრელოში ამ ოთხი წლის განმავლობაში ექვს თვემდე დაყო, მაგრამ ეს საქმარისი აღმოჩნდა, რომ მას ბრწყინვალედ შესწავლა მეგრული და შეექმნა უნიკალური ნივთი „მეტრული ენის გრამატიკა ქრესტომათიითა და ლექსიკონით“ (გამოქვეყნდა 1914 წელს. ავტორი ამ დროს 29 წლისა).

მანვე ბრწყინვალედ შეისწავლა ქართული. 1911 წელს გამოაქვეყნა „დამატებითი ცნობები ქართული ენის შესახებ“. ამ დროს 26 წლისა...

1917 წლის ზაფხულში კვლავ მივლინებოდა ლაზეთში ამ მოგზაურობის შესახებ საინტერესოა და ვით კლავიაშვილის მოვანება. მოგვხსენებთ, და ვითი, როგორც იოსებ ყიფშიძის არმიის ოფიცერი იყო და პირველი მსოფლიო ომის გამო იძულებად თადარიგში მყოფი ხელახლა იქნა განწვეული მოქმედ არმიამ. მეტაურებში ლაზეთში გატარებულ პერიოდსაც აღწერს და, ცხადია, იოსებ ყიფშიძისთან შეხვედრაც არ გამოჩნდება.

ეს მოგონება იმითაცაა მომხსენებელი, იქ იოსებ ყიფშიძე წარმოიჩინა, როგორც უმაღლო მცოდნე ქართული კოლოკაებისა, ნამდვილი პროფესორისა და უმაღლო პიროვნება. ჩავიკითხავთ ამ მოგონებას — მოქმედება პირონობში (ლაზური დასახელება) ხდება:

„მაცნობეს, ვილაც თქვენ კეთილშობილითა, გამოვდი ოთახიდან; ჩემს ნინ იოსებ ყიფშიძეა, მოგზაურის ტანსამოსში; ზურგზე პატარა ჩანთა, ხელში კოლოფი.

— იოსებ! — მივაძახე ვაკვირვებულმა, — იოსებ, საიდან, რამ ვადმოვადგო ვქექი?“

იგი მოვიდა სოფელ ვინედან ფეხით — სამეზაურ ტვირთის მზიდავის პატრონის თანხლებით. იგი მოგზაურობდა ლაზისტანში ქართულ-მეგრული შესწავლის მიზნით. მიხედა მომხმარ ადგილობრივი მცხოვრებნი, რომ მათგან ჩაენერა ზალბური ლექსები, ზღაპრები და თხზულებები. მოვიხმე თავდაპირველად მოუხცი მუსტაფა. მუსტაფას ხან ქართულად, ხან მეგრულად გამოვლაპარაკა, გულანი მუსაიფი გააბაეს, მაგრამ როცა იოსებმა იხყო ნერა,

იოსებ ყიფშიძე

მუსტაფა რადაც შიშს მიეცა, ჩაწმდა და ითხოვა განთავისუფლება – ავად შევიქნენო. მოხუცებულს შიში შეეპარა, არაფერ სახიფათოში გაებათ და ვერასვლით წინანდელ ხალისზე ვერ მოვიყვანეთ. გაცხნივ ზღვის ნაპირზე დუქნებისაკენ: ამ გამოვლენივ მავად, დავაჯინე იოსებ, შემოუსხი ლახები და გამიარათა საუბარი. ლახები გაქირვებას იყვინე ყოფშიძის ლაზური კილოკავების ზედმინევივით ცოდნით: თქვენ, პირონიტელები, ასე ხმარობთ ამ სიტყვას, არხავევბა ასე იცინა, ვინები ასე ამბობენ, სოფლები კი ამგვარად გამოითქვამენ. შეყრილი ხალხი ისე დამინტერესდა, ისე ჩაიყოლა, შეხალისა, რომ პირდაპირ საყურებელი რამ სურათი იყო:

— გატაცებული მეცნიერი ამოძრავებულ ხალხს შორის. მეორე დღეს ყოფშიძე შევაჯინე ცხენზე, გაეაყოლე კაცი და გაეაგზავნა, როგორც მას უნდოდა, ხოვამი, კვლავისა გასაგრძობლად. თან წერილი გაუვჯავნე ჩემს კარგ მეგობრებს კეკელა-ოღლესს და იმერია-აკ-ოღლესს, რომ ხელ უწყოთ იურებისთვის, ზოფში და მის მიდამოებში. ყოფშიძე ერთი კვირა დარჩა, გაფაციცებული შემოაბდა და დიდი პატივისცემა მოიპოვა მაცხოვრებლებში* (დ. კლდიაშვილი, თხზულებანი, ტ. II, 1981).

კადე ბევრის თქმა შეიძლება...
 აი, ეს კაცი 34 წლისა გამოეცალა ქართულ მეცნიერებას, ქართულ უნივერსიტეტს. იცის ფასი იოსებ ყოფშიძისა მისგანვე დაარსებულმა უნივერსიტეტმა და ცდილობს ღირსი პატივი მიიღოს თავის უფროდ გამოცდილ ბურჯს. ამ ფაქტზე ყურადღებას ვამახვილებთ თუნდაც იმიტომ, რომ, სამწუხაროდ, დღესდღეობით იოსებ ყოფშიძე აღარ ახსოვს ქართულ უნივერსიტეტს. 2004 წლის გაზაფხულზე შეიქმნა იოსებ ყოფშიძის 120 წლისთავის საიუბილეო კომისია. ივარაუდებოდა: ძველის დადგამაც უნივერსიტეტის ეზოში დამარსებელთა ძეგლებს ვგვივადო; იოსებ ყოფშიძის სახლის მინიჭება აუდიტორიისათვის; მისი შრომების მეორე ტომის გამოცემა; მის შესახებ წიგნის გამოცემა; ძველი ქართული ენის კათედრანზე შემორჩაილური კუთხის მონიჭება, სამეცნიერო სესიის გამართვა. იმსჯელა ამის თაობაზე საიუბილეო კომისიამ; ითქვა, რომ იოსებ ყოფშიძე ყოველივე ამას იმსახურებდა და მისი სხოვის წინაშე უნივერსიტეტი ვადიდებულა, ეს გააკეთოს... საიუბილეო სხდომა უნდა გამართულიყო 2005 წლის ოქტომბერში... მოვლენები იცნობა... უნივერსიტეტის ახალმა რექტორმა ქ-ნმა რუსუდანი ლორთქიფანიძემ 2005 წლის თებერვალში ბრძანება გამოსცა – საიუბილეო სხდომა 2006 წლის ოქტომბერში გამართოს; ლონისძიებდა წუსა უცვლელი დარჩა. 2006 წლის აპრილიდან უნივერსიტეტს ახალი ადმინისტრაცია მოევიღა (გიორგი ხუბუა და სხვანი)... შევახსენეთ ოფიციალურად, მაგრამ იოსებ ყოფშიძის იუბილე აღარ აღინიშნა; ჩაიშალა დაგეგმილი ღონისძიებანი... არადა, იოსებ ყოფშიძე მისივე დაარსებულ უნივერსიტეტისგან იმსახურებს უფრადლებას...

ზემოთ ვთქვი, ახალგაზნადი უნივერსიტეტი შეძლებდაგვარად ცდილობდა ღირსი პატივი მიეყო უფროდ გარდაცვლილ დიდ მოღვაწისადმი, პროფესორთა საბჭოს ძუნენ ოქმები საკმაო ცნობებს გვანდინა ამის თაობაზე. მოვიყვინთ ცალკეულ ადგილებს.

პროფესორთა საბჭოს სხდომის დღიური #26. 8 მარტი, 1919წ.

„ 2. განსახილველი საკითხი: პროფ. იოსებ ყოფშიძის ავადმყოფობა და გარდაცვალების გამო განუული ხარჯების დამტკიცება.

განაჩენი: პროფ. ი. ყოფშიძის ავადმყოფობის (5000რ.) და გარდაცვალების გამო (59178. 50კ.) განუული ხარჯები, სულ ათიათას ცხრაას ჩვიდმეტი მანეთი და ათი რუბრი დაუმტკიცდეს. ეს ხარჯი დაიფაროს მოულოდნელი ხარჯების მიხედვად.

3. განსახილველი საგანი: განსვენებული პროფესორის ი. ყოფშიძის ოჯახის უზრუნველყოფა მოხდავლით.

განაჩენი. თ) მიეცეს განსვენებულის მეუღლეს ევგენია ყოფშიძისას, თეიური სარგო პროფესორისა 1919 წლის დამუღვამდე.

თანხა ამისათვის გაღებულ იქნას მოულოდნელი ხარჯების მიხედვად.

ბ) აღიძრეს შუამდგომლობა განათლების სამინისტროს წინაშე, რათა განსვენებულის ობოლად დარჩენილ ბავშვს გიორგის დაენიშნოს სტიპენდია, ან მიეცეს დახმარება ყოველთვიური.

4. განსახილველი საგანი: პროფ. ი. ყოფშიძის სახელობის ფონდის დაარსება.

განაჩენი: დაარსდეს უნივერსიტეტში პროფ. იოსებ ყოფშიძის სახელობის ფონდი.

საფუძვლად დაედოს მას განსვენებული მშობლების მიერ გვირგვინის ნაცვლად უნივერსიტეტისთვის შემოწორული სამასი მანეთი. ამავე მიზნისთვის გადაიდოს პროფესორ-ლექტორ-ასისტენტთა თეიური სარგოდან სამ-სამი შროცენტრი ერთი წლის განმავლობაში.

განსახილველი საგანი: განსვ. პროფ. იოსებ ყოფშიძის სურათის ჩამოკიდება საპროფესორო დარბაზში.

განაჩენი: საპროფესორო დარბაზში დაიკიდოს განსვენებული სურათი.

9: განსახილველი საგანი: უნივერსიტეტის შენობის დეზინფექცია.

ეს საკითხი გამოიწვია იმ ვარემოებამ, რომ იყო რამდენიმე შემთხვევა გადადმები სენისა პროფესორთა და სტუდენტების შორის. მავალ. პროფ. ი. ყოფშიძე იმსხვერპლა შავმა სახადმა, იგივე სენი სჭირდა პროფ. ვ. ახლევდიანს. ლექტორი ა. ხარვად ავად იყო მუცლის სახადით...

10. განსახილველი საგანი: საბჭოს მდივნის არჩევა პროფ. იოსებ ყოფშიძის გარდაცვალების გამო.

განაჩენი: არჩეულ იქნას ა. შანიძე.

პროფესორთა საბჭოს სხდომის დღიური #29. 2 აპრილი 1919წ.

10. განსახილველი საკითხი. თ) საბჭოს მოხსენად განსვ. პროფ. იოსებ ყოფშიძის მეუღლის ნერილოპითი მადლობა განსვენებული პროფესორის ავადმყოფობისა და გარდაცვალების გამო უნივერსიტეტის მიერ განუული ხარჯებისა და დახმარებებისთვის.

ბ) საბჭოს მოხსენდა, რომ განსვენებულის ქვრივმა უნივერსიტეტს შემოსწირა ჟმრისნული დიკტოფონი ჩანერილი და ჩაუნერელი ფრ-ფრ.ფოტოგეიითური. განაჩენი: გამოეცხადოს მადლობა.

დაუწინყარი სახელეპი

პროფესორთა საბჭოს სხდომის დღიური #441 „4“ იანვრის 1920წ.

7. განსახილველი სავანი: განსვენებული პროფესორის იოსებ ყიფშიძის ომლებს უზრუნველყოფისათვის.

განაჩენი: აღიძრეს შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, დათა განსვენებული პროფესორის მიერ უნივერსიტეტის დაარსების საქმეში დიდი ღვაწლის განტვის გამო მის ომლებს დაენიშნოს სტაჟენდია ანუ აღმოეჩინოს დახმარება.

პროფესორთა საბჭოს სხდომის დღიური #45 2. 24 იანვრის 1920წ.

8. განსახილველი სავანი: იმავე ფაკულტეტის შუამდგომლობა, შექმნილ იქნეს განსვენებული პროფესორის იოსებ ყიფშიძის მერ გამოსაცემად დამზადებული საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონი და აგრეთვე მეგრულ-ქართული ლექსიკონის სარჩევი და გაღებულ იქნეს ამისათვის 18000 მანეთი (თვრამეტე ათასი მანეთი). განაჩენი: შუამდგომლობა შეწყნარებულ იქნეს.

პროფესორთა საბჭოს სხდომის დღიური #19, 25 ოქტომბრის 1920წ.

14. განიხილეს რექტორის, პროფ. ივანე ჯავახიშვილის მოხსენება, რომ გამგეობას მოუვიდა განსვენებულის პროფ. იოსებ ყიფშიძის ქვრივის განცხადება ქონებრივი გაჭირვების შესახებ და გამგეობის აზრია, მიეცეს მას მთლიან ის თანხა, რომელიც განსვენებული პროფესორის სახელობის ფონდს შეადგენს.

დაადგინეს: საბჭომ დადასტურა გამგეობის აზრი და დაადგინა, მიეცეს განსვენებული პროფესორის ქვრივს ქ-

ვეგნია ყიფშიძისას მთელი თანხა, რომელიც პროფ. იოსებ ყიფშიძის ფონდს წარმოადგენს.

იმ წლებში (ოქმები 1919-1926 წწ. მოიცავს) სხვა ამაგადარი პროფესორებიც დაიტარა ქართულმა უნივერსიტეტმა, იოსებ ყიფშიძის მსგავსად — არავინ...

ვიმეორებ, ამ ოქმებიდან ჩანს ღვაწლიც იოსებ ყიფშიძისა და უნივერსიტეტისაგან ამ ღვაწლის დაფასების შეძლებისდაგვარი მცდელობაც...

საბედნიეროდ, იმეამინდელმა ახალდაარსებულმა და უსახსრო უნივერსიტეტმა რაც შეეძლო, კიდევ აღასრულა. სამწუხაროდ, ამეამინდელ უნივერსიტეტს, ბევრად უფრო სახსრიანს, რაც შეუძლია, არ აკეთებს...

ცხადია, იოსებ ყიფშიძის დიდ სახელს ეს ვერაფერს დააკლებს... ის იქვე ჩვენ გვჭირდება...

დაბოლოს, საუბარს დაგასრულეთ ნაწყვეტით ექვთიმე თაყაიშვილის სიტყვიდან, რომლის ფრგავნებაც სათაურად გამოვიტანეთ:

„ჩვენ დაეკარგეთ შენში არა მარტო სპეცილისტი ქართული ფილოლოგიისა, არა მარტო მკვლევარი საქართველოს წარსულისა, არამედ ერთი დამაარსებელთაგანი და სულის ჩამდგმელი ჩვენი უნივერსიტეტისა. არ ყოფილა საქმე უნივერსიტეტისათვის, რომელზეც შენ უარი გეთქვას, შენ მოახყვე და მოახსენიე რთული შინაური საქმეები ამ ახალი დანსებულებისა, შენვე მდივანი, შენვე მეურნე, შენვე მომხმარებელი კანცელარიისა, აუდიტორიისა, შემხენი და მომტანი ავეჯისა... შენში გვლოკობთ ჩვენ ჩვენი თავს, ჩვენ უნივერსიტეტს, რომ დიდხანს ვერ ვიპოვით შენს მოადგილეს, მომზადებულ ფილოლოგს, თავგანწირულ მოღვაწეს უნივერსიტეტისათვის“.

გამოსხაურება

ვახილ კიკნაძე

ნიჭიც და პოზიციაც

მრავალმხრივი ინტერესი გამოიწვია ჩემთვის უცნობი ავტორის ზვიად კვარაცხელიას დოკუმენტურმა თხზულებამ „ილია სამეგრელოში“ („ჩვენი მწერლობა“, 2008, 25, 26).

ნიჭიერი და გულმართალი კაცის დანერჩილა ეს დოკუმენტური პროზა. კარგად არის გააზრებული ეპოქის სინარტულ და თავისებურება... ტკივილით გვიყვება რუსულ პოლიტიკაზე, რომელიც საქართველოს სრულ დაშლაზე იყო ორიენტირებული. ფეოდალური საქართველო კი საკმარისზე მეტ საბაბს აძლევდა „მოყვარე მტერს“. სხვადასხვა კუთხეები ისე აღმაცერადა უსურებდნენ ერთმანეთს, რომ თითქმის ერთი არ ყოფილიყოს მათი ეთნოგენური კოდი. მაგონდება ო. ნერეთლის პიესა „ქორნილი იმერეთის თავადისა“, სადაც ქართლისა და იმერეთის ხანათები ისე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, გეგონებათ, სხვადასხვა ეროვნების ადამიანები არიანო.

თბილისი ხომ ბაბილონის გოდოლივით იყო არეული ოდითგანვე. დედაქალაქში ქართველებმა ორმოცდაათ პროცენტს მივაღწიეთ მხოლოდ აგერ ახლა, არცთუ დიდი ხნის წინათ, 1960 წლისათვის.

როცა მე-19 საუკუნის თბილისს წარმოვიდგენ, მივიჩნევ, როგორ შეძლო სულ რაღაც 150-200 კაცმა (მწერლობა, თეატრი, პრესა და სხვა) მთელი ქართული კულტურის შექმნა. ერთი და იმავე ადამიანს უხდებოდა მრავალი საქმის კეთება. ისინი მტნლიად თეატრის ორგანიზაციებს გაერთიანებულნი, რადგან ილიას აზრით „მაგის მტრე ნაციონალიზმის ნიშან-წყალი ჩვენ არა გვაქვს რა. ეგ ერთი ადგილია, სადაც ჩვენი ენა საჯაროდ იქნის და საჯაროდ მოქმედებს“.

ილია ყველაზე იყო. მარტო თეატრის დარგში რად ღირს. ილია გახლდათ დრამატული საზოგადოების პირველი თავმჯდომარე, ილია გახლდათ რეჟისორიც, თეატრის მმართველიც, თეატრის თეორეტიკოსიც, კრიტიკოსიც და პიესის დამწერიც. ეს მარტო სათეატრო სფეროში. სხვა ათასი საქმეც ხომ ევალა და ევალა.

ილია ტრავიკული პროფესორი იყო, რადგან ძალიან კარგად იცნობდა თავის ხალხს და ღრმად ჰქონდა გაცნობიერებული, რაც მის ხალხს სჭირდა...

გულგრლად ვერაფერს ვერ ვკითხულობ ილიას შესახებ, მით უფრო, როცა ახალგაზრდა კაცი წერს, ისიც

დღეს, ქართველი ხალხის ეროვნული ცნობიერების პარტიულ აზროვნებად დაყოფისა და დაშლის ფაზა...

ახალგაზრდა მწერალს დაშვრელი აქვს არსი ილიას სამეგრელოში ჩასვლისა. ილიამ სამეგრელოში ეპოქალური ფრაზა თქვა: „სამეგრელოში ვარ და საქართველოს ვხედავო“.

ფრაზა საეცად მრავალგანზომილებიანი ქვეტექსტებით. გასაოცრად ზუსტად არის შერჩეული სამეგრელოში ჩასვლის დრო, მიზანი და სიმბოლო, იგი ნაწილია მისი კონცეფციისა — „მამული, ენა, სარწმუნოება“.

ილიას ფრაზას მაგორი ძალა ჰქონდა, მისი სიტყვა უფრო ძლიერი აღმოჩნდა, ვიდრე რუსული იმპერიული პოლიტიკა. სამეგრელოში გაითავისეს ილიას სიტყვები და იგი თაობიდან თაობებში გადაეცა, როგორც უკუდავი ანდერძი...

ზვიად კვარაცხელიას მოთხოვნამ ერთი საინტერესო შემთხვევა გამოიწვია, რომელმაც მამინ ჩემზე დიდი მთავებდობა მოახდინა.

ბი-ბი წლებში კულტურის სამინისტროში ვმუშაობდი. ბშირად მინევდა რაიონის თეატრებში სპექტაკლების ნახვა. განსაკუთრებით მიხაროდა ზუგდიდში ჩასვლა, რადგან თეატრს ზელმძღვანელობდა შესანიშნავი თეატრალური მოღვაწე, განათლებული, ნამდვილი ინტელიგენტი საპა ეგუტია. ჩვენ დავმეგობრდით, მის კეთილ ოჯახშიც არაერთ ღამე გამოთვითა. თილისის უნივერსიტეტში დავიკვა ზელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატის ბარისბი. პირველმა მოითია მოსკოვის არქივებში აღუქანდრე იუჟინ-სუმბათაშვილის ნაშრომები, მოხერხდა ქსეროკოპირება და მდიდარი მასალები ჩამოიტანა. დღემდე გულში ჩამრჩა მისი სიტყვები, რომ მან ნახა ფრიოლის ერთფორმანი შრომა, რომელიც იუჟინისათვის გაუზგავნია გასაცნობად: დღემდე უცნობია ფრიოლის ის შრომა, დღესაც არ ვიცი, რა ბედი ეწია ფრიოლის ნაშრომსო.

სამა წლების მანძილზე დიდ როლს ასრულებდა ზუგდიდის თეატრის ცხოვრებაში. ერთხელ ზუგდიდში ყოფნის დროს, სამამ სტუმრად წამოყვანა მის ახლობელ ოჯახში. შესანიშნავი სუფრა გაიშალა, მეგრული სტუმართმოყვარეობით მიიღეს. მეც შესანიშნავ გუნებაზე ვიყავი, მაგრამ რატომღაც უცებ მოვიწყინე,

როცა შევნიშნე, რომ მასპინძლის დედა ქართულად ვერ ლაპარაკობდა. ძალიან გავლოზინდი. მანამდე ამგვარი შემთხვევა არ მქონია, სამამ იგრძნო ჩემი ემოციური რეაქცია და გადამომიხურულა: ნუ გიკვირს, ჩვენიან ასეთი მემთხვევები არისო.

შუა ქვიფის დროს განსაკუთრებული ჭიჭით ხელში სუფრასთან მოვიდა მასპინძლის დედა, მეგრულად რღაღა უთხრა თავის შვილს და თან ჭიჭა მიანოდა.

მასპინძელი ფეხზე წამოდგა, ჭიჭა ლენით გააესო და თქვა: „დედაჩემი ჩვენი ოჯახიდან არცერთ სტუმარს ისე არ გაუშვებს, სანამ ამ საგანგებო ჭიჭით სტუმრებს ილია ჭავჭავაძის სადღეგრძელოს არ დააღვინებს, ეს ჩვენი ოჯახის ტრადიციააო“.

იმდინად მოულოდნელი ამბავი იყო, რომ სკამიდან კი არ ავდექი, მგონი, პირდაპირ წამოეხტი. ვერ გავიგე, რას ნიშნავდა ოჯახის ასეთი ტრადიცია, რომლის მსგავსი არსად არ მქნება.

თამადამ განაგრძო: დედაჩემი ამბობს, რომ ილიამ გადაარჩინა სამეგრელო, როცა ბრძანა: „სამეგრელოში ვარ და საქართველოს ვხედავო“. — ბატონო, თქვენ ილიას სამეგრელოში ბრძანდებით, სტუმრად, — მომართა მასპინძელმა და დიდი ჭიჭე მომანოდა, ჭიჭა სიხარულით დაეცალე, ემოცია მომეძალა, ხელები დაეუკოცე მასპინძლის დედას.

ზვიად კვარაცხელიას დოკუმენტურ პროზას ახალი თაობებისათვის ისტორიული და შემეცნებითი მნიშვნელობა აქვს, იგი გონიერი ახალგაზრდის დანიერილია. რა ეარგია, რომ თურნალმა მხარი დაუჭირა მას.

ერთი რჩევა მაინც უნდა მიცე ნიჭიერ ახალგაზრდა მწერლებს, მოერიდოს სიტყვების ხელოვნურ გართულებებს (მაგ. „მეგრულ კაცს თოცება შეგნების უცებესი შემოპრუნება“, „გავლებული გრძნობის ბმულობა“, „თეატრალური ცხოვრებაც ასაძირკვლა“ და სხვა). მეტი ყურადღება მიაქციოს სტილის სრულყოფას, მთავარი კი ის არის, როგორც გალაკტიონი ამბობს მურმან ლუბანიძის ლექსში: „ნიჭი ძამიკო, ნიჭი“.

სწორედ ნიჭიერებითა და ეროვნული პოზიციით გამაზარა ახალგაზრდა მწერალმა ზვიად კვარაცხელიამ.

ილია ჭავჭავაძე «უფებისტყაოსნის» ტექსტის დამდგენი კომისიის სხდომაზე

ნოდარ ებრაღიძე

ცხენჭურთი პირმხიარულად უნდა ითამაშო

თითქმის 11 წლის წინათ აბაშის საცხენოსნო სარბიელზე, სადაც ექვსწლიანი პაუზის შემდეგ ეროვნულ საბეობებში საქართველოს ჩემპიონატი ტარდებოდა, დილის ასპარეზობების შემდეგ ხნიერი, დარბაისლური, თანაც მხედრული იერის მამაკაცი ქომაგთა დიდ, აღგზნებულ კულეს გამოეყო და მომავალად; იმ დღის ისინდის პოლო თამაშის წერილმანებზე, როგორც ერთ-ერთ მსახვს, კოლხური ზრდილობით გამომელაპარაკა (ისინდოდა და ცხენჭურთიც მწელი სამსაჯო სახეობები; სადავო ამბებიც გამოურევა ბოლმე). თავი სენაკელ ნოე ლაშქარავად გამაცნო და ღიმილით დააზუსტა: „დემური ჩემი ვეთი, უკვე ოცდაათი მწელი სამსაჯო სახეობები; ისინდსა და მოგანს დასდევს პატარაობიდანვე; თქვენ რას ფიქრობ, გამოუვა რამე?“ მეც გამიღმა; ნამდვილად არ შეგადა იმ კაცს, ვინც „რამში“ მხოლოდ ცხოვრების „მონყოლას“ იგულისხმებდა. ეროვნულ ცხენოსნობაშიც ჩახედული და გამოცდილი ჩანდა და არც ჩემი პასუხი გამაღვივებია: მეტი რაღა უნდა გამოუვიდეს, ჩემპიონატის საუკეთესო მოთამაშის პრიზი (სულაც ცალ-ცალკე — ცხენჭურთსა და ისინდში) არაა დანესებული, თორემ დემური ერთი უფკული კანდიდატი იქნებოდა-მეთქი.

სხვა ამბებს აღარ გამოეკიდებოვართ. ის ასპარეზობა და მომდევნო წლის ჩემპიონატი (სამტრედიამი, ილორის სარბიელზე) ნამდვილად აღვივებდა იმის იმედს, რომ ქართული ეროვნული ცხენოსნობის აღმშენებელ თუ არა, ჩვენს სპორტში მისი კვლავ დამკვიდრება უნდა დანეჭებულყო...

იმ საღამოს ეს საუბარი პირველობის მთავარ მსახვს, სერკ-გერმანიის ომის წლებიდანვე თბილისის ახალგაზრდობაში ცხენოსნობის სიყვარულის გამაღვივებელ სპორტსმენს, მხედრული თურამის აღიარებულ სპეციალისტს, ამჟამად რიატურაპიის მსოფლიო ფედერაციის ვიცე-პრეზიდენტს დიმიტრი ნეკრეას მოუყვიე. ბატონ დიმიტრის მამინ ძალზე სამიწოდ ესაბუბოდა ხალხური ცხენოსნობის მომავალი. საერთაშორისო ასპარეზზე (ოლიმპიური მასშტაბითაც კი) ისინდისა და ცხენჭურთის გატანის რეალურ გზენსაც ეთიებდა.

— სწორედ ამ დროის მხედრული გაიტანენ ჩვენს თამაშებს მსოფლიო სარბიელზე. ეს თამაშები რომ ცხენის გახერხონ, ამ შვირფასი პირტყეის სპორტული ნუშაძლებლობების, მხედრული ხელოვნების გარდა, მამდვილე რაინდობის გამოვლენის ასპარეზია. მათ ისეთივე ზრუნვა სჭირდება, როგორც ჩვენი კულტურის

საგანმურის ისეთ ნიმუშებს, როგორიცაა ქართული ჭიდაობა, ხალხური პოეზია, მუსიკა, ცეკვა... ისინი თავის თავში შეიცავენ ვაჟკაცური უროთიდანდობის, მეტოქის პატივისცემის აუცილებლობას, თორემ უამისოდ თამაში არ გამოვა. იგი ფაქტობრივად შუა საუკუნეების ნომადების დაუნდობელი უგლოვის, უხეში ძალის წარმოქმნის ზედახორად იქცევა. თვით ცხენჭურთის უძველესი ტყუპისცალი, აზოური (ინდური) წარმომავლობის პოლო, მიუხედავად მისი მთელ მსოფლიოში გავრცელებისა და უდიდესი მხარდაჭერისა, შედარებით შეზღუდულ ასპარეზობად წარმოგვიდგება (იქ ბრუნი ძირითადად მინაზე დაგორავს). პოდა, ამ თამაშის შესანიშნავ ოსტატებს შორის, რომლებიც, ჩვენდა სასიხარულოდ მართლ იმერეთ-სამეგრელოს რაიონების კი არა, თბილისის გუნდშიც ვხიხილეთ, დემურ ლაშქარავა ნამდვილად გამორჩეულია...

— ბასას არ გავკობენ? — გავუშტავენე ჩემი შთაბეჭდილება, რადგანაც ახალგაზრდობიდანვე ვიყო დიმიტრის დიდი სიყვარული და პატივისცემა ფეხბურთის რჩეული დიდოსტატისა და პიროვნების ავთანდილ ლოლობერიძის მიმართ.

— თუმცე გულშემატკივრები სიყვარულით „აუღვს“ ეძახიან, ცხადია, მხოლოდ შავგერმანიის გამო არა, და ეს ბევრს მეტყველებს, პირველი შედარება ჩვენთვის ბევრად ბუნებრივია და ზუსტი მეჩვენება, იგივე დახეხნილობა, გუნდის ერთგულება, მოედნის ხედვა, თავმდაბლობა, კორექტულობა, რაც ასე უხვად ჰქონდა მომადებული ბასას. იმასაც მოვაგონებ, რომ გამოჩენილი რუსი უფრანლისტი წერდა ბასაზე: პირველი წუთებიდანვე შეატყობ, რომ კარგად აღზრდილი კაციაო!

რახან ასე უცებ თანამოაზრე ვყოვე, დიმიტრის შევასხენე 1991 წელს სენაკში, საქართველოს რესპუბლიკის I სპორტული თამაშების ფინალური შეხვედრა ცხენჭურთში, სადაც სამტრედიის მეგობრულ, ჩინებულად მომზადებულ გუნდს რომელმაც ისინდში გაიმარჯვა (პველ კაპანაძე, სერგო კანდელაკი, ოთარ მარგაიანი, კახა ბოხუა, ამირან ადვიშვილი, მინია მუქე-რაია, მწერთელი — მურად ფანცხავა), ულამაზეს შეხვედრაში 12:11-ით მოუგეს სენაკელებმა (გიგლა, რომან, ბადრი, კობა გარუჩავეტი, ზურაბ ჩარგაზია, დემურ ლაშქარავა, მწერთელი — ავთანდილ ჩარგაზია). ამ თამაშში დემურმა 8 ბურთი გაიტანა (ეს რიცხვი საღამოთი დამიზუსტეს სენაკელმა მოზრთალებმა, როცა „ლელოსათვის“ რეპორტაჟს ვამზადებდი). დემურ-ყარი იყო ის ბურთი, რომელიც ლაშქარავამ მეორე ტაიმში („კამარაში“) სამტრედიელთა კარში („მაკაში“) შეგდო (როდესაც ანგარიში 7:7 იყო). მან თავისი მაყიდან, მკაცრი მართვისა და მოგნის მხარების უმაღლესი ოსტატობით გაიარა მთელი მოედანი. ეს არ იყო ბედურის სიძვეირე ცხენზე მინდობლი „გაქცევა“ (ისინდოვით). ასეთ რამ იშვიათად ცხენჭურთშიც ხდება. აქ კი დემურმა გვერდი აუარა მონინაძემდეგეებს და თვალნათლად გვიჩვენა, რომ ჩვენს ეროვნულ ცხენოსნურ თამაშშიც დიდი შესაძლებლობაა ადამიანის იმ უნიკალური ნიჭის გამოვლენისა, რომელსაც სპორტის დსიკოლოგიის გამოჩენილი ამერიკელი სპეციალისტი პრაინტ ჯ. კრეტი

თავის წინგან (ფსიქოლოგია თანამედროვე საორბი", რუს. — 1976) მონაწილეობის ან პარტნიორის მოძრაობის ანტიციპაციის უნოდებს (მოლოდინი, წინასწარჭერება, დასწრება. ამოსავალია ლათინური „ანტიციპარე“ — ლოდინი). აქ ლაპარაკია არა უკვე გამოყვეთილი, დაწყებული მოძრაობებისათვის საპირისპირო კონტრილითის შეგებებაზე, სულაც უბრალოდ დასწრებაზე, არამედ მომავალი ქმედების აღმქვერელი განწყობის (აქ უკვე ჩვენი მეცნიერის — დიმიტრი უზნაძის ცნება უნდა მოვიხვედროთ) ქვეცნობიერად ამოცნობაზე. ჩემი აზრით, სწორედ ამ ნიქსაც, ბურთის ვირტუოზულ ფლობასა და გამოჩრეულ ფიზიკურ მონაცემებთან ერთად, ეწყარებოდა ბორის ბაიჭაძის დრბონინგ; აგრეთვე ამით თუ აიხსნება ქართულ ქვიდაობაში ისეთი ფანდების წატარება, როგორის ძალიანად მრისხანე მეტოქე შეპირების ულაშაზეც ეპიზოდებში უწონადო თანამოხედვად გადაიქცევა ხოლმე.

სიტყვა გაგვივრძელდა. არც მისტიკის მოშუადლება მინდა. მხოლოდ იმას კი დაფუძნებ, რომ ცხენბურთში ეს ზემონახსენები განწყობა მხედარმა მეტოქის ცხენშიც უნდა ამოიცნოს და თავისი საფერზე კი ანაზღველად კონტრილითისათვის განაწყოს. ისიც ცნადა, რომ სჯობს, ეს ვეღაფერი უზალოდ ასპარეზზე იბოლოს მანერქელმა (ეს ადრევე გაქართულებული და მერე გაფართოებული მნიშვნელობის სიტყვაც ხომ სწორედ ცხენთსარბილეს ნიშნავს). მაგრამ — სად? როდის? აი, ამასზე პასუხის გაცემა კი ვაძიებდები. აქ ახლა ვერ შევებებთი თბილისის (დელისის) იმადრობის გაუქმების ეპოქას (ეს დიდი და რთული, საქართველოს ცხენოსნობისათვის, და არა მარტო ცხენოსნობისათვის, საჭირობორტო თემა). ამჯერად ვერც ხალხური მხედრული ხელოვნების შორეულ თუ ახლო წარსულს გადავხედვებით. ამიტომაც მხოლოდ ზოგადი ანბებით შემოვიფარვდებით.

ქართული ეროვნული ცხენოსნობის ფედერაციის მუშაობასაც კარგად ვიცნობ. ეს ფედერაცია 2004 წელს გამოიყო საქართველოს ცხენოსნობის ფედერაციის, რომელიც 1999 წლიდან მსოფლიო ფედერაციის (ფეი) წევრია. ეროვნული ფედერაციის პრეზიდენტი ალექსანდრე ვადაცკორია, თბილისის „ოქციკლუბის“ ეროვნული თამაშების ახლად შექმნილი გუნდის, საქართველოს 1998-99 წლების ჩემპიონის, ნეკრი იყო (მგონი, სულაც — „უფროსი“). მალე კი, საქართველოს განათლების სამინისტროს თბილისის მოზარდთა და ბავშვთა საცხენოსნო საორტსკოლის დირექტორად დანიშნეს. იმავე სკოლაში ეროვნული გუნდი შეადგინა (ელგუჯა ბუზტივიშვილის საინსპრობითი). მახსოვს, ყულარის ცხენსამენის თავფა ფაშატზე ამხედრებული ალექო თანაგუნდელებთან ერთად ყოველ ვარჯიშზე როგორ ბეგნდა მეტევის ერთ ტაქტიკურ ილეთს, რომლის უზადლო შემსრულებლად დემურ ლაშქარავა მიანდათ.

ეროვნულ ცხენოსნურ ფედერაციას ფართო მიზნები აქვს: ეს გვგმა მარტო ცნობილი ეროვნული თამაშებისა და ცხენთამოცდის (მარულა, დოი) ჩემპიონატების გამართვით არ ამოწურება (დასავლეთ საქართველოს

რეგიონებში მოქმედი ჩინებულ საორტსმენებისა და მწვრთნელების, უამრავი გულშემატკიცის იმედით). თავისთავად ესეც უდიდესი საქმეა, მაგრამ ამის განხორციელება ყოველთვის როდი ხერხდება, რადგანაც ოფიციალური მხარდაჭერა აკლიათ. შარბან, მაგალითად, რახან წინა წლებივით სპონსორი ვერ დაიბარეს, საქართველოს პირველობა ველარ ჩატარეს. წლებანდელი გვემა საკმაოდ ვრცელია; ისევე ზემოთქმულს მიუბრუნდეთ — ფედერაციის სურს, მთელ საქართველოში შეისწავლოს სოფლად არსებული ცხენოსნური რესურსები; განსაკუთრებით იმ ადგილებში, სადაც ტრადიციული სახალხო ზეიმებს მხედრული ელემენტიც ამქვენებს (ძირითადად დოი). მეტი სპორტულ-ცხენოსნური კულტურა შეიჭრის ამ შეუცდრებებში, ნახაბლისოს ცხენების შეპატრონებში, მხედრებში. მაგალითისათვის, წლებანდელ გვამემა მონიშნულია ცნობილი სახალხო დღეობები, რომელთაგან ზოგი აქვე თბილისთან, სულაც ქალაქში იმართება: აპარნობა — მარტყოფი, დედგორბა — დილოში, ვეისობა — დედაქალაქის ვეისის უბანში, ივანობა — ყაზბეგში, ზეზვაობა — ახმეტის რაიონში, ზემო და ქვემო ალენებში. ასეთი საცხენოსნო „ნერტილებს“ მოიჭება ახლაც გრძელდება; არც ახალი ასპარეზობების გამართვის შესაძლებლობაა გამორიცხული. სანამ საცხენოსნო საორტსკოლა არსებობდა, ა. ვადაცკორიას იქ ეგულეთობდა საიმედო საყრდენი. ეროვნული ცხენოსნობის სპეციალური სახელადი ჯგუფის შედგენას ვარაუდობდა. სკოლის მაშინდელი პირობები ამ დიდი ეროვნული საქმის აღსრულების საშუალებასაც ქმნიდა. მაგრამ ეს სკოლა განათლების სამინისტრომ დახურა, „ოქციკლუბს“ მიუყვანა, რადგანაც მისი არსებობა დელისის იპორტის გაუქმებასა და გაყიდვას უშლიდა ხელს. მაგრამ ეს სხვა საუბარია, და ამჯერად მასზე ვერ შევეჩრდებით. იმედად ისევე ცალკეული მენარმეების თანადგომა რჩებოდა. ერთ ასეთ შესაძლო კერად თელეთის მეძროხეობის ახალ ფერმას ვარაუდობენ, რომელიც ქვემო ქართლის სასოფლო-სამეურნეო მენარმეობაში საფუძვლიანად ჩართულ მთელი სვიმონიშვილის ეკუთვნის.

... „სპორტულ ცხოვრებაში“ არის ასეთი ცნება — „გარეულობის სტრესი“; ამას უბღბლო გუნდზე, მის წევრებზე, ცალკეულ მიეწყებულ საორტსმენებსა თუ მწვრთნელებზე ამბობენ. ალექოს თავისთავად მთელი ეროვნული ცხენოსნობა მიანინა ამ სტრესით დათრგუნულად, მისი კონკრეტული წარმომადგენლების, პიროვნებების ბედიც აფიქრებს. დემურ ლაშქარავასაც ამჯერად მან შემახვედრა.

— აქელა! ჩამოვიყვანეთ; აბა, სენაკში ცხენბურთი და ისინდი კარგა ხანია, მოიკეთეს. დემური ერთიანს ფოთის, მერე ოზურგეთის გუნდებში იყო (კრეფ კარგ, საქართველოს იქით არსად თამაშობენ, თორემ ვინ იყის, სადაურსა სად ნაიყვანდა ბედი). თელეთის ფერმის ცხენები ჩაგაბარეთ. ფართო არჩევანია. 2 წლის საუკეთესო სისხლის სადოლე კვიციც გვყავს, ანგლობალ-ყარული ძლიერი ულაყიაც, სტაროპოლიდან ადრე მოფრთხილებისათვის ჩამოყვანილი და აქამდე შემორჩენილი არაბული ფაშატიც, ადრე დელისის იპო-

დროშზე ნაჭებები ინგლისური ფაშატი „ერთგული“, ჯოგში გამოზრდილი ბანა ლურჯა ფაშატი თავის კვიციაზე და ასე შემდეგ. შეიძლება რაღაც მხედრული, მურენობისთვისაც და, საერთოდ, სოფლისათვის სასიკეთო საქმეების ნაშრონება — ცხენისური ტურიზმი იქნება თუ მხედრული საფუძვლების შემსწავლელი ჯგუფი, სულაც ხალხური თამაშების ანაზნის გაცნობა...

ეს ცხენები ამ ფერმაში ზაფხულის მინურულსაც მყავდა ნანახი. ახალი ფერმა იქვეა ფონიჭალის დასახლებასთან. ქვემო ქართლისკენ მიმავალი დიდი ტრასის მარცხენა მხარეს, ჩრდილო-დასავლეთიდან შეენახაბას ნმინდა გიორგის საყდარი დამყურებს. ფერმაში მისვლისთანავე იგრძნობა მურნის ხელი: საგულდაგულოდ შემოღობილი გარემო, მშენებარე სათაფლები, ლევადებში თევზი ჩამდგარი, შვიცარიიდან ნაშობსმული დეკორაციები, გადახურულ სათივები საწამროდ მოპარაგებული დანხილი თივის შეკვრები, ყოველი სამურნეო ნაკეთის ნინ ჯაჭვით დაბმული ქართული ნავაზები (როგორც სისხლში აქვთ, გუმანი თამინე გრძნობენ სამშვიდობოდ მოსულ უცხო კაცსაც; მათი ნამდვილი „დაცვის სამსახური“ ღმით რომ აუშვებენ, მაშინ იწყება)... არ გვიკონა, თუ ეგრევე სპორტულ ვარჯიშს შევსწრდებით: სამი ცხენი უკვე შეკაზმული იყო. დემურს სენაკიდან ჩოგნებიც წამოიღო. უკვე მოფერიანებულ ცხენებსაც აუცილებელ ვარჯიშს უტარებს და ფერმის ახალგაზრდებსაც ცხენოსნობის ანაზს, სულაც ცხენურთის ილეთებს ანაზის. თვითონაც ასე უღმერთოდ მივიწყებული ხალხური თამაშების ცალკეულ ელემენტებს „იხსენებს“. ასეთი ცალკეული ფანდების ფლობას თვით უროვნული ტრადიცია გულსიზმოს, საკუთრივ ცხენურთის გუნდური თამაშის ვარდა, რომლის ერთი მატრი ზემოთ მოკლედ მოვისწინეთ კიდევ, არსებობდა ინდივიდუალური ასპარეზობებიც [კაპიტონ ნაჭყებამ ლიტერატურული და ხალხური წყაროების მიხედვით აღადგინა კიდევ ერთი მათგანი — რადი]. ჩვენს დროში ეს უფრო „საცხენურთო მოთელვაა“; საერთოდ, ცხენზეთი მხედრებისგან ჩოგნის ოსტატური ხმარება ცხენ-მხედართა პლასტიკის, სპორტული იარაღის ფლობის ისეთ შესაძლებლობებს შეიცავს, რომ ჩრდილო ოსეთის (ე.ი. ნამდვილი ოსეთი) ცნობილი საცირკო მოჯირითების დასს [კანტემიროვებს] ერთ-ერთ ნომრად

დემურ ლაშქარავა დაკით ავალიშვილის ფოტოგრაფი

ხალხური ყოფისა და სპორტის უდიდესი მცოდნისა და მებრტობის არჩულ მეფის სტრიქონები:

ჩოგნის მოხერცა, მოზანდვა, სნორის ბურთისა გამოჭრა, ბურთობის დროს ასპარეზს პირმხიარულად გამოჭრა...

ამ შემთხვევით შესწრებულ ვარჯიშზე ერთი თვისებაც შევნიშნე დემურს (მისი ღონიღიანი თამაში, მადლობა ღმერთს, ადრეც შენახა), როგორც მწერთნელს. იგი ნამდვილად ეკუთვნის სპორტის იმ მასწავლებელთა იმეიათ ჯგუფს, რომლებსაც თავისი სახეობის სწავლება სრულიადე არ მიაჩნიათ „შავ მაგიად“, მხოლოდ მათს და მათნაირ რჩეულთა საქმედ. ახალბედებში ისე იდგა, როგორც მათივე ტოლი, შენიშვნას ისე შეაპარებდა, თითქოს მონაფემ იცის, მაგრამ შემთხვევით შეცდაო...

თავლამ მიჩვევა და მონატრება იცის. მით უმეტეს ფონიჭალამდე ავტობუსები მოძრაობენ. დემური ახლა

საორბი

უკვე შევჩინების შეფაში ვიზღუ. «ცხენს რომ არ გან-
შენდს, ის რა შევჩინება. გაუნძემნდავზე რომ კაცი
შეგდებდა, არც ისაა მხედარი. მამაჩემი შევჩინებას არ
გააცდენდა, ოთხი ვაჟი და სამი ქალი ჰყავდა, მაგრამ
ამისათვის აუცილებლად მოიცილდა, გუდაუთა იწებოდა,
ოჩამირი, ჯალი, სამტრედია თუ აბაში, სენაკი ხომ აქვედა...»

ჩვენი ოჯახი თელავისათვის. ცხონებულ მამაჩემი
მხედარი არ ყოფილა, მუშა ცხენები კი ყოველთვის გვყავ-
და; მეკამერე იყო. ჩვენს სოფელში საუკეთესო კამერები,
მეორფასი, საყვარელი საქონელია. თბილისელებს აბაშიში
გიქვს არა კამერის სულფურნი? მამაჩემის ხელობისათვის
მე არ მილაღატია. კამერებიცა მყავს, ძროხებიც, ჩემი
ცხენების პატარა ზრემაც ძოვს. მამთარ-ზაფხულ ცივის
ჭალეში. ოჯახს ახლა მეუღლე და ვაჟი პატრონობენ.
ქალი ვათხოვილია. შეიღობილს მიზრდის — ლუკა
ბარკალაია. მე არა ვარ მოხეტიალე კაცი, მაგრამ ჯერ
ცხენებს, ჩვენს ცხენბურთსა და ისინდს ვერ ვუშვები.
ახალგაზრდებსაც შემოძლია, რაღაც ვასწავლო. როგორც
მე მასწავლიდნენ თავის დროზე სხვადასხვა თაობის
დიდოსტატები — ეთქვათ, გვეჯე ივანიძე, ავთანდილ
კიკანი, მარდონ ლაბაშია. ბავშვობაშიც ჩემი დავიწყებით
გავეყვი ამ საქმეს. ღახი ლაშქარავა იყო სენაკში

საცხენოსნო კლუბის უფროსი. 11 წლის მივედი მასთან. 2
წლის მერე ზედიზედ, ბახჩაროში, მარულაში გავიმარჯვე.
მამინ 10 კილომეტრზე აქტენბდნენ. ბახჩაროზე ახლაც
დავდივარ, მაგრამ დღის ვეღარ ვუყურებ, მწელი ტრასაა,
ქვიანი. ბავშვი უფრო დაუნდობელია.

თქვენ რომ თამაშები მოიგონეთ, თბილისელებს
გარდა, ყველა გუნდში ძირითადად ადგილობრივი
ცხენები იყო. რა თქმა უნდა, მეტ-ნაკლები ღირსები.
სწორედ ისაა კარგი, რომ ეროვნულ სახეობებში სრული-
ადაც არაა აუცილებელი წმინდა ხისხლის ბედაურები.
დოლი სხვაა, ისე იქაც შეიძლება ლიმიტის დაწესება.
მთავარია, ჩემპიონატები მოუნყოს ყოველ წელს, ახალ-
გაზრდობა დაინტერესდეს, ხელი შეეწყოს ამ საქმეს.

თუ ჩემი ამბავი გაიტყუებებთ, მე მიყავს ჩემივე
გახდენილი ცხენი ეს თამაში, მარულა არაა. შეზრდილი
უნდა გაყვედეს, მხედრის გაფიქრებისთანავე უნდა
გრძნობდეს, რა გააკეთოს, საიდან შეუტოოს მეტოქის
მყავს. ასეთები მყავდა სულ. აბაშიში ტაქტიკიდან გამოსხ-
ნელი ცხენზე ვიყვეთ, მაგრამ არ მოგწონდათ?..

ცხენები აქაც გამოწნდებიან. ჩვენს ფერმაში ბევრი
ახალგაზრდა მუშაობს, ჩემსაკითხი ისინიც დასაქმეს.
საქმე და სპორტი — ცხენოსნობა კი ეინ გაყო?

ჩანახატი

მამაჩემი დილიც

დათიკო

1973 წლიდან მოყოლებული, ყოველ 8 დეკემბერს და 2
აპრილს აქ იკრებიბოდნენ, ვეიი დილიდის საფლავთან.

დიდი დრო გავიდა. ნელ-ნელა შეთხელდა მათი რიც-
ხეი. ბოლოს ორნი დარჩნენ და ახალადაც მას შეეძლო
აქ მოსვლა. მასაც უკვე უჭირდა მოძრაობა. ცალ თვალზე
გლაუკომა გაურნდა. სინათლე მორე თვალშიც დაკავდა
და ახლა ოპერაციის იმედად იყო. სახლის ნინ ქუჩა გადა-
უთხარეს, აქაც ვერ არჩევდა გზას და გუმანით მოძრაობ-
და. მაინც მოდიოდა. გული ენეოდა აქეთ, დაუფინყარი კა-
ციის საფლავთან.

მინის ეს პატარა ნაკვეთი იმ საქართველოს ეკუთვნო-
და, რომელიც აღარ არსებობდა ნატოებისა და შენების,
ომისა და დიდიომის ამ ჯოჯობათურ ქალსში. დედამინის
ერთ შედექვებზე დაგროვილი სიძულელი მის პატარა
ქვეყანას დაატყდა თავს და ადამიანის ადგილი აღარ რჩე-
ბოდა ამქვეყნად. ბაღს ერთმანეთის აღარაფერი ესმო-
და. ჩამოვარდნილია მშვილობა და მტერი ისევე იწყებდა
შემოსვლას. რუსები კი არა, თითქოს უცხოზღანტელები
შემოდიოდნენ კავკასიონის ვერცხლიდან. კავკასიონიბაზე
განსაკუთრებით გაბორცებულ არაადამიანთა ჯარი
იკავებდა დასახლებულ პუნქტებს, წვადა ტყეებს, ყვე-
ლაფერს ანადგურებდა და კაცი გრძნობდა, რომ ამ ჯო-
ჯობებით სიცოცხლის ერთადერთი ორიენტირი იყო მე-
გობრის საფლავისკენ მიმავალი გზა; პანთეონის ეკლესი-

აზე რომ გადაიოდა და თავფეხობდა აქ, სადაც მრავალი წე-
ლი იკრებიბოდნენ და სადაც ახლა მარტოსული მიაბო-
ჯებდა.

როგორ შეიძლება მეორედ დაბადო, როცა უკვე ასაკ-
ში ხარ?

ეს კითხვა არ გამკრთალა მის გონებაში, ეს შეკითხვა
ტრიალებდა პაერში, ეკლესიის ირვკვე. კაცი ღრმად არ
იყო ჩახედული ეკლესიურ ცხოვრებაში, მაგრამ გულს
უშეცდომოდ მოჰყავდა აქეთ; სიცოცხლის წყაროდ ქვეყ-
ნა საფლავისკენ, სადაც ჯერ კიდევ ძვერდა ვარდასული
დრო, სადაც არ იყო დარღვეული დროთა კავშირი; სადაც
ანწყო ბუნებრივად იბადებოდა წარსულიდან და ასევე უმ-
ტკივნეულოდ გადადიოდა მომავალში.

მიხედა, რაც სჭირდა ქვეყანას. ახალს ვერაფერს შეე-
მნი, თუ პატივი არ მიავებ წარსულს და დაივიწყე შეგობრის
საფლავისკენ მიმავალი გზა.

ამ აღმოჩენამ გაუნათა გონება. 88 წლის კაცი ხელახ-
ლად დაბადდა და ახალშობილის თვალთ შეხვეწეროდა ქვე-
ყანას. ზაფხულის პაპანაქებებში მისი სხეიი ლურჯად ციმ-
ციმებდა და ცეცხლად ავარდნილი ფერით პალიტრას
ლურჯ-მომწვანო სიმშვიდეს ჰყვანდა. ცრემლს ვერ იტყე-
და თვალთ, ცრემლი ეწვეთებოდა საფლავის მინას და
ხსოვნის შუქ-რდელში გახვეული სახე ნაღვლიანი ღმი-
ლით რაღაცას ეუბნებოდა მას. გულიდან მოდიოდა ეს
იფუმლო სიტყვა და გამობრტყავდა ადამიანის სრულიად
ბუნებრივ, დასაბამიდან არსებულ ლტოლვას მეორე ადა-
მიანისადმი, მეგობრობასში. ერთად გატარებული ცხოვ-
რების საუკეთესო წუთებს მოიკავდა ის და ამ სიტყვას,
ბენვის ხიდივით გაბმულს გულიდან გულში, სიყვარული
ერქვა სახედად.

XX ს-ში, განსაკუთრებით კი ომის შემდგომ, აქტიურობით გახდა დაიღვრებულის პრობლემა იტალიურ ლიტერატურაში. პოეზია ვარ-დავიძინა, დეპრესიონალიზმი ლიტერატურაში ტრესკანური დიალექტის დომინაციას დასტურდნად მანძირნიშვ. XIX ს-ის პოეტების კარ-პორტრასა და ჯუზეპე ჯოაკინო ბელის დაულაღვრეა შრომებში მხოლოდ XX საუკუნეში გამოიღო ნაყოფი დიალექტი დაბრუნდა ლიტერატურაში როგორც ტრადიციული სალიტერატურო ენის არასრულყოფილების დადასტურება, როგორც ხალხის გრძნობების გამოხატუ-რის საუკეთესო საშუალება. დიალექტი გახდა „პოეზიის ენა“ — ახალი მანერით, ახალი სტილით, ფორმითა და გამოხატვის სახეობის ახა-ლი ფორმებით. იგი უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანი იყო ვიდრე ტრადიციული ანტიკური ან თანამედროვე ლიტერატურის ენა.

ომის გასარკვევად, საკუთარი გრძნობებისა და აზრების გამოხატვაზე რატიონალური დიალექტიკის ენის სალიტერატუ-რული ენის ნაცვლად, უნდა გავითვალისწინოთ იტალიური ენის ლინგვისტური მხარე. შეიძლება ითქვას, რომ იტალიური ენა ანომალიური სხვა ვერობულ ენებთან შედარებით. ამის მიზეზია ის გარემოება, რომ ერთნაირი (ოფიციალური) ენის გვერდით (რომელმაც ეს ადგილი, თავის მხრივ, სოციალური ელიტის მხარდაჭერით მოიპოვა) არსებობს დიალექტებისა და სასაუბრო ენის უსასრულო რაოდენობა, ზოგს ნამდვილად შეუძლია იკისროს იტალიური სალიტერატურო ენის ალტერნატივის როლი. ასეთია მაგალითად ვენეციური დიალექტიც — ფენომენი, ანუ ერთ ქვეყანაში სხვადასხვა ენების რაოდენობა და გავრცელება, იტალიის გაერთიანებამდე უფრო აქტიურად მიმდინარეობდა. საკმარისია გავიხსენოთ მანძირი, ყველაზე უფრო მაღალფარდოვანი სტილის მქონე მწერალი, რომელიც არალიტერატურული, არაოფიციალური საუბრის დროს მიღწერილი დიალექტის იყენებდა. აღნიშნავთა ისიც, რომ იტალიის სამეფოს პარლამენტარები დიდ დაბრკოლებას აწყობდნენ საკუთარ მოსახრებად გამოხატვის ტრესკანური ენით. XX საუკუნეში პარლამენტარული არსებობა არსებობდა შეიქცეოდა იტალიური სალიტერატურო ენა უკვე ხასიათობო-ბის ფუნქციასაც ითავებს, თუმცა ეს პროცესი არც ისე მყარია და სწრაფია. მის კი მეორე ანომალია, ენ. დიალექტოლოგია დავ-მატა. რაც განსაკუთრებით ფუნქციური რეგიონის იუნკლული გადღივდა. თუმცა ამ დროსაც საკმაოდ ხშირი იყო პოეტების მიერ დიალექტური ენისათვის უპირატესობის მიჩნევა. ბუენოს აირის მანძირი, რომ ერთიანი იტალიური ენა ხელეწიერი და ქვეშაღწერი იყო. ყველაფერი, რაც ამ ენაზე იწერებოდა, სიყვარულის შთაბეჭდილებას ტოვებდა და ხალხის გულისა და გონებისაგან შორს იდგა.

XX საუკუნის მეორე ნახევარში დიალექტური ენის არჩევა გამორჩეული იყო იმით, რომ აზრის უფრო ვფექტური გამოხატვის საშუალებად დაიქმნებდა. შორს დგარია ის დრო, როცა დე სანქტისი (XIX საუკუნის პედაგოგის ერთ-ერთი ფუნქციონერი) დიალექ-ტებს ასე განიხილავდა: ესაა „სარეველი რომელიც სკოლაში ძირფესვიანად უნდა ამოიძრკოს“. ფაქტობრივ ხანაც ნარსულს ჩაბრუნა, თუმცა დიალექტურ ენაზე დაწერილი პოეტური და პროზაული თხზულებების ხალხში გავრცელება უკვე პრობლემა წარ-მოადგინა. დიალექტურ უკვე უმცირესობის ენად ქცეულა, რომლითაც მხოლოდ სოფლის ცხოვრების აღწერა ან ხუმრობა შეიძლება.

დიალექტური ენა XX ს-ის შუა წლებიდან მოყოლებული ამკარავ ანღლებს გავრცელებას, თუმცა დიალექტური პოეზიის ნიმუშები ისევ სალიტერატურო და ლიტერატურა, როგორც იტალიურ სალიტერატურო ენაზე შექმნილი თხზულებანი. ის ავტორები კი, რომლებიც საკუთარი გრძნობების უკეთ გამოხატვაზე დიალექტური ენები აირჩიეს, თავიანთი შემოქმედებით აღმაშენებნი და ამრავალფეროვნებნი იტალიურ ლიტერატურას.

ვირჯილიო ჯოტი

ვირჯილიო შოენგეის ფსევ-დონიმია. იგი ტრიესტში დაიბადა 1885 წელს. ბუენოს პოეტისა და ინ-ტელექტუალის მსგავსად აღზარ-და ფლორენციაში — სიტყვისა და პოეზიის საყვარლო, სადაც გამო-აქვეყნა პირველი კრებული სათა-ურით „სიმღერები ტრიესტულ დი-ალექტზე“ (1914 წ.). 1920 წელს გა-მოსცა მეორე კრებული „ჩემი ვა-ლი და ჩემი სახლი“.

სახლი, ოჯახი, ტრიესტის პეი-ზაჟები ჯოტის ლექსების ძირითადი თემაა. სტილი მელანქო-ლიური, ტონი — მწუხარე და ტრაგიკული. ტრაგიკული განსა-კუთრებით უმძაფრდება ომში ორი შეიღის დაღუპვის შემდეგ.

პროსაპეტა

უწყურებთ მე და ჩემი გოგონა ვრდილებს ქვეშაზე: საღებავის პატარა ჩრდილებს ვარდისფერს, ცისფერს. უწყურებთ ზეცი, მისინის გოგონას, ხის ტოტებზე ყვავილებია, ზოგი გაშლილი ზოგი კი არა. იცინის: მისი ლალი სიცილი ერწყმის ამ დიდოს ზეცის სიმწვენეს ზემოთ და ჩრდილებს ქვემოთ.

დადა და შვილი

ქარიშხლის შემდეგ მზე ნითლა და ჩაივდა, მთვარე სახლებს უკან იდგა ისე ჩამეძინა, როგორც ადრე გულულის მშვიდად. მესიზმრა ჩემი ცოლი სიყვარულიში მის გვერდით ჩემი პატარა გოგო... მზიანი დღია იყო როცა ვამეღვიძა, მომეშმა ჩემი ცოლი საუზმეს უკვდა. ამ მზიან დღეს, ჩემი გოგონა უკვე გაზრდილი სარკის წინ გედის თმას ივარცხნიდა. ვფიქრობდი იმაზე, რაც უკვე მოხდა და რასაც ვეღარასოდეს დაიბრუნებ.

წიგნი

მაგი, პრიალა, ტყიცინა ქოლგები დაქრიან თავისხმაში და ადრებით ცვირან ბალახში. თავისხმაა. წვიმა სიმღერით მოდის და ნესტიანი ზაფხული მოდის ცივი და სველი სხვა ზაფხულები ჩემში იღვიძებს ნამით... გამქრალან! კაცი ჩერდება. გაბერებული ქოლგის ქვეშედან მემკურებს ბავშვებს, ცის ტალახიან გუბებში ფეხით ჩამდგარან.

ტონინო გუერა

დაიბადა 1920 წელს რომანო-ის ქალაქ სანტარქანჯელოში. ცნობილია, როგორც ფელინისა და ანტონიონის ფილმების სცენარისტი, თუმცა მისი მოღვაწეობის დიდი ნაწილი პოეზიას უკავშირდება. მისი პროზული ნაწარმოებებია: „ფორტუნატოს ისტორია“ (1952 წ.), „ნონასნორობა“ (1967 წ.), „პარალელური კაცო“ (1969 წ.), „100 ჩიტი“ (1974 წ.), „მთვარის მომზირალინი“ (1981 წ.). გუერა ცნობილია თავისი კუთხის დიალექტზე შექმნილი ლექსებით.

ტონინო გუერა უპირისპირდება ომის შემდგომდროინდელ ნეორეალისტურ ატმოსფეროს. ამის გამოხატვისათვის იყენებს დიალექტს, როგორც ხალხის გრძნობებისა და აზრების გადმოცემის საუკეთესო ინსტრუმენტს. მის პოეზიაში აწინამურთი მოსაუბრე აღწერს საკუთარ სამყაროს, რაოდენობრივად ცოტა და მინარსობრივად უფერულ ბედნიერ ნუთებს, ყოველდღიური, მძიმე სამუშაოთი გამოწვეულ ყოვლის-მომცველ ტკივილს. ენა თანმიმდევრული, მშრალი და მარტივი. გუერას ლექსებში ხალხის, მასის სამყარო დანახულია, როგორც ტკივილის, ბინძვუნიის, ირონიისა და გატრეცილი გრძნობების სამყარო.

მსხვერპლი

სწავლა შექმელი დედაიემის დამსახურებით, თვითონ კი ჯვარს სევამ ზელმონერისას. ვიცნობ ქალაქებს, დედაიემის დამსახურებით, ქვეყნის დასასრულს, თუმცა კი დედა სამოგ ზაუროდ არ ყოფილა თვითონ არასდროს. გუშინ ვიყავით ერთად კაფეში, მე ნაიციყანე, თვითონ უკვე ვერაფერს ხედავს...
 „აი, დაბრძანდით! რას სურვებთ? ნამცხვარი გუნებაეთ?“

წყალი

წყალი ფინჯანში
 წყალი გუბეში
 მდინარის წყალი
 და ერთხელ შევსებ კიდევ ზურგზე
 წყალს ზღემაში.

ფინჯან ყაპასთან

შვედივართ კაფეში ღარიბი ხალხის, შვედივართ. ახანთს კედელზე ვაწთებ. შვედივართ ყაპოსთვის ან თუნდაც სათქმელად: „მომონზარ“, „მოგნობარ“, „გზიდება“, „აქ ცხელა“. ვიხსენებთ შეხვედრას ტრანზიციის ვაკონში, სამხრეთ ამერიკის უდაბურ კანტონში. ვამბობთ, რომ კატა, რომლის ბუნებაც ატარებ მხრებზე

(თუმც კანტარელის შარდის სუნი ისევ ისე სდევს), კატა კი არა, მელა იყო გრაფინიასი. შემდეგ კი ფარნის ფორთოხლისფერ-მკრთალი შუქის ქვეშ, ნელ-ნელა, როგორც საქონელი სასაკლავოს კენ მივემართებთ ჩაბნელებულ სადგრბაზოსკენ, ვიოკებთ სურვილს... ვამბობთ: „ეს კარგია“, „ეს ყველაფერია“, „ეს საოცარია“.

ალბინო პიერო

დაიბადა ტურსიში მატეტას პროვინციაში 1916 წელს. თავდაპირველად ნერდა იტალიურ სალიტერატურო ენაზე. 1946 წელს გამოაქვეყნა კრებული „ლექსები“, თუმცა მეტი აღიარება მოუტანა ტურსის დიალექტზე დაწერილმა ლექსებმა, რომლებშიც იყენებდა არკაიზმებსაც.

ალბინო პიეროს პოეზიაში ამკარად ჩანს ფსიქოლოგიური სიძნელეებისა და ფანტასტიკური ტრანსფიგურაციის მომენტები. მკითხველი თითქმის მიითურისა და მავიურის ზღვარზე დგას. მის სიყვარულსაც კი რადაც მავიურისა და ტრაგიკულის, შორეულისა და ამაღლებულის ელფერი აქვს.

არ შპირი

მზად უნდა ვიყო
 მაგრამ არა ვარ,
 მაინც არ ვტირი.
 თუ გაჩხერელ ბურთს ვიგრძნობ ყელში
 და ვაწინებთ თუ ვურებ კლდეებს
 და ვაღწევ მათში.

გალოდატი

ტირი? ვინ გითხრა, რომ მოცვედი საყვარელი?
 მე ისევე ამქვეყნად ვარ და შენ გულოდები.
 უნდა მოისხა ფეხებზე ფრთები, ქარს უნდა აჰყევ, ქარივით იელი.
 მე ბევრი ვიარე, ქარსაც გავუსნარი, და აბლა, იცი, მე სიციხით ვინევი.
 რაც წინ დაგხვდება გააღაზავე. რას ელი მიკერს. დალაგარე ცრემლი, აციხებენ თუმცა კი სიკვდილის. როცა დრო მოვა გაიქცევი, მომამორე გლოვა-ნუხილი. როცა იგრძნობ, რომ წისლი ჩამოწვა... მე აღარა ვარ... მინისძვრა კი ისევ ანგრევს სახლებს გრუხუნით.

იტალიურიდან თარგმნა
ნანა ზარდიანაშვილი

ვასილი შუკუინი

დადის გული

ვიტკა ბორზენკოვი რაიონული ქალაქის ბაზარში ნაივიდა, გაყიდა ასრომოცდათი მანეთის შაშხი (ცოლის შესართავად ემზადებოდა და ფული უსიკვდილოდ სჭირდებოდა), შემდეგ ღვინის ფარდულში შევიდა, რათა ერთი-ორი ჭიჭა ჩითელი გადაეკრა. დრო გაიყვანა, გამოვიდა, გააბოლა... ამ დროს ვიღაც ქალიშვილი მივიდა და სთხოვა:

- თუ შეიძლება, მომანვიინე.

ვიტკამ სივარტეტი მიანოდა და ინტერესით შეათვალიერა ქალიშვილი. ახალგაზრდა იყო, სახეშეშუპებული, თითები უცხვანებდა.

- ნაქიფარი ხარ? - პირდაპირ ჰკითხა ვიტკამ.
- ჰო, - უბრალოდ და გულწრფელად უპასუხა ნამთვრალემა ქალიშვილმა, თან გემრიელად შეინოვა „პელომორი“.

- ფული არა გაქვს, არა, გამოსასულელად? - განაგრძო აზრის განვითარება ვიტკამ, იმით კმაყოფილმა, რომ შეუძლია გაუგოს ადამიანს, რომელსაც უჭირს.
- შენ ვაქვს?

(არასდროს, არავითარ შემთხვევაში არ მოუვიდოდა აზრად ვიტკას, რომ როდესაც შაშხს ჰყიდა, ქალიშვილი საგანგებოდ უთვალთვალებდა, შემდეგ კი ფარდულთან დაუდარავჯდა).

- ნავიდეო, გამოკეთებები... ვიტკას მოეწონა ქალიშვილი. მოხდენილი იყო, ტანადი... მისმა მუშუპებულმა სახემ და განსაკუთრებით, უქეთოფობის გულწრფელმა აღიარებამ, ააღელვა კიდევ.

ფარდულში შევიდნენ... ვიტკამ ერთი ბოთლი წითელი იყიდა და ორი ჭიჭა აიღო... ბოთლი იქვე, კუთხეში, დაცალეს. ვიტკამ ჭიჭანებევარი დალია, დანარჩენი დიდსულოვნად დაუთმო ქალიშვილს. ისევე გამოვიდნენ პარმალზე, გააბოლეს. ვიტკა კარგ გუნებაზე დადა. ქალიშვილიც უკეთ გახდა. გახალისდნენ.

- აქ ცხოვრობ?
- აქვე, ახლოს, - თავი დააქინა ქალიშვილმა. - გმადლობთ. უკეთ გავხდი.
- მაგრამ შექრილხარ გუშინ. - ვიტკა ძალიან თავისუფლად და ლაღად გრძნობდა თავს ქალიშვილიან. საკვირველი იყო.

- საკმაოდ.
- კიდევ ხომ არ გინდა?
- შეიძლება. ცოტა... ოღონდ აქ არა...
- აბა, სად?
- თუნდაც ჩემთან. შინ მარტო ვარ...

ვიტკას რაღაც ტკბილმა და სასიამოვნომ დაუარა ძარღვეები. დრო ჰქონდა, სოფლამდე საათ-ნახევარში ჩავიდოდა ავტობუსით, ყველაფრის მოსწრება შეიძლებოდა.

ერთი თეთრი და ორი წითელი აიღეს.

- იქ ერთი დაქალი მყავს, - უკარნახა ქალიშვილმა, როდესაც ვიტკა დაფიქრდა, რამდენი აიღო. ამიტომაც აიღო ერთი თეთრი და ორი წითელი.

- საუზმეს ალბათ გაეხებრებო, - თქვა მან, - გაქვს რამე საჭმელი?
- მოიძებნება.
- ბაზრიდან ძველი მეგობრებივით ნამოვიდნენ.

- რისთვის ჩამოხვედი?
- შაშხი გავყიდე. ფული მჭირდება, ცოლს ეთხოვოლი.
- მართლა?
- კი. მეყოფა ბურლაკობა. - საოცარი იყო: ვიტკას არც უფიქრია, ვთუდა რომ იცეკოდა საპატარალოს მიმართ, ვიღაც უცნობ ქალიშვილს მიჰყვებოდა და მასთან უფრო უბრაოდა ყოფნა, ვიდრე საცოლესთან. უფრო აინტერესებდა.
- კარგი გოგოა?
- როგორ გითხრა... მეოჯახე გოგოა. კარგი დიასახლისი იქნება.

- სიყვარულის საქმე როგორღა?
- როგორ გითხრა... ადრე როგორც მიყვარდა ხოლმე, - ვიტკას რაღაც ცხელმა დაუარა სისხლში, - ისე აღარ ვარ. რა გქნა, ხომ უნდა დაეკონინდე როდისმე.
- არ შეეძებ. დინიყბე მერე... არ გაუბა, თორემ ბევრს იწრუნუნებ.

- საკმაოდ ვიხებიალე, მეყოფა. ისე მიშუთავობდნენ და ქალიშვილის სახლსაც მიადგენ (რატომ რაღაც ვიტკა არ დაკვირვებია, რა გზით მივიდნენ, რა შესახებეები გამოიარეს. სახლს არა უშავდა, ძველი იყო, მაგრამ ერთ სამოცდაათ წელს კიდევ გაძლებდა.

ბინა (სამი ოთახი) სულთან იყო მოვლილი, ფანჯრებზე ფარდები ეკიდა, მაგიდებზე სუფთები ეფარა. მყუდრო ბინა ჩანდა. ვიტკა მთლად გამზინვედა.

- „შევიწიერია, ტრა-ლა-ლა“, - ყოველთვის ასე ამბობდა გულში, როდესაც ცხოვრება წუთისწუთზე რაიმე სასიხარულოს უქადა.
- შენი დაქალი სადაა?
- ახლაცე მოვიყვან. არ დაიციდი?
- დაიციდი. ოღონდ დაუქქარე, კარგი?
- რადიოდ მაართე, რომ არ მოგეწყინოს. ახლაცე აქ გაუწინდები.

რატომ გრძნობდა თავს ამ ქალიშვილიან ვიტკა ასე თავისუფლად, ასე კარგად? ხუთი წუთის ნაცნობები კი იყვნენ... რა ცხოვრება! ქალიშვილს სევდიანი, ფიქრიანი, ჭკვიანური თვლები ჰქონდა. როდესაც იღიმებოდა, თვალები არ უციხნოდა, ეს კი მის მრგვალ პირისახეს აუხსნელ სიმშვენიერეს აძლევდა. პატარა დალილი ქალი იყო. ვიტკას ხან ეფიქებოდა ქალიშვილი, ხან დაუოკებელი სურვილი ეუფლებოდა, გულში ჩაეკრა, დაეკავშირებოდა, მისი აბურცული, ტენიანი ტუნები ჩაეკვნიტა.

რიტა ნაფრად. ვიტკამ ოთახში გაიარ-გამოიარა. რადიოლა არ ჩაურთავს: უნისოდაც გული ეღეოდა სიამოვნების მოლოდინში.

3

შემდეგ ვიტყვას ახსოვს: მოვიდა რიტას დაქალი, შეუხედავი, რიტაზე ხნიერი, ნათრევი და თვალთმაქცი. შემოსვლისთანავე არატრატდა, არცეა, რომ ერთ დროს ცირკში მუშაობდა „კაუჩუკად“. შემდეგ სვამდნენ... ვიტყა პირდაპირ მაგიდასთან კონცხა რიტას, დაქალი მოწონებდა ნინოს ნიშნად იცინოდა, რიტა კი ერთი ხელით სუტადა ურტყამდა ვიტყას მხარზე, ვითომ იგერიებდა, მეორე ხელით კი კისერზე ეხვეოდა და მკერდი მკერდით ეკვროდა.

„აი, ამას შევია ცხოვრება! – უტროალებდა ვახურებულ თავში ვიტყვას. – აი, ესაა ტკილი სენი! ყოილ მე!“

შემდეგ ვიტყა ისე გაიღემა, რომ აღარაფერი ახსოვს. გაელეხა გვიან საღამოს, სადღაც ლობის ძირას... დიდხანს წვლობდა – ცდილობდა გაერკვია, სად იყო, რა მოხდა. თავი უგუგუნებდა, საფეთქლები მტკივნეულად უფოტქავდა. პირი გამომშრალი ჰქონდა და ენებებოდა. გაკვირვებით გაახსენდა ქალიშვილი, სახელად რიტა, მისი რბილი და დამყოლი ბავშვები... და უცებ ყველაფერს მიხვდა: რაღაც ბანგი შეპარეს, გააბრუნეს და, რა თქმა უნდა, ფული წაიღეს. ფულის გახსენებამ ერთბაშად გამოაფხიზლა. გაკვირვებით წამოიღვა და ჯრბები მოწინააღმდეგეა. კი, ფულები აღარ იყო. ვიტყა ლობის მიყრდნულ და მიმოიხედა... ახლომხალ არაფერი ჩანდა რიტას სახლის მხვავსი. სულ სხვახანარი სახლები იყო ირგვლივ.

ვიტყას განცალკევებით, საყინოობდა, თუბნა მქონდა შეხიზნა. ვერ კიდევ ბაზარი ყოფინასა შეინახა, მოსინჯა – თუწინაში იქ იყო. ვიტყა ალბლებდებუ ნაივად, ეინწეს რომ შეხედდრდა. ვიღაც ბებერს შეეკითხა, როგორ მისულეყო ავტობუსების სადგურამდე. აღმოჩნდა, რომ სადგური არც ისე ბორს ყოფილა: ვერ პირდაპირ უნდა წასულიყო, შემდეგ მარცხნივ მოსახვევით და მარჯვნივ ქუჩით – ისევ პირდაპირ... და შიდადები ავტობუსების სადგურს. ვიტყა ნაივად... და სანამ ავტობუსების სადგურამდე მიიღწევდა, იმდენი სობრაზე დაეკრუნდა გულში ქალაქელ არამზადებზე, ისე გამოროტდა იმ პარაზიტებზე, რომ თავის ტკივილიც კი დაუცხრა და გული მჭერნარე შურისძიების ცეცხლით ავესო.

– დაიცავთ, დაიცავთ, – ბუტბუტებდა იგი, – მე თქვენ გარეინებთ... გაჭმეთე ვახუნასკ.

რის გაკეთებას აპირებდა, არ იცოდა, ის იცოდა მხოლოდ, რომ ეს საქმე სასიკეთოდ არ დამთავრდებოდა.

ავტობუსების სადგურთან გვიანობამდე მუშაობდა ფარდული და იქ ხალხიც სულ ირევდა. ვიტყამ ერთი ბოთლი წითელი იყიდა, პირდაპირ მიიჭვდა და გამომცხვავა. შემდეგ ბოთლი სკვერში გადაუშვა... იქვე სამი კაცი იდგა, ნასვამები. მათ უთხრეს:

– იქ ხომ ადამიანები უნდა დასხდნენ.

ვიტყამ თავისი საფლოტო ქსარი შეისხნა, ხელზე დაიხვია და მამობალთიანი ბოლო თავისუფლად დატოვა ხელკეტის მხვავასად. ეს სამი დროზე შეხვდა.

– რაო? – გაუკვირდა ვიტყას: ადამიანებიო? განა ამ ტილიან ქალაქში ადამიანები ცხოვრობენ?

იმათ ერთმანეთს გადახედეს.

– აბა, ვინ, შენი აზრით?

– ძალღებო!

სამივე მიხედვით დაიძრა, ვიტყამ მათვე ნაივად... ერთი ნამსუვ გაიხსოვრა თავში ბალთის დარტყმისაგან, ორი კი ცდილობდა ვიტყას ფეხებით ან ხელებით მიწვედროდა, თავს უფროხილდებოდნენ. შემდეგ დაიყვირეს:

2

– ჩვენთან სცემენ!
ხუთი კაცი მოვარდა... ბალთა აცქვედა, – რბილად, ყრდ თხლამურობდა სხეულებზე. კიდევ ორი-სამი გაიხსოვრა... ვიტყასაც მოხვდა: ვიღაცამ უწინდან ბოთლი ჩაარტყა თავში, მაგრამ დარტყმა სუსტი იყო და ვიტყამ გაუძლო. მისი მუშაობა ცხოვრებით სული ზემოდა. იგი საოცრად სიმშვიდემ მოიცვა.

თავდასხმელები იგივემოდნენ, უაზროდ წრილებდნენ, ერთმანეთს ხელს უშლიდნენ, მსჯელობდნენ. ამით სარგებლობდა ვიტყა და უხაპუნებდა.

– კაუჩუკად მუშაობდით, არა? – ღრილებდა იგი, – ცირკში მუშაობდით, არა?

მოვარდა მილიცია... ვიტყა საერთო ძალით მიიმწყვდეთს კუთხეში – ფარდულსა და ღლებ შორის. ვიტყა იგერიებდა. მილიციელები წინ გაუმეცეს და ვიტყა არც დაფიქრებულა, ისე სდრუზა ბალთა ერთ მათგანს თავში. ვიტყას ბალთა სამიხელი რამ იყო, ვინაიდან შიდა მხრიდან, ჩაბურცულ აბჯილას, ტყვია ჰქონდა ჩახსმული. მილიციელი დეცა... ყველამ შშით ამოიგმინა. ვიტყა მიხვდა, გამოსწორებელი რამ ჩავიდინეო, და ქაშირი გადააგდო. ვიტყა ნაიყვენეს წინასწარი პატიმრობის საკანში.

ვიტყას დედამ უბედურების შესახებ მეორე დღეს შეიტყო. დილით იგი უბნის მილიციელმა გამოიძლია და შეატყობინა, ვიტყამ ქალაქში ესა და ეს ჩაიდინაო.

–წინადაო მაშა! – შეჰმინდა დედა. – რა მოულის ახლა?

– ციხე, სადღაც ციხე. მილიციელს მძიმე ტრავმა აქვს მიღებული, სადადმყოფოში წევს. ასეთი საქმისათვის ციხეა. შეიძლება ხუთი წელი მისცენ, რა, ჭკუა სულ დაკარგა?

– შენი ქორბე, ჩემო დეოთიო ანგელოზო, – შეგუბნა დედა, – დამეხმარე, მიქვლე!

– რას ამბობ! მე რა შემიძლია!

– ნახავას მოუვიდოდა ალბათ, გლახა სიმთვრალე იცის...

– მე არაფერი შემიძლია, გაიგე! წინასწარი პატიმრობის საკანშია. ალბათ საქმე აღძრეს უკვე.

– ვინ დამეხმარება, ის მაინც მიიხარო.

– ვერავინ. ვინ უნდა დაგეხმაროს... მილიციამი ნადი, დანერვლებით მაინც გაიგე. მაგრამ იქაც... ისინი რას დაგეხმარებან?

ვიტყას დედა, კაფანდარა, მარლუიანი, ფეხმარდი ქალი, სოფელში მივარდ-მოვარდა. შვირბინა სოფლსამტკოს თავმჯდომარესთან. იმანაც ხელეში გეძალა:

– მე რა დაგეხმარო? დახასიათებას დაგინერ, თუ გინდა... სულერთია, მაინც დამქრებდა დანერა. კარგ დახასიათებას მოგეცე.

– დანერე, დანერე, შენს ჭკვიან თავს შემოვეცლე, რაც შეიძლება უკეთესად. დანერე, რომ სიმთვრალით მოუვიდა, ფხიხელი კი ბუზსაც არ ერწინს...

– იქ ვინ დაუნყებს გამოკითხვას, სიმთვრალით მოუვიდა თუ ერთი. მილიციელი დახასიათრო... იცი, რას გარჩევ? მიდი იმ მილიციელთან, შეიძლება ძალიან არაა დამკვეთული. თუმცა, ალბათ, არაფერი გამოვია...

– მადლობთ, მადლობთ, ჩემო ანგელოზო, დიდი მადლობა.

– რა სამადლობელია.

ვიტკას დედა რაიონში გაქანდა. ვიტკას დედას ბუთი შვილი ჰყავდა. კარგა ხნის ქვრივი იყო (ვიტკა ჯერ კიდევ ძუძუს ნოვდა, როდესაც ცნობა მოვიდა მამის დაღუპვის შესახებ ორმოცდაორში). უფროსი ვაჟიც ომში დაეღუპა, ორმოცდახუთში. გოგონა მიმწმლით მოუკვდა ორმოცდაექვსში. მომდევნო ორი ვაჟი გადარჩა. ისინი ჯერ კიდევ პატარა ბიჭები იყვნენ, როცა მიმწმლისაგან თავდასაღწევად საფაბრიკო-საქარხნო სასწავლებელში შევიდნენ და ახლა სხვადასხვა ქალაქებში ცხოვრობდნენ. ვიტკას დედა ტყავში გაქანდა, ყველაფერი გაყვდა, მთლად გზადატყავდა, მაგრამ ვაჟი ვაზარდა ჯანმრთელი, მწიერი, კეთილი... ყოველმნები კარგი ბიჭი იყო, მაგრამ სიმთვრალისას ქუცას კარგავდა. მამის კეცლს ვაჭავდა, ისიც, ღმერთმა აცხოვნოს, არცერთ ჩიუბს არ გამოაკლდებოდა სოფელში.

მილიციამი დედა სწორედ იმ დროს მივიდა, როდესაც ავტობუსების სადგურთან მომხდარ გუშინდელ შემთხვევაზე მსჯელობდნენ. ვიტკა მაგრად გამსაპინძლეობდა მილიციელს, რომელიც მართლაც საავედმყოფოში ინვა მიიმე მდგომარეობაში. ორი წიზებისთავიც საავედმყოფოში დაეწვინა, ისინიც ვიტკას საშინელი ბაღათის მიზეზით.

ბალათს ინტერესით ათვალიერებდნენ.

– ნაბე, რა გაუკეთებია ამ არამზადას!.. არ გინდა მოფიქრება? თითქოს უბრალო ქაშარია. შინგით კი მთელი ბიროთვია. კიდევ კარგი, გვერდულად არ მოხვდა.

სწორედ ამ დროს შემოვიდა ვიტკას დედა. ზღურბლზე გადმოაიბიჯა, მუხლებზე დაეცა და მიოქქა-გოდება დაიწყო:

– თქვენ შემოგველეთ, ჩემო ანგელოზებო, ჩემო ძვირფასებო, ჩემო ჭკვიანებო... უსამველეთ რამე თქვენს შეურაცხყოფელს, მიპატიეთ ის შეჩვენებული. სიმთვრალით მოუვიდა... ფხიზელს უკანასკნელი პერანგიც არ ენანება, მისგან წყენა არავის ახსოვს...

უფროსმა, რომელიც მაგიდასთან იჯდა და ხელში ვიტკას ქაშარი ეჭირა, ლაპარაკი გასაგებად მშვიდად, უბრალოდ დაიწყო, დედა რომ მიმხედარიყო.

– დაიცა, დედი! ადექი, ადექი, აქ ეკლესიაა კი არაა. მოდი, აბა, შეხედე...

დედა წამოხდა, ოდნავ დაამშვიდა უფროსის კეთილმოსურნე ტონმა.

– შეხედე, ეს შენი შვილის ქაშარია... ფლოტში მსახურობდა?

– ფლოტში, შვილო, ფლოტში... გემებზე...

– ახლა შეხედე: ხედავ? – უფროსმა ბალათა გადმოაბრუნა, ხელში აწონ-დაწონა. – ამითი კაცის მოკვლა ისე შეიძლება, როგორც ორჯერ ორი. ვინმეს რომ ეს გვერდულად მოხვედროდა გუშინ, მორჩა, ნაღდი სიკვდილი იყო. სამს ბრტყლად მოარტყა და ექიმები მით გადასარჩენად იბრძვიან. შენ კი ამბობ, აპატიეთო. სამი კაცი, შეიძლება ითქვას, დაინვალიდა, თანაც ერთი მათგანი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას. აბა, თვითონვე დაფიქრდი: როგორ შეიძლება ასეთი რამის პატიება?

დედის გული მრძენია, მაგრამ როდესაც ბის შვილს უხედურება დაემუქრება, გარემე პირის აზრის აღქმა აღარ შეუძლია. ლოგიაც არაფერ შუაშია მაშინ.

– შვილო, თქვენ მოგმაცვლით, – დაიბახა დედა და აბრუნდა, – სიმთვრალით რა არ შეხედება კაცს. ყველაფერი ხდება, ნაიზუნუნენ... შემობრალეთ... მიპატიეთო...

ძნელი საყურებელი იყო დედა. იმდენი ნალველი და მსუხერება, იმდენი უხასოება იყო მის ხმაში, რომ ყველას შეეცოდა. თუმცა მილიციელები გაცვეთილი ხალხია, შებრალელებს უხალისოდ იციან, მაგრამ, მოუხედავად ამისა, ზოგი შებრუნდა, ზოგმა კი ნუნევა დაიწყო.

– ერთი შეყვას, ერთიდა არის ჩემთან. ისაა ჩემი იმედი და მარჩენალი. ცოლის თხოვა უნდოდა, ახლა იმ გოგოსთან საქმე ჩაქვდება. რომ ჩასვან? დაელოდება? არ დაელოდება, ვიცი. არადა, კაი გოგოა, კარგი ოჯახშილი... რა მეშველება...

– რა საქმე უქონდა ქალაქში? – პკითხა უფროსმა.

– შამუს ჰყიდა. შამუს ჰყიდა ბაზარში. ფული ჰჭირდება, ქორნილი აქვს დაინშული. სხვაგან სად უნდა ემოუნა?

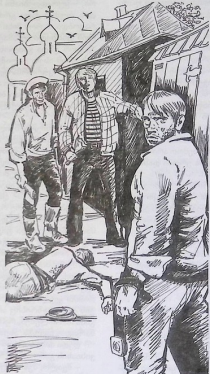
– იმას არაფერი ფული არ უქონდა.

– ნინიდაო შამაო! – შეშინდა დედა. – აბა, სად ნაილო?

– ეე იმას უნდა უკითხო.

– მოპარეს ალბათ! მოპარეს!.. შვილო, შენი ჭირიმე, ამიტომ იჩიუბა ალბათ. მოპარეს! ვიბგერებმა მოპარეს...

– ვიბგერებმა მოპარეს და ჩვენი თანამშრომელი რა შუაში იყო, რას ერჩოდა?

მხატვარი მალხაზ იაშვილი

- შემთხვევით მოუხვდა ალბათ, ცხელ გულზე...
 - ჰო, ყოველთვის თუ ასე მოგვხვდება ცხელ გულზე, მალე მილიციამი ადარავინ დარჩება. მეტისმეტად ცხელი გული აქვს თქვენს ვაჟებში... უფროსმა სიმტკიცე მოიკრიბა... ამას არავინ ანატიკებს, მიიღებს თავისას - კანონის მიხედვით.

- თქვენი ძირითე, ჩემო ანგელოზებო, ჩემო კეთილგვარობო, - ისევე დანიყო ვედრება დედამ. - მე მაინც შემიბრავლეთ, ბებერი ქალი, ძლიერ მეღირსა ცოტათი თვალღებში გამომხედავა... მუშა ბიჭია, ცოლს ითხოვს, მთლად ქვუაში ჩავარდება. მე შევიღმევილებს მოვევლი...

- ჩვენზე არაა საქმე, დედა, გაიგე. პროკურორს რა ვუთხრა! კი, გამოეშეთი ჩვენ. რომ გვეკითხავენ, რა საფუძველზე გამოეშეთით, რა ვუთხრა!... არა გვაქვს უფლებმა. მე ხომ არ ჩავედებომა მის მაგვრობაზე.

- იჩენებ იმ მილიციელს მოვლადი დედა როგორმე? მე ტილი მაქვს, ამას ნინთა მოექსოვე ბეერი! სულ იმას ვესოვდი.

- არაფერს არ აიღებს შენგან, არაფერს არ აიღებს! - უკვე იფერა უფროსმა. - ნუ აყენებ ხალხს სასაცილო მდგომარეობაში მართლა და მართლა. განა ნათელიმამები ნაიკედნენ, ორგანოს მუშაკზე იყო თავდახსნა.

- სად ნადედე, აბა, შეიღებო? თქვენს წემით არის ვინმე?
 - პროკურორთან შევიდე, - ურჩია ერთმა დამსწრეთაგანმა.

- მელნიკოვ, მიყვანე პროკურორთან, - სთხოვა უფროსმა, კვლავ დადისკენ მივბრუნდა და ისე დაუნყო ღამბარაკი, თითქმის ყრუს ან სრულიად გონებარღუნეს ელაპარაკებოდა შედი პროკურორთან, ის დგას ჩვენზე მაღალა საქმეც მასთანაა უკეთ. აგისონის, შეგვიანდა თუ არა ჩვენ, რაიმე გვაკეთათ. არავინ შენ არ ვატყუებს, გაიგე!

მილიციელმა დედა პროკურორთან წაიყვანა.

გზაზე ცდილობდა, მილიციელ მელნიკოვისთვის გაემოკეთებინა რამე.

- შეილო, ძალიან დაშავებულა?
 - მილიციელი მელნიკოვი დუმდა.

- რამდენს მისცემენ, თუ გაასამართლეს?
 - მილიციელი მაილაჯებდა, დუმდა.

დედა მის გვერდით მიცუბოვებდა და ცდილობდა აელაპარაკებინა აყლაყლა, თან სახემი შეკურნებდა.

- ამისთვის, შეილო, ნუ ხარ გაჩუმებული... შენც ხომ გაყავს დედა. დედა ვარ და შეკრდება შეილო. ყოველი სიტყვა გულიში მხვდება. ბევრს მისცემენ?

მილიციელმა მელნიკოვმა ბუნდოვნად უპასუხა:

- აი, როდესაც საფლავებს აღმასებენ, ღობებს და ბოძებს რომ უკეთებენ, გვირგვინებს რომ აწყობენ... ეს რა, მკვდრებს სჭირდებათ? ეს ცოცხლებს სჭირდებათ. მკვდრებისათვის სულერთია.

დედას ისეთი თვაზარი დაეცა, ადგილზე გაქაყავდა.

- მაგას რაზე ამბობ?
 - ნამო, ნამო. იმაზე ვამბობ, რომ, რა თქმა უნდა, გაასამართლებენ. შეუძლიათ, ცხადია, აპატიონ, მივრალიყო, ფული მოპარეს - გაამწარეს კაცი. მაგრამ სასამართლო მინც იქნება, სხვებმა რომ გაითვალისწინონ. ამ მაგალითზე სხვებმა უნდა ისწავლონ. ხელისუფლების წარმომადგენელზე აღმართა ხელი. ეს კი...

- ხომ თვითონ ამბობ, მივრალი იყო!
 - ეს ახლა არ ითვლება. ახლა სხვა კანონებია. ძალით არავის დაუთვრია, თვითონ დალია. სხვებისთვის ეს ქვუის სასნადალი იქნება. იმას ჩასყვინებ, სხვები კი დაფორტდებიან. სხვანაირად თქვენ ვერასოდეს აღიზრდებით.

დედა მიხვდა, რომ ეს აყლაყლა მტრულად იყო განწყობილი მისი ვაჟისადმი და გაჩუმდა.

დედას პირველი შეხვედრისთანავე მოეწონა პროკურორი, - ყურადღებამიანი ჩანდა. ყურადღებით მოსწონდა დედას, თუმცა ქალი გრძობად და არეულ-დარეულად ღაპარაკობდა, - რომ მისი ვაჟი, ვიტკა, კარგი, კეთილი ბიჭია, რომ ფიზიკური ბუნება არ აწყენინებს, რომ ახლა მარტო როგორ უნდა გაძლოს? რომ საცოლე არ დაუტყდის ვიტკას, რომ ასეთ ქალიშვილს საწილთი ეძებენ, კარგი გოგოა. პროკურორმა ყველაფერი ყურადღებით მოსმინა და მაგიდაზე თითქმის ათამამა... შორიდან დანიყო ღამბარაკი, იმანაც რაღაც ბრძანოთაღვი:

- აი შენ გლეხი პოლიზარ, თქვენ, ალბათ, ბევრი იყავით ოჯახში.

- თექვსმეტი, შეილო. თითხმეტი ცოცხალია, ორი პატარაობისას მოკვდა. პავლე მოკვდა, მის მომდევნო ბიჭსაც პავლე დავარქვით...

- აი, ხედავ? - თექვსმეტი. მთელი მინიატურული საზოგადოება. სათავები - მამა. ხომ ასეა?

- ასე, შეილო, ასეა. მამას უფერადდენ...

- აი, ხედავ? - დაიჭარა სიტყვაზე პროკურორმა, - უფერადდენ? მერე რატომ? დაამავე ერთმა - მამამ ქამრით გატყუა. ძმები და დები უყურებენ, როგორ სჯის მამა დაწამავენს, და ფიქრები, მათაც დაამავეთ თუ არა? ასე მყარდება წესრიგი დიდ ოჯახში. შხოლოდ ასე. მამამ ერთს რომ აპატიოს, მეორეს, რა იქნება ოჯახში? ცოცხალი. მე მესმის შენი, ცოდო ხარ... თუ გნებავს, მეც ცოდო ვარ. იქ, რა თქმა უნდა, კურორტი არაა და წასვლა მოუნეგს ალბათ არა ერთი სეზონით. ადამიანური თვალსაზრისით ყველაფერი გასაგებია, მაგრამ უმალესი წესრიგის თვალსაზრისიც არსებობს. იქ ჩვენ უძღურები ვართ. გაასამართლებენ, რამდენს მისცემენ, არ ვიცი, ამას სასამართლო წვეტებს. ასეა.

დედა მიხვდა, რომ ამასაც არ უყვარდა მისი ვაჟი. „თავისიანის გამო არიან წაწყვეტილი“.

- შეილო, შენს ზეგით თუა ვინმე?
 - როგორ? - უცებ ვერ მიხვდა პროკურორი.
 - შენ ყველაზე უფროსი ხარ, თუ არის შენს ზეგით ვინმე?

პროკურორმა, თუმცა მერე უხერხულად იგრძნო თავი, უნებურად გაიცინა.

- არის, დედა, არის. ბევრი არის!
 - სად არიან?
 - სად? - დასერიოზულდა პროკურორი. - არის სამხარეო ორგანიზაციები... შენ რა, იქ აპირებ წასვლას? არ გირჩევ.

- კეთილმა ხალხმა თორჩია, გასამართლებამდე ეცადე გაათავისუფლებინო, იჩენე მერე ძნელი იქნება...

- უთხარი მამე კეთილ ხალხს, რომ არ ყოფილან კეთილები. ეს შორიდან არიან კეთილები... სათნოები. ვინ გირჩია?

- ვის უნდა ერჩია? ხალხმა.
 - ნაიღ, აბა. ფული დავგებარჯება გზაზე და მეტი არა-
 ფერი. შედეგი იგივე იქნება. მე სრულიად ოფიციალურად
 გეუბნები: გასამართლებული იქნება. არ შეიძლება, რომ
 არ გასამართლონ. უფლება არა გვაქვს. ვერაინ ვერ გა-
 აუტყვებს ამ სასამართლოს.
 დედას მტკივნეულად შეეკუმშია გული. პროკურორზე
 ნანწყინი იყო და ამიტომ არ დაინახვა, რომ ძლიერ იჭრდა
 თავს. არ უნდოდა, აქ ნაქცევლიყო და აბლაგებულებოყო.
 მუხლები ეცქცებოდა.
 - შეხვედრის ნება მაინც მომიცე...
 - ეგ შეიძლება. - მაშინვე დაეთანხმა პროკურორი. -
 მართლა ბევრი ფული ჰქონდა?
 - ჰქონდა.

პროკურორმა რაღაც დასწერა ქაღალდზე და დედას
 მისცა.

- ნაიღ მილიციამო.
 მილიციის გზა დედამ მარტო იპოვა, აყლაყუდას გარე-
 შე, რომელიც უკვე აღარ იყო იქ. ხალხს ჰკითხა. მიახანა-
 ლეს. დედის თვალეში ყველაფერი ბუნდად ჩანდა და ცი-
 აღებდა. უხმოვ ტროდა, ცრემლებს თავსაფრის ბოლი-
 თი იმპრალებდა, მაგრამ მაინც ჩვეულებისამებრ ჩქარა
 მიდიდა. ზოგჯერ ტროტუარადან ამოჩრილ ფიცრებზე
 ბორბოკობდა, მაგრამ მიდიოდა და მიდიოდა, ჩქარობდა.
 იცოდა, ახლა უნდა ეჩქარა, უნდა მოესწრო, ვიდრე გაასა-
 მართლებდნენ, თორემ მერე გვიან იქნებოდა. სწამდა,
 რომ გათავისუფლებდა შეილს, სწამდა. იგი მთელი
 ცხოვრება ამას აკეთებდა - უშუაარვებს უმკლავებოდა,
 და ყოველთვის ასე - სიარულში, სიქარაში. ცრემლებს
 თავსაფრის ბოლით იმპრალებდა. დიდი ხანია, სასო უნ-
 და წარკვეთდა, მაგრამ კეთილი ადამიანებისადმი რწმე-
 ნა უშრეტად ცოცხლობდა მასში. კარგი, ესენი თავისიანის
 გამო არიან განაწყენებულნი და სიბრაზეზე გაუქვავათ გუ-
 ლი, ისინი კი, შორს რომ იმყოფებიან, ისინი დაუხმარებიან.
 საოცარია, დედა ერთხელაც არ დაფიქრებულა, შეილმა
 რომ დანაშაული ჩაიდინა. მან ერთი რამ იცოდა მხოლოდ:
 შეილს დიდი უზედურება შეეძინება და ვინ, ვინ დაიხსნის
 მას ამ უზედურებიდან, თუ არა დედა? ღმერთო! ის ფეხით
 ნადა იმ სამხარეო ორგანიზაციაში, დედა დამე ივლის და
 ივლის... იბოვის იმ კეთილ ადამიანებს, იბოვის.

- რა გითხრა? - ჰკითხა მილიციის უფროსმა.
 - სამხარეო ორგანიზაციაში მირჩია ნასვლა, - იცრავა
 დედამ, - ეს კი შესახვედრად მომიცა. - მან ქაღალდი მია-
 ნოდა.

უფროსი რამდენადმე გაკვირებული დარჩა, მაგრამ
 ეცადა არაფერი შემწეოდა. ქაღალდი ნაკითხა... დედამ
 შენიშნა, რომ ის რამდენიმე გაკვირებული იყო და გაი-
 ფიქრა: „აა“. ცოტათი გულზე მოეშვა.

- მელნიკოვ, გაცილივ.
 დედას ეგონა, რომ შორს ნასვლა იქნებოდა საჭირო,
 რომ რკინის კარებს გააღებდნენ, შეილს გისვლებს იქით
 დანახადა და ქვემოდას, ფეხის წვერებზე ანუელი გაე-
 საუბრებოდა... მაგრამ შეილი იქვე აღმოჩნდა, ქვევით,
 სარდაფში. დერეფანში თავგადასოტრილი კაცები დომი-
 ნოს თამაშობდნენ... ყველა დედას და მილიციელს მიაჩრ-
 და. ვიტკა მათ შორის არ იყო.

- რაო, დედი, - ჰკითხა ერთმა დინგანამ, - შენც
 თხოუმეტი დღეულამე დაირტყი?
 გაიცინეს.

- ეგოროვ, - მკაცრად უთხრა აყლაყუდა მილიციელმა
 ხუმარას, - სადღებუ შენიბას დაასთვებოთავებ.
 ახლა უკვე ხუმარაზე ახორიოვდნენ.

- აი, სწორედ შენ დაირტყი!
 - ვანია, კიდევ ერთხელ გეუბნები, მოიჭერი ენა, - ურ-
 ჩია ერთმა, - ერთხელ გეტკინება, მერე კი მთელი სიცოც-
 ხლე აღარ გავამნარებს.

დერეფანში სამი თუ ოთხი საკანი იყო. მილიციელმა
 ერთთან მიყვანა, კარი გააღო.

ვიტკა მარტო იჯდა საკანში, თუმცა საკანი დიდი იყო
 და ფართო ტახტებიც იდგა. ვიტკა ტახტზე იწვა. როცა მი-
 ლიციელი შევიდა, არ ამდგარა, მაგრამ მის უკან დედა და-
 ნინაა და წამოხტა.

- აიო უსოც ვითე სალაპარაკოდა - გააფრთხილა აყ-
 ლაყუდამ და გაკვიდა.

დედა ტახტზე ჩამოჯდა და ცხვირსახოცით სწრაფად
 მოწმინდა ცრემლები.

- შეხე, მინისქვეშაა, სიმშრალე და სითბო კია, - თქვა
 მან.

ვიტკა დუმდა და მუხლებზე ხელეში ჰქონდა ჩაჩიდ-
 ბული. კარს უყურებდა. ერთ ღამეში გამხდარიყო, წვერი
 ერთბაშად მოზრდოდა, თითქოს ჯობოდა. შესაბრაღისი
 სანახავი იყო. ოღნავ ცახცახებდა და დაძაბული ცდილობ-
 და, დედას არ შეენიშნა ცახცახი.

- ფული მოგპარეს? - ჰკითხა დედამ.
 - მომპარეს.

- ღმერთმა წუ იცის იმათი მთავი, დაიკარგა და დაიკარ-
 გოს, არ უნდა აგეტუნა ჩუბი მისი გულისთვის. ფული ჩვენ
 კი არ უნდა მოგვარეოს, ჩვენ უნდა მოვერიოთ ფულს.

არავითარ შემთხვევაში არ მოუყვებოდა არავის ვიტ-
 კა, როგორ გაპარცეს. სცხვენოდა. ორი ბოზანდარა...
 სცხვენოდა, საშინლად სცხვენოდა! და კიდევ - დედა
 ეცოვებოდა. იცოდა, რომ დედა მოაკითხავდა, ყოველ-
 გვარ კანონს გადალახავდა, ელოდა და ეშინოდა.

დედა ამ წუთებში სულ სხვა რამეს განიცდიდა. მან
 უკვე თითქმის გადაიფიქრა, რომ ამქვეყნად არსებობს მი-
 ლიცი, პროკურორი, სასამართლო, ციხე... გვერდით შეი-
 ლი ეჯდა, დამნაშავე, უმწეო... ვინ შეძლებს ახლა დაამო-
 როს შეილი, როდესაც მას დედა სჭირდება, მხოლოდ დე-
 და და სხვა არავინ?

- თუ იცი, ძალიანა დაშავებული?
 - არა, არა, ბრტყლად მოხვედრია... ნვეს თურმე, ვერ
 დგებია.

- ალბათ ექსპერტიზა ჩაუტარეს. ბულებტენს მისცე-
 მენ... - ვიტკამ დედას შეხედა, - შეიდე ნელს მომარტყამენ.

- წინდარო მამაო!... - დედას გულში ჩაუსყვდა რაღაც. -
 რატომ, რისთვის ამდენი?

- მილიციანა... დანარჩენებთან მოვახერხებდი მოლაპა-
 რაკებს. ისევ გაყვიდი მშაშის და მიცემედი, სასამარ-
 თლომდე არ მივიდოდა საქმე.

- მერე რ, რომ მილიციანა? ადამიანები არ არიან?
 - თითოთ რამეც თქვას უარს, სწებთ არ დაკმევენ.

შეიდე ნელი!... - ვიტკა ტახტზედან ამოხტა და საკანში გა-

იარ-გამოიარა, - ყველაფერი განადგურდა ყველაფერი, მთელი ცხოვრება გადაწყვირდა!

დედის ბრძნული გული მიხვდა, რა ძალა თრგუნავდა მისი შვილის სულს: უზარმაზარი, დამორგუნველი ძალა - სასწრაფო, ადამიანს რომ აიძულებს, თოკს ან სამარ-თებელს წაეშაოს. ბოროტი, მძალადი ძალა!

- თითქოს გაჯანმარათებს და ესაა! - თქვა მან საყვედურით, - იმწამსვე - გადაყირავდა ცხოვრება.

- რას უნდა ეყოლოდ სხვას? ყველაფერი ნათელია.

- ამას უფერეთი „ყველაფერი ნათელია“ ის მაინც მკითხველს, სად ვიყავი, რას მივალნიე...

- სად იყავი? - ვიტკა შედგა.

- პროკურორთან ვიყავი.

- მერე? რა თქვა?

- აი, ეგრე, მკითხველს. შენ კი იმწამსვე - „გადაყო-რავდა!“ გლახები ხართ, გლახები... არაფერი არ მომხდა-რა და უკვე... დემრთმა იცის, რა აზრები მოგდით.

- რა თქვა პროკურორმა?

- ის თქვა, რომ... არ ინერვიულოს ჯერო, გამოიყაროს თავიდან სხვაგანა აზრებიო... ჩვენ არ შეგვიძლია არაფერო, იმიტომ, რომ ჩვენი კაციაო, უფლება არ გვაქვსო. შენ კი დროს ნუ კარგავო, ნადი სამხარეო ორგანიზაციაშიო. ისინი იქიდან გაბრძანებენ და ჩვენ, გვინდა-არ გვინდა, მინაც გავათავისუფლებთო. ჩვენს თანამშრომელთანაც პირნათლად ვიქნებითო: აი, გვინდოდა გასამართლება, მაგრამ ვერას გავხდითო. ყველაფერი მოფიქრებელი აქვთ. მე თვითონაც შევადგებო... მაგრამ ჩვენ პატარა ხალხი ვართო, ნადი სამხარეო ორგანიზაციაში, ყველაფერი წერილად მოუყვითო... რამდენი გქონდა უფლი?

- თხოუმიტი თუმანი.

- წინდაო მამაო! მაგრად მოუთბიათ ხელო.

კარებში აყლავდა მილიციელმა შემოიხვდა.

- დაბაღერეთ.

- ახლავე, ახლავე, - აფაცურდა დედა, - ჩვენ ყველაფერი მოვალაპარაკეთ. მივალ ახლა შინ, მიშვა ბიკოვი დაბასიათებას დაბინათ. კარგად დაგინერო, მითხრა.

- იქ, ისა... ჩემოდანში ჯარის სიგელები აწყვილა... ნაი-ღე, ყოველი შემთხვევისათვის.

- რომელი სიგელები?

- ნახავ იქ. შეიძლება გამოგადგეს.

- ნავილუმ. კანტონამიც შევიცილი, იქაც ავიღებ დაბასიათებას... ცარიელი ხელებით კი არ ნავალ. ეგება ტი-ლოც გაგიყვალ, სერგეევნას უნდაო.

- რატომ უნდა გაყვილო?

- ფულს გავყოლებ, ეგება ვინმეს მომადიდებდა დამოკრდეს.

- არაა საქრო. მთლად ნაახდენ საქმეს.

- კარგი, დავიხაზავ იქ.

კარებში ისევ შემოიხვდა მილიციელმა.

- დროა.

- მოდივარ, მოდივარ, - ისევ ანრილად დედა. კარი რომ მიუღია, უბიდან ნაცხვარი და კვერცი ამოიღო. - აბა, შეტამე... არაფერში აჩქარედ ახლა. გადაყირავდაო, ნუ ამბობ. დავეცხვარება კეთილი ხალხი. დიდი უფროსთა არი-ანი იქ. უკეთესი ხალხია, არ ემინიათ. ამით ემინიათ, იმით კი არავისი ემინიათ, თვითონ არიან თავისი თავის უფროსები.

მისვლით კი მივალ იქამდე. შენ ოღონდ გამაგრდე და რამე ისეთზე იფიქრე, თუნდაც ვერკახე... ვერკაც ძალიან დანა-ვლიანდა. ვასაგებინებლად შევირბიე, იმან კი უკვე იცოდა.

- მერე?

- დადრობს.

ვიტაკო გვაბობია გული იმით, რომ საცოლვე დარ-დობდა. რატომღაც არ ვაბობია.

- ჰო, კიდევ რა... - დედა აჩურჩულდა: - ილოცე ილო-ცე გულში. წმინდაო ძლიერო, წმინდაო უკვდავო, შემი-ნიე-თქო იფიქრე, იფიქრე გულში. შევეცდრე, არაფერია, მონათლული ხარ. ყოველი ღონე უნდა ვიხმარო. მე ად-რინანად გამოვალ სახლიდან, მატარებლის გასვლამდე ნი-კოლოზ სათნოშვილს სანთელს დაფუთებ, იმასაც შე-ვეცდრებ. არაფერია, შეგკინაცულებს. მამის სიკვდილის ცნობას ნავილუმ...

- ძმებს... ისა... ჯერ ნუ შეატყობინებ.

- არა, არა, არ შეგატყობინებ, რა უნდა ქნან იმით?

მხოლოდ ზედმეტი ნერვიულობა გამოუვით. მთავარია, შენ არ იფიქრო, ყველაფერი გადაყირავდაო. თუ მოკის-ჯინა, ერთ ნელს ალბათ, თვალის ასახვევად შვიდ ნელს ვინ მოგისჯის! ვისაც ერთ ნელს უსჯიან, გაიხედავ და ნა-ხევარ ნელში გართავა. კარგად მუშაობენ იქ და მალეც უშვებენ. შეიძლება ერთი ნელიც არ მოგცენ.

მილიციელი საკანში შემოვიდა და აღარ გავიდა.

- დროა, დროა...

- მივადრე... - დედა ტახტიდან ადგა. მილიციელს ზურგი შეატკია, ვაჟს მუშქნეულად ჯვარი გადასახა და ნაიჭრნულა:

- ქრისტე იყოს შენი შემნე.

და საკნინან გამოვიდა. მივიღო და დერეფანში და ისევ ვერაფერს ხედავო ცრემლიანი თვალებით. ეცოდებოდა ვიტკა, ოი, როგორ ეცოდებოდა. რადესაც შეიძლება აუად-მყოფობენ, სახრლონი არიან. მაგრამ ამ შემთხვევაში რა-ღაც განსაკუთრებული სიბრალულია. აქ ადამიანებს დახმა-რებს სისხო, ისინი კი ზურგს ვაქცევენ, თვალს გარიფებ-ბენ. და დროდდრო შიში გაკარობს... მაგრამ დედა მოქმე-დებდა. ფიქრით ის უკვე სოფელში იყო, ვარაუდობდა, ვინ უნდა ენახა წასვლამდე, რა ქვალდები ნაელო. ნარუოცელ რწმენას, რომ კეთილი ადამიანები დაუხმარებინ, მიჰყავდა, მიჰყავდა წინ. არსად ყოფნებოდა, არსად ჩრდებოდა, ერ-თი გულიანად რომ ატრეფებოდა. იცოდა, სასწრაფო-ლებში ჩავარდნა დალუპვას წინაყავდა. იგი მოქმედებდა.

ნაშუადღევს სამ საათზე დედა ისევ გამოვიდა სოფ-ლიდან სამხარეო ორგანიზაციაში წასასვლელად.

„უფალო, შემენი, - იმორებდა გულში განუნწყებ-ლო, - შენეუ მხევალსა შენსა ანას. არ მოიყვანო ჩემი შე-ლი ცუდ აზრებამდე, გაუნსათე გონება. მოუსვენრება ახ-ლა, რამე არ ბუტხობს თავს. შემენი, უფალო! განგვა-ტკიცე ჩემი!“

გვიან ღამით იგი ჩაჯდა მატარებელში და გაემგზავრა. წინ სამხარეო ორგანიზაციაში იყო. ეს არ ამინებდა.

სააფერია, კეთილი ადამიანები დამეხმარებინ“.

ნაშადღევს დახმარებოდა.

რუსულიდან თარგმნა
ანხორ აბაჰანდიაძე

**ქართული პროფსორი
პროკუტაში**

გასული საუკუნის 70-იან წლებში დასავლეთში გამოქვეყნდა საბჭოეთიდან გადმავლენილი ინჟინრისა და მეცნიერის — დიმიტრი პანიჩის ავტობიოგრაფიული თხზულება, რომელსაც ერქვა „სოლოგდინის ჩანაწერი“.

სოლოგდინი ხალხავეთ სოლგენიციონის რომანის „გარსი პირველი“ ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი და მისი პროტოტიპია ზემოხსენებული პანიჩი. ასე მოიხსენიებს მან ის ფსევდონიმი, რომლითაც დააჯილდოვა სოლგენიციონმა და სახელი გაუთქვა ლიტერატურულ სამყაროში.

პანიჩი არ მიეცოტენება იმ მწერალთა თუ ისტორიკოსთა რიგს, რომლებიც რომელიმე სახელგანთქმული მოღვაწის შექცევისას მის მშობელ ხალხსაც კიცხავენ.

დიახ, პანიჩი სრულიად სხვაგვარად ფიქრობს. მისი სიტყვით, „ტროცკების, სვერდლოვების, კავაზიოვიჩების გამო არ შეიძლება პასუხი ავსო ებრაელმა ხალხმა; ისევე როგორც ლენინების, ბუხარინების, რიკოვების, აბაკოვების გამო — რუსმა ხალხმა; ლაცინების, პეტერების გამო — ლატვიელმა ხალხმა; ჯუღაშვილების (სტალინების), ბერიების გამო — ქართველმა ხალხმა“.

ეს დებულება დღესაც აქტუალურად ვლერს!

პანიჩის მემუარებში გადმოცემულ მრავალ საინტერესო ამბავთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამბავი ქართველი პროფესორისა, რომელსაც ფელკრი გადამკურთხა 1947 წლის სექტემბერში „არქაქელავ გულაგის“ ტერიტორიაზე, ვორკუტის გამანაზღვრელ პუნქტში.

აი, როგორ გვაცნობს ამ ქართველ კაცს სოლოგდინ-პანიჩი: „აგი საოცარი სილადი ლაპარაკობდა, თუმცა ცხადი იყო, რომ არც პროფკატორი ბრძანდებოდა და არც ჩამძვები. ისეთი მოულოდნელ რადაცვებს მუშებშიოდა, რასაც მხოლოდ გამოძიებულს ახლიან პირში, როცა გამოუტყებლობს უკვე ყოველგვარი აზრი ეკარგება, ან-გარბის უსწორებ ზელისფლებს და ამგვარად სდებ ბრალს. ჩვეულებრივ გარემოში ასეთ თემებზე პირველ შემხედრის როდი გუვასაუბრებოდი, არამედ იმას, ვისაც კარგად იცნობ... აგი მარწმუნებდა: სტალინი თქვენი, რუსული ქმნილებაა და თუმცა წარმოშობით ქართველია, საქართველო მას არ აღიარებს, უკუაგდებს და განდიდებით კი სწორად თქვენ, რუსებსა, განადიდებო. ქართველების მიმართ არავითარი პრეტენზიები არ უნდა გქონდეთ, ყველაფერში დანაშაუდენი თავად თქვენა ხართ. თქვენ, რუსები, ქართველებად რომ დაბადებულყავით, ასეთი ძალაუფლება სტალინს არასოდეს ექნებოდაო“.

პანიჩი ასკენის: „სტალინის მიანში ამგვარი გულახდილი გამობიომა ნიშნავდა თვითმკვლელობას. ჩე-

კისტები ასეთ თავზე ხელაღებულ კაცს, უსათოდ, მონათლადნენ ტერორისტთა მითელ ორგანიზაციის თაველ-მთავარს“.

დასასრულ, პანიჩი გვაუწყებს, თუ რა ემართება ნორმალურ ადამიანს ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში:

„იმ დროისათვის უკვე დიდი ევოლუცია განიცადე. მე, სიმართლისა და თავისუფლების ტრფიალი, ესოდენ უმძიმეს პირობებში სიცოცხლისათვის შეუნყევტელი ბრძოლის ზეგავლენით იმდენად მივეყარი მინას, ისე მიუფსადაგე ჩემი სულიერი და გონებრივი ნირი ყოველდღიურ შეხება-შემოხლას, რომ დავემსგავსე მკვიდრს პირველყოფილი ჯუნგლელისა, სადაც ყოველი გაუაჩუნება მოასანავეებს სიცოცხლს, დალუმვას, ეილაცის თავდასხმის. ასევე იყო აქაც. ყოველ წელისა უნდა უფროთბოდ შედმეტ სიტყვას, არასწორ მოძრაობასა და ფესტებს. შენ შეიძლება გაავადლოს, ცილი დაგანმოს კაცმა, ვისთვისაც ერთი სიტყვაც კი არ გოთქვამს... ბუნებრივია, რომ მას შემდეგ, რაც გავიარე ლაგერების მკაცრი, შეინდლიანი სკოლა, ესოდენ გულახდილი მონოლოგი ქართველი პროფესორისა იმდენად დაუფრებელი მომეჩვენა, რომ ვერც კი წარმოვიდგენდი, თუკი შეიძლებოდა ლაპარაკი ასეთი სილადით“.

დიმიტრი პანიჩი

პანიჩი წერს, რომ ეს ქართველი პროფესორი შემდგომში აღარ შეხვედრია და აღარც არაფერი სმენია მასზე. მაგრამ მისი სახე სამუდამოდ ჩაებეჭდა მესსიერებაში. არც არის გასაცვირი. ასეთი გმირი მხოლოდ ზღაპრებში თუ გვსმენია...

პანიჩის მოსაზრებით, საზარელი გარემო და მასთან შეგუება ინვედა მონური კომპლექსის გაჩენას. ერთი ხდებოდნენ მონები; სხვები, უფრო ძლიერი სულით, იმდენად ხვედნენ თავიანთ აზრებსა და გრძობებს, ზედმეტი არ ნამოვედესო, ვინმე არ დაეაფქოთო, რომ კარგადნენ თავისუფალი და გულახდილი ნებასურვილის გამოძვადენვის უნარს.

პანიჩი სვამს შეკითხვას: „მაგრამ განა საჭიროა, ასე გაქელო საკუთარი სული? არა სჯობია, რომ უბრალოდ გამოაცხადო, ამ ქართველი პროფესორის დადნა, შენი შეხედულებანი და მერე მოხდეს, რაც მოსადენია?“

ვინ იყო ეს ქართველი პროფესორი, რომელმაც თავისი პოლიტიკური აზროვნებითა და უჩვეულო გამძვადობით ესოდენ განაცვიდესო და მინობლა მრავალპირთგამოვლილი და სტალინი ტუსალი სასტიკი გულაგისა?

ეს კითხვა ჯერჯერობით უპასუხოდ რჩება.

პერისსული იპაე

სომეხ მემკვიდრეთა მუხედულებით, ქართველების დამარცხება გარნისის ომში (1225 წ.) საქართველოს ფარის მთავარსარდალს ივანე მხარგრძელს სასჯელად ღმერთმა არგუნაო. ეს მსგავსი აბისნება ერთადერთი ივანე ზით — ივანე მხარგრძელმა ზურგი შეაქცია გრგორიანულ რჯულს და ქართული მართლმადიდებლობა აღიარა.

ვარდან არეველიც წერს, რომ თამარ მეფით მოხიბლულმა ივანემ უარყო თავისი სარწმუნოება. იმავეს იმეორებს მიხეილ სირიელი: „თამარისგან მოხიბლული ივანე გაქართველდა“.

კორაკოს განმაკვეცი ვაჟუნებებს: „ივანე მხარგრძე ქალკედონურ მტრულბოძაში, ქართველები რომ მისდევდნენ, ვინაიდან თამარ მეფით მოხიბლულმა ამქვეყნიური სახელ-ადიდება საღვთოზე მეტად შეუყვარა“.

სენასტაქისის სიტყვით, ღვთის რისხვა თავს დაატყდა ივანემ და მან დაამარცხებდა ივანე გარნისის მახლობლად.

სტეფანოსის ეპისკოპოსი ამბობს: ღვთის რისხვამ ბოლოს და ბოლოს უწია ივანეს ქუმბურტაბის გზიდან გადახვევის გამო. ივანე მხარგრძელს სარწმუნოებრივი განდგომა, უეჭველია, მისაბამი მაგალითი გადებოდა სხვათათვის, რაც ძალზე ახელდასრულდათ სომხური ეკლესიის მღვდელმთავრებს. გამოიჩინა ქართველი ისტორიკოსი შოთა მესხია აღნიშნავს, რომ ქართული მართლმადიდებლობის აღიარება ანუ „გაქართველება“ მოასწავდა ქართული ერის გადაცეცას სამხრეთ-ქალაქდორტაოთა ეკლესიისა და მწიგნობრობის, ე.ი. კულტურის ენად, ხოლო საქართველოს სამეფო ხელისუფლების მიერ მასშაბიანთავან სომხური ტერიტორიების გამოხსნისა და უზუალოდ შემოერთების შემდეგ სომეხ-ქალკედონიტ საეკლესიო თუ საერო მოღვაწეებისათვის ქართული ენა სახელმწიფო ენად გადაიქცეოდა.

ივანე მხარგრძელს მართლაც გამოიწინა მთავრად და, ქართული წყაროს ცნობებით, „მრავალი სომხველ სომეხთა“ მოსულა „ნათლისღებება“.

მათეს სახარების თავფურცელი

სწორედ ამიტომაც წუხდა გამოქმნილი მოძღვარი სომეხი ხალხისა მხითარ გომი, ვითოუ ზაქარია მხარგრძელს, თაჟისი უწეროსი ძმის მსგავსად, გაქართველდესო. ზაქარია არ „გაქართველდებულა“, მაგრამ ვარდან არეველიც და კორაკოს განმაკვეცი აღნიშნავენ იმ რელიგიურ ღონისძიებებს, რომელთა განხორციელებას დაიწყოთით მოითხოვდა ზაქარია მხარგრძელი და ყველას კარგად ესმოდა ამ ღონისძიებათა მიზანი — სომხური ეკლესიის დაახლოება ქართულთან და საკუთარი სამეფოს დაკარგვით ნელმი გატყვილი სომეხი ხალხის გათქვევდა ქართველებში, რომელთაც ენადათ მთელი კავკასიის საერთაინება ერთ, მთლიან ქრისტიანულ გაერთიანებას, თამამად რომ გაუმკლავდებოდა გარემომორტყმულ მაშადაზნურს სამყაროს.

სომხური წყაროების მიხედვით, ივანე მხარგრძელი ერთგული ქალკედონული გამოდგა და, როგორც პროზოელიტს სჩვევია, მალე თვით სომხური ეკლესიის გამოცხადებას დაიწყო, სომხურის საბადოების სომხებს მონასტერი ნაართვი და „ქართველია მონასტრად“ გადააკეთაო. ერთხელაც ივანე მხარგრძელს ბრძანება გაუცხა, რომ ერთი სომეხი მღვდლის საფლავის თავყანასაცემად მოსაძველ მლოცველთა აბუჩად გადების მიზნით, მღვდლის გვერძი საფლავიდან ამოიხსნათ და დაენვით, ხოლო მის საფლავზე ძალი დაეკლათ!

ესოდენ შემძინრუნებულ საციქელს ღმერთი როგორ შეუნდობდა ივანეს ანდა სომხური ეკლესია?!

იმას როგორ ამატიებდნენ, რომ გარნისის ომის დანებებამდე, კორაკოს განმაკვეციის სიტყვით, ივანე მხარგრძელმა აღთქმა დაიდა, თუ მცერს დავამარცხებთ, საქართველოს სამეფოს ყოველი სომეხი ქვეყნადომი ქართულ მართლმადიდებლობას მიიღებს, ხოლო უარისყოფილნი მხლით გაუფსონრდებიოთ!

ვარდან არეველის მტკიცებით, სწორედ ეს და სხვა მსგავსი ცოდვანი და აბალი, გუგონარი დანაშაულებანი ივანემ მხარგრძელისა შეიქნა გარნისის ომში დამარცხების უთავარესი მიზეზი.

ქრონიკა

12 იანვარს, აბანოთუბანი, გრიშოშვილის 14, აქ ორიოდ თვის წინათ გახსნილ სპარსული ჩაიხანა „გულანარო“ ქართველ ირანისტებს მამაინძლობდა.

ამ დღეს შედგა ორი თეატალირი ირანისტისა და მთარგმნელის — შირა აღნიშნა დიდი მსგავსება ზეწის სინამდვილესა და ირანის კოთხიხეტი სეფიდიანი ამბავი წარდგინება.

ნიგნი შესულთა თანამედროვე სპარსული პროზის ნიმუშები. სადამო ვახსნა ირანისტთა კლების დისაბლისმა შირა საბოკამ. მან აღნიშნა დიდი მსგავსება ზეწის სინამდვილესა და ირანის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ცხოვრების უახლოეს წარსულის შორის. საილუსტრაციოდ წაიკითხა ნაწყვეტები გოლი თარაჟის მოთხრობიდან „შირაზის ყვეცილები“.

ნიგნიც ისაბრებს აღმოსავლეთმცოდნეებმა: დარეჯან გარდაუაქმ, გიორგი ლობაძეძემ, ვია ბერაქემ, ნიგნის რედაქტორმა ნიკო ნახუცრიშვილმა. სტუმრიბიდან — რუსუდან ზურჯანაძემ და ირანის ისლამური რესპუბლიკის საელჩოს მრეწველმა აბდოლაჟ მკეთაბიჯანდამ.

აღნიშნა მთარგმნელმა მალალი პროფესიონალიზმი, შესანიშნავი ფლობა როგორც სპარსული, ასევე ქართული ენისა, და ის გარეგონავ, რომ მათმა პროზაულმა თარგმანებმა სრულიად ახალი, მეუღლებურ-ადამიანური უკუხით დაინახა ქართველ მკითხველს სპარსული გარემო, ირანელთა ყოფა და ყოველდღიურობა. მთარგმნელიმმა მალლობა გადაუბაგეს სტუმრებს და ქართველ დამუშინანსებებს, რომელმაც თაჟისი ვინაობის გახებდა არ ისურვა. პრეზენტაციას ეწინაშეობდა ირანელი ბიზნესმენი, რომელიც მთარგმნელს ალუთქა მომავალი ნიგნების დაფინანსება. ვინაობა არც მან გაამხილა და უბრალოდ საქართველოს მოყვარულს სახელით გაგვეცით.

ორტომიანი „კალაუფლება“

წინააღმდეგობა თუ იმპოზიცი:

- უკეთეს შემდგენელს – ემზარ კვიციანიშვილი;
- უკეთეს მხატვარს – გოგი წერეთელი;
- წინასიტყვაობაშია უკეთეს ავტორებს – თამარ ბარბაქაძე (პოეზია), ივანე ამირხანაშვილი (პროზა);

ნაყოფიერ შესაბამისია: მართლაც, დიდებული ორტომეული:
 I – აფხაზეთი ქართულ პოეზიაში;
 II – აფხაზეთი ქართულ პროზაში;
 შეუძლებელია, მაღლობა არ უთხრას:
 პროექტის ავტორს და რედაქტორს – გენო კალანდია;
 გამოცემის რედაქტორს – ვაჟა ოთარაშვილი;
 სარედაქციო კოლეგიას – რენე კალანდია, გელა ჩქევაძე, ჯანო ჯანელიძე;

თურმე, რამდენი დანერვილია აფხაზეთზე!
 მათ შორის – რამდენი შედეგრი.
 აქეთ (პოეზიაში) – აკაკი
 აქით (პროზაში) – კონსტანტინე გამსახურდია!
 აქეთ – გალაკტიონი!
 აქით – ლეო ქიანელი
 აქეთ – ტიციან ტაბიძე!
 აქით – ნიკო ლორთქიფანიძე!
 აქეთ – მუსხრან მაჭავარიანი!
 აქით – რეზო ინანიშვილი!
 აქეთ – მურმან ლებანიძე!
 აქით – ნოდარ დუმბაძე! . .
 ყველას ვერ ჩამოთვლი!
 '27 პოეტო!
 '36 – პროზაიკოსი!

უკეთესი საბუთი რა გინდა იმის დასამტკიცებლად, რომ აფხაზეთი საქართველოა, ჩვენი მამულის განუყოფელი ნაწილი. ყველას ვერ ჩამოთვლი-მოეთქა.
 სხვათა შორის, განმაცვიფრა ქალბატონი თამარ ბარბაქაძის მოწადინებამ, თითქმის ყველა პოეტთან მოეძებნა ინდივიდუალური სტრობი და თვისება, რაც შესაშური ოსტატობით მოახერხა.
 ნიშუმი:
 რა კალანდაძე მისთვის წვეული ვირტუოზული ლირიზმით, იმპრესიონისტი ფერმწერისთვისაც კი შესაშური, ხასხასა წვანის, ლურჯისა და ვარდისფერის პარმონიული შეხამებით აცოცხლებს ავადპარას:

ლუშასპე და რიცა,
 ტბებზე – ძენის ზილფი...
 ბზიფი, მწვანე ბზიფი,
 ლურჯი ავადპარა,
 ვარდისფერი მთვარე...

სრულიად გამორჩეულია მურმან ლებანიძის ლექსების ციკლი, სადაც ტრაგიკულად ხმინაობს წაგებულ იმის თემა:

ბურთი, ბურთი, ბურთი მინის,
 მინის ბურთი ნაილდება...
 ვაჰმე, აფხაზეთი იწვის,
 თეთრ ღათვს შავი ზღვა სჭირდება!

ივანე ამირხანაშვილის წინასიტყვაობა სხვა რამით გვანცვიფრებს – ამ გამოცემის მნიშვნელობის სიღრმისეული ჩვენებით და იმის ხაზგასმით, რომ „ადამიანური დიალოგის დანკება მწერლობის ვალია, მხატვრული სიტყვა ხომ ძალაუფლებს ის ფორმია, რომელსაც ყველაზე პუშანური ერთობის შექმნა შეუძლია“. უკეთესად მართლაც, ვერ იტყვი.

ამის შემდეგ, კიდევ უფრო დამაჯერებლად გაისმის შოთა ნიშინიანიძის სტრიქონები:

ღმერთი და რეჯული, საქართველო ხანამ იქნება,
 შენ სულ აფხაზი იქნები და სულ იაფხაზე.

ღმერთო, შეასმინე ეს, ვისაც ეხება.
 უპირველესად, მისთვის იქნება კარგი.
 ცხადია, ჩვენთვისაც.

ბ 9/1

ილუსტრაციის ავტორი
„სამი დე“

ქველ დილა